UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA

A DÁVID FERENCZ-EGYLET.

SZERKESZTIK:

Dr. BRASSAI SÁMUEL és BOROS GYÖRGY.

Hatodik kötet.

KOLOZSVÁRT,
NYOMATOTT GÁMÁN JÁNOS ÖRÖKÖSÉNÉL.
1893.

A VI. kötet tartalma.

Költemények.

	Lap
Az idő. Murányi Sándor	1.
Bodor András (népballada). Tarcsafalvi Albert	7.
Családi est. Tarcsafalvi Albert	22.
Az első Reményből: A fiu: Kriza J.; Leány-dics: Kővary L, Kérdés: Hajós János; Kétség: Jakab Elek; Végremény: Csongvai K; Vadász: Sikó Miklós	25.
Templomban. József János	33.
Feszület (Lenau). Jékey Aladár	39.
Fő és sziv. (Bodenstedt) Nagy Lajos	51.
Kis leányom halálára. Tarcsafalvi Albert	53.
Megszólalt a harang. Demeter Dénes	59.
Channingről. Lőfi Ödön	65.
Lázár István (népballada). Dézsi Mihály	71.
Világosság szent atyja. Murányi Sándor	81.
Apám jubileumára. Lőfi Ödön	88.
Megtérés. Tarcsafalvi Albert	97.
Üdvözlet. Kádár Lajos	112.
Emlékül. Végh Mátyás	130.
Ősszel. Tarcsafalvi Albert	145.
Egyházi gyüléskor Alkalmazta Iszlai Márton	161.
Berde Mózsa. Murányi Sándor	163.
November 15-én. Tarcsafalvi Albert	177.
Szülőföldem. Lőfi Ödön	185.

Vallásos és erkölcsi tárgyu közlemények.

Az újévvel ujitsuk buzgóságunkat. Ferencz József	2.
Isten. Boros György	4.
A vallás vigassza (elbeszélés). Tarcsafalvi Albert	38.
Hogy érjünk czélt?	49.
Miért ünnepeljük a husvétot. Zora	51.
Meghalt... föltámadott. Csifó Salamon	54
A családi élet Kozma Ferencz	65.
Egy kép a falusi életből. i. f.	72.
Az apostoli hitforma	110.
Vidéki levél. Falusi	114
Barátságos beszélgetések az unitárius vallásról Balatonparti magánzó	115,
A hazugság. Szabó Lajos	155.
Képzelődés és valóság	157,
Unitárius kérdés. Dr. Brassai Sámuel és Baros György.	178.
A chicagoi vallásparlament.	180,
Emlékezzünk. Gálfi Lőrincz	182.
Gyülések után. Vidéki	184.

Életrajzok és rokontárgyuak.

	Lap.
Channing Ellery Vilmos (arczképpel). Boros György	17, 34.
Almási Mihály unitárius püspök levele, közli Boros György	28.
Dersi János emléke Maros-Vásárhelyt	89
Channing Ellery Vilmos emlékezete. Biró Lajos	100.
40 éves papi jubileum. Tudósitó.	110.
Barrows Sámuel látogatása Kolozsvárt	121.
Lőfi Áron (arczképpel). Kiss Sándor	129.
Az angol unitárius nők a magyar unitárius nőknek	146.
A kolozsvári és budapesti uditárius nők az angol unitárius nőknek	147.
Channing Ellery Vilmos, mint lelkész. Boros György	148.
Emlékezzünk. Boros György	162.
Manchester New College. B. Gy.	165.
Oxfordi levél. x. y	171.
Andrási Sándor. Sándor Gergely	172.

Vegyes tartalmuak.

Levél Londonból. Buzogány Mariska	9.
Csép Kati és a barát. Csegezi László	11.
Unitarii bene credunt Betai	12.
Jő a visitatio! Amicus	23.
Legyen-e polgári házasság?	29.
A barát és a fanyelü bicsok. Orbók Ferencz	43.
Gondnoki és tanári beiktató ünnepély. Presens.	57.
Magyar ifju Bécsben	76.
A barát és az ördög	75.
Az új pénz	118.
Az unitárius egyházkörök évi közgyülései	137.
Manchester College Oxfordban. (képpel.)	183.
Beszélgetés Rutkainéval és Kossuth Lajossal. Csifó Salamon.	187.

Egyházi és iskolai mozgalmak. 12., 29., 45., 60., 76., 93., 123., 143., 158., 173., 201.

Egyleti élet és munkásság.

Dávid Ferencz Egyleti ünnep. Simó János	91.
Üdvözlő beszéd. Boros György	134.
Egyleti élet és munkásság. 15., 31., 47., 63, 79., 94., 126. 144., 159., 176., 202.	
A Dávid F. E. évi közgyülése	190.
A hatodik fiók-egylet. Mózes Mihály	200.

VI. kötet. Kolozsvár, 1893. Január. 1. szám.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTIK: Dr. BRASSAI SÁMUEL és BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára egész évre 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) **Egyes szám ára:** 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai 5 évi kötelezettséggel egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Iszlai Márton egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra (unitárius leányiskola)

Az idő.

Nem újulnak meg a csodák.
A tenger zúg, harsog tovább.
Ki verte fel a végtelent?
Felhős az ég, avagy azúr:
Hullám felett vihar az úr,
Isten erős akarata.
Ő az, kinek hatalma rend,
Dörgő parancs viharszava.

»Utam fény, vagy forgó örvény:
Létem, erőm, örök törvény;
Ma az, a mi tegnap voltam.
Ne mérj — számits véges észszel,
Törj magasra . . . küzdj — merészelj . . .
Énem adtam koronádul.
Ismerj meg a villámokban . . .
Vagy ha nyomán szivárvány gyúl.«

Mert az évek száza, ezre,
Rohan a mély végtelenbe,
Rombol . . . épit . . . halhatlanit.
Újuljatok . . . évüljetek
Napok, évek, évezerek,
Honnan hová? sose kérdem:
Csak lássátok — boldogan itt —
Örök fényben hazám, népem!

Murányi Sándor.

Az új évvel

újítsuk meg egyházunk iránti buzgóságunkat és áldozatkészségünket.

Angol unitárius testvéreink társulatának a közelebb mult november havában Manchesterben tartott gyülésén, T. Tarrant lelkész úr egy felolvasást tartott, melynek czime ez: „*A mi egyházközségeink kötelességei a terjeszkedés érdekében.*“ E felolvasás kivonatoson megjelent az „Inquirer“ czimü heti lapban, melyet angol testvéreink több mint 25 év óta szivesek nekünk megküldeni. Többször elolvasva, ez inditott e sorok irására. Szeretném én is e „*Közlönyünk*“ utján az új év alkalmából egyházközségeinket s általában egyházunk tagjait kötelességeikre figyelmeztetni, a melyeket röviden már ki is fejeztem e czikkem czimében: „*Az új évvel újitsuk meg egyházunk iránti buzgóságunkat és áldozatkészségünket.*“ Midőn azonban ezt nehány szóval kibővitném, megismertetem az angol felolvasást. Ahoz aztán nekem igen keveset kell hozzáadnom.

Angol barátunk ezeket mondja: „Nagyon sok felhivás történt már gyüléseinken az unitárius kereszténység ismertetésének hazánkban és külföldön terjesztése érdekében. A remény sem hiányzott, hogy ezek a felolvasások nem fognak eredmény nélkül maradni s ez az eredmény nem lesz csak itt-ott fellobbanó, elszigetelt, hanem komoly és folytonos, mint maga a szükség. Azonban nézzünk szembe a tényekkel. A társulat egyének és nem egyházközségek szövetkezezete; de az aláirók az egyházközségek tagjai és igy természetes, hogy az a segély, melyet a társulat tagjai a társulat czéljainak megvalósitására nyujtanak, nagyon is befolyásolva van azon egyházközségek helyzetétől, a melyhez tartoznak. A mi egyházközségeink nem annyira egy aranybányához, mint inkább egy kerthez hasonlitanak: és hogy gyümölcsöt teremjenek, gondos és szorgalmas mivelésre van szükségük. Hogy egyházközségeink fejlődjenek, a legelső kötelesség az, hogy magokban fejtsenek ki több elevenséget. Nagy esztelenség lenne veszendő törzsbe ifju galyat oltani akarni. Beszélünk az unitárius vallásra tértek számáról. De hát nekünk, a kik már e hitet valljuk, nincs-e szükségünk egy újabb áttérésre, egy újabb megkeresztelkedésre? Ha nincs meg gyülekezeteinkben a lelkesedés és buzgóság, hasztalan minden erölködés, nem tudunk hitelödeink nyomdokába lépni, hogy mint ök, mi is új gyülekezeteket alkossunk. Mert mire van szükségünk, hogy hitelveinket terjesszük? Szükségünk van lelkes vezetőkre, a kik a munkatervet elkészitsék; szükségünk van lelkes munkásokra, a kik azt a tervet végrehajtsák és szükségünk van lelkes szónokokra, a kik beszédeikkel hatni tudjanak azokra, a kik körülöttek összegyülnek. Ezek nem hullanak az égből, ha-

nem nőnek. És egyházközségeink azok a helyek, a hol nőnek vagy legalább növiök kellene . . . Egy egyházközség lehet szegény anyagilag, de gazdag értelmileg és szellemileg. Nem mindenki áldozhat sokat az egyházügyeire; de jobb ha valaki keveset is ad, mintha semmit sem ad. A szegények gyakran adtak már többet az egyház czéljaira, mint a vagyonosok. Mert azok tudják, hogy mily becses nekik vallásuk. Tédjuk-e mi mindnyájan? Beszélünk irodalmunk terjesztéséről, Ismerik-e azt valólóban gyülekezeteink is? Olvassák-e csak lelkészeink is elég szorgalmasan a nagy elmék termékenyitő gondolatait? Megujhodásra van szükségünk a hitben és tudományban s ez a megujhodás minden gyülekezetben eszközölhető. Egy féltuczat komoly akaratu férfi és nő lelkészökkel kezet fogva, az egész gyülekezetbe új életet önthetnek. A lelkész egyedül nem teheti. Más se egy magára. De ha egy nehányan szövetkeznek az emberek, hozzáadva a közakaratokhoz a vallásos ember buzgóságát, a ki hiszi is azt, a mit vall, az egész gyülekezetet új életre ébreszthetik."

Ez az angol felolvasás tartalma. Mondám, hogy keveset kell hozzáadnom. Legfennebb csak ismételhetem én is, a mi abban el van mondva. Mennyi felhivást intézünk mi is időről-időre egyesekhez, szintugy mint a gyülekezetekhez, egyházi czéljaink előmozditása érdekében! S az eredmény? Tisztelet a kivételeknek, azon kevés számu buzgó és áldozatkész hiveinknek, a kiknek neveivel minden alkalommal találkozunk, a hol a szükség jelentkezik, az eredmény legtöbbször alig több a semminél. Ott vannak a sz.-kereszturi tanári székekre tett adakozások; ott vannak a sz.-udvarhelyi templomra folyamatban levő adakozások! Mily kisszerü eredmény! Hiszen azokat az összegeket nem 60 ezer, hanem 5—6 ezer lélek minden megerőltetés nélkül bármely pillanatban össze kellene hogy tegye. De mikor a 60 ezerből még 6 ezer sem hallja meg a felhivó szót, akkor természetesen az eredmény sem lehet más . . . Angol felolvasónk feljajdul az irodalom miatt, hogy az nem terjesztetik eléggé. Mit mondjunk mi? Hiszen a mi egyházi irodalmunk nem is fejlődhetik kellőképpen. Angliában csak terjeszteni kell a könyveket. De mi nem is adhatunk ki önálló műveket, ha csak az iró nem szánja rá magát a kiadási költségekre is. Három folyóiratunk, illetőleg időközi füzetünk van ugyan, s minden esetre szép, hogy ezek megvannak és nem is akadnak meg. De ezeket sem annyira az előfizetők tartják fenn és biztositják, mint inkább a vállalkozó szerkesztők, a kik megfelelő anyagi haszon nélkül is tudnak a közügyért még lelkesülni . . . . Az angol felolvasó a gyülekezetek elevenségének hiányát hozza fel. Vajjon mi megtaláljuk azt, a mi gyülekezetünkben? Nem azt tapasztaljuk-e, hogy évről-évre szaporodik azoknak az ekklésiáknak a száma, a melyek minden szükségeikben a közsegélyre akarnak támaszkodni, a nélkül,

hogy magokban keresnék és fejtenék ki az erőt buzgóság és áldozatkészség által. E nélkül pedig, a mint az angol felolvasó oly helyesen jegyzi meg, a segély is csak annyi, mint ha veszendő törzsbe oltjuk az ifju galyat.

Mindezek, tudom, kemény szavak, de a betegséget sem lehet mindig enyhitő szerekkel gyógyitni. Az orvos is kénytelen nem egyszer igénybe venni a metsző kést is. Azt is tudom, hogy szegények vagyunk, hogy zsebünket az élet és társadalom ezer meg ezer szükségei veszik igénybe. De hát az egyház nem éppen ugy megérdemli-e, hogy meghalljuk kiáltó szavát, pótoljuk szükségeit, mint bármely más intézmény vagy jótékony czél? Miért kellene éppen ennek háttérbe szorulnia amazok előtt?

Az új évvel hát ujitsuk meg egyházunk iránti buzgóságunkat és áldozatkészségünket egyenként is, ekklésiánként is. Ime, az angol falolvasó szerint csak egy féltuczat lelkes férfiura és nőre van szükség minden gyülekezetben, hogy az új életre ébresztessék. Ennyi csak akad tán a mi ekklésiáinkban is. Természetesen a lelkész se maradjon tétlen, közönyös; sőt ő maga lelkesüljön legelébb, ő maga szóljon, tegyen és buzditson másokat, első sorban saját ekklésiája ügyei érdekében, de egyszersmind egész vallásközönségünk közügyei érdekében is; mert azt már az apostol is mondotta volt, hogy mindnyájan egymásnak tagjai vagyunk. Ne legyen senki közöttünk, a ki ez év végével számadását ugy zárja le, hogy abba az egyház czimén semminemü áldozat elkönyvelve, a legkisebb jótékonyság is feljegyezve ne találtassék.

Ferencz József.

Isten.

Valaki azt kérdi tőlem, mit jelent ez a szó: Isten. Engemet a kérdés meglep és csodálkozva kérdezem vissza, de hát ön nem tudja? Mind a két kérdésben valami érdekes tanulság rejlik. Én gyermekségem óta a legnagyobb tiszteletet és félelmet tanultam e név iránt. Valahányszor ajakamra vettem, egész lényemet mindig valamely rendkivüli meghatottság szállotta meg, olyan, a milyent máskor sohasem éreztem. Midőn más vette ajakára s kivált, ha hiába, ha felindulásában, ha haragjában tevé, engemet félelem fogott el. Féltem, hogy Isten megver, s féltem, hogy Isten megveri őt. Nekem tehát Isten felől mindkét esetben érzelmem tett tanuságot, de arra a rövid kérdésre felelni egyik esetben sem tudtam, mind a mellett is, hogy érzelmem oly igaz, oly tiszta, oly mély volt. Hiányzott a szó, hiányzott a megfelelő bölcseség.

A ki a kérdést fel tudja tenni, annál nincsen meg az érzés, nincsen meg a hit. De vajjon *megvan-e a tudás?*

Az nem bizonyos, mert lehet olyan ember, a ki nem tudja, hogy ki az Isten, mivel erre nincsenek meg nála azok a feltételek, a melyekhez a dolgok tudásánál hozzászokott. Ugyanis minden ember tudja azt, ki az ő felebarátja, ki testvére, ki atyja; mindenki ismer egy rakás tárgyat és dolgot s azokat mindenkor ugyanolyanoknak tartja, ugy is nevezi el. Ezeknek a szemlélése és használása annyira hozzászoktatja ahoz, hogy azt higyje valónak, a mit, ugyszólván öt érzéke valamelyikével megfoghat, hogy előtte egyéb más nem is lehet létező.

Az ilyen ember kérdezheti, ki az Isten, mert *Isten érzékeink egyikével sem foyhatni meg* s tehát előtte ugy tünik fel, mintha nem is léteznék. De vajon van-e oka a hivőnek, hogy megütközzék ezen, vagy különösen arra, hogy megingadozzék hitében? Teljességgel nincsen, mert valamint semmit sem von le az Isten nagyságából és fenségéből az, hogy a hivő lélek nem talál szavakat kifejezni azt, a mi áthatja egész lényét, éppen ugy nem bizonyit az Isten létezése ellen az, hogy valaki nem látja át, hol és hogy létezik Isten. De nekünk, kik nagyon lényegesnek tartjuk, hogy az embereknek nemcsak hitök legyen, hanem azt is, hogy ez a hit legyen élő és értelmes, olyan, a mely hatni tudjon *másokra* is, kötelességünkben áll keresni, s a mennyire lehet, megis mutatni, mi módon győzhetni le ezeket a nehezségeket.

Az Isten létezését s egész mivoltát, ugy vélik még a philosophusok is legkönnyebben bebizonyitani, ha *munkáira hivatkoznak.* Azok, a kik vagy nem tudják, vagy nem is akarják bizonyitgatni az isteni munkásságot, egyszerüen a Bibliára támaszkodnak s igy szólanak: meg van irva: mondá Isten, legyen világosság, legyen ég és föld, és megteremté Isten a világot és mindent valami abban van. Ez az út kényelmes és könnyü, de kivált a kételkedőkkel szemben kevés eredményre vezet, mivel ők a Bibliának nemcsak egyes szavait veszik birálat alá, hanem az egész Bibliát, s nem indulnak el olyan állitásain, a melyekhez bizonyitás is férhet.

Ezután legkönnyebb mód az, a melyet egyszersmind bizonyitásnak is lehet venni, ha *rámutatnak a természet életére,* a tenyészetre, az állandó mozgásra, munkálkodásra, fejlődésre, a czélzatos törekvésre, a nagy eredményekre, a melyek főleg az emberi-

ség mivelődése történelméből felmutathatók. S ki tagadhatná, hogy erősek és bizonyitó erejüek ezek a szemlélhető tények? Ki állithatja, hogy akár az ember, akár más teremtmény létezésének a titkát meg lehetne fejteni ugy, hogy ne legyen mindazoknak teremtője? Több mint bizonyos, hogy ezen a téren lelhető fel a legtöbb bizonyság, de nem kell feledni, hogy azok, a kikre fennebb hivatkoztunk, ezen világban élnek és ők még sem jutottak arra az eredményre. Sőt jegyezzük meg, hogy mindazok, a kik az Isten ellen prófétálnak, milyenek a materialisták és az atheisták, azok éppen a tapasztalati vagyis érzéki világ köréből vonják következtetéseiket.

Tehát ez a mód sem vezet elég jó sikerre.

Egyedül biztos eljárás csak az, a mellyel *a kutató ember maga magából indul ki.* Tény az, a mint már legelől jeleztük. hogy nagyon sok ember feltétlenül hiszen Istenben s egész lényét áthatja, cselekedeteit megszabja ez a hit. Hol van e hit alapja? Magában az emberben, mert bár igaz, hogy a szokás, hogy a buzgó lelkek társasága előmozditja a vallásos hitet, de csak azért, mivel annak az alapja meg van mindenikben. Valamint sem a napsugár, sem az esőcseppek, sem a tavasz nem tudnak kalászt csalni ki a búzaszemből, ha annak csirája nincs, ugy semmiféle szónoki vagy müvészi fogásokkal nem lehet hivővé és vallásossá tenni az embert, ha benne a hit alapja hiányzik.

Minden emberben meg van az öntudat. *Az öntudat alapja minden helyes ismeretnek.* Az ember minden egyébben csalódhatik, csak lélekazonosságában nem. Az emberi lélek ismeri önmagát, felismeri a többi emberi lelkeket, megérti őket, egy akaratra jő velök a nélkül, hogy abban akár a faji, akár a természeti, akár más külső viszonyok meggátolhatnák. És ez az egyéni öntudat, ez a lelki rokonság, ez a lélekegység az alapja a legfőbb lélekben, az Istenben való hitnek, az Istennel való azon egységnek, melynek alapján Jézus igy szólhatott: én és az atya egy vagyunk!

Hogy az Istenben való hit erős meggyőződéssé és tudattá is váljék, arra nézve szükséges, hogy necsak érintkezzék egyik ember a másikkal, hanem hogy vallásos gyakorlatok, az Isten házának szorgalmatos látogatása, a kegyes emberek müveinek s különösen a Bibliának szorgalmas olvasása által növelje azt annyira, hogy tudja kifejezni, ha nem is ékes szavakban, miként Péter, ha-

nem legalább ugy, hogy a szülő ajkáról megérthesse gyermeke, s ha kérdeztetik, ne kelljen csudálkozva uj kérdéssel állani elé, mert bár igaz, a mit a zsoltáriró mond: „Csak a bolond mondja szivében nincsen Isten", mégis kivált a mi korunkban sokan vannak s sokan lesznek, a kik szüntelenül ezt fogják kérdezni: ki az Isten?

Boros György.

Bodor András.

Borozgattak ketten, Bodor András s bátyja,
András a világot rózsaszinben látja.
Elbeszéli fennen, nyolcz czimeres ökre
Cserepes fedelü pajtába van kötve.
Apró jószágának számát nem is tudja,
(Sokfelé van neki ügye-baja, gondja).
Garmadába gyűjtve buzája is volna,
A padlásgerenda meg is van hajolva.

— Hej édes jó bátya, gyújt hangosabb szóra,
Ha karjaimban egy szép feleség volna!
Piczi, puha kezét a dologtól félt'ném,
Hadd irigykednék más az ő boldog éltén.
Nem engedném meg, hogy süssön, mosson, főzzön,
Ilyen apró házi bajokkal törődjön.
Van pompás kőházam, s feleségem benne
Szinte mesebeli kiskirályné lenne!

— Jól van öcsém, jól van, jó a te érzésed,
De a kiskirályné sirt áshatnatna néked.
Feleségnek a nőt éppen azért mondják,
Vegye fel a háznak fele baját, gondját.
— Már én, édes bátyám, most nem disputálok,
Mit elhatároztam végire is állok.
Hol erős a szikla, megvédi a partot,
— Vagyonomból, ha kell, úri asszonyt tartok!

Mig igy a rokonság adta a tanácsot,
Szép, fiatal asszonyt hozott ő a házhoz.
Piros az orczája, gömbölyü a karja,
Ölelésre hajlik, a mikor akarja,
Hanem sütni, főzni — Isten mentsen tőle —
Ha kényszeritnék is, elszöknék előle.
Aztán: (mert hát minden megmondva, tudva jó)
— Bársonyos köntösse nem is ahoz való.

Aranyos víg napok jöttek az új párra,
Örömek közt mindég más örömre várva,
Mint a virágillat szállottak a perczek,
Olyan nem volt, mely a sziven sebet ejtett.
Új ruhák készültek, selyem paplan, párna
Alig is tért immár el a »belső házba«,
S a mikor szerelmök rózsabimbót hajtott,
András messze szóló keresztelőt tartott.

Felesége szépen egyre-ujra kérte,
Most emezt, majd amazt, hogy tegye meg *érte.*
Hogyne tette volna, ha könny jött szeméből,
Levette volna a csillagot az égről.
Az asszonyka szobát diszesitni ráért,
Mert két szolgálóval több lett már a háznép.
Sokan szóllottak igy, (lelkök legyen rajta):
— Telik-telik a ház, de ürül a pajta.

Ugy is volt igazán, a sok cseléd mellett
Helyet kért a háznál a negyedik gyermek.
S a mikor az idő már tavaszra vállott,
A padlásgerenda *egyenesen* állott.
Hej, pedig sok idő van még aratásig,
A vett gabonán a pénz is nagyon vásik,
És hogyha majd az ősz megrakodva jő meg,
Kincse *kamatba'* kell a hitelezőnek.

Eltelt még egy pár év, de sok ügygyel-bajjal,
Keserves könnyekkel, sohajokkal, jajjal.
Egyszer Bodor András azon vette észre,
Összegyült a falu az *árverezésre.*
Kőháza, birtoka, mindene másé lett,
Csak a bú és bánat maradt meg őrének.
Lelkét szégyen ölte, a mikor családja
Behurczolkodott egy ócska zsellérházba.

Vállukra nehezült az élet keresztje,
Férj s a nő a terhet érezni kezdette.
— Hogy fognak megélni egy élten, jövőn át?
Vádoló szavával lépett fel az *önvád* . . . .
Majd nehéz munkában izzadott kar s homlok,
Csak igy apadtak meg lassanként a gondok.
Most a szegény háznál e példaszó járja
Egyszerüség s *munka* vezet boldogságra.

Tarcsafalvi Albert.

Levél Londonból.

Tisztelt Szerkesztő úr!

Nem tudom érdekelni fogja-e Önt és az Unitárius Közlöny tisztelt olvasóit, ha nehány sornyi ismertetést küldök a „Channing-house-school"-ról, arról a londoni unitárius leánynevelő-intézetről, melynek ebben az iskolai évben énis tagja vagyok.

Két körülmény bátorit arra a feltevésre, hogy — igen, t. i. egyrészről az előzékeny meghivás, mely „egy magyar unitárius hölgynek" kivánt alkalmat nyujtani arra, hogy tanulmányait Londonban folytassa — eredetileg három évig — olyan szives érdeklődésre mutat a magyar unitáriusok iránt, melyet lehetetlen hasonlóval nem viszonozni. Másrészről pedig eljöhet azaz idő, mikor az erdélyi unitáriusok is szükségét érzendik (s módjukban lesz), hogy hasonló leány-nevelő intézetet állitsanak fel, pl. Kolozsvárt, mely módot nyujtson, főleg a falun vagy kis városban lakó unitárius papok leányainak magasabb tanulmányok végzésére, vagy legalább lépcsőül szolgáljon a felsőbb nevelő-intézetekhez.

Ilyen iskola a Channing-ház, ilyen czéllal, törekvéssel működik több mint 8 év óta, még pedig igen szép sikerrel.

Megalapitását, nehány e czélra tett alapitványon kivül, leginkább a két Sharpe nővér áldozatkészségének és buzgóságának köszönheti. E két müvelt lelkü és nemesszivü nő közül az idősebb, Sharpe Emilia k. a., más irányban lévén elfoglalva, csak annyiban vesz tettlegesen részt az intézet belső dolgaiban, hogy minden szombaton délelőtt eljön a növendékeknek vallás órát tartani, mely hymnus éneklésből, bibliaolvasás és magyarázásból áll.

Az intézet fenntartója, vezetője, lelke a másik nővér, Sharpe Matilda k. a., ki előrehaladt korának ellenére is, naponta szivesen megteszi azt a csaknem egy órai útat, mely lakásától a Channing-házig vezet; s nem kimél sem költséget, sem fáradságot, hogy „kedves leányainak" — mint a növéreket nevezi — testi és lelki szükségeiről minél jobban gondoskodhassék.

Maga az intézet egy igen csinos, kétemeletes házat foglal el, mely e czélra épült London egyik legegészségesebb külvárosában, a Highgate-dombon. Mögötte tágas játszótér és kert terül el, s a házban mindenütt feltünik a tisztaság; rend, ugy szintén a növendékek egészséges, piros szine, mely a jó ellátás, elegendő mozgás, gondos szellőztetés eredménye.

Mintegy 60 bennlakó növendék részesül jelenleg ellátás- és oktatásban a Channing-házban, 8 bennlakó tanitónő és nehány óraadó tanár vezetése alatt Legtöbben közülök — 10 és 16 év

között a mi polgári iskoláinknak megfelelő osztályokat végeznek; azonban mindig van nehány idősebb növendék is, kik egyetemi fokozatok elnyerésére készülnek, vagy segédkezvén a tanitásban, a tanitónői pályára igyekeznek ismeretet és gyakorlatot szerezni.

A különböző osztályok tanterve és tananyaga igen sokban eltér a nálunk gyakorlatban levőtől. Nem kivánok annak megitélésébe bocsátkozni, hogy vajjon egyuttal czélszerübb is és a kor igényeinek megfelelőbb-e az itteni rendszer, csupán megemlitem, hogy számtan, mértan, algebra képezik a főtantárgyakat, a történelem, földrajz, sőt irodalom rovására. (Ezt egyébiránt a többi leányiskoláknál is tapasztaltam, melyeket szives angol vendéglátóim kalauzolása mellett alkalmam volt megtekinteni.) Azonkivül nagy súly van fektetve a Channingházban a latin és görög nyelvekre. Aa előbbit már a legalsó osztályokban elkezdik tanulni a leánykák Ez ismét, természetesen, az élő idegen nyelvek -- franczia, német — rovására esik; de egyrészt annak a következménye, hogy az egyetemen a nőktől is megkivánják a classicus nyelvek tudását,— másrészt azt hiszem, Sharpe k. a. egyéni izléséből magyarázható meg, kivel ritka müveltségü és tudós édes atyja, néhai Sharpe Sámuel, korán megkedveltette az ókor classicus iróit és azok nyelvét.

E mellett azonban nem hanyagolják el a zene, női kézimunka, sőt a táncz tanitását sem. S ha még megemlitem, hogy a növendékek nagy része igen mérsékelt tartás- és tandijat fizetnek évenként, nehányan pedig félfizetés vagy egészen ingyenes ellátás előnyét élvezik: akkor ugy hiszem bemutattam nagyjában a Channingházat, melynek egyuttal photographiáját is melléklem.*

Nem zárhatom be soraimat azonban a nélkül, hogy hálásan meg ne emlékezném arról a rendkivüli elözékenységről s rokonszenvről, mellyel itt engem, mint a körükben angolul megtanulni óhajtó magyar unitárius nőt fógadtak. S arról a figyelemről, melylyel nemcsak kényelmemről, jólétemről gondoskodnak, hanem arról is. hogy ugy az intézetben, mint azon kivül, minél több alkalmam nyiljék a tanulásra és tapasztalatok szerzésére.

De elmondhatom azt is, hogy a Sharpe kisasszonyoknak. a Channingház müvelt és kedves tanitónőinek, sőt növendékeinek is, abbeli törekvése, hegy magyar vendégük jól érezze magát köztük, nem maradt eredmény nélkül. És ha a tanév elteltével a kötelesség ismét haza szólit, bizonyára a legkellemesebb emlékekkel és nem minden sajnálkozás nélkül fogok megválni londoni otthonomtól.

Ez azonban nem gátol abban, hogy néha egy-két órára kiszakitva magamat az „angol“ környezetből, azokat ne szenteljem

* Köszönjük. Szerk.

igen szivesen a távol hazámban hagyott barátok és ismerősöknek. Ez legyen mentségem, ha ezuttal is hosszasabban csevegtem, mint szándékom volt s talán vissza is éltem a tisztelt szerkesztő ur szives figyelmével.* Ez esetben bocsánatát kérve, maradok a legszivélyesebb üdvözlettel tisztelő hive

Buzogány Mariska.

Régi dolgok.

Csép Kati és a barát.

A vallási villongások s az erőszakos foglalás idejéből a szóhagyomány több érdekes historiát őrizett meg. Egyet én is elmondok.

Jó Bethlen Gábor idejében 1615-ben az országgyülés azt a határozatot hozta volt, hogy a községekben a több lelket számláló felkezeté legyen az ősi templom és parochia, a kik a kisebbségben levőket templomépitésben segitsék fel. (Az első eset sok helyen megtörtént, az utóbbi ritkán.)

A mult században, mikor kivált a Mária Terézia idejében a katholikusok nagyon elhatalmasodtak volt s utólérte a téritési vágy, ezen törvényre támaszkodva, Sinfalva községben egy pápista főur betelepitett egy sereg czigányt az udvarával szemben levő patak martjára, sátorba, hurubákba elhelyezte A czigány népség, dicséretökre legyen mondva, szaporább nép, mint a phylloxera. Rövid idő alatt nagyra növekedett hát a száma. Akkor támaszkodva a fennirt törvényre és támaszkodva *erejökre*, jogot formáltak az ősi, azon időben unitáriusok által birt templomra és parochiára. Hogy elvehessék, fegyveres beavatkozásra volt szükség. Azomban az illetők féltek a körülbe lakó unitárius községek föllépésétől, előbb tehát katonaságot küldöttek Várfalvára, Rákosra, Kövendre, és azt a hirt terjesztették, hogy minden községben az unitáriusoktól a templomot el akarják venni. Természetes, hogy ez által inkább csak sakkba akarták tartani a szomszédos unitárius községeket, mig Sinfalván végezhetnek.**

Bágyonba nem volt szükség katonaságot küldeni, mivel az szélbeli katonaság lévén, elég volt a tiszteki ek kommandoszava. Mikor a bágyoni katonaságot is kirukkoltatták a község szélére és ott kordont vontak, ezen székely huszárok megmondták feleségeiknek és az itthon maradott öregeknek, hogy a pápista barátot

* Hasonló „csevegést" jövőben is igen szivesen veszünk és kérünk.
Szerk.

** A Sinfalván végbezment rettentő önkényesség és erőszak egyikére leirását a Keresztény Magvető 1883. folyama 36. s köv. lapjain közölte Benczédi Gergely tanár. A részletekért ide utaljuk az olvasót. Szerk.

be ne bocsássák a templomba, szükség esetén erővel is tartsák vissza, mert a legvégső szükségben kommando, nem kommando, ők is ott lesznek. Megjött a barát, asztalt állitott a czinterem ajtójába, kezdett prédikálni az összegyülteknek és füstölni, hogy az ördögöt kifüstölje a templomból, hogy ő aztán oda bemehessen. Volt a községben egy athléta termetü amazon, Csép Kati, a kivel sok tréfát üztek asszonyt nem igen ékesitő férfiereje miatt, de a ki minden tréfa mellett kedvelt asszony volt közöttök. Mikor a barát legnagyobb lelkesedéssel prédikált és füstölt a tömjénezővel, Csép Kati megragadta hátulról, vállára vette és futott vele a közel levő falu széle felé a törökbuzák közé vezető keskeny ösvényen, az asszonyok és emberek utána kiábálták kaczagva: hogy viszi egyik ördög a másikat. Ott aztán Csép Kati bedobta a barátot a kukoricza közzé. Ez a szóhagyomány Csép Katiról és a barátról.

Akkor még Arany János nem irta volt meg a Jóka ördöge czimü népköltemény, s ha Csép Kati a baráttal egy kútba ugrott volna, vajon melyik ijedett volna meg a másiktól inkább?

Csegezi László.

Unitarii bene credunt.

Egy nevezetes erdélyi városban, hol a reformátusoknak fényes főiskolájuk van, a mult században egy hires tanár működött. A felsőbb osztályokban a vallást és egyháztörténelmet tanitván, mikor az unitáriusokra került a sor, hogy magyarázzon róluk, erőteljes hangsúlyozással latin nyelven igy szólt: „Unitarii parvum credunt, sed bene credunt“ (az unitáriusok keveset hisznek, de jól hisznek).

Bétai

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Legfelsőbb kegyadomány.** Ő Felsége hévizi ekklésiánknak templomépitésre 100 frtot; szőkefalvi ekklésiánknak templom-torony és iskolaház épitésre 150 frtot kegyeskedett adományozni.

— **Főt. Ferencz József püspök ur és neje** kilyéni ekklésiánkba a lelkészi fizetésre 100 frt alapitványt tettek. A szegény ekklésiának szükségén segitő czen szép áldozat legyen kedves Isten előtt!

— **Számoljunk!** Itt az új esztendő. Számoljunk a multról s készüljünk a jövőre. Van-e tartozásunk valakivel szemben? Járjunk abban, hogy legelőször azt fizessük ki. Miképpen az Isten embere megmondotta a szegény asszonynak! „Menj el, add el az olajat és fizess meg annak, a kinek adós vagy, te pedig és a te fijaid éljetek a maradékával. 2. K. 4. 7.

Van-e mulasztásod Istennel szemben? Tégy fogadást, kogy az új esztendőben hű és igaz leszel. Szorgalmasan látogatod-e az Isten házát s megadod-e a királynak a mi a királyé és Istennek a mi az Istené. Vedd számba, hogy templomodban szépen és ékesen megyen-é az éneklés. Ha volna kivánni

való, azonnal lépjetek szövntségre azzal, a ki nálatoknál tanultabb és ügyesebb s kérjétek, hogy tanitson meg titeket, „mert az Ur tart meg engemet, azért az én énekemet énekeljük életünknek minden napjaiban az Urnak házában.“

Vedd számba, hogy az ekklésia dolgai jól vannak-e intézve s ha nem volnának: „szerezzetek magatoknak új szivet és új lelket és miért halnátok meg oh Izrael háza? Ez. 18. r. 31.

Vedd számba, hogy az ifjuság a maga mulatságaiban Isten és ember előtt kedves dolgot szokott-e cselekedni: hogy „senki a te ifjuságodat meg ne utálja, hanem a hiveknek légy példa a beszédben, a nyájaskodásban, a szeretetben, a lélekben, a hitben, a tisztaságban.“ I. Tim. 4. r 32.

— **Főtanácsi ebédek.** Vasárnap, október 20-án a jelen volt összes tanácsosok (mintegy 90) a főt püspök úr vendégei voltak ebéden, október 31-én Kőváry László isk. felügyelő gondnok rendezett ebédet a Dr. Brassai Sámuel ur tiszteletére. Mindkét ebéd fényes és élvezetes volt mind anyagi, mind szellemi értelemben.

Meglepő szép jelenet volt a második napon az egész tanácsnak Dr. Brassai Sámuelhez vonulása. Az egyház főbüszkeségét Ferencz József püspök ur üdvözölte. Brassai ur ezt a szép figyelmet kedvesen vette s megköszönte, igérvén, hogy egyházáért, a melyet mindig szeretett, ezután is készséggel fog megtenni mindent, a mi erejétől telik. Mi lelkesen megéljeneztük nestorunkat. –s.

— **Fekete Lajos** selmeczbányai akadémiai tanár, egyházi tanácsos az „Erdei vetésről és ültetésről“ irt munkájával az országos erdészeti egyesület által kitüzött pályadíjat elnyerte. Gratulálunk.

— **Az angol unitáriusok** rendkivüli buzgóságot fejtettek ki ezen az őszön. A Britt és külföldi unitárius társulatnak fizetni szokott tagdíjat megkétszerezték, a felülfizetés eddig elé 10.000 forint, nem számitva az új tagok fizette összegeket. Erre vonatkozó czikkét a főt püspök urnak figyelembe ajánljuk.

— **Példaadás.** Korunk ifjuságáról azt szokták mondani, hogy az csak a jelennek él s a jövőbe nem tekint. Hogy az elv nem alkalmazható minden ifjura, azt fényesen bebizonyitotta az unitárius papnövelde ifjusága. Közelebbről egyhangulag elhatározta az ifjuság, hogy abból a csekély jövedelemből — mi önmaga fenntartására is alig elégséges — bizonyos összeget ad a papi nyugdíjalapra Az ünnepi legatióból hazatérve mindenik papnövendék erkölcsi kötelességének fogja tartani egy bizonyos összeget — további intézkedésig — az iskolafőnöknek befizetni. Különösen kiemelendő Biró Lajos iskolafőnök áldozatkészsége, ki a jelen iskolai évre 6 frtot ajánlott fel e nemes czélra. Ha ezt az ügyet ezen formában az utódok is szivökre fogják venni, ugy nem megvetendő összegre fog egy pár évtiz alatt gyarapodni, a most csekélynek látszó áldozat Ez ügy iránti buzgóság, mely a jelenlegi ifjuság szivében honol, hadd foganjon meg az utódokéban is, visszautasitva azt a vádat, hogy az ifjaság nem szeret jövőjéről gondoskodni. Nagy Lajos papnövendék.

Ez a szép elhatározás nem szorul dicséretre. Velünk együtt mindenki örömmel fogja üdvözölni ifjaink áldozatkészségét. Az ifjuságé a jövő!

— **A „Keresztény Magvető“** új száma tartalmából megemlitjük a következőket: A biblia és az iskola, Felméri Lajos. Egyházi beszéd, Gálfy Lőrincz. A főtanácsról tudósitás. Unitárius történetirás és Kálvinorthodoxia, Kanyaró Ferencz. Kazinczy Ferencz levele az unitáriusokról. P. Horváth Kálmán főgondnok levele stb.

— **Tanügyi monographia.** Érdekes és hasznos munkának kiadására vállalkozott a sepsi-szentgyörgyi Jókai nyomda, a midőn előfizetési felhivást bocsát közzé a Berecz Gyula igazgató által irt „Háromszékvármegye Népoktatási

Intézeteinek Története“ czimü tanügytörténeti munkára Éppen ily monographicus munkákban legszegényebb hazai tanügyi irodalmunk, melynek Berecz Gyula egyik buzgó müvelője. Fehértemplom város tanügyének története czimü munkája 1882-ben jelent meg és igen kedvező fogadtatásra talált. A mintegy 20 nyomtatott ívre terjedő munka nagy szorgalommal gyüjtött adatok alapján ismerteti Háromszékvármegyének, e specialis székely vármegyének káltur-törekvéseit és szükségleteit. Előfizetési ára 1 frt 50 kr. Bolti ára 2 frt. Jelentkezni lehet a Jókai nyomdában Sepsi-Szentgyörgyön, a munka ára azonban csak annak megjelenése után küldendő be. Ajánljuk a tanügyi körök figyelmébe.

— **Özv. Pákei Pákey Lajosné**, müszaki épitész-mérnök Pákey Lajos édes anyja nov. 19-én 76 éves korában jobblétre szenderült. A kegyes szivü s nemeslelkü nő mióta férjét ezelőtt 28 évvel elveszitette csak családjának élt, de a családi oltár mellett buzgó szivvel áldozott Istennek és a vallásnak, mert ő azok közé a kegyesek közé tartozott, a kik Istennek köszönnek mindent. Főt. Ferencz József püspök ur mondott megható szép imát koporsója mellett. A Dávid Ferencz Egylet egyik alapitó tagját veszitette el a megboldogultban. Legyen csendes nyugovása!*

— **Árkosi Dénes** nyug. ravai lelkész és Székely-Keresztur-köri esperes meghalt október 14-én ravában 82 éves korában, végelgyengülés következtében. Temetése ünnepélyesen ment végbe október 16-án. Bár az elhunyt még életében tiltakozott minden különös szertartás ellen s végóhaja oda nyilatkozott, hogy egy ima tartassék koporsójánál, mindazonáltal tekintettel arra, hogy temetése összeesett az okt. 16-iki délelőtti istentisztelettel, Végh Mihály ravai lelkész megragadta ez alkalmat arra, hogy az elhunyt érdemeit egyházi beszéd tartása által is méltassa A harangok bekondulása után hosszu sorban indult a gyászmenet az elhunyt lakására, honnan gyászének mellett hozattak le tetemei a templomba s annak előcsarnokában helyeztettek. Végh Mihály költői lendületü imát és egyházi beszédet tartott, ez utóbbit I. Kir. XIX. rész 4 versből vett ez alapigével: „Elég immár az én életem, mostan oh Uram, vedd el az én lelkemet.“ A szent beszéd előtt Katona Sándor székely-kereszturi énekvezér és tanitó orgonakiséret mellett gyönyörü solot énekelt Az istentisztelet végeztével megindult a gyászmenet — melyben a szomszédközségekből más vallásfelekezetüek is megjelentek — a papi kerthe, a hova megérkezéskor Dr. Hankó Domokos székely-kereszturi ügyvéd megható szavakban vett bucsut a nemeslelkü emberbaráttól és kitünő egyházi férfiutól. A behantolás után szolgatársai u. m. Végh Mihály pap és József Mihály tanitó vettek bucsut tőle. Nem volt szem, mely e beszédek tartása közben ne könnyezett volna. Életrajzi vázlatát és jellemrajzát jövő számunkban Dr. Hankó Domokos ügyvéd tollából közölni fogjuk.*

— **A közszükséglet könyvéből**, aminek az Athenaeum Kézi Lexikonát méltán elnevezhetjük, immár a 27., 28., 29. és 30 füzet is megjelent Néhány hónap mulva mindenki, akinek magyar Lexikonra szüksége van, az Acsády által szerkesztett Athenaeum Kézi Lexikonát teljesen megszerezheti, még pedig ugy értesülünk, hogy a könyvkereskedőknek módjukban lesz ezen munkát kedvező részletfizetési feltételek mellett is szállithatni.

— **Segitsünk magunkon!** Minden unitárius ember — ki lapunkat elvasni szokta — legyen olykor-olykor szószólója is. Egy levelezőlapon vett értesitésre szivesen küldünk mutatvány-számokat.

— **Sajtóhiba.** Az „Iskolai szemle“ lapunk 10. számában közölt „Vándor legény búja és öröme“ czimü költeményről azt irja, hogy az eredetijét Vogl János osztrák költő irta. Mi tudtuk, hogy fordítás s Grátz Mór úr eredeti kézirata alá is oda volt irva, hogy „németből“ van forditva, biz' azt — nagy sajnálatunkra — a szedő kihagyta s mi elnéztük. Laptársunk figyelmeztetését köszönjük.

---

* A mult számból tárgybőség miatt maradt ki. Szerk.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Boldog újesztendőt kiván a szerkesztőség az olvasóknak, a lap összes barátainak és mindeneknek!

Felolvasást tartott a D. F. E Kolozsvárt november 27-én. Ferencz József t. elnök úr lelkesitő szavakkal nyitotta meg s Hajós János isk. f. ü. gondnok úr az unitárius főiskola olvasó társasága által 1839-ben kiadott „Remény“ keletkezését mondotta el irodalom-történelmi becsü felolvasásában, melyet a „Keresztény Magvető“ egész terjedelemben fog közölni. A felolvasásnak kiváló érdekességet kölcsönzött az a tény, hogy Hajós János volt a „Remény“ egyik szerkesztője, s a censurával folytatott személyes küzdelmeit mondotta el. Melegen köszönjük a gondnok urnak, hogy felelevenitette a mult tanuságos képét. Jövő számunkban tüzetesebben fogunk foglalkozni a tárgygyal. A másik felolvasó Boros György Channingről, mint erkölcsreformátorról, értekezett. Közölni fogjuk.

Mutatványszámokat küldöttünk az előttünk ismert nevekre s készséggel küldünk mindazoknak, a kik az „Unitárius Közlönyt“ óhajtják megismerni.

A „Fiatalság Barátja“ ismét megjelent egy számban s megis küldetett a lelkész uraknak. Tartalma: Télen. (Költemény) Tarcsafalvi Alberttől. Csak meg kell szokni. Ferencz József püspök urtól. A Jézus születéséről. Boros Györgytől. Adiam neadjam? (egy kis kép a lelkiismeretről) A kilenczszer. Boros Sándortól. Kié lesz a gyémánt? Vári Alberttől. Nincs testvére (a gyermekek világáról). Nagy Lajostól. Versek Szász Andrástól, Simonfi Mártontól az ifjuság lapjából. Talányok. A megfejtők között jutalmul kisorsoltatik az Unitárius Közlöny egy kötete, Dr. Brassai Sámuel és Ferencz József püspök ur arczképével. Szerkesztőség minden igyekezettel azon volt, hogy ifjuságunknak lelki hasznára és épülésére legyen a lapnak minden részlete. A lelkészek, tanitók és szülők segitője az ifjak barátja, ez a kis lap ajánlja magát megszivelésre. Ára csupán 10 kr., a mit megadhat mind az, a ki az olvasás áldó mesterségét ismeri. Ugyanezen a lap első száma rendkivül gazdag tartalommal szintén csak 10 krajczárért adatik Megrendelések Iszlai Márton pénztárnok urhoz küldendők Kolozsvárra.

„Kis-Küküllő“ a neve egy vegyes tartalmu heti lapnak, melyet Dicső-Szt.-Mártonban szerkeszt Csereszny és Ödön. A lap főleg a Küküllő vidék ügyeivel foglalkozik, de általános érdekü kérdéseket is felvesz. Egyik számában Gvidó Béla ismerteti a Dávid Ferencz Egyletet és annak czélját. Sok ilyen lelkes tagot adjon Isten az Egyletnek.

A D. F. Egylet pénztárába ez évi november 1-től—20-ig a következő befizetések történtek.

1 frt rendes tagsági díjat (1 frt) fizettek:

1892-re: Pálfi Máté, Bágyon (1891-re is) Botár István, Medgyes (1890—91-re is). Osváth Gábor, Zoltán Miklós, Révész István, Marosi József, Héviz. Bardócz László, Torda. Bernczky Péter, M.-Berény (1893—94-re is).

1893-ra fizetett Székely Ferencz rendes és előfizetősi díjat is.

1 frt 20 kr. előfizetési dijat fizettek:

1891-re: Török Ernő, Mura-Szombat. Pálfi Károly, Sz.-Udvarhely. Szabó György, Szász-Fenes. Szigethi István, Kőhalom (1891-re). László Sándor, Zágráb. Sikó Géza, Medgyes. Tarcsafalvi Pál, Mészkő.

Fiatalság Barátja czimü füzetre fizettek: Molnár János, Ádámos 1 frt. Darkó Sándor, H.-Szt.-Márton 2 frt 10 kr., Ajtai János, H.-Almás 2 frt. Csifó Salamon, Árkos 2 frt. Kis Sándor, Laborfalva 1 frt

November 20-tól—deczember 29-éig történt befizetések.

1 frt rendes tagsági díjat fizettek:

1891-re: Barabás Károly, Boros Györgyné, Biró Lajos, Czakó József, Éjszaki Károly, Farkas Vilmos, Gámán Dezső, Magyari Mihály, Mikó Imréné, Ma-

gyari Géza, Dr. Nyiredi Géza, Péterfi Dénes, Pongrácz Lajos, Váradi Károlyné, Lászlóczky Dani, Káhlé János, Lakatos Ferencz, Virányi István, Haller Kornélia Kolozsvár.

1892-re: Boros Györgyné, Biró Lajos, Czakó József, Éjszaki Károly, Farkas Vilmos, Dr. Ferencz Akos, Finta József, Gámán Dezső, K. Váry Hermin, Dr. Lehmann Róbertné, Magyari Mihály, Magyari Géza, Mikó Imréné, Nemes János, Dr. Nyiredi Géza, Péterfi Dénes, Pongrácz Lajos, Váradi Károlyné, Biluska Józsefné, Fekete Pál, Székely Sándorné, Lengyel Dánielné, Káhlé János (1893-ra is), Lakatos Ferencz, Virányi István, Haller Kornélia, Kriza Ilona, Kolozsvár. Gál Kálmán, Fehértemplom. Vári József, Székely-Udvarhely. Mészáros Farkas, Ekklésia, Lelkészi hivatal, Szabó István, T.-Szt.-György. Puskás József, Vilonya (1893-ra is).

1893-ra: Májai Istvánné, Torda. Ferenczi Mózes, Várfalva.

1 frt 20 kr. előfizetési díjat fizettek:

1891-re: Oborzil Gyula, Timár Ödön, Kolozsvár.

1892-re: Olgyai János, Timár Ödön, Sárdi Imre, Kövend. Czupor József, M.-Ujvár. Orbók Ferencz, Várfalva. Gál Kelemen, Kolozsvár. Márkos Ferencz, Szélkút, Oborzil Gyula, Kolozsvár.

1893-ra: Gyulai László alapitó t., Kolozsvár (80 krt ajándékozott is). Papp Mózes, Sz.-Keresztur. Czupor József, M.-Ujvár. Sándor Mózes, Sz.-Udvarhely, Márkos Ferencz, Szélkút. Sikó Kanut.

A Fiatalság Barátja I. számára fizettek: Varga Dénes, Torda 2 frt. Hajós János, Kolozsvár 1 frt. Koronka Antalné, Kolozsvár 1 frt. Végh Mátyás, Brassó 1 frt. Székely László, Csegez 2 frt. Dr. Lehmann Róbertné, Kolozsvár 1 frt. Ulár Pál, Kolozsvár 1 frt. Valaki 47 kr.

A restantia törlesztésére Kolozsvár megadta a jó példát; örvendetes dolog volna, ha a vidék is követné!

Kolozsvárt, 1892. deczember 29. **Iszlai Márton**, pénztárnok.

Szerkesztől izenetek: Többeknek. Lapunknak s e p t e m b e r i száma nem jelent meg 1892-ben. — **B. V** urnak G y ő r. A saját kiadványainkat megküldöttük. A Martineau—Derzsi imakönyv Budapesten (Koháry-utcza 4. sz.) Derzsi Károly lelkész urnál rendelhető meg. — **V. M.** Brassó. A Fiatalság Barátját illető elismerésért köszönettel tartozunk s ugy szintén a lap szives terjesztéséért s az igéretért is. — A vallástanitás terve körözvényileg esperesi uton fog megküldetni az összes ekklésiákba. — **N. D** A levelet köszönjük.

Az „Unitárius Közlöny" I—V. kötetéből teljes példányokkal rendelkezünk. Egy-egy kötet 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.)

TARTALOM: Az idő. (Költemény.) Murányi Sándor. 1. lap — Az újévvel újitsuk meg egyházunk iránti buzgóságunkat és áldozatkészségünket. Ferencz József. 2. l — Isten. Boros György. 4. l. — Bodor András. (Költemény). Tarcsafalvi Albert. 7. l. — Levél Londonból. Buzogány Mariska 9 l. — R é g i d o l g o k: Csép Kati és a barát. Csegezi László. 11. l., Unitarii bene credunt. Bétai. 12. t. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 12. l. — Egyleti élet és munkásság. 15. l. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt. (Belközéputcza 10.)

Felhivás és kérés.

„Unitárius Közlöny“ czim alatt 1886-ban egy népszerü *vallás-erkölcsi lapot* inditott meg a Dávid Ferencz Egylet.

Az unitárius egyház, aránylag csekély számát tekintve, némelyek előtt fölöslegesnek tetszett ez a vállalat, a már meglevő «Keresztény Magvető» mellett. Aggódásuk túlzottnak bizonyult, mert az *„Unitárius Közlöny“* rövid idő alatt olvasó-közönséget teremtett magának s ez a közönség azóta *állandóan nőtt.*

Ma kevés unitárius ember van, a ki az *„Unitárius Közlöny“-t* ne ismerné, de *még nagyon sok unitárius ember van, a kinek nem jár a házához,* pedig nem volna szabad, hogy egyetlen házból is hiányozzék.

Az *„Unitárius Közlöny“* szükségessége mellett leginkább bizonyit az a tény, hogy *nem unitáriusok is szivesen olvassák,* meg akarván ismerkedni azzal a vallással, a mely a többi keresztény vallásoktól lényegesen különbözik. Erre számithat az *„Unitárius Közlöny“* jövőben is, mivel *felekezeti* vitatkozásokba nem elegyedik.

Az *„Unitárius Közlöny“* a ***hit és az erkölcs*** szolgálatában áll, s azt hirdeti, hogy erre a kettőre minden embernek egyaránt szüksége van, mert, az apostol szerint, *az igaz ember hitből él.*

Az «Unitárius Közlöny» a ***vallásos érzés ápolója és ébresztője*** minden számában megjelenő, közérthető nyelven irt ***egyházi énekei, vallásos legendái*** és más költeményei által.

Az *„Unitárius Közlöny“ ismeretterjesztő lap.* Közöl elmélkedéseket, rajzokat, ismertetéseket a vallás, az egyháztörténelem, a nevelésügy s más közérdekü dolgok köréből.

Az *„Unitárius Közlöny“* ***képes lap.*** Minden évben több arczképet közöl s eddigelé közölte:

Az *I. kötetben:* János Zsigmond fejedelem, Buzogány Áron min. tanácsos, Zwingli Ulrich reformator, Koncz János jóltevő, Simén Domokos theol. tanár, Lu-

ther Márton reformator, Békés Gáspár államférfi arczképét; a *II. kötetben:* Clarke F. Jakab amerikai iró (fénynyomat), Kiss Mihály esperes és iró, Marosi Gergely tanár, Koronka Antal esperes és iró, dr. Bartók István orvos (különálló) arczképét; a *III. kötetben:* Dr. Brassai Sámuel (különálló fénynyomat), Ferencz József unitárius püspök (különálló fénynyomat), angol unitáriusok (egy férfi s két nő) arczképét; a *IV. kötetben:* Socin Faustus reformator, Pap Mózes ny. főisk. tanár (különállő fénynyomat), Daniel Gábor egyh. főgondnok arczképét, a budapesti unitárius templom képét, Blandrata György arczképét; az *V. kötetben:* Kovácsi Antal tanár (k. á. fényny.), dr. Berde Áron egyet. tanár (k. á. fényny.).

Az «Unitárius Közlöny» jövőben is közölni fog képeket, mert az a czélunk, hogy a jeles egyházi és világi férfiak és nők arczképéből egy teljes gyüjteményt állitsunk össze.

Az »Unitárius Közlöny« az egyházi és iskolai mozgalmak ***tudósitója;*** a »Dávid Ferencz Egylet« s az unitárius egyház mozgalmai *ismertetője.*

Az «Unitárius Közlöny» ***ára egész évre csupán 1 frt 20 kr.*** (2 korona 40 fillér), mely *január hónapban fizetendő Iszlai* Márton egyleti pénztárnokhoz (Kolozsvár, unitárius leányiskola).

Ily csekély díj mellett csakis egylet s az is áldozatokkal tarthat fenn egy lapot, de a Dávid Ferencz Egylet nem sajnálja azt a *vallásos és erkölcsös érzés ébresztése* érdekében, mert meg van győződve, hogy erre korunkban felette nagy szükség van.

Az »Unitárius Közlöny«-re *az esztendő bármely részében előfizethetni,* mert a megjelent számok mindig kaphatók.

Az »Unitárius Közlöny« *már megjelent kötetei bármelyike megküldetik 1 frt 20 krért.*

Az »Unitárius Közlöny« ***uj előfizetőinek ingyen küldetik*** meg Ferencz József unitárius püspök ur jeles felolvasása a *„vallásos dolgokról"*; a budapesti unitárius templom *képe.* Ezenkivül az uj előfizetők tetszésök szerint választhatnak a *Simén* Domokos, Dr. *Bartók* István tanárok és a B. *Orbán* Balázs képe között. Az utóbbiakból csak korlátolt számu példányok lévén meg, sziveskedjenek minél elébb beküldeni megrendelésöket.

Az »Unitárius Közlöny«-ből *mutatványszámot azonnal küld* a szerkesztőség. (Kolozsvár, rózsa-utcza 2. sz.)

Papnevelő-intézetek, tanitóképezdék, gymnasiumok s más *tanintézetek önképző körei tagjainak egész évre* ***60 krért*** megküldi az »Unitárius Közlöny«-t a Dávid Ferencz Egylet, ha egy tanintézetből ***egyszerre legalább 10 példányra előfizetnek.***

A *fiókegyleteknek* azt az előnyt nyujtja a Dávid Ferencz Egy-

let, hogy az **1 frt tagdíjból** $^2/_5$-részt, vagyis 40 krt átenged a fiók-egyletnek, s **60 krért minden fiók-egyleti tagnak** küldi az »Unitárius Közlöny«-t. A fiók-egyleti tagdíjak a fiók-egyleti pénztárnokhoz fizetendők.

A Dávid Ferencz Egylet az »Unitárius Közlöny« mellett **„Fiatalság Barátja"** czimen egy ifjusági lapot is ad ki, melyből megjelent két szám, melyeknek ára külön-külön 10 krajczár.

A Dávid Ferencz Egylet télen át **felolvasásokat** tart. Kolozsvárt és a fiók-egyletekben. A felolvasások nyilvánosak és ingyenesek. A felolvasások közül *önálló füzetekben* ki van adva Dr. **Brassai** Sámueltől: *„A jövő vallása"*, *„Vallás és hit"*, *„Melyik az igazi tudomány?"*, *„Jézus istensége"*; Dr. **Hegedüs** Istvántól: *„A halhatatlanság kérdése a klassikus irodalomban"*; *Kelemen* Alberttől és *Ürmösi* Kálmántól: *„A valtástanitás reformja a nép- és vasárnapi iskolákban"*; *Kőváry* Lászlótól: *„A keresztény család hivatása"*; *Ferencz* József unitárius püspöktől: *„Beszélgetés vallásos dolgokról"*. Egy-egy füzet ára 10 kr.

A Dávid Ferencz Egylet előtt lebegő magasztos czél bátorit fel arra, hogy becses támogatására számitsunk és kérjük, szíveskedjék az egylet érdekét előmozditani azzal, hogy lapjának, az *„Unitárius Közlöny"-nek legyen előfizetője* s azt ismertesse másokkal, mert az evangelium szavai szerint *„a gyertyát sem azért gyújtják meg, hogy véka alá rejtsék, hanem azért, hogy a gyertyatartóra tegyék és világitson mindeneknek, a kik a házban vannak.*

Kérjük szíveskedjék felhivásunkat becses figyelmébe venni.

☞ *„Unitárius Közlöny" ára egész évre 1 frt 20 kr.*
„Fiatalság Barátja" egy-egy szám 10 kr.
Felolvasások egy-egy füzet 10 kr.

Minden pénz Iszlai Márton egyleti pénztárnok urhoz czimzendő Kolozsvárra (unitárius leányiskola).

Kolozsvárt, 1893. (postabélyeg kelte).

Keresztényi szives üdvözlettel

A Dávid Ferencz Egylet választmánya megbizásából:

Dr. Brassai Sámuel,
egyleti elnök.

Boros György,
egyleti titkár.

☞ Szíveskedjék ezt a fethivást legalább egy ismerősével közölni.

VI. kötet. Kolozsvár, 1893. Február. 2. szám.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTIK: Dr. BRASSAI SÁMUEL és BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára egész évre 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) **Egyes szám ára:** 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai 5 évi kötelezettséggel egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Iszlai Márton egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra (unitárius leányiskola).

Channing Ellery Vilmos.

(Szül. 1780. Megh. 1842.)

Channing Ellery Vilmos

mint erkölcsreformátor.*

(Arczképpel a czimlapon).

Tisztelt hallgatóim!

Egy idegen ország szülöttjéről felolvasást tartani – érzem — nagy feladat. Channing E. Vilmosról tartani felolvasást, éppen felette nehéz, mert ő nemcsak, hogy idegen volt, hanem már régen, ezelőtt éppen ötven évvel meg is halt. De, ha csak most halt volna meg, vagy ha meg se halt volna még, hanem élne ott túl az Oceanon, még akkor is aggódnom kellene felolvasásom sikere miatt, meggondolván, hogy az én tiszteletem tárgya csupán egy egyszerü unitárius pap volt.

És mégis, mindezen nehézségekkel szemben, Channingről fogok szólani. Channingről kell szólanom, tisztelt hallgatóim, ha egyébért nem, azért, mivel ezelőtt tizenhét esztendővel ő volt az én keresztelő papom, a ki keresztelt szent lélekkel és tűzzel, s egyszersmind megszabaditott azok kezei közül, a kik nem a testet ölik meg, hanem a lelket.

Világosabban kell szólanom. A 60-as évek végén s a 70-es években Németországból átvándorolt volt hazánkba az akkori idő divatos vallása, a materialismus, vagyis az anyag dicsőitése és a szellem tagadása. Eljutott volt ez a vallás az iskola falai közé, ott talált s ott hóditott meg minket is. Teljességgel nem emlékszem arra, hogy valami kellemetesen éreztem volna magamat hatalmában, de ott voltam ellenállhatatlanul és tehetetlenül én is. Néztem magamat, vizsgáltam a természetet, minden csak anyag volt és erő, egyetlen főtulajdonsággal, a mozgással. Isten, lélekhalhatatlanság, remény, hit, szeretet, jövő élet, mindezek csak a papok képzelődésében voltak meg, de a valóságban hiányoztak, mert az akkor divatos biblia Büchner „Erő és anyag“ cz. müve azt mondotta: „Mily különös, sőt kalandszerü képzelet, csak beszélni is egy teremtő erőről, mely a földet lakósaival egyes átmeneti fokozatokon és roppant időközökön át mindig-mindig fejlettebb alakokra vezette volna “ (2-ik kiad. 52. l.) A természet sem természetfölötti kezdetet, sem természetfölötti folytatást nem ismer. Önmaga hoz létre és önmaga emészt meg mindent. A természet önmagában kezdet és vég, nemzés és halál. Saját erejéből teremtette az embert, saját erejével fogja őt megsemmisiteni. (78.) Más helyen: mint a hogy a gőzgép mozgást hoz létre, úgy az erőkkel felruházott anyagok bonyolult szerves szövevénye is bizonyos hatások összletét hozza létre az állati testben, melyek egységgé alakulva, szellemnek, léleknek és gondolatnak neveztetnek. (119.) Minden képzeteink istenről, bár-

* Felolvastatott a Dávid Ferencz Egylet felolvasó gyülésén 1892-bon november 27-én.

mely valláshoz tartozzanak is, csak *emberick lehetnek*. (165.) Mig a látható és tapintható anyag megsemmisithetlensége érzékileg világosan bebizonyitható, addig a szellemről vagy lélekről . . . . ugyanezt teljességgel nem állithatjuk. Az örök élet gondolata sokkal rettentőbb és a kedélyre nézve sokkal nyomasztóbb, mint az örök megsemmisülésé. (174.)

Ilyen zürzavar töltötte meg minden ifju eszét és szivét.

Megvallom, sokszor szerettem volna visszanyerni azt a lelki nyugodtságot, a melyet addig élvaztem, de nem volt rá erőm.

Hála Istennek, nem sokáig tartott e bizonytalanság. 1870-ben megjelent Channing a mi magyar földünkön s találkozott a téveteg ifjuval is és megfogta kezét és igy szólott: „fontold meg ifju: az ember szabad lény, a ki a végre van teremtve, hogy saját kebelében levő indokokból cselekedjék, mivelje magát és elhatározza önsorsát; bensőleg össze van kötve a természettel, de nem rabszólgája, még szorosabban az Istennel, de még az Istenségnek sem rabszólgája, hanem van hatalma teremtője iránti kötelességét teljesiteni vagy megtagadni; környezve ezen ellenséges erőktől, természeti elemektől, melyek örömet és bánatot hoznak; ismert és nem ismert veszélyektől; egy kisértetekkel teljes bűnös világ befolyásaitól; és mégis felruházva Istentől tehetséggel, mindazokkal harczolni, az őtet legyőzéssél fenyegető erőkkel való küzdésben magát tökélyesitni. Ez az ember eszméje. Boldog, a kiben ez komoly gondolkozás által kifejlett."

Az ifju megértette ezeket a szavakat, belső valójához, önmagához tért.

Ez egy eset, de nem egyetlen, sőt historiai értékét tekintve, elenyésző ahoz képest, a melyre még felhivom hallgatóim becses figyelmét.

1863-ban, midőn a magyar olvasó közönség Channingnek még csak egy beszédjét ismerte a Keresztény Magvetőből (1861), egy ev. ref. lelkész, *Szász Károly*, a mostani püspök — bár „kényes dolognak" tartotta, hogy „református létére egy unitárius egyházi férfiuról irjon", mégis olyan szép tanulmányt irt róla, a mely magyar nyelvünkön, ma is első helyen áll. E jeles irónk Channinget századunk szellemi harczai s előhaladása egyik legnagyobb emberének tartja. „Jelleme, uralkodó vonása — irja Szász Károly — az emberszeretet volt s . . . értelmi munkásságának főirányа éppen ez. Az embert, mert ember, szereté minden tekintet nélkül, fajra, nemzetiségre, külső állásra, sőt erkölcsiségre is, s e tekintetben, azt hisszük, isteni mesterünk tanaihoz és példájához hivebb soha és senki nem volt". . . . „Nem volt még iró, szónok, mondhatjuk, nem volt még ember, ki az emberi szellemet annyira tisztelte s azt oly magasra helyezte volna, mint Channing; nem senki, ki annak jogsérelmei iránt oly érzékeny s visszahelyeztetése iránt

annyira követelő lett volna, mint ő". „Channing valóban századunk fia". Igy szól Szász Károly!

Még csak két idegent hallgassunk meg: Báró Bunsen, német tudós, igy szól: „Channing egy antique hős, keresztény szivvel. Mint ember olyan, mint egy görög, mint polgár olyan, mint egy római s mint keresztény olyan, mint Pál" — Egy methodista ujság 1849-ben ezt irta: Olyan ember, mint Channing volt, nagyszerüen felette kell, hogy álljon korának, bármikor s bár hol élt légyen is ő".

És most már menjünk el mind Bethlehemig és lássuk meg a helyet, a hol Channing Ellery Vilmos született.

Nem Bethlehem! Ez csak a mythologiai elnevezés. Ennek a profétának, ennek a mesternek szülöhelye Észak-Amerikában Rhode Island szigeten, Newport, egy elragadó szépségü helyen fekvő város, melyről 1836-ban ezt mondotta Channing: „Engedd meg nekem, hogy ezen a tájon köszönjem meg Istennek, hogy ez a szép sziget volt születésem helye". A sziget nem nagy, mert hossza mintegy 15 mértföld, de hullámzó hegyei, mormoló tengere s azok a kis viznyelvek, a melyek benyulnak a száraz közé s ott mosogatják felséges zölddel bevont tagjait, ott a tenger kebelére kiszakitott kis szigetek, itt a száraz öléből felemelkedett városok és falak, fenn a folyton váltakozó égbolt s mindenütt az enyhe lég szelid fuvalma, mind arra hivatvák, hogy átható s örökre kitörölhetlen szelid és nemes érzelmekkel töltsék el az idegent s annálinkább azt, kit szültek és neveltek.

Erre a helyre küldötte Isten a mi kis Channingünket 1780-ban ápril 7-én Ellery Luciának és Channing Vilmosnak. Az új szülött harmadik volt már, de mégis, talán véletlenül vagy isteni sugalomra, őt ruházták fel szülői, mindkettőjük nevével, az Ellery és Vilmos névvel, hogy mind a kettő halhatatlannak maradjon. Mindkét ágon erényben és munkásságban jeleskedő emberek voltak elődei. Anyai nagyatyja Ellery Vilmos egy jószivü, becsületes, tiszta eszü és egyszerüségben tündöklő ember volt. Atyai nagyapja tiszteletben álló s élete utolsó feléig jó módu kereskedő volt. Édes atyja egyetemet végzett mivelt férfi volt, kinek háza bőven el volt látva jó könyvekkel. Mint ügyvéd hires és becsült, mint ember szelid, gyöngéd természetü, szabadelvü és jó szivü.

Anyjáról ő maga ezeket mondja: Anyám egy helyes gondolkozásu és józan felfogásu nő volt. Ebben a tekintetben talán soha sem is láttam hozzá hasonlót. Neki gondolkozása, szava és élete egyaránt igaz volt. . . . Helyesen itélt, nyiltan beszélt s nem emlékszem, hogy hosszas együtt létünk alatt valaha mondott volna olyat, a miből az őszinteség hiányát még csak sejteni is lehetett volna. . . . Őt a szeretet soha sem vakitotta el. Ő azonnal felismerte a szépet, a becsületességet és a tiszta őszinteséget s abban nagy

örömét lelte, s csaknem ösztönszerüleg fordult el mindentől, a mi gyanus, hivalkodó vagy önfitogtató volt.

Ilyen szülők befolyása alatt a gyöngédségre és szelidségre hajlandó fiu egy valóban szeretetreméltó s őszintén és mélyen szeretni tudó gyermek lett. Szép és kellemetes gyermek lehetett, mert egyik rokona ezt irja róla: „Emlékezem három-négy éves korára, gyönyörü szép szeme, tündöklő arcza volt és világos barna haja hosszu fürtökben omlott vállára, a mint zöld bársony kaputjában, fehér mellénnyel ott állott a templomi székben anyja oldala mellett és nézte a gyülekezetet. Azt jegyeztem meg magamban, hogy szebb gyermeket ennél soha sem láttam.“

A milyen volt a teste, olyan volt a lelke is.

Egyszer az iskolában a tanitóné igy intette egyik gyermeket: „Szeretném, ha olyan volnál, a milyen Channing Vilmos. Oh — felelt a szegény gyermek — én nem tudok olyan lenni, a milyen ő, neki féligre sem olyan bajos jónak lenni, mint nekem.“

Szive éppen olyan nagy volt, a milyen kicsiny a teste, — mert testileg a középszerüt is alig közelitette meg.

Midőn egyszer egy ember védelmezte előtte a testi büntetést, igy kiáltott fel: Mit? megütni *egy embert!?* És ezek a szavak oly hangon voltak mondva, hogy az illető embert ámulatba ejtették s egészen más véleményre téritették.

Ugy látszik, hogy ez a kis ember már az iskolában, mintegy, hóditó hadjáratot végzett, mert tanulótársai „Békeszerzőnek,“ „Kis Pepin királynak“ nevezték, kétségenkivül azért, mert páratlanul jó, erős és bátor szive volt, de ugy látszik, hogy azt ő más úton is megszerezte, mert a mint életrajzában unokaöcscse mondja: törpe, zömök, izmos ifju volt, kitünően tudott birkozni, szerette a sportot.

Erre a tiszta szivre és józan észre korán nagy megpróbáltatások vártak, mert édes atyja meghalt, midőn Vilmos még csak 13-ik évében járt. Az apa szorgalmas ember volt, de annyi vagyona nem maradt, a mennyiből a család fenntarthatta volna magát. Vilmos folytatta ugyan tanulását s fényes sikerrel végezte be tanulmányait 1798-ban a Harvard egyetemen, de már ekkor kenyérkeresetre gondolt s 19 éves korában magánnevelő lett Richmondban. Kiváló müveltségü családhoz jutott, hol a figyelem, előzékenység, szivélyesség árjában uszott s nemcsak felvállalt dolgát végezte sikerrel, hanem a papi pályára is szorgalmason készült.

Boros György.

(Vége következik.)

Családi est.

Este van, kiégett már a ragyogó nap,
Eltünt a határon utolsó sugára.
Az alkonyi tájon bús harangok szólnak,
A hivő lelkeket szólitva imára.
Azután lassanként elcsendesül minden,
Tiszta érzés gyül a háladatos szivben.

S mint a csendes folyó, melynek medre telve,
Zúgó patakoknak habjától kiárad,
A sziv is, a nemes érzelmeknek helye,
Útat nyit az ajkon hálatelt imának.
S azután — ugy tetszik — minden egyes szóra
Mintha megenyhülne, mintha könnyebb volna.

Megelevenedik minden kicsiny hajlék,
Kigyúl a szeretet lobogó fáklyája,
Az anyai sziv, mely gondtól, bútól zajlék,
Vidám örömek közt enyhületét várja.
Gyermekcsoport között a búbánat széled,
S bearanyozódik ez az egész élet.

Bearanyozódik s elsimul a redő
A szerető szülők homlokán és arczán,
Mikor a »legkisebb« imára lép elő,
Piczike kezeit összefogva tartván.
S habár minden szavát nem is értik itten,
Megérti, meghallja a jóságos Isten.

Később a nagyobbak lépnek elé sorba',
Kedves szülőikre sok-sok áldást kérve.
Alázattal Isten előtt meghajolva,
Bizó tekintettel néznek föl az égre.
A ki most belépne, a ki most itt járna,
Jól jegyezné meg, hogy ez az Isten háza.

Künn a szél doromból, hópilléket kerget,
Sikos barna felhő terjesztgeti szárnyát.
Nyugovóra tér benn apa, anya, gyermek,
S a napnak emléke édesiti álmát.
És a család, hogy ha pirkad fönn az égen,
Újabb napot kezd el — az Isten nevében!

Tarcsafalvi Albert.

„Jő a visitatio!“

„A napokban megfogjuk kezdeni az esperesi vizsgálatot. Előre félek, mert mindég betegen térek haza ás hónapokig megsinlem ezt a gyötrelmes munkát.“

Ezeket a sorokat egy magánlevélből irtuk ide. Sajátságos! Az első elolvasás után nem az a panaszos hang ragadta meg figyelmünket, a melyik áthatja szavait. Nem, hanem elé állott azoknak a régi időknek az emléke, a mikor ott ültünk a falusi iskola kemény bikkfa padján. Eszünkbe jutott az a szivrázó hang, a mellyel a nagyobbak egyike, a ki ott ült a farostélyos kicsi ablak mellett elkiáltotta: „itt van a cursus, jő a visitatio“. Minő belső forradadalom, minő külső sáppadás és didergés!

Egy jó félóra mulva nyílik az ajtó s belépik a „rector ur somfa vesszője“ s utánna a rector ur egy irással kezében. „Gyermekek csend legyen — szól — rácsapva a hosszu fenyőfa asztalra. Holnap után itt lesz a visitatio. Ugy ügyeljetek, hogy a melyik jól nem felel, azt megüti az Isten tüzes nyíla. Most pedig lássatok dologhoz. Irjatok, olvassatok, számoljatok szorgalmason, nehogy baj legyen.“

Éjjel-nappal szorgalmasan folyt a tanulás. A harmadik nap délelőttjén egy 14—15 éves fiu eszeveszetten szalad be az iskolába és kiáltja: *itt van a visitatio!*

Az ajtó megnyilt s termetes hasával s szép piros arczával nagy nehezen átlépett a magas küszöbön Árkosi Dénes esperes s utánna még hárman a visitatio tagjai. Egy-két percz telt el csupán s mi levoltunk csillapodva, sőt ugy tetszik nekem, felvoltunk vidámodva. Árkosi egy jóságos, bölcs és tapintatos ember volt, a ki bátorságot tudott csepegtetni a legfélénkebbek szivébe is.

Egy jó órát töltöttek az iskolában s sokáig időztek az ekklésiában és az ekklésia ma is példányszerü, az iskola méltó tanitványi hálánkra.

—

A fennebb vázolt jelenet történelmi hű képe annak a rendkivüli nagy befolyásnak, a melyet az esperesi vizsgálószék gyakorol egy egész ekklésiára s annak különösen serdülő ifjuságára. Akkor teljességgel nem fordult meg ifjui elménkben, hogy ez az áldásos munka mivel jár annak az esperesnek és köri jegyzőnek, a

kik nyakokba veszik az egész egyházkört. Most bátran elmondhatjuk, hogy az összes egyházi intézmények között ez az egyedüli, a mely teljesen az ős apostoli kor jellegét viseli magán, minden modern vonás nélkül.

A mostani Pál apostol, az esperes, midőn elindul Barnabásával, a jegyzővel, csak annyiban különbözik a tarsusi nagy férfiutól, hogy ő nem gyalog, hanem egy fakó szekéren indul missioi útjára. Azontul sok minden megtörténhetik velők is abból, a mit Pál apostol a korintusiaknak oly megrenditő hűséggel mond el. Krisztus szolgája-e valaki? Ők is. A fáradságban van-e része valakinek? Nekik is. Jár-e veszedelmes uton valaki? Ők nem kevésbbé. Volt-e veszedelemben Pál a pogányok miatt? Nem egyszer ezek is.

Minden valami egy ekklésiát, annak anyagi és szellemi érdekét, belső embereit és hiveit, nagyjait és kicsinyeit érdekli, az az esperesi vizsgálószék kötelessége körébe tartozik. Mintegy tizenkét kanonikus kérdés, ugyanannyi magánkérdésen és egy jókora szabályrendelet 11 hosszu pontján ugy egyik, mint a másik ekklésiában át kell esnie és még akkor sincsen vége minden munkájának, mert az egyéni ambitio, a kötelesség érzet, a helyi viszonyok újabb meg újabb teendőket állitanak fel elébe.

Több mint bizonyos, hogy a melyik esperesi vizsgálószék a maga munkakörét híven akarja betölteni, annak, mint a jó pásztornak, életét kell áldoznia a nyájért. Az is bizonyos, hogy a melyik esperes energikus, lelkiismeretes, pontos, annak az ekklésiái anyagilag és szellemileg is egyaránt virágoznak, de messze áll tőlünk az a gondolat, hogy egyenesen az esperestől várjuk azt, hogy az ekklésiák ugy virágozzanak, a mint várható volna.

Az egyházi élet olyan természetü, a milyen az emberi test. Nem elég, hogy a feje egészséges legyen, még azzal sem elégedhetünk meg, hogy egy-két buzgó tag legyen benne. Egyedül kivánatos dolog az, hogy a legkisebb tagok oly hivek, oly odaadók oly lelkiismeretesek legyenek, a milyennek óhajtják fejőket.

Ebben az esetben az esperesi vizsgálószék igája, könnyüvé és kellemessé válik. Ebben az esetben a vizsgálószék könnyen végez, az esperes jelentése lelkesült, a jegyző jegyzőkönyve folyékony és tiszta leend.

De még, ha minden arra irányulna is, hogy a munka terhét megkönnyitse s a felelősséget megossza, a czikk elején közölt sza-

vaknak visszhangot kell adnunk, arra kérvén hiveinket, hogy ha a vizsgálószék tagjai télviz idején elhagyják a kedves otthont érettünk, ifjuságunk s ekklésiánk javáért, fogadják őket meleg szivvel és meleg házzal.

Azt hisszük ekklésiáinknak s az egész egyháznak nagyon érdekében áll, hogy az esperesi visitatio megmaradjon a maga apostoli jellegében. Óhajtjuk, hogy a visitatio tagjait ezentul is az az önzetlen munkaszeretet és áldozatkészség vezesse terhes munkájokban, a mely eddig vezette.

Legyünk készen minden dolgainkkal, mert jő a visitatio!

Amicus.

Az első „Reményből".

A fiu.

Űzd a szép viráglepét
Gyönge kis fiu!
Lépteid nem űzi még
Solyomként a bú.

Örvendj a kis martalék
Szárnya fényporán.
Még magad nem vagy fogoly
Éved gyöngykorán.

A jövendő még neked
Egy piruló ma,
Kis barátkád fönt az ég
Rezgő csillaga.

Útad egy szűk udvaron
Végtelenbe bolyg,
Nem fáradsz; kaján is rád
Angyalúl mosolyg.

Egy falatkán a kelő
Szükség csöndesül.
Túl egy tarka köntösön
Vágyad nem feszül.

Pilláidra szenderét
Hinti bájos est,
S álmaidnak újolag
Szép világot fest.

Tegnapod, lepkéivel
Ismét leng elő
S a sok édes kis barát
Kedvet osztni jő.

Játszad ó játékidat,
Játszad kis fiú,
Vajmi más játékot űz
Majd a férfiú!

Kriza János.

Leány-dics.

Szép vagy lányka, midőn ajkad kél gyönge mosolyra.
Szebb, mikor a részvét könnye ragyog szemeden.

Kőváry László

Kérdés.

Ha éj ködébe tünt a nap:
Ezernyi csillagok
Ragyognak föl, a mély homályt
Szendén világitók.

O hon! világitó napod
Rég éjhomályba dült,
Mégis, miért, hogy egeden
Egy csillag sem derült?

Hajós János.

Kétség.

Ha mosolygsz? azt gondolom
Engemet nevetsz;
Ha bús vagy?..., másért vagy az,
Engem nem szeretsz.

Mégis inkább vidor, mint
Bús légy kedvesem!
Üdvömet nem éri fel
Ekkor semmi sem.

Jakab Elek

Végremény.

Mindég csak könnyük peregnek
Pilláim közül,
E kihamvadott kebelnek
Napja éjre dűl.

A kifáradott tagokba
Erőt ki lehell?
Vagy ha hullnak sirhalmodra,
Ki támasztja fel?

Tán a lány borús kebellel
Eljön hamvimhoz,
S búnak áradó könnyével
Szebb életre hoz.

Csongvai Károly.

Vadász.

Gond nélkül megy az ifju vadász, csöve lobban, egy őz hull;
Ám a visszajövőt sebzi a iányka szeme.
Nem szánlak beteg ifju vadász! a lányka gyötörjen;
Benned az ártatlan őzfi boszulva vagyon.

Sikó Miklós.

* * *

1839-ben arra a merész vállalatra gondolt a kolozsvári unitárius főiskola ifjusága, hogy egy könyvet szerkeszt s azt kibocsátja a nagy világba. Az ifjuság kebelében sok derék ember volt s mellette állott Kriza János pap és tanár, a ki mint költő már akkor meglett ember volt. Hajós János vállalkozott a szerkesztés technikai ágára, Kriza az irodalmira. Hajós kezébe vette az ügyet s maga mellé vette Krizát s a szerkesztés nehézségeivel s a censura szeszélyeivel oly derekasan megküzdöttek, hogy Toldi Ferencz a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott az első „Reményről."

A kiket ifjuságunk ezen nemes mozgalma érdekel, azok figyelmét felhivjuk Hajós János isk. f. ü. gondnoknak a Dávid Ferencz Egyletben tartott felolvasására, melyet a „Keresztény Magvető" ez évi egyik száma egész terjedelemben közölni fog. Mi, lapunk terjedelméhez alkalmazkodván, közlünk, a Krizáét kivéve, egyet-egyet a még életben levő irók müveiből. Ki ne venné észre rajtok, hogy ifjak irták, és pedig akkor, a mikor a haza nem volt szabad s a sziv érzelme vitte a fő szerepet.

A zsebkönyvben legtöbb mű van Krizától: Kriza, Ajtavári, Taraczki, Tündefi, Vadormi, Z. nevek alatt; Aranyosi (Csipkés Sándor) 1-et, Barabás János 1-et, Berde Áron 3-at, Csillador (Lőrinczi Mihály) 1-et, Csongvai Károly 10-et, Gálffy Sándor (Firtosalyi) 9-et, Hajós János 8-at, Istvánfi (Kelemen István) 1-et, Jakab Elek 4-et, Kanyaró Pál 2-őt, Kovácsi Antal 1-et, Kőváry Józsa 7-et, Kőváry László 4-et, Lőrinczi Mihály 1-et, Orbók Sámuel 1-et, Sebe Sándor 1-et, Sikó Miklós 2-őt, Szentiványi Mikó (Szirtalyi) 6-ot, Sztmártoni Sámuel 1-et, Szigethi István 4-et, Veress József 9-et irt.

Az irók némelyike már ifjukorában elhalt. A kik férfikort értek, mindannyian jeles emberekké lettek.

A most élők közül *Jakab* Elek egy egész könyvtárra menő történelmi s hasonló jellegü müveivel; *Kőváry* László Erdély történelme s számos jeles történelmi müve megirásával, hazánk első rendü irói között vivtak ki helyet maguknak, a mit a M. Tud. Akadémia azzal méltányolt, hogy mindkettőt tagjává választotta.

Hajós János letette a tollat a „Remény"-nyel. A ki felolvasását elolvassa, igazat ad nekünk, midőn azt mondjuk, hogy veszteség volt irodalmunknak. De azon a téren, a melyre először mint ügyvéd és városi hivatalnok lépett Kolozsvárt, azután mint állami hivatalnok Budapesten, oly derekasan teljesitette kötelességét, hogy annak elismeréséül a ministeri tanácsosság magas polczáig feljutott s érdemei méltánylásául a legmagasabb helyről kitüntetést nyert.

Sikó Miklós egész életét a szép müvészeteknek, a festészet-

nek szentelte. Ifju korában mint aquarellfestő páratlan volt, s mint arczképfestő ma is a jelesek között foglal helyet s közelebbről egy Kossuth-képével általános elismerést nyert.

Csongvai Károly az igazságszolgáltatás mezejének szentelte életét s most Maros-Vásárhelyt mint nyugalmazott törvszéki biró családja körében élvezi egy nemesen megfutott pálya örömeit.

Régi dolgok.

Almási Mihály unitárius püspök levele

1716-ban a kolozsvári piaczi templom elvétele után az unitárius közönséghez intézve.

Kolosvár 1716. Aprilis 2.

Tiszteletes Uram az áldott Ur Christusban Szerelmes Atyámfia!

A minden irgalmassagoknak és vigasztalásnak Istene minden szomoruságunkban vigasztaljon, hogy vigasztalhassuk a szomoruságban esteket, azzal a(z) vigasztalással melyel minket Isten vigasztal.

Ugy gondolom hogy az hirnek szokása szerint nagyobb mértékben jutott kegyelmetek fülében, mostan rajtunk lett dolgok iránt való casus, hogy szenvedesben voltunk, de az Isten annyira meg erősitett, hogy még hütünkben reménségünkben, meg nem fogyatkoztunk. Példával értette Isten velünk hogy szencséges tiszteletit sem Jerusalemben, sem Garizim hegyéhez nem kötötte, hanem minden helyeken dicsértethetik, valahol lélekben és igasságban dicsőséges neve segitségül hivattatik. Felséges királyunk és örökös Fejedelmünk ő Felsége nevével lött parancsolatnak engedelmeskednünk kellett, piaczon levő templomunk birtokunkból való kibocsattása iránt, az Méltóságos Catolichus Statusnak ő Nagsagoknak s ő kegyelmeknek kezére eresztvén, szintén tegnapi napon tiz óra előtt magunk személyünkben. Mindazonáltal (Istené az düchősegh) mégh eddig megh maradasunk vagyon, meg biztattatván az Meltosagos Generalis ő Excellentiája Kegyelmes igéretivel. Vagyon szerelmes atyamfiai köztünk a hütnek és az szentek bekességes türésenek Palaestraja és hellye, melyet kegyelmeteknek szeretettel, kereszteni Lelekkel recommendalok. Erősitse kegyelmetek hüttel és reménséggel mind magát, mind gondviselésére bizattatott gyenge nyájját, Istennek tulajdonitván az dicsőséget. Csendes és bekességes türésben birja kegyelmetek maga lelkét. Nem illik hatalmasabbal nállunknal küzködni; a kigyói eszességh mellé ragasszunk galambi sziligységet (szelidséget), erre lévén hivattatásunk a mi fejünktől az Ur Jezus Christustól, hogy türés szenvedések után mennyünk az mü bekességünknek hellyére a mü Urunktól számunkra készitett hajlékokban. Az Ur Isten pe-

niglen ki meghvigasztalásunknak Istene, szerelmes Atyánkfiával együtt, az igaz hütben s idvezitő remenségben maraszsza meg állhatatosan. Szivem szerént kivánom

Kegyelmeteknek lelki Attyafia

Almási Mihály
Superintendens Unit.

Közli: **Boros György.**

Legyen-e polgári házasság?

Ezt a kérdést a „Budapesti Hirlap" intézte a protestáns püspökökhez, s a püspök urak rövidre vonva következőket felelték:

Szász Károly: A polgári házasságnak nincs ellene, sőt szükségesnek tartja, nem egyházi, hanem politikai szempontból. A polgári házasságot a protestánsok sem követelik.

Szász Domokos: A mostani állapot tarthatatlan. Ennek nincs más gyógyitása, mint a házassági jognak az összes állampolgárokra kiterjesztett egységes rendezése, a mi kizárólag a polgári házasság intézményének életbe léptetése által eszközölhető.

Pap Gábor álláspontja szabadelvü és az állam érdekeinek figyelembe vételén alapul. Mint magyar hazafi kész a legmesszebb menő áldozatokat meghozni egyháza részéről.

Kiss Áron csak az esetben tagadhatná meg a hozzájárulást, ha az állam kimondaná, hogy a házasság fel nem bontható, és nem gondoskodnék birói rendezéséről.

Kun Bertalan a polgári házasság behozatalának nem igen örvend. A polgári házasság a kisebbségben levő felekezeteknek nem válik javukra, mivel nem állanak rendelkezésükre azok az eszközök, a mik a katholikus klerusnak.

Baltik Frigyes az egyházi házasság mellett van.

Teutsch György Dániel: a polgári házasság meg fogja bontani a polgárok felekezeti békéjét.

Ferencz József: Semmi kifogásom a polgári házasság ellen, de nem hiszem, hogy a mi népünk meg legyen reá érve, hogy olyan könnyüszerrel hozzászokjék, mert ez a kérdés nem volt kellően előkészitve. A polgári házasság ellen való „agitálást" feltétlenül károsnak tartom, különösen pedig a szószékről, perhorreskálom.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **„Kolozsvár története" a székelyek közt.** Kolozsvárnak, Erdély fővárosának a történelme oly szorosan összefügg Erdélynek a történelmével, hogy egyik a másik nélkül nem is képzelhető. Kolozsvár a reformatiótól kezdve mostanig az unitárismus főhelye volt s mint ilyennek a történelme nélkül, az unitáriusok történelme nem képzelhető. Jakab Elek a Kolozsvár története czimü monographiának irója, ezt a két körülményt tartva szem előtt, azt a szép ajánlatot tette Fe-

rencz József püspök urnak, hogy művének II. és III. köteteit az okmánytár és rajzkötettel együtt 15 frt helyett 5 frtért fogja adni az unitárius ekklésiák számára. A püspök ur a szép ajánlatot örömmel fogadta s miután a kolozsvári egyháztanácsosok 135 frt erejéig megsegitették, 27 példányt megrendelt. A szerző a 27 példányt megtóldotta még ajándékképpen 16 példánynyal, azt kivánván, hogy abból mindenik egyházkörnek 2—2 példány küldessék, egyik a lelkészi hivatalnak, másik az ekklésiának. Ehez képest összesen 43 példány birtokába jutván, a főt. püspök ur jelentést és ajánlatot tett az E. K. Tanácsnak, hogy a példányokat ajándékképpen ossza szét az ekklésiák között. A műből egy-egy példányt kaptak: Kolozs, Szováth, Kide, Hodmező-Vásárhely, Polgárdi, Abrudbánya, Bágyon, Szind, Szent-Mihályfalva, Toroczkó, Dicső-Szent-Márton, Dombó, Bethlen-Szt-Miklós, Széplak, Dézsfalva, Szentgericze, Maros-Szt-Király, Csókfalva, Ny.-Szt-Márton, Szabéd, Szent-Mihály, Uj-Székel, Bözöd, Szt-Ábrahám, Enlaka, Kis-Solymos, Siménfalva, Tordátfalva, Okland, Jánosfalva, H.-Almás, Derzs, H.-Szt-Pál, Vargyas, Héviz, Felső-Rákos, Ürmös, Alsó-Rákos, Árkos, S.-Szt-Király, Laborfalva, Bölön s a kolozsvári papnövelde könyvtára. Szomszédság jussán az összes ekklésiák érdeklődő tagjai könnyen hozzá juthatnak a műhez. Az E. K. Tanácshoz érkezett nyilatkozatokból itélve a becses művet kiváló örömmel és hálával fogadták mindenütt a mi ugy a jeles iró, Jakab Elek ur áldozatkészségének, mint a főt. püspök ur fáradozásának méltó jutalma. A főt. püspök urat szép terve kivitelében megsegitették a következő egyh. tanácsosok: Ferencz József 3 példányért 15 frt, Petrichevich Horváth Kálmán 8 pld. 40 frt, Kőváry László 3 pld. 15 frt, id. Daniel Gábor 2 pld. 10 frt, id. Szigethy Miklós 2 pld. 10 frt, Molnár Sándor, Benkő Mihály, Mikó Imre, Kovács János, Mózes András, Jánosi Gergely, Boros Sándor, Kanyaró Ferencz 1—1 pld 5—5 frttal. A becses áldozatért Jakab Elek urnak, a főt. püspök urnak s az egyházi tanácsos uraknak az ügy érdekében, a megajándékozottak nevében, szives köszönetet mondunk.

— **Korondon** nagyon szép ünnepély tartatott deczember 17-ét megelőző estén Kádár Lázár, széles körben tisztelt unitárius lelkész, Keresztur-egyházköri jegyző házánál. Kádár barátunk ugyanis együtt ünnepelte nevenapját egy kis újszülött megkeresztelésével és 25 éves házas élete jubileumával. E ritka és szép ünnepélyen a korondi értelmiség szine java mellett vidékről is többen voltak jelen. Keresztelt Göncz Mihály, f.-váraljai ügyes fiatal lelkész Az egymással mindezen ideig példás szeretetben 25 esztendeig élt házaspárra megható előbeszéd után, egy szép imában Györfi F. szentmihályi lelkész kérte Isten áldását. K. L. értelmessége, hivatali buzgósága, megnyerő modora, emberszeretete jogán igen széles körben őszintén tisztelt barátunk megérdemli, hogy ezen helyen is kifejezzük azon hő óhajtásunkat, hogy az Isten áldja meg őt egyházunk és kedves népes családja számára munkabiró élettel — még sokáig. —**n**.

— **Az esperesi vizsgálószékeknek** szives figyelmébe ajánljuk, hogy a templomokat tekintsék meg azért, hogy személyesen győződjenek meg, hogy hány helyen van gondoskodva, hány helyen nincsen arról, hogy a templom fedeléről lefolyó viz ne mossa a falat s ne áztassa alá az egész épület alapját.

— **Laborfalván** az unitárius egyház tagjai száma 28 év alatt 308-ról 554-re nőtt s igy ma 246-al van több. Örvendetes növekedés.

— **M. kir. vallás- és közokt. miniszter** ő nagyméltósága a tarcsafalvi unitárius felekezeti iskolát taneszközökkel és tankönyvekkel segélyezni méltóztatott. „Népisk. Értesitő.“

— **Hódmező-vásárhelyi** hiveinknek nagy gondot ad az épitkezés kérdése. A mérsékeltebbek földszintes házzal is megelégednek. A vérmesebb reményüek pedig emeletes házat óhajtanak, az emeleten diszes imateremmel. E terv megvalósitása többrendbeli nehézséghe ütközik, mert első sorban kevés a pénzük, azután meg kicsiny a telkük Azonban a nagy többség, ugy látszik nem riad vissza az akadályoktól s megbirkozik minden nehézséggel az ügy érdekében. Már is szép adományok hirét vesszük. Aczél Luiza asszony 1000 frtot; Benczur

István 30,000 téglát igért. Reméljük, erdélyi hitrokonaink is megteszik kötelességüket s szives adományaikkal segitségül lesznek alföldi testvéreinknek egy impozáns unitárius-ház épitésében.

— **Kilyéni ekklésiánkban** urvacsorai kenyeret élethosszíglan adni elvállalta Incze Józsefné, bort pedig szintén életfogytáig Mlgs Dr. Székely György ur (ev. ref.) szivességéből kapunk e czélra.

— „**Kis tükör**“ a neve egy budapesti új képes családi heti lapnak, melynek főszerkesztője Szőcs Farkas, felelős szerkesztője Kecskeméthy István ev. ref. tanárok, jól ismert irók. Az első számot ev. ref. püspök Szász Károly költeménye nyitja meg. Fáy Andrásról kezdődik egy hosszabb czikk, Jézus és a szamariai asszony képpel illustrálva s azonkivül többféle hirrovat, sőt még gazdaság is helyet foglal. Mindannyija gondosan s népszerü nyelven van összeállitva. Ára egy évre 2 frt.

— **Dr. Vajda Emilt**, városunk szülöttét s főiskolánk egykori növendékét, egy pár évig segédtanárát a „Zenelap“ egyik közelebbi száma arczképben és életrajzban mutatja be olvasóinak, s igen rokonszenvesen mondja el azt a gyors és szép haladást, a melyet Dr. Vajda tett még aránylag nagyon fiatalon. Irodalmi munkáiból kiváló figyelmet érdemel a „Daniel Album“, melyet főgondnokunk főispánsága 30-ik éve alkalmából szerkesztett és a „Kossuth élet- és jellemrajza“, melyet a nagy számüzött születésnapja 90-ik fordulója alkalmából irt. Vajda, mint zenemivelő, Székely-Udvarhelyt, hol a reáliskola tanára, élénk érdeklődést ébresztett és tart fenn a zene iránt.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Felolvasások Kolozsvárt. A D. F. E. közelebbi felolvasása február 5-én, vasárnap d. u. 4 órakor — kivételesen — az Egyházi Képviselő Tanács termében fog megtartatni, a mit a t. egyleti tagok és az érdeklődőknek becses figyelmébe hozunk. Jó melegről lesz gondoskodva. Felolvasók lesznek Dr. Brassai Sámuel és Kozma Ferencz urak.

Az ifjuságért. Ha ugy akarunk, hogy ifjuságunk megerősödjék az egyházához és vallásához való szeretetben, ápolnunk kell vallásos érzelmeit. De hogy? Ezt megmutatta főt. Ferencz Józsefné őméltósága, egyletünk lelkes alelnőke azzal, hogy a „Fiatalság Bárátjából,“ ugy az első, mint a második számból több példányt megvásárolt s azokat kiosztotta teljesen ingyen egyik-másik ekklésia szegényebb sorsu, de jó tanuló fiu és leány tanulói között. A hálának és köszönetnek megható szavaival köszönték meg a főt. asszonynak nemesszivüségét a megörvendeztetett gyermekek tanitói. A szép példát követte Koronka Antalné, Lehman Róbertné őnagysága és Hajós János ur, kik 10—10 példányt rendeltek meg hasonló czélra. Éljenek!

A „**Fiatalság Barátja**“ első számának, mely csaknem három ív terjedelmü s jeles olvasmányain kivül még gyermek dalokat (hangjegygyel) is tartalmaz, **ára csupán 10 kr.** Postán küldve 1 pld. 12 kr. 10 példány csupán 1 frt.

A D F. E. t. alapitóit, félreértés kikerülése végett ujból is értesitjük, hogy a f. éven kezdve az „Unitárius Közlöny“ csakis abban az esetben fog megküldetni, ha azért az előfizetési rendes díjat 1 frt 20 krt (2 korona 40 fillért) beküldik. Azokat a t. alapitókat, a kik hozzánk kérdést intéztek, t. értesitjük, hogy az Unitárius Közlönyhez igényt tarthatnak az 1 frt (2 korona) rendes tagsági díj fizetése mellett is, önként értetvén, hogy az 1 frt fizetése az Egylet alapszabályai értelmében öt évre kötelező.

Channing-estélyek tartására hivtuk volt fel a lelkész és tanitó urak figyelmét. Most arra kérjük sziveskedjenek minket értesiteni az estélyek részleteiről és eredményéről.

A D. F. Egylet pénztárába 1893 január 1-től—20-ig a következő befizetések történtek

1 frt rendes tagsági díjat fizettek:

1892-re: Nagy Olivér, Torda. Pálfi János (91—93-ra is), Toroczkó. Földesi Sándorné, Földesi Mariska (93-ra is), Retteg. Gál Miklós (91-re is), Pálfi János (91-re is), Derzsi Domokos (91-re is), Simon József (91-re is), Balogh György (91-re is), Zsakó János (91-re is), Pál Simon (91-re is), Toroczkó. Csegezi László (91—93-ra is), Bágyon.

1893-ra: Nagy György, Kolozsvár, Jóvan Miklós (94-re is), Oxford Pázsint Mihály, Kilyén. Sárdi Lőrincz, Kolozsvár. Musnai József, D.-Szt.-Márton Dengyel Jánosné (92-re is), Kolozsvár. Ifj. Pap Pál, K.-Demeterfalva. Kövendi Márton, Torda. Nagy Mózes, Zay-Ugrócz Kun Pál, Kolozsvár. Szigethy Sándor, Torda. Hory Béla (93 97), Kolozsvár. Székely Dénes (92-re is), Péter János, Torda.

1 frt 20 kr. előfizetési díjat fizettek:

1892-re: Szász Ferencz, Kolozs-Borsa. Sebe Sándor (90-re is), N.-Somkut. Gelei Lajos, Ó-Radna. Özv. Blecha Jánosné, Kolozsvár. Gábos Dénes (93-ra is), Héjasfalva. Gálfalvi Ferencz, Szind.

1893-ra: Pap Gábor, Gyoma. Veres Ferencz, Abrudbánya. Muzsnai József, D.-Szt.-Márton. Ádám Domokos, Bözöd. Zoltán Béla, Szamos-Ujvár. Olvasó és dalegylet, K.-Solymos. Id. László Ferencz, Gyepes. Varga Lajosné, S.-Patak, Szinte Ferencz, Budapest. Csegezi Pál, Dobrest. Szigethy Miklós alapító tag, Kolozsvár. Szigethy Sándor, Torda.

A „Fiatalság Barátjára" fizettek: Ferencz Józsefné, Kolozsvár 1 frt. Gálfalvi Ferencz, Szind 1 frt. Máthé Sándor, Városfalva 1 frt. Gábor Albert, Martonos 1 frt. Zoltán Béla, Sz.-Ujvár 1 frt. Lőrinczi Zsigmond, K.-Solymos 1 frt 10 kr. Kisgyörgy Sándor és Tarcsafalvi Albert, Vargyas, együtt 4 frt.

A t. hátrálékosokat, (habár unalmas régi nóta) ismételten kérem tisztelettel tartozásaik beküldésére.

Kolozsvárt, 1893. januárr 20.

Iszlai Márton
pénztárnok.

Szerkesztői izenetek. P. M. K. Az igért tudósitást elvárjuk. — O. F V-a. Csak fel kell venni a tollat, mert már eleget pihent! — L. D. Hmv. A másik a jövő számban — **Lénárt Mihály**, jőni fog egy kissé megsimitva.

☞ *Új előfizetőknek és új tagoknak* ingyen küldjük meg Ferencz József püspök ur felolvasását „Vallásos dolgokról" a budapesti unitárius templom képét, s e mellett egyet a Simén Domokos, Dr Bartók István tanárok és Br Orbán Balázs képe közül tetszés szerint

---

Az „Unitárius Közlöny" I—V. kötetéből teljes példányokkal rendelkezünk. Egy-egy kötet 2 korona 40 filler (1 frt 20 kr.)

TARTALOM: Channing Ellery Vilmos. (Arczképpel.) Boros György. 17. lap. — Családi est. (Költemény.) Tarcsafalvi Albert. 22. l. — „Jő a visitatio!" Amicus 23. l. — Az első „Reményből": A fiu. Kriza J., Leány-dics. Kőváry L., Kérdés. Hajós J., Kétség. Jakab E., Végremény. Csongvai K., Vadász. Sikó M. 25—26. l. — Régi dolgok: Almási Mihály unitárius püspök levele. Közli: Boros György. 28. l. — Legyen-e polgári házasság? 29. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 29. l. — Egyleti élet és munkásság. 31. l. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt. (Belközéputcza 10.)

Felhivás és kérés.

„Unitárius Közlöny“ czim alatt 1886-ban egy népszerü *vallás-erkölcsi lapot* inditott meg a Dávid Ferencz Egylet.

Az unitárius egyház, aránylag csekély számát tekintve, némelyek előtt fölöslegesnek tetszett ez a vállalat, a már meglevő «Keresztény Magvető» mellett. Aggódásuk túlzottnak bizonyult, mert az *„Unitárius Közlöny“* rövid idő alatt olvasó-közönséget teremtett magának s ez a közönség azóta *állandóan nőtt.*

Ma kevés unitárius ember van, a ki az *„Unitárius Közlöny“-t* ne ismerné, de *még nagyon sok unitárius ember van, a kinek nem jár a házához*, pedig nem volna szabad, hogy egyetlen házból is hiányozzék.

Az *„Unitárius Közlöny“* szükségessége mellett leginkább bizonyit az a tény, hogy *nem unitáriusok is szivesen olvassák*, meg akarván ismerkedni azzal a vallással, a mely a többi keresztény vallásoktól lényegesen különbözik. Erre számithat az *„Unitárius Közlöny“* jövőben is, mivel *felekezeti* vitatkozásokba nem elegyedik.

Az *„Unitárius Közlöny“* a ***hit és az erkölcs*** szolgálatában áll, s azt hirdeti, hogy erre a kettőre minden embernek egyaránt szüksége van, mert, az apostol szerint, *az igaz ember hitből él.*

Az «Unitárius Közlöny» a ***vallásos érzés ápolója és ébresztője*** minden számában megjelenő, közérthető nyelven irt ***egyházi énekei, vallásos legendái*** és más költeményei által.

Az *„Unitárius Közlöny“ ismeretterjesztő lap.* Közöl elmélkedéseket, rajzokat, ismertetéseket a vallás, az egyháztörténelem, a nevelésügy s más közérdekü dolgok köréből.

Az *„Unitárius Közlöny“* ***képes lap.*** Minden évben több arczképet közöl s eddigelé közölte:

Az *I. kötetben:* János Zsigmond fejedelem, Buzogány Áron min. tanácsos, Zwingli Ulrich reformator, Koncz János jóltevő, Simén Domokos theol. tanár, Lu-

ther Márton reformator, Békés Gáspár államférfi arczképét; a *II. kötetben:* Clarke F. Jakab amerikai iró (fénynyomat), Kiss Mihály esperes és iró, Marosi Gergely tanár, Koronka Antal esperes és iró, dr. Bartók István orvos (különálló) arczképét; a *III. kötetben:* Dr. Brassai Sámuel (különálló fénynyomat), Ferencz József unitárius püspök (különálló fénynyomat), angol unitáriusok (egy férfi s két nő) arczképét; a *IV. kötetben:* Socin Faustus reformator, Pap Mózes ny. főisk. tanár (különálló fénynyomat), Daniel Gábor egyh. főgondnok arczképét, a budapesti unitárius templom képét, Blandrata György arczképét; az *V. kötetben:* Kovácsi Antal tanár (k. á. fényny.), dr. Berde Áron egyet. tanár (k. á. fényny.).

Az «Unitárius Közlöny» jövőben is közölni fog képeket, mert az a czélunk, hogy a jeles egyházi és világi férfiak és nők arczképéből egy teljes gyüjteményt állitsunk össze.

Az »Unitárius Közlöny« az egyházi és iskolai mozgalmak ***tudósitója;*** a »Dávid Ferencz Egylet« s az unitárius egyház mozgalmai *ismertetője.*

Az «Unitárius Közlöny» ***ára egész évre csupán 1 frt 20 kr.*** (2 korona 40 fillér), mely *január hónapban fizetendő Iszlai* Márton egyleti pénztárnokhoz (Kolozsvár, unitárius leányiskola).

Ily csekély díj mellett csakis egylet s az is áldozatokkal tarthat fenn egy lapot, de a Dávid Ferencz Egylet nem sajnálja azt a *vallásos és erkölcsös érzés ébresztése* érdekében, mert meg van győződve, hogy erre korunkban felette nagy szükség van.

Az »Unitárius Közlöny«-re *az esztendő bármely részében előfizethetni*, mert a megjelent számok mindig kaphatók.

Az »Unitárius Közlöny« *már megjelent kötetei bármelyike megküldetik 1 frt 20 krért.*

Az »Unitárius Közlöny« ***uj előfizetőinek ingyen küldetik*** meg Ferencz József unitárius püspök ur jeles felolvasása a *„vallásos dolgokról"*; a budapesti unitárius templom *képe.* Ezenkivül az uj előfizetők tetszésök szerint választhatnak a *Simén* Domokos, Dr. *Bartók* István tanárok és a B. *Orbán* Balázs képe között. Az utóbbiakból csak korlátolt számu példányok lévén meg, szivesked-jenek minél előbb beküldeni megrendelésöket.

Az »Unitárius Közlöny«-ből *mutatványszámot azonnal küld* a szerkesztőség. (Kolozsvár, rózsa-utcza 2. sz.)

Papnevelő-intézetek, tanitóképezdék, gymnasiumok s más *tanintézetek önképző körei tagjainak egész évre* ***60 krért*** megküldi az »Unitárius Közlöny«-t a Dávid Ferencz Egylet, ha egy tanintézetből ***egyszerre legalább 10 példányra előfizetnek.***

A *fiókegyleteknek* azt az előnyt nyujtja a Dávid Ferencz Egy-

let, hogy az **1 frt tagdíjból** $^2/_5$-részt, vagyis 40 krt átenged a fiók-egyletnek, s **60 krért minden fiók-egyleti tagnak** küldi az »Unitárius Közlöny«-t. A fiók-egyleti tagdíjak a fiók-egyleti pénztárnokhoz fizetendők.

A Dávid Ferencz Egylet az »Unitárius Közlöny« mellett **„Fiatalság Barátja"** czimen egy ifjusági lapot is ad ki, melyből megjelent két szám, melyeknek ára külön-külön 10 krajczár.

A Dávid Ferencz Egylet télen át **felolvasásokat** tart. Kolozsvárt és a fiók-egyletekben. A felolvasások nyilvánosak és ingyenesek. A felolvasások közül *önálló füzetekben* ki van adva Dr. **Brassai** Sámueltől: *„A jövő vallása"*, *„Vallás és hit"*, *„Melyik az igazi tudomány?"*, *„Jézus istensége"*; Dr. **Hegedüs** Istvántól: *„A halhatatlanság kérdése a klassikus irodalomban"*; *Kelemen* Alberttől és *Ürmösi* Kálmántól: *„A valtástanitás reformja a nép- és vasárnapi iskolákban"*; *Kőváry* Lászlótól: *„A keresztény család hivatása"*; *Ferencz* József unitárius püspöktől: *„Beszélgetés vallásos dolgokról"*. Egy-egy füzet ára 10 kr.

A Dávid Ferencz Egylet előtt lebegő magasztos czél bátorit fel arra, hogy becses támogatására számitsunk és kérjük, szives-kedjék az egylet érdekét előmozditani azzal, hogy lapjának, az *„Unitárius Közlöny"-nek legyen előfizetője* s azt ismertesse másokkal, mert az evangelium szavai szerint *„a gyertyát sem azért gyújtják meg, hogy véka alá rejtsék, hanem azért, hogy a gyertyatartóra tegyék és világitson mindeneknek, a kik a házban vannak.*

Kérjük szives-kedjék felhivásunkat becses figyelmébe venni.

☞ *„Unitárius Közlöny"* ára egész évre 1 frt 20 kr.
„Fiatalság Barátja" egy-egy szám 10 kr.
Felolvasások egy-egy füzet 10 kr.

Minden pénz Iszlai Márton egyleti pénztárnok urhoz czimzendő Kolozsvárra (unitárius leányiskola).

Kolozsvárt, 1893. (postabélyeg kelte).

Keresztényi szives üdvözlettel

A Dávid Ferencz Egylet választmánya megbizásából:

Dr. Brassai Sámuel,	***Boros György,***
egyleti elnök.	egyleti titkár.

☞ Szives-kedjék ezt a felhivást legalább egy ismerősével közölni.

VI. kötet. Kolozsvár, 1893. Márczius. 3. szám.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTIK: Dr. BRASSAI SÁMUEL és BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára egész évre 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) **Egyes szám ára:** 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai 5 évi kötelezettséggel egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Iszlai Márton egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra (unitárius leányiskola).

Templomban.

Valahányszor a harangok
Csengő hangja ide hív:
Dalba olvad, imára gyúl
Minden lélek, minden szív;
Itt a gazdag a szegénnyel
Egy érzéssel borul le,
S téged, oh! csak téged imád
Ég, föld dicső Istene!
Örök szeretet!

Oh! mert te vagy fényben, árnyban,
Csüggedésben, reményben
Világító szövétnekünk,
Erős várunk jó Isten!
Jóságodnak nincs határa,
Szereteted végtelen:
Az túl hat a csillagokon,
Ez nem hagy el sohasem.
Örök szeretet!

Te jelen vagy, téged látunk:
A magas menny kékboltján,
A hajnalnak biborában,
A napnak estalkonyán,
A kikelet mosolyában,
A hervadás évszakán,
A hideg tél jégvirágin,
A nyár rengő kalászán:
Örök szeretet!

A te örök hatalmadat
Hirdeti és ragyogja
A fényes nap; a kéklő ég
Számlálhatlan csillaga;
A szivárvány játszó szine,
A felhőknek könnyüje,
A mezőknek liliomán
Csüngő harmat-csepp fénye:
Örök szeretet!

Bölcsességed nyilatkozik:
A teremtés rendjében,
Az esztendő szakasziban,
A nappalban, éjjelben,
A bölcsőben, koporsóban,
Égen, földön, egyaránt.
Bölcsek a te intézetid
Igaz Isten, jó Atyánk:
Örök szeretet!

Mindezekért millióknak
Kél dicsének ajakán,
Millióknak hő imája
Száll te hozzád *„Mi Atyánk"*
Lélekben és igazságban
Esdve kérünk tégedet
Vedd kedvesen s imájában
Halld meg buzgó népedet:
Örök szeretet!

Firtos-Váralja. **József János**

Channing Ellery Vilmos, mint erkölcsreformator.

(Vége.)

Meg sem kisértem t. hallgatóim elébe rajzolni, miképpen nőtt Channing ifju lelke az új környezetben. Itt ismerte meg a valódi életből a rabszolgaságot, mely ellen később teljes lelkéből küzdött; itt léte alatt folyt le a franczia forradalom, mely az ifjut leveleiben s később a papot beszédeiben örökre emlékezetes nyi-

latkozatokra késztette. Channinget a nagy események a politika és társadalom tűzetes tanulmányozásába is bele vitték, de azért a tanitástól s a theologiától nem akart elmaradni s a miatt éjjeleit is nappallá tette s ezzel összerontotta egészségét.

Később igy irta le az időt, a melyet Richmondban töltött: „Küzdöttem ott ugy mint sehol és soha azóta. Egész lényem kezdett rendre összeroskadni a szakadatlan munka alatt. A nélkül, hogy lett volna egyetlen ember, a kivel közölhessem legbelsőbb érzelmeimet s legmélyebb gondolataimat, az értelmi és erkölcsi megpróbáltatások özönében, s a sziv és lélek izgalmaiban annyira elvoltam merülve, hogy néha az álmatlanság vett erőt rajtam, s csaknem teljesen összeromlott étvágyam. Majdnem olyan sovány-nyá lettem, mint egy csontváz. Mégis hálával gondolok vissza ezekre a napokra! Ha küzködtem valahol egész lélekkel a tisztaságért, igazságért és jóságért, itt igen. Azt hiszem itt, a kisértések közepette, dölt el, vajjon a szenvedélyek s a világ áldozatja, avagy az Isten szabad gyermeke és szolgája legyek-e?“

1800 nyarán visszatért Newportba, hol egy jeles lelkész (Dr. Hopkins) kiváló hatással volt rá. Itt tovább folytatta a papságra készülést, még pedig a legteljesebb öntudatossággal s a legszorosabb szabályokhoz tartva magát.

1802-ben, tehát 22 éves korában kezdett prédikálni s ugyanabban az évben hivták meg lelkésznek Bostonba. A meghivást elfogadta s ezzel ifjui összes törekvése, minden vágya teljesülve volt. Most már módjában állott, hogy érvényesitse lelke nagy erejének azt a befolyását — mellyel önmagát megteremtette — a másoknak emberekké teremtésében.

Keresztelő János azt prédikálta: térjetek meg, az Isten országa elközelgett. Jézus azt mondotta: Isten országa tibennetek van. Channing ezt mondotta: ébredjetek önérzetre!

Ott saját szemei előtt sok milliora ment a száma azoknak a szines bőrü lényeknek, a kik formailag emberek voltak, de valósággal rabszolgák, idegen zsarnokok bilincsébe verve testök és eltemetve lelkök. Itt a vén Európában a fehér rabszolgák száma még nagyobb, de legnagyobb mégis azoké, a kik lehetnének, de nem tudnak urai lenni önmagoknak.

Még 18—20 éves korában megérlelte magában az ember tiszta fogalmát. Én azt hiszem — igy ir egy barátjának — *az ember* a maga sorsa kovácsa. Igyekezettel megnövelheti hasznossága körét. Munkássággal megsokszorosithatja önmagát.

Mi az ember? irja ismét barátjának. Mire született az ember? Hogy táplálkozzék, hogy szerezze táplálékát a földből s azután hervadjon el elfeledve és ismeretlenül? Oh nem, ő az istenségnek egy szikráját hordozza keblében s prometheusi tűz eleve-

níti testét. Nézz az emberi lélekre! Nézd miként tör előre, miként terjed szét a végtelen térben. Emlitsem-e az erkölcsi megfigyelés tehetségét, vagy teremtő képzelődését? Kérdem — mond meg — miben áll az ember tökéletessége? Természetének melyik része kiván legtöbb gondot? Melyik forrásból van meritve az ő legracionalisabb és legállandóbb boldogsága? Azt kell felelned rá: a *lélekből*. A mely mértékben gyarapodik lelke a tudományban és erényben, abban a mértékben boldog . . . Miután a test annyival alább való a léleknél, gondolod, hogy több gondot kell forditanunk a táplálására, ruházatára, mint a mennyi szükséges? Nem . . . . A testnek kevés táplálékra van szüksége. Az emberiség rosz irányban fejti ki munkásságát. Az embernek nem a testre, hanem a lélekre kellene gondolni.

Tudom — folytatja tovább — erre te azt feleled: az ember önző. Igaz, de hát annak kellene lennie? Hát az ember magáért teremtetett-e vagy embertársaiért? . . . Hát az embernek testéért kellene-e inkább törödnie vagy lelkeért?

Ebben egyetértünk — folytatja — mert azt mindnyájan szeretnők, ha a tudomány szeretete foglalná el a pénz szeretete helyét, de nem tudjuk a módját. Hát én azt is megmondom: a *nevelés* által, mert csak tekints szivedbe — mondja barátjának s itéld meg magadnak, vajjon a jótékonyság és rokonszenv elve nincs-e oly erősen bevésve szivünkbe Isten által, hogy azok legyenek cselekedeteink fő irányadói . . .

Nem lelkesülsz-e ennek a szép képnek a látásán? Nézd miképpen támad fel az erény, kisérve az igazságtól és a bölcseségtől — a béke olajágával kezében; a könyörület a maga balzsamával. Barátom! Itt meg kell állanom. Érzem, hogy egész valómat egy nemes lelkesedés, egy elragadtatás hatotta át; minden idegem meg van feszülve, minden izmom müködésben. Lelkemet egy nagy, egy félig sejtett, félig leirhatatlan érzelem hatja át; ugy képzelem, hogy az istenségtől vagyok inspirálva.

Igy szól az ifju. És a meglett ember megirja művei remekét „az önnüvelésről“ s a többit „a jelen korszakról“, a munkásosztályok emeléséről, „a nevelésről.“ stb.

S ezekben is — bár higgadtabban — ugyanazt mondja, a mit barátjához irt levelében: „Én nem tekintem az embert gépnek, mely azért volna teremtve, hogy másoknak legyen eszköze, hanem oly lénynek, a kinek szabad szellemi tehetségei vannak . . . . Az embert azért kell nevelni, *mert ember*, és nem azért, hogy czipőt, szeget vagy gombostüt kell csinálnia“ . . . Én azt mondom az *ember név* nagyobb az *elnök* vagy *király névnél* (önmiv. 16.) . . . . Egy gyermek tökéletes nevelésére tagadhatatlanul mélyebb gondolkozás, nagyobb bölcseség kell, mint egy állam kormányzására,

mert az utóbbinak érdekei és szükségei csekélyszerübbek, durvábbak és világosabbak, mint a szellemi tehetségek, a gondolat és érzelem növekedése s a lélek finom törvényei, a melyeket mind meg kell tanulni és felfogni, mielőtt a nevelés munkáját teljesen bé lehetne végezni. Kell-e világosabb bizonyiték arra, hogy az eddig álmodottnál magasabb müveltség kell az emberi nemnek?... (Önm. 17.)

... Az embernek azért kell müvelnie magát, mert ember. Neki azzal a meggyőződéssel kell kiindulni, hogy valami felségesebb van benne, mint az egész anyagi világban.

A gazdagságnak a legkisebb tekintélyt sem kellene a gazdag számára biztositani. Az egyedüli külömbségek, a melyek elismerendők lennének: a lélek, a jellemszilárdság, a megvesztegethetlen becsületesség, a közhasznuság, a müvelt ész és az igazság keresésében való hűség külömbségei. Az embert azon mértékben kellene mindenütt tisztelni és becsülni, a mint ehez méltó igényei megvannak. Nem látom át miért ne lehetne egy ily ember, ha durva szövetben is, de csinosan öltözve, tisztelt vendég a legcsinosabb teremben és a legfényesebb társaságokban is. Egy ember végtelenül többet ér, mint a salonok, öltözékek és az egész világ pompája. Ő arra teremtetett, hogy mindezeket lábbal tapodja. (Munk. oszt. 115.)

Ha kérdezné valaki, mi az én fogalmam az emberi lény méltóságáról, azt felelném: hogy az áll először azon — némelykor észnek, máskor lelkiismeretnek nevezett — szellemi elvben, a mely feljül emelkedve azon a mi csak hely és időszerénti, a változhatlan igazságot és az örök jót megkülönbözteti; a mely a tökélytelen dolgok közepette, a tökély eszméjét felfogja; a mely egyetemes és részrehajlatlan s egyenes ellentétben áll az emberi természet részrehajló, önző elveivel; a mely parancsoló tekintélylyel kiáltja nekem, hogy embertársam éppen oly becses mint én, s jogai oly szentek, mint az enyéim; mely azt parancsolja nekem, hogy minden igazságot fogadjak el, bármennyire ellenkező is kevélységemmel és minden erényt gyakoroljak, habár összeütközik is érdekemmel és a mely felhiv, hogy örvendjek mindennek, a mi szép, jó, szent és jótékony, bárminő lényben is találhatók ezen tulajdonságok. Ez az elv az istenségnek egy szikrája az emberben! Egy magasztos elv hatotta át elmémet — a lélek nagysága, Istennel való egysége a szellemi hasonlatosság által."

Ezt az elvet hirdette 1802—1842-ig Channing Ellery Vilmos. 1842 október 2-án meghalt. Születése száz éves fordulóját 1880-ban csaknem az egész mivelt világ megünnepelte. Halála 50 éves fordulója alkalmából mi is emlékének szenteltük ezt a félórát.

Legyen hála Istennek, hogy adta az emberiségnek ezt a nagy embert. Legyen köszönet t. hallgatóimnak, hogy megengedték nyilvánosan fejezzem ki e nagy reformátor iránti hálámat.

Boros György.

A vallás vigaszsza.

(Elbeszélés.)

Kissé szokatlan dolog, hogy E.. község szorgalmas népe ma nem igyekszik sem a megkezdett vetést folytatni, sem más mezei munka után nem lát, hanem itt-ott kisebb csoportokba gyül össze s a nap leendő eseményét tárgyalja.

Mert valóban nagy esemény az, hogy Székely András, a falu legjóravalóbb legénye, Máté Rózát esküvőre viszi. Hivatalos is a mai vendégségbe a falu apraja-nagyja, nem véve ki még Sós Mihályné asszonyt sem, a ki ugyancsak teleszájjal beszéli, hogy Székely András mégis csak igen nagy szerencse annak az örökös templomba járó leánynak, a kiből igen jó apácza lehetett volna, de jó székely gazdasszonynak bizon nem való. Az ő leánya, igaz, nem sokat jár a templomba, de bezzeg meg is tudja keverni a rántást.

Rosz nyelvek azt beszélik, hogy Sósné asszony sem kergette volna ki a házából Székely Andrást, ha oda véletlenül bebotlik — leányért.

Megvolt az esküvő. A frigykötés két életet csatolt össze boldogságra, szenvedésre egyaránt. Hosszu az élet -- mondá az esketö pap -- a gondtalan örömök napja hamar elmúlik, mint a tavaszi virág illata. Örömek közt hálaadásra, az élet szenvedései között lelketek enyhitésére jöjjetek az Urnak házába!

Az esketés mélyen meghatotta különösen a menyasszony lelkét. Igazi vallásos kedélye, élte legfontosabb pillanatában, erősbülést nyert s jól esett lelkének, hogy vőlegénye arczáról is a vallásos meghatottságot látta lesugározni.

A vendégség virradatig tartott. Ezer jó kivánsággal hagyták az ifju párt az új otthonban.

* * *

Székely András uram házánál folytonosan pezsgő élet van. A cselédek, de még a gazda is, már a hajnali harangszó hallatára lábra állanak s mig az egyik az állatok ellátásával foglalatoskodik, addig a másik az őszi vetéssel megvásott, megfényesedett ekéket rakja el, hogy tavasszal ismét kellő rendben találja. Az egész vágásu szekeret elbontja s biztos helyre rakja, mert a jó székely gazda nem szenvedheti, hogy gazdasági eszközei az udvar széltében-hosszában heverjenek. A sovány törökbuza kóró is boglyába

kerül s majd a hosszu tél folyama alatt a szük takarmány kimélésére igen jó lesz. Nem is olyan könnyü dolog ám 28 darab köteles marhát télen kitartani. A nyolcz ökörnek különösen nagyon jó tartás kell, mert közelegnek a vásárok. De hátha még a vásár előtt valamelyik kereskedő a pajtáról vásárolja meg a jól kiépült állatokat! Igy gondolkozik Székely András uram és — tegyük hozzá — nagyon okosan. Még soha sem mondta azt, hogy nincs eladó ökre. Hogy eladó-e vagy nem, azt az érettök igért ár határozza meg. És ha a kiépült ökrökből eladott, nem nyugodott addig, mig helyökbe, alkalmas sovány ökröket, nem vásárolt. Ilyenkor párján 100—120 frtja maradott meg. Hej! sok költés van az apró cselédekre!

Székely András uram háza-tája a berendezésben, tisztaságban is ritkitja párját. Az idegent már első tekintetre meglepi a gyönyörü galambbugos kapu, valamint a szép kőépület gyöngyszinre festett ajtókkal és ablakrámákkal. A lakás három szobából áll s ezek egyike a vendégszoba, mely csak ritka esetben jő használat alá. Mindenütt Székely Andrásné kezenyoma látszik meg. A konyhában tükörtiszta pléh- és rézedények vannak a falra aggatva. Szóval bárki első tekintetre megmondhatja, hogy ez a jóllét hajléka.

A család meg van áldva a jó Istentől apró népség dolgában is. Már hetedikszer fészkelt a gólya a ház tetejére és mindig egy-egy virágszálat felejtett ott. Sebaj az, mindenikkel a családi örömek szaporodtak! Székely András és felesége nem olyan természetüek, hogy Istennek ilyen áldásaiért panaszkodni tudjanak.

— „Szeret az Isten minket feleség — szokta mondani a gazda csendes esti órákon, letörölve homlokáról a veritéket. Oly jól esik nekem, midőn napi munkám után bejöhetek közétek, hogy a nap fáradalmaitól kipihenjem magamat s leolvassam arczaitokról, hogy ti is mindnyájan boldogok vagytok. Sohasem kerestem a boldogságot e házon kivül és az itt felkeresett engemet. Ugy érezem, hogy az élet apró küzdelmeiben csak itt közöttetek és Isten szent házában találhatok szivemnek enyhületet, vigasztalást. Te tanitál meg, édesem, engemet tiszta szivből imádkozni, — a szorgalmas munkálkodás mindig sajátom volt — és most ugy tapasztalom, hogy az a mi kis vagyonkánk van, az sem érne semmit, ha olykor-olykor buzgó hálaadásunkat nem mondhatnók el a jóságos Teremtőnek, annyi jóságáért!“

Beszélgetés közben, a boldog család, jóizüen költötte el az izletes vacsorát. Vacsora végeztével a kis gyermekek imára fogták kezeiket s hálát adva a nap jótéteményeiért, könyörögtek az éjszaka nyugalmáért is. Aludjatok csak csendesen kicsikék, meghallgat a jó Isten!

Másnap Székely András uram feleségével együtt az udvarhelyi vásárra ment, hogy a házhoz szükségeseket bevásárolja; a feleségével a piaczon a legjutányosabb árakon vásárolt be és már délután két órakor megtért, mig mások esti 9—10 órakor szállingóztak haza.

— Milyen különös az a Székely András — szólott Gábor Ferencz Varga János komájának; annyi a vagyona, hogy alig bir vele s mégis egy pohár borra be nem térne közénk! Csak növelje gazdagságát, fukarkodjék, lesz a kinek hátrahagyja. Hanem én nem vetném ugy meg a világi örömöket. Másokért küzdjek? . . . Gyermekeimért? . . . Ki tudja, ugyis megköszönnék-e valaha. Élem ugy a világot, a hogy nekem jobban jő s ha vagyonomból valami el is vásik, a ki hátul marad, tegye be az ajtót!

— Jól mondja édes komám, mert az valóban háládatlan munka, a mit Székely András végez. Hajnalban már talpon van, s többet dolgozik két cselédjénél. Azt tartja, hogy a gazda szeme hizlalja a marhát. Már én nem tudom, hizlalja-e vagy nem, de én bizon a munkával nem ölöm agyon magamat. Az erős munkás ember 5—10 esztendővel kevesebbet él. S még a téli estéken is, nemhogy beszélgetés okáért, Mózes zsidóhoz, vagy egyszer betekintene, hanem összegyüjti a fiatalságot házához s ott bibliából, mesés könyvből s nem tudom miféle „Jó könyvek"-ből felolvasásokat tart nekik, vagy pedig a tiszteletes urral, tanitó urral az iskolában babrálnak a fekete táblán, mint az iskolás gyermekek. Való is a nagyoknak az a komédia! Higyje meg, édes komám, hogy ezek hárman egy követ fujnak s ugy veszem észre, hogy minket ujra épitésbe akarnak belekeverni. Kisdedóvót akarnak épittetni! Dej'szen, abba beletörik a bicskájuk! . . .

— Bele biz' abba, ha én mondom, szóla Gábor Ferencz, olyanokat ütve öklével a boros asztalra, hogy a rajta levő üvegek, poharak tánczolni kezdettek. Most renováltuk meg a templomot, új iskolát épittettünk — ez is hármuknak volt az eszőkjárása — most már az egyháznak kölcsön kiadott 800 frtját is tegyük valami haszontalan dologba. Eddigelé legalább egynehányan kamatra használtuk, most már vegyék ki a kezünkből azt is! Dej'szen, nekem is jussom van ahhóz! Majd megverem én a faluban a nagy dobot, s majd meglátom, hogy akkor ki épit kisdedóvót! . . .

És „komámuramék" lelkes hangulatban hagyták ott a korcsmát s hazajövet — ugy hiszem — a vén országút is megunta hallani a „harczi lármát".

Székely András nem sokat hallgatott az ilyen mormolásra. Az egyházi és községi gyülésekbe eljárt s ott készséggel támogatott minden jó ügyet, sőt még kezdeményezett is. A kik alattomban ellene müködtek, nem mertek nyiltan fellépni, mert tudták, hogy szándéka megvalósitására a község nagyobb részét meg-

nyerte. Szavaira mindenki sokat adott. A kisdedóvó dolgát ugy kezdte, hogy 100 frtot ajándékozott egy házra. De már ekkor a többi sem maradt hátra s a végin a 800 frt megmaradt s a kisdedóvó is felépült. A falubeliek ez áldásos intézetet nem győzték eléggé dicsérni.

A helybeli pap, tiszteletes Váró István úr, igazi, őszinte előszeretettel viseltetett az egyszerü székely ember, Székely András iránt, ki minden áldozatkészsége mellett is, vagyonát megkétszerezte.

Székely Andrást szerette a pap, a mester, a falu javarészével együtt. Csak Varga János és Gábor Ferencz nem voltak azzal kibékülve, mert hát az övék mindig csak fogyott, a Székely Andrásé mindig csak gyarapodott.

A véletlen ugy hozta magával, hogy Székely András valamely magánügy megbeszélése végett épen akkor ment Mózes zsidóhoz, mikor ezek ott javában mulatoztak.

— Tessék leülni közénk Székely András, szóltak hozzá.

Le is telepedett pár perczre, szándéka lévén, ugyis, alkalomadtán, azoknak a gyakori dorbézolást szemökre lobbantani. Éppen kapóra jött az alkalom, mert komámuraimék a szegénységről, s a nagy adóról kezdettek panaszolni.

— Már, édes barátim, boros pohár s tele üvegek mellett szükségről ne panaszkodjatok, mert akkor magatok felett mondatok kemény itéletet. Nekem, hála Istennek, van egy kis módocskám, de korcsmai borra nem telik, s nem is tartanám igazságos dolognak, családom tagjai rovására szerezni magamnak élvezetet. Ahhoz egy kicsit durva lélek szükséges. E réven én évenként csak 25—30 frtot takaritva meg, elmondhatom, hogy mióta feleségemmel élek, négy ökröm e megtakaritásból van. Letett dohánypénzemből is hasznos dolgokat vásároltam. A fennebbiekre esetleg elvesztegethető idő már sokkal többet ér s egész kis vagyonkának felelhet meg. Az én keresményem szorgalmam s takarékosságom gyümölcse. De ti csak gonosz szenvedélyeiteknek éltek, elfeledkeztek Istenről s el magatokról. Hát mi jót várhattok? Én tudom. Pusztulást hoztok magatokra és családaitokra!

E szavak után Székely András ott hagyta őket, de csodájára a falunak — ők is örökre ott hagyták Salamon zsidót.

* * *

Az idő sebes szárnyakkal
Im mily gyorsan elrepül . . .

Ez ismert egyházi ének szavait énekelgette Székely András egy vasárnap délutánján a szobában, mikor felesége benyitott hozzá.

— Talán bizon kelmednek is a jutott eszibe, a mi nekem, hogy éppen ezt az éneket énekli.

Én nem is tudom mire gondoltam anyjok, csak ugy a nyelvemre jött.

— Pedig lett volna mire gondoljon, mert hát a jövő kedden nagy nap lesz.

Miért nagyobb mint máskor, édes vén anyjokom, csak talán nem keresztelünk egy új unokát?

— Még az is meglehet, de meg egyéb is. Hát nem tudja, hogy kedden éppen 40 esztendeje lesz, hogy én is ezt a küszöböt taposom.

— No lám, gondoltam, hogy valami lesz, mert én ugy minden ok nélkül nem szoktam énekelni.

Lesz ugyan itt, de még nem is akármilyen. Ezek a gyermekek már régóta törik rajta a fejöket s a tiszteletes ur is beleelegyedett, s igy már csak el kell járnunk még egyszer azt a mennyasszonyi tánczot. No azután Ilonáéknak a kis fijokat is egyuttal megkereszteljük.

— Ezt már szeretem anyjok — hogy te kezdesz mulatságra gondolni. Ha az Isten éltet én nem leszek elrontója, de már akkor a fiuk is hadd jönének haza.

— El van az már igazitva. A pap (Mózes) azt irta, hogy hozza a feleségit s a gyerekeket is. A tanitónak egy kissé bajosabb, mert az iskolát most állitotta bé, de én tudom hogy ők is itt lesznek s Andráséknak, Domokoséknak könnyü, mert ők itt vannak a faluban, de Ágnes eljő s a Mártha ura nemcsak hogy eljő, de hallom valami hármoniát akar okoskodni ezzel a mi mesterünkkel. Egy szó, mint száz, apjuk egy kis jó húsról, borrol kell gondoskodni, nehogy szégyent valljunk.

Az már az én gondom — szól Székely András. — Lássatok ti csak egyéb után.

— Székely András sok mindenre gondolt, de arra még sem, a mi a következő kedden történt.

A mikor délfelé közelgett volna az idő, András gazda igazgatott, rendezgetett az udvaron s észre sem vette, hogy a kapu megnyilt s azon elől a pap Gábor Ferenczczel, a biróval, azután a kisdedóvó aprósága, azután az iskola gyermekei s azután meg az egész falu népe nyomul be hozzá, nem hagyván el még a muzsikus czigányokat sem.

Még jó rendin körül sem nézhetett Székely András, midőn a tiszteletes levett kalappal megáll előtte s egy szép beszédben köszöntötte fel az ekklésia, az iskolák s a maga és szolgatársai nevében.

— De már engemet is csak hallgasson meg édes Székely András uram — szólalt meg a biró — mert mint a falu birója, de mint a magam birája is, nagy hálával tartozom a jó Istennek, hogy kendet olyan szép élettel s annyi áldással megáldotta, mert én kegyelmednek köszönöm, hogy biró vagyok, de még azt is, hogy ember vagyok. Én csak azt kérem a jó Istentől, hogy kegyelmedet még sokáig éltesse.

Alig, hogy elvégezte a biró, rázenditette a gyermek sereg a mostanra tanult éneket, s a maga gyermekei s a falu leányai áldással, virággal s a mi szépet kigondolhattak, azzal halmozták el a két boldog öreget.

A mikor Székely uram magához tért, hogy megköszönje, akkor a felesége állott elé s az egész serget meghivta, hogy a nagy eperfa körül gyüljenek s egy keveset falatozzanak.

A kalács, a kenyér, a sült csirke, kappan a gyermek s asszszony népet, a férfiakat meg a bor s a czigánynóta tartotta jókedvében. Táncz is lett biz' abból s a mig a nap fénye tartott, addig a Székely András udvarán egymást érte az ember. Este a családi ünnepély következett benn a házban, melyen már a belső embereken kivül csak a gyermekek s azokhoz tartozók fértek el.

Ezer áldó szó, ezer jó kivánság zárta be a Székely András házassága negyvenedik esztendejét.

A mikor mindennek vége volt, a két öreg egymás nyakába borult s könnyező szemekkel adtak hálát a jó Istennek, hogy őket ugy szerette.

Mi azt mondjuk: *a kik az Istent félik és tisztelik, azoknak mindenek javára szolgálnak.*

Tarcsafalvi Albert.

Régi dolgok.

A barát és a fanyelü bicsok.

(Legenda.)

Sok mindenféle komikus és tragikomikus dolog történt abban az időben, melyben a katholikusokat templomfoglalási mania uralta. Tudvalevő az, hogy ez az idő a Mária Terézia uralkodására (1740) esik. Ekkor történt, hogy Sinfalván egy barát csaknem mindennap végig járta a falu utczáját mezitláb, hajdanfön, kezében tartva egy Krisztus feszületet. S hogy annál inkább magára vonja a közfigyelmet: teletorokkal énekelte a „Miserere-t" s helyelközzel még beszédet is tartott. Eleinte megbámulta a nép, de később számba sem vette, hanem a gyermekek annál kiváncsiabbak voltak, körülfogták és tömegesen kisérték.

A barát igy magához édesgette a kis nebulókat, kámzsája

tarisznyaszerü zsebeiből kezdte előszedni a fanyelü bicskokat és kinálgatta vele a gyermekeket.

Előbb féltek tőle, de csakhamar a kapzsiság vett rajtuk erőt, és mindenik elvett a baráttól egy-egy ajándék bicskot, a mit a barát e szavak kiséretében adott oda: „Kegyelemnek fanyelü bicska.“

A barát ezen perfid eljárása utóvégre is némi gyanut keltett az atyafiakban: vajjon mi lesz már ebből?

De Ádámosi János, az unitárius pap boszankodott e felett leginkább. Valahányszor ezt a jelenetet látta, mindannyiszor felháborodva lépett a szobájába, nagyokat sohajtva és ümmögve.

A papné - Kardos Judit — egy jól megtermett asszony, nem türhette tovább, hogy megkérdje férjeurát: ugyan bizony tiszteletes férjemuram, mi az oka annak, hogy annyit sohajt és ümmög, mikor az utczáról bejön? Hát — édes feleségem — ha tudni akarja, megmondom. Az a barát, a ki mindennap fellármázza a falut s fanyelübicskokat osztogat a gyermekeknek s most már a felnötteknek is, ránk nézvést roszban töri a fejét. Mert annak az az értelme, hogy idetova egy kommisszio száll ki, és a mely háznál fanyelü bicskot talál, azt a házat és azt a családot pápistának fogja felirni. Ennyi az egész! Erre a papné csak annyit mondott: nó megállj barát!

Másnap Kardos Judit rendrejárta mind a házakat és a családfőket felvilágositva a dolog mibenléte felöl, a fanyelü bicskokat egytől-egyig magához szedte, a gyermekek nagy szomoruságára.

Nem sok idő vártatva újra felhangzik az „Ave Maria“ az utczán. Mikor épp a papiház előtt lépdel a barát, a hatalmas papné kilép a kapun, a barátot hirtelen berántja — be a házba. A temérdek fanyelü bicsok ekkor mind az asztalon volt. A papné rámutat: látod ezt barát! azontosan pakold be a kámzsád zsebeibe és jöjj velem. Hová — megütődve kérdi a barát. — Ki a falu végére. Hát aztán? Aztán ott megmondom én a többit — volt a felelet.

Elöl ment a barát — most már nem énekelve és utánna a papné, no meg egy csomó népség és gyermeksereg.

A falu végére érve, ott várta nehány azsaggal felfegyverkezett tüzes menyecske, sorban állva.

Nó te barát — szól a papné — most jót állok, semmi bántodásod nem lesz, de ha többé belépsz a faluba, hidd el, hogy ezek az azsagok fognak minisztrálni. Értetted?

A barát nem is mutatkozott többé Sinfalván, de azért — később — karhatalommal elfoglalták a hegyen álló szép templomot és a parochiának $^2/_3$-át.

Vajjon a mostani nők vallásuk és templomukért megtennék-e azt a hősiességet, a mit a régiek tettek? **Orbók Ferencz.**

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Gondnoki és tanári beiktató ünnepély**. Igen érdekes ünnepélye lesz a kolozsvári unitárius főiskolának f. évi márczius 25-én, mert akkor egyszerre fogja elfoglalni felügyelő gondnoki székét Kozma Ferencz kir. tanácsos, Kolozsmegyei tanfelügyelő; tanári székét és Péterfi Lajos, Dr. Nyiredi Géza és Gál Kelemen tanárok. Az ünnepélyt tőt. Ferencz József püspök ur fogja megnyitni és Ulár Pál igazgató zárja be és közönként az ifjusági dalkör énekel.

— **Új papok**. Február 14-én hat ifju papnövendék állott papi szigorlatra. A szigorlat egész nap tartott és azt mindnyájan kiállották és pedig: Biró Lajos, Benczédi Domokos, Demeter Dénes, Ekárt Andor, Péter Sándor, Székely András. A vizsgáló bizottság határozatát, mely szerint egy jeles, három jó, kettő elégséges bizonyitványt kap, a tőt. püspök ur hirdette ki intő és buzditó elnöki beszéd kiséretében. A már papjelöltek nevében Biró Lajos köszönte meg a püspök urs a tanári karnak hogy őket bevezették a theologiai tudomány világába. Jó reménységünk kiséri az ifjakat az Ur szőlőjében.

— **Épitkezés**. Nem emlékszünk, hogy egyszerre annyi unitárius ekklésia kért volna engedélyt épitésre, az E. K. Tanácstól, mint ebben az új esztendőben. Bölön a készületet a mult évben kezdette meg, de nagy szabásu és mintaszerü templomához az idén fog hozzá. — Ny.-Szt.-Márton—Csikfalvi ekkl. az utóbbi községben épit iskolát. Az ekklésiának a csikfalvi része az utóbbi esztendők alatt páratlan áldozatokat hozott. A hivek egy nehány nem unitáriussal együtt, egy szép és értékes belső telket ajándékoztak; azt követőleg tanitót vitettek s a fizetését saját zsebökből biztositották. Mult évben az ekklésia többi részeivel együtt tornyukat megújitották és most iskolát épitenek. Eddig saját zsebökből 3000 frtot adtak ki, mert az ekklésiának jövedelem forrása semmi sincsen. Az iskola épitésre segélyt remélnek s megis érdemli. — A Dombói ekkl. 3000 frtot meghaladó költségvetéssel épit iskolát két tanteremmel 100—120 tanuló számára. A dombói ekklésiának országos hire van, a mit iskojának köszön. Ez az ekklésia az áldozatokban is az elsők között jár. Közelebbről épitett templomot, 10,000 frtot meghaladó összeggel, papi lakja megujitására 1000 frtot adott, s a mult évben 1000 frttal csináltatott orgonát. — A szentmihályi ekklésia diszes iskola épitésére nyert engedélyt. Ez az ekklésia csak a mult évben épitett egy kényelmes tanitói lakást, papi háza és temploma is az újabb időben épült.— A.-Siménfalvi ekklésia mesteri lakás épitésére nyert engedélyt. Ennek az ekkl. is kevés jövedelemforrása van a hivek buzgóságán kivül, de az példányszerü. Lapunk egyik megelőző évi számában ki volt mutatva mily szép összeget teremtettek össze saját zsebökből. — A datki ekklésiának papi ház épitésére adatott engedély. Vagyonilag a gyengébb ekklésiák közé tartozik, de buzgóságban versenyez a jobbakkal. A mostani épitésre 500 frtot vállaltak magokra a hivek.

— **A lelkészekhez**. Tisztelettel felkérjük mindazokat a lelkész-társainkat, a kik a mult év augusztus 30-án küldött levelünkben tett kérdésekre még nem válaszoltak: sziveskedjenek ezt megtenni mielébb, hogy teljes és határozott concret adatok birtokába juthassunk.

Csifó Salamon,
árkosi lelkész.

Vaska Béla,
s.-szentkirályi lelkész

— **Szent-Ábrahámi** ekklézsiánkban dicséretes és elismerésre méltó egyházi munkásság folyik. Derék énekvezérünk Tóth Vilmos már évekkel ezelőtt ifjusági dalkört teremtett, mely — különösen a téli időszakban — igen áldásos és jótékony hatással működik. Működésének anyagi eredménye egy igen jó hármonium, melyet a dalkör nyilvános szereplései alkalmával begyült jövedelméből szerzett Most minden tanitás hármonium-kisérettel énekelt egyházi énekkel kezdődik és végződik. Ennek — azonkivül hogy az énektanitást és tanulást könnyebbé teszi — megvan az a nagy és semmivel ki nem pótolható előnye, hogy a templomi orgonával kisért énekléshez szép szerivel hozzászoktatja az egyházi

énekek iránt — igen sok helyen — annyira közönyössé vált s nem éneklő népünket. S ez itt, nálunk most már könnyen megyen, mert buzgó és ámbiciosus énekvezérünknek kezében van az eszköz, melyet — különben — minden kántorunk megszerezhetne. Ő elfeledteti. mondhatnám eloszlatja gyakran unalmas, lassu melódiáju egyházi énekeink ridegségét azokkal a szép orgonakiséretekkel — műkiséret — a hozzájuk alkalmazott duettekkel, melyeket Végler Gyula képezdei zenetanár ur volt szives egyházi énekügyünk érdekében átdolgozni s melyek, ugyszólva, megfűszerezik énekeinket, A karácsonyi ünnepek alkalmával is ilyen énekekkel emelé istentiszteleteink szépségét 16 ifju legényből álló dalárdánk. A legfőbb figyelmet érdemli azonban az, hogy a hármonium-kisérettel, duettben énekelt egyházi énekek az iskolás gyermekeket annyira érdeklik s annyi vallásos érzéssel és buzgósággal töltik el, hogy ez legkedvenczebb tárgyaik egyike s boldogok, ha ezzel foglalkoznak. Ha ez igy halad, — s haladjon is igy — én remélem, hogy a korábbi közönyösség helyett, az éneklés — mint az istentisztelet egyik legszebb része — iránti odaadó szeretet fog megteremni. S előre képzelem lelkemben ama szép éneklést, melylyel — a most iskolás gyerekek, majdan mint felnőttek — együtt zengik az istenházában a mi istenünk dicsőségét.

A dalkör összetartása és vezetése körül az oroszlánrész — természetesen — a Tóth Vilmos énekvezéré; — de Péterffy Mihály lelkész és László Zsigmond községi tanitó is buzgón pártfogolják. Összejöveteleik alkalmával hármonium-kiséret mellett duettek és három hangra temetési énekek tanittatnak; költemények szavalása is szokásban van. Óhajtandó, hogy olykor-olykor egy-egy vallásos tárgyu felolvasással bővitsék programmjukat. Akkor e téren való egyházi müködésük teljes lesz és semmi kivánni valót nem hagy fenn. id.

— **Székely József** okleveles tanár, kit a Ludovika akadémia tanszékéből az országosan ismert módon eltávolitottak, egy kötet költeményt fog kiadni május hó 1-én. A kötet ára 1 frt (diszkötésben 2 frt). Minden pénz Révai Leó könyvkiadóhoz küldendő Budapestre (Egyetem-utcza 1. sz.) Felhivjuk olvasóink figyelmét az ifju iró új müvére. Történelmi müveit ismerjük, ifjukori költeményeiből többet olvastunk. Az új könyvnek jó sikert kivánunk.

— **Ifj. Nagel Ottó** könyvkereskedésében Budapest, Muzeum-körut megjelent Knorr Alajos „Önügyvéd"-jének 2-ik füzete, mely ugy tartalmának gazdagsága, mint a kiállitás csinossága által tünik fel. 2-ik füzet a közös kormányhatóságok felsorolása mellett ismerteti a közös hadügyminiszterium hatáskörét, a közös állami számvevőszék felállitásának és a kabineti iroda müködési körét. Az „Önügyvéd" kapható füzetenként, egy füzet 30 kr. Előfizetés utján 9 füzet 2.70, 18 füzet 5.40.

— **Özv. Molnár Miklósné**, szül. Bartók Anna, életének 80-ik évében elhunyt 1893. február 4-én Felső-Szováthon. Férjét, a ki szováthi unitárius pap volt, 1853 január 31-én vesztette el. Özvegyen, saját erején, nevelte fel gyermekeit, a kik közül Sándor ügyvéd, Miklós, János papokká lettek, Albert pedig, mielőtt ekklésiáját elfoglalta volna, meghalt. Még a négy fiun kivül négy leányt nevelt fel tisztességben becsületben. Megsiratva halt meg. Igazi nő és példányszerü édes anya volt. Nyugodjék békében! i. y.

— **Becsák János** m kir. b. ü. miniszteri hivatalnok február 2-án szivszélhüdés következtében, élete 41-ik, boldog házassága 14-ik évében hirtelen meghalt. Ifju volt, szerény volt, hivatalának élt, kis körben mozgott, de azok, a kik ismerték rendkivüli nemes szivü, kedves, jó embernek tudták. A nem várt halál barátai körében lepte meg s ő egy utolsó mosolylyal vett örök búcsut szeretteitől. Legyen kedves emlékezete!

— **Halálozás** Hajós Jánoska, Hajós Gyula vasúti mérnök szeretett fia s Hajós János isk. f ü. gondnok reménysége 2½ éves korában, mielőtt a tavaszt megpillanthatta volna, elhervadott február 15-én. Angyal volt, angyal lesz!

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Felovasások. A Dávid Ferencz Egyletben Kolozsvárt február hó 5-én dr. Brassai Sámuel, folytatta egy régebbi felolvasását „Melyik az igazi tudomány?“ („Vallás és philosophia“) felolvasta Gálffy Lőrincz h. tanár. Kozma Ferencz Kolozsmegye kir. tanfelügyelője „A családi életről“ tartott felolvasást. Mindkét felolvasás kiválóan jól sikerült, igen szép hallgatóság hallgatta. A Dr. Brassaié a Keresztény Magvetőben, a Kozma tanfelügyelő uré lapunkban közöltetni fog

Pályázati hirdetmény. Az 1892-ik év junius 22-én tartott maros-vásárhelyi D. F. fiók-egyleti nagy gyülés alkalmával Csongvai Lajos ügyvéd, hitrokonunk lelkesült pohárköszöntőjében, egy husz frankos aranyat tüzött ki a legközelebb tartandó D. F. fiók-egyleti gyülésen a legjobb felolvasás jutalmazására. A f. évi február 1-én tartott gyülésben a választmány határozatilag kimondotta, hogy tétessék közhirré, hogy a ki e körbe a kitüzött 20 frankos díjra, mint felolvasó pályázni akar, a következő feltételekhez tartsa magát:

a) Felolvasást tarthat e körbeli minden D. F. egyleti tag, szabadon választható, valamely vallás-erkölcsi és nevelési tárgyról.

b) A felolvasás lehet kötött vagy kötetlen beszédben.

c) A pályázók kötelesek ebbeli szándékukat és felolvasásuknak czimét Esperes Kelemen Albert afiához 1893. május hó 15-ig bejelenteni.

d) A felolvasás a bejelentett sorrend szerint fog következni, és pályázó kötelezve lesz müvét a közgyülésen felolvasni.

f) Aláveti magát pályázó a közgyülés által kinevezendő bizottság itéletének.

g) A pályanyertes munka az egylet tulajdona lesz.

Szt.-Gericzén, 1893. február 3. Májay Gábor, választm. jegyző.

Örömmel jelezhetem, hogy Kilyénben „Ifjusági egyesület“ lett, s ez meg van és meg is lesz. A czim, a név mulandó, örök a szellem s az él. Hetenként egyszer az iskolaházban egybegyülünk, a községi tanitó és Pázsint Mihály lelkész látják el az 50—70-ig való leány, legény, nő és férfi, szegény, gazdag feljötteket táplálékkal s még eddig inyük szerint s reméljük ezután is ugy lesz — mondom — egy este 2—3 óra hosszáig. Jól találják magukat. Bele állott a fiatalság egészen; fára, világitásra krajczárokat szednek fel ők egymásközt s örömmel fizetik, csak ott lehessenek. Most egy dalárda van alakulóban, mely az egyesületből fog kifejlődni. Tudósító.

A Fiatalság Barátja „téli“ számában megjelent talányok megfejtése:

Földirati feladat: czár. Szótalány: Dávid Ferencz, Ferencz József. Számfeladvány: két 7 hány 7? = 77. I. = uri ima. II. = Brassai Sámuel. Helyesen fejtette meg mindeniket: Hadházi Ilon D.-Szt.-Márton. A számfeladvány kivételével: Adorján Ferencz, Géza, Jenő, Czakó László, Csegeži Irma, Szász Ilona Torda, Vass István H.-Szt.-Péter. A jutalmul kitüzött „Unitárius Közlöny“ III. kötetéből egy-egy példányt nyert: Hadházi Ilon, Adorján Géza Jenő, Szász Ilona és Vass István.

A „Fiatalság Barátja“ téli számával sziveskedjenek azok a t. lelkész urak, a kiknél még volna, elszámolni az egyleti pénztárnok urnak, hogy ne legyünk akadályozva az elkészitésében egy uj tervünknek, a mely, a vett nyilatkozatokat itélve, még az eddigieknél is nagyobb örömet fog szerezni ifjainknak.

A „Dávid Ferencz Egylet“ székely-kereszturi fiókpénztárába tagsági dijukat 1892 február 18-tól—deczember 5-ig befizették: 1891-re Derzsi Gábor Kis-Solymos. Tamási József, Kis-Solymos. Nagy Sándor, Kis-Solymos 1892-re: Boér Lajos, Bözöd. Dr. Jankovich Pál, Sz.-Keresztur. Kozma Dimén, Énlaka. Ferenczi Áron, Medesér (91-re is). Unitárius ekklésia, Medesér (91-re is). Orbók Sándor, Rugonfalva (91-re is). Derzsi Dénes, Medesér. Borbély Sámuel, Székely-Keresztur. Mihály Dénes, Sz.-Keresztur. Kálmán Dénes, Sz.-Keresztur (91-re is.) Vitális Elek, Parajd. Sándor János, Sz.-Keresztur (91-re is). Sándor Jánosné,

Sz.-Keresztur (91-re is) Nagy Benedek, Körispatak. Lőrinczi Sándor, Nagy-Galambfalva.

A nagyszámu hátralékosok szíveskedjenek minél elébb befizetni tartozásukat, hogy ne valljunk szégyent.

Sz.-Keresztur. 1893 január 9. Mihály Dénes, f.-e. pénztárnok.

A D. F. Egylet pénztárába 1893 jan. 22-től—feb. 22-ig a következő befizetések történtek.

1 frt rendes tagsági díjat fizettek:

1892-re: Hadházi György, Mokcsa. Elekes József, Székely-Udvarhely. Orbók Ferencz, Kolozsvár (91-re is). Fekete Mihály, Kolozsvár (91-re is). Leitner János (csak 1891-re) Kolozsvár. Borbély Sándor, Vácz. Id. Csongvai Károly, M.-Vásárhely (1890-re). Kardos Ferencz, Arany János, H.-M.-Vásárhely.

1893-ra: Debreczeni Sándorné, Kolozsvár. Székely K. József, Verespatak. Olvasó-egylet, Székely András, Sz.-Keresztur. Vári Albert, Kénos. Ajtai Albert, Budapest. Fodor Mózes, Torda. Dr. Kővári Sándor, Oravicza. M.-Farkas Sándor, Budapest. Lőrinczi Dénes, Fábián Dénes, Kovács Józsefné, Búzás János, Horváth János, Számetz András, H.-M.-Vásárhely (1892-re is).

1 frt 20 kr. előfizetési díjat fizettek:

1893-ra: Kozma Pál, Kolozsvár. Springman Ferencz, Bpest. Bodó Juliánna (1892-re), Borsos Imréné, Macskási Lajosné, Kolozsvár. Komjátszegi Pál, Ar-Rákos. Krizsik Ferencz. Veisz Miksa dr., Kolozsvár. Jakab Elek, Bpest. Weres Sándor, M.-Méhes. Koncz György, Borosnyó. Tób Zsigmond, Jobbágyfalva. Rédiger Sóma, Torda. Zoltán Béla, Sz.-Ujvár (U. K. I k.) Toroczkai Venczel, Guraszáda (1892-re). Kis András, Csurgó. Kádár József, Deés. Molnár János, Brassó (1892-re). Zsakó István, Kolozsvár. Doby Antal Homonna. Sikó Géza, Medgyes. Perei Erzsébet, M. Berény. Albertfi Elek, Kolozsvár (1891—92-re). Simó Ferencz, Budapest.

Háromszékkörből r. t. díjat fizettek: Bedő Mózes 1891—93 Bedő Andrásné ifj. 1892. Özv. Boncza Györgyné 1892. Özv. Bartha Béniámné 1893. Cserjés Gyula 1892. Szinte Sándor 892—93. Téglás Mózes 1892.

Azért a hátralék még mindig igen nagy!

Kolozsvárt, 1893. február 23. **Iszlai Márton**, pénztárnok.

Szerkesztől izenetek. Dr. H. D. várjuk levelét. — **Sz. J. Bp.** A szép es jó kivánatokért köszönet. Az új kötetnek jó sikert kivánunk. — **Gv.** A „Fiatalság Barátja“ tervbe vett számának mindenütt örvendenek. Pünkösd előtt bizonnyal készen lesz, éppen azért a megrendelést kérjük jó idejében beküldeni. A tudósitás jövőkor. — **S. P. Bp.** Nagy kőszönet a felette becses küldeményért.

☞ *Új előfizetőknek és új tagoknak* ingyen küldjük meg Ferencz József püspök ur felolvasását „Vallásos dolgokról“; a budapesti unitárius templom képét, s e mellett egyet a Simén Domokos, Dr Bartók István tanárok és Br Orbán Balázs képe közül, tetszés szerint.

Az „Unitárius Közlöny“ I—V. kötetéből teljes példányokkal rendelkezünk. Egy-egy kötet 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.)

TARTALOM: Templomban. (Költem.) József János. 33. lap. — Channing Ellery Vilmos, mint erhölcsreformator. (Vége.) Boros György. 34. l. — A vallás vigaszsza. (Elbeszélés.) Tarcsafalvi Albert. 38. l. — Régi dolgok: A barát és fanyelü bicsok. Orbók Ferencz. 43. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak 45. l. — Egyleti élet és munkásság. 47. l. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt. (Belközéputcza 10.)

VI. kötet. Kolozsvár, 1893. Április. 4. szám.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.
SZERKESZTIK: Dr. BRASSAI SÁMUEL és BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára egész évre 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) **Egyes szám ára:** 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai 5 évi kötelezettséggel egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Iszlai Márton egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra (unitárius leányiskola).

A feszület.

— Lenau. —

A ki arczát föl az égre tartja
S karjait kitárja ölelésre,
Hogy szivére zárjon egy világot,
Elkészült a megfeszittetésre.

Ily szeretet ritka már e földön
S hogy a példa soha ki ne vesszen,
Azért tartnak annyi buzgalommal
Téged Jézus, folyton a kereszten.

Jékey Aladár.

Hogy érjünk czélt?

Előttünk mindig az a kérdés lebeg, mit kellene tennünk, hogy a jövőnek biztositsuk a valláserkölcsi életet és a valláserkölcsi életnek biztositsuk a jövőt. Ehhez nekünk éppen olyan jogunk van, sőt még nagyobb, mint a gazdának ahhoz, hogy arról gondolkozzék, hogy milyen ekével lenne czélszerübb szántani; honi vagy külföldi magvat jobb-e vetni.

Nem tagadjuk, hogy először a testnek kell élni, tehát először a gazdának kell hogy biztositva legyen az alkalom, az idő s a jog arra, hogy a kenyeret megszerezze, de mi nem feledjük azt sem, hogy nemcsak kenyérrel él az ember, hanem Istennek minden igéjével.

Nézzünk csak körül. Minden legkisebb községben van gondoskodva arról, hogy az Isten igéjének hirdetője legyen. De mit tapasztalunk? Azt, hogy egy ember csupán magára, a lelki szántás és vetés új eszközei nélkül ma már nem tud czélt érni. Ma szeretnek az emberek könnyebben jutni mindenhez, mint eddig jutottak. Ma már lehetetlenséggel határos, hogy olyan éhinség pusztithasson egy országban, a milyen pusztitott hazánkban 1816-ban. Ma a világ legtávolabbi részei segitségére tudnak jőni egymásnak. És jőnek is csodálatos készséggel. Csak egyet emlitünk meg. A mikor Toroczkó, Eperjes, Nagy-Károly városok a pusztitó tűz áldozatai lettek, Magyarország ugy állott segitségére, mintha egy ember lett volna, s azonkivül nemcsak a csatornán túlról Angliából, hanem Ámérikából is jött a segedelem.

Ez az új idők szellemének köszönhető. Ezzel az emberiség boldogsága nagy mértékben biztositható, de csak egyoldalulag, csak a test határáig.

Ez nem elég. A lélekre, a szellemre is éppen ugy kell gondolni, sőt a mennyiben nemesebb, istenibb, még inkább, mint a testre. A lélek eledelének mivelése eszközeit éppen ugy kellene tökéletesiteni, mint a testéit. Éppen ugy jutalomdíjakat kellene kitűzni annak a felfedezőnek, a ki a legjobb szószéki beszédet, a legszebb zsoltárt, a legtökéletesebb imát irja meg, mint bármely tökéletesitett gép feltalálójának.

Egy szóval a lélek érdekében ugyanannyit, sőt még többet kell fáradni, mint a test érdekében. Mindenkinek saját lelkével s mindenkinek a sajátjával is, de a máséval is gondolni kell. Mindenkinek azon kell lenni, hogy a lélek mezeje sehol se maradjon miveletlenül, már csak azért se, mivel a dudva, a gyom és a kártékony elemek ebből az egyből átszármaznak a szomszédokra s azokról a többire s egy tag megrontja az egész testet.

Mi arról vagyunk meggyőződve, hogy a lélek mezejének a mivelése éppen oly nagy mértékben tökéletesithető, söt még inkább, mint a testté vagy a földdé. De csakis ugy, ha szüntelenül vele foglalkozunk, ugy ha versenyre kelünk a lélek munkálása eszközeinek fölélesztésében.

Ime itt van a lélek életének a tavaszsza a husvét. Tárja fel mindenki szive virágos tábláit, hadd olvassza le róla a nap melege a jégkérget, hadd legyen feltámadása. Fogjon fel mindenki egy

darabot a lélek mezejéből s kezdje mivelni azt Istentől nyert erejével. Különösen pedig a jövő reménységét, az ifjuságot, szeresse mindenki, vegye fel gondját, ha nem mindeniknek, bár legalább egynek s hasson rá javítólag, nemesitőleg. Legyen mindenki apostól, ugy a miként arra Jézus példát adott nekünk.

Igy czélt fogunk érni a lélek országában. Igy a lélek örökkévalóságának ez az ünnepe új jelentőséget nyer vallásos életünkben. Igy nem senyved el lényünknek isteni része a lélek. Igy minden évben új gyülmölcsöt fog teremni az is. Igy mindenki gyönyörüséggel fogja élvezni azt a tökéletesedést, a mely a lélek országában foly.

Fő és sziv.

Fő sziv nélkül veszedelmes.
Sziv fő nélkül kevés jót tesz.
Szerencse áldás ott vannak,
Hol fő és sziv együtt hatnak.

Bodenstedt Fr. **Nagy Lajos.**

Miért ünnepeljük a husvétot?

Sokszor találkozunk olyan más vallásfelekezetbeli emberekkel, a kik csodálkozásukat fejezik ki, hogy az unitáriusok ünneplik a husvétot és találgatják, hogy vajjon mily alapon teszik azt. Ilyen kérdések voltak már vallásos lapokban is fölvetve. A felelet könnyü és egyszerü. Az unitáriusok többféle okból ünneplik a husvétot.

Először, mert a tavasz ünnepe.

A természet elkezd dalolni, festeni és épitkezni. A nap magosabbra emelkedik az égen. Az emberek új tevékenységre gerjednek. A szántóvető, ha majd aratni akar, meg kell hogy kezdje a vetést. A természet a maga symphoniájában egy új részletet zenél. Nem kell-e az embernek is a hálaadás chorusához csatlakoznia? Ha vizsgáljuk a régieknek a vallását, a kik az anyaföldet imádták és a napot istenségnek tekintették, az is csak azt mutatja, milyen mély jelentőséggel bir az emberre nézve a tavasz megünneplése. Isten jóságának ezen ujabb megnyilatkozása a világban annál nagyobb jelentőséggel bir az emberekre nézve, minél magasabb és szellemibb fogalommal birunk a vallásról. Ha jó egy hálaimát mondani minden reggel a megkezdett napért, éppen ugy hálát adhatunk, mikor a természet — melynek kalendáriuma nem mindig egyezik a miénkkel — megkezdi az ő új esztendőjét.

Másodszor, mert az unitáriusok nem feledkezhetnek meg krisztusi örökségökről. Husvétot mindig ugy ismerték, mint a keresztény egyház egyik legnagyobb ünnepét. Az egy oly ünnep, a mely szoros összefüggésben áll a vallás alapitójának történetével és a keresztény vallás egyik fő tanával, mely tan csodálatos befolyással birt annak terjedésére. Az unitárius gyülekezetek, épp ugy mint az orthodoxusok és baptisták, eleinte valóban idegenkedtek a husvét és karácson megünneplésétől, puritán elveiknél fogva. De ma, tényleg, a husvétot még általánosabban megünneplik az unitáriusok, mint a más vallásfelekezetüek — és nemsokára mind átfogják látni, hogy ezen egyházi ünnep semmit sem veszit szentségében, sőt még valamit nyer humanitásában az által, hogy a pogány vallásu ünnepekkel kapcsolatban van.

Keresztény hit szerént, a husvét visszavezeti gondolatainkat a Jézus életéhez és feltámadásához. Azon történetnek nem a phisikai, hanem a szellemi elemei azok, melyek annak hatalmat és jelentőséget adnak. Jézus feltámadásának a tanát sokféle képpen fogták fel és fogják fel ma is az unitáriusok. Némelyek megegyezőleg az orthodoxusokkal, ugy hivatkoztak arra, mint a legkövetkezetesebb bizonyitékára a halhatatlanságnak. Mások nem vették észre, hogy ha a Jézus feltámadása ugy van elfogadva, mint egy különös történeti tény, akkor az emberiség általános végzetét bizonyitaná.

Az unitáriusok nem hiszik, hogy az ember csak az általános feltámadás idejekor tapasztalhatja azt, a mit Jézus tapasztalt. Némelyek ugy tartják, hogy a Jézus feltámadása nem annyira csoda, mint inkább rege. Némelyek, s ezek között vannak még modern unitáriusok is, azt hiszik hogy a Jézus szellemileg jelent meg tanitványainak, de ez szerintök nem kivételes dolog, hanem olyan közönséges tény, a melynek példája még a mi időnkben is fordul elé. Szerintök ez a természet rendje, tehát nem lehet csoda. Érdekes, hogy némely unitáriusok régen azért hitték a Jézus feltámadását. mivel csoda volt s némelyek azért hiszik ma, mivel nem csoda.

Harmadszor az unitáriusok azért ünneplik a husvétot, mivel az a halhatatlanság nagy ünnepe. Vannak, a kik Martineauval tartva, azt hiszik, hogy a halhatatlanság bizonyitása nem a Jézus feltámadásától, hanem az emberi lélek halhatatlan természetétől függ. A feltámadás története szolgálhat a halhatatlanság hite megerősitésére, de annak nem lehet alapja.

De bármilyen alapon hidjünk is a halhatatlanságban, ha egyszer meggyőződéssé vált és hitté erősödött, mi is résztvehetünk a megünneplésében. Mi is megemlékezhetünk Jézusról és szellemi tanitványai nagy seregéről, a kik vele együtt abban fáradoztak, hogy az embert méltóvá tegyék a halhatatlanságra és a halhatatlan-

ságot méltóvá tegyék az emberhez. A husvét napján nemcsak azzal a vigasztaló reménységgel foglalkozhatunk, hogy a mi életünknek szebb és jobb folytatása leszen, hanem ezen a napon megujithatjuk a mi kedveseink emlékét és foglalkozhatunk az áldott lelkekkel. Ekkor felújul szivünkben az az édes érzés, a melyet kedves halottjaink iránt éreztünk, s a mely áldottá és gazdaggá teszi életünket, újból vissza száll szivünkbe s eszünkbe juttatja, hogy ők élnek, hogy érettünk, az Istenért és az emberiségért élnek.

Hát nem kellő okok ezek arra, hogy a husvétot megünnepeljük?

(Angolból). **Zóra.**

Kis leányom halálára.

Tél közepén, sok reménynyel telve
Ifju tavasz! oh mint vártalak!
Képzetemben vig dalára kelve
Ült a madár ringó lomb alatt.
Álmodoztam . . . most vagyok csak ébren,
Zöld levél, dal nem kell már nekem . . .
— Szűk koporsód keskeny rejtekében
Aludjál csak édes gyermekem.

Nyílni fognak ismét a virágok,
Nevelik a gyászt a lelkemen,
Megkérdezik, hova leve párjok,
S nem tudok rá megfelelni, nem.
Nincsen szavam s ők nem értnek semmit
Zokogáson s hulló könnyeken.
— A mig nyitnak szép virágtestvérid,
Aludjál csak édes gyermekem.

Zöld mezőben kis patak beszél el
Nemsokára egy szép, bús regét,
Kék ibolyák tekintgetnek szélylyel
S bólintgatnak, mintha értenék:
»Jó leányka, szép tavasz virága
Nőtt fel a szülői kebleken,
De szemfedőt boritottak rája« . . .
— Aludjál csak édes gyermekem.

Hogy ha később vándor felhők járnak
Tarlott mezők, puszta táj felett,
Dalos ajka némul a madárnak,
S bús őszi szél beszélget veled:

Hervadó lomb majd megsugja néked
Milyen bús lett az én életem
S szegény anyád mit szenvedett érted,
— Aludjál csa édes gyermekem.

Aludjál csak, csendes legyen álmod,
Zavartalan, boldog éjszakád,
Jó anyáddal sirhantodhoz járok
S hulló könnyben szivünk adjuk át.
Nem fogyott el, nem fogy el reményünk,
Találkozunk egykor még veled:
Majd ha pályánk végzetéhez érünk,
A ragyogó csillagok felett.

Tarcsafalvi Albert.

Meghalt . . . föltámadott! . . .

Ki gondolná: mennyi bölcseség, mennyi fájdalom s mégis mennyi erő és lelki üdeség; minő mély megadás s mégis minő soha nem szünő remény található akárhányszor egy közönséges, de becsületes s a vallás által ihletett kebelben? . . . Egyetlen kiejtett szó: nem egyszer nagy titok kulcsa; és ellenkezőleg egyetlen kiejtett szó, valamely mély titok létezését mutatja, de azt fel nem nyitja . . . Azt mondják: az arcz a lélek tükre, s oh mennyi rejtelmes tükörrel találkozunk! . . .

* * *

X . . . faluban szorgalmas, becsületes ember volt J . . . bácsi; józan élete és vallásossága ismeretes volt; becsülte mindenki. Jelszava volt: „ne tedd azt másokkal, a mit nem akarsz hogy mások tegyenek veled," s ennek valósága volt élete. Többször társalogtunk együtt s csaknem mindég volt valami kérdezni valója a szentiratokból A mint ismeretesebbek lettünk, bizalmasakká váltunk. Kérdezősködtem egyéni és családi életéről. Emberem arczán mindig láttam valami rejtelmest, a mely valami mély lemondásnak s mégis lelki erőnek volt a jele.

Többektől hallottam, hogy az öregnek két fia van. Egykor őt is megkérdém e felől. Kérdésemre arcza rejtelmesbé vált s kissé vártatva felele: „mindenki azt mondja uram, hogy nekem két fiam van; de tessék elhinni, a mit mondok: igaz, hogy két fiam volt; az egyik él még, velem van, de a másik — *az meghalt;* uram egy fiam van hát csak!"

Az öreg rejtelmesebbnek látszott előttem most, mint korábban.

„Egyik él még," ezt tudom — gondolám, — hisz ismerem, itt van közöttünk, derék, becsületes ember s alig ha áll hátul az apján. De . . .

„A másik meghalt" . . . valami mélyebbszerü titok létezését sejteté velem e két szó . . .

* * *

Egy nagyvilági városban sokat beszéltek Z. . . . . uraságról. Mondák: egykor talán szegény fiu vala, de a szerencse kedvezett... volt esze... s használta. A beszédnél még többet suttogtak. S mint csaknem minden babonában, ugy csaknem minden suttogásban van valami igaz.

Hát a mit mások csak suttogni mertek, mi mondjuk el röviden.

Gazdag ember volt bizony Z . . . L . . . uraság; vagyona tömérdek, palotája fényes volt; a mit csak a kényelem kigondolhatott, azt mind megszerezte. Szobáit a legszebb butorok és képek ékiték; s ezenkivül volt egy gazdag képtára, melynek értékét mesés összegre tették. Mesés gazdagságát, a minthogy egyedül gyüjtötte, egyedül is élvezte. Az emberek féltek, mert ismerték szerzési módját: hogy minponkint, még a legjobb barátját is rászedi, és az volt a különös, hogy olyan szépen tudott rászedni mindenkit, hogy a káros sohase merte rászedetését elárulni, mert őt érte volna első sorban a szégyen.

E gazdag ember kárositott másokat. S ki tudja hány családot tett tönkre; hány szülőt dobott oda a nyomornak és inségnek; ki tudja, hány oly gyermek, a kikből derék emberek válhattak volna, lett igy az egész életre megsemmisitve?

— Mennyi áldozat egy önző, önhaszonleső ember miatt!? . . .

Ez ember *fösvény, fukar* volt a szó szoros értelmében. Az éhező nem kapott egy morzsát az asztaláról; a koldus nem kapott egy krajczárt a zsebéből. Az árvák sirása meg nem inditotta; a télen didergő hajléktalanok és ruhátlanok mellett ridegen ment tovább. A haza vagy az egyház oltárán, mig mások áldoztak, ő bezárta ajtaját.

— Mennyi szükség és mily kevés jóság!! . . .

Telhetetlen birvágy, önzés lakott ez ember szivében; nem ismerte az irgalmat. A kegyességet, részvétet és jóságot csak olyan gunyszavaknak tekintette, mint a melyekkel alkalmat kapnak az emberek mástól a vagyonát szép szerivel kicsalni. Nem gondolt soha arra, hogy „ne tedd azt másokkal, a mit nem akarsz hogy mások tegyenek veled." Ő csupa önzés, kegyetlenség volt.

— Vajjon van-e ilyen sok a mai világban?! . . .

Egykor e nagy városba ugyancsak egy gazdag, de mivelt, jó lelkü uri ember jött idegen földről. Sokat hallott az *önző gazdagról;* elhatározá, hogy meglátogatja. A gazdag megtudta, hogy őt egy idegen uri ember fogja meglátogatni. Előre készült, hogy mikép fog kérkedni.

A látogatás napja elérkezett. A gazdag egymásután mutatá meg kincseit, s dicsekedett képtárával, majd igy szólt: „nó uram, van-e még, a mit a világ nem látott, hogy festessem le azt?!“

„A világ oly sokat látott, — mondá az idegen — hogy ha csak a tüsszentést le nem festeted, nem tudom mi lenne más!“

„De várjunk csak — szóla ismét az idegen — van, a mit te, ugy hiszem, sohase láttál. s mit én se látok itt: festesd le a *kegyességet!*“ *

E váratlan megjegyzésre az *önző gazdag* elpirult, szégyen futotta el arczát; kissé gondolkozott s igy válaszolt: „nem baj uram, lefestetem én azt ugy, hogy se földön, se égen hibát találni benne nem fog senki se!“

És a gazdag szavának állott. E pillanattól fogva ő maga lett a *kegyesség képe.* E pillanattól fogva megnyilt ajtaja, megnyilt kapuja és erszénye; letörölt sok keserü könnyet a szenvedők arczáról, befogadta a hajléktalant, felruházta a ruhátlant; menházat épitett a kisdedeknek, meleg szobát a télen künn didergőknek, javitó-intézetet az elvetemülteknek: áldozott a közmivelödés oltárán, adott a haza javára és emeltetett fényes hajlékot az úr szent nevének s e hajlék neve lőn: *a kegyesség hajléka.*

* * *

Napok, hetek, hónapok teltek egymás után, a dúsgazdag jótékonyságának, kegyességének hire elterjedett mindenfelé. Hallottuk mi is mindnyájan, elismeréssel vagy méltánylattal szólánk felőle.

A jó öreg J . . . bácsi engem ujra meglátogatott . . .

Ujra kérdém: „hány fia van csak?“ —

Tiszta, nyilt vala most arcza s örömmel mondá: „Két fiam van uram!“

— Hogyan? —

Egyik velem —

— De a másik *meghalt?!* —

Föltámadott uram! —

* * *

Az önző gazdag az öreg *meghalt fia,* — a kegyes ember az öreg *föltámadt fia* volt!

Csifó Salamon.

---

* A részlet „Boccaccio Dekameronjából“ van átvéve.

Gondnoki és tanári beiktató ünnepély.

Még nincsen két éve, hogy három ifju tanárunk egyszerre iktattatott be az unitárius főiskolai tanszékekre, s ime a napokban ápril 25-én egy isk. felügyelőgondnok és három tanár egyszerre foglalta el székét a nyilvánosság előtt. Minő rohamos haladás volna ez, ha az egyik tanszék nem a Kovácsi Antal üres széke lett volna. A mult ünnepélyen ő fogadta az új tanárokat a régiek körébe a barátságnak, a szeretetnek azokkal a meleg szavaival, a melyek csak az ő áldott jó szivéből fakadhattak. Az volt hattyu dala! Most az ő helye is betöltetett.

Az ünnepély kiváló jól sikerült. A hallgató közönség a főiskola dísztermét megtöltötte. Nőink nagy számmal voltak jelen. Ott volt a tankerületi főigazgató Ngos Kuncz Elek úr s a helybeli tanitóképezdéből több tanár. A díszterem közepén, az elnöki asztal mellett Ferencz József püspök, P. Horváth Kálmán főgondnok, Dr. Brassai Sámuel és Kőváry László isk. f. ü. gondnokok, Molnár Sándor és Benkő Mihály az E. K. Tanács képviseilői, Ulár Pál igazgató s a tanári kar foglaltak helyet. A beiktatandó gondnok Kozma Ferencz, Péterfi Lajos, Dr. Nyiredi Géza és Gál Kelemen tanárok az elnöki asztallal szemben külön asztalnál foglaltak helyet.

Délelőtt 10 órakor az ifjusági dalárda zengette el megnyitó énekét s még közben és végül énekelt, mindig nagyon szépen és gondosan. A legnagyobb elismeréssel szólhatunk a karnagyról Iszlai Mártonról, de az éneklő ifjak is megérdemlik a dicséretet.

A beszédek s illetőleg felolvasások versenyeztek egymással a szónoki erőben s eszmék gazdagságában. Kozma Ferencz gondnoknak irói tehetségét már a m. tud. akademia is elismerte, mi az ifju tanárokban egy új irói gárda erős tagjait ismertük fel, s ezzel röviden be is mutatjuk a beszédeket s értekezéseket.

Főt. *Ferencz* József püspök úr azzal a historiai megjegyzéssel nyitotta meg az ünnepélyt, hogy a mai azért nevezetes, mivel 1843 óta egy gondnok sem iktattatott be, a minek magyarázata részint a szabadságharcz után bekövetkezett szomoru körülményekben keresendő. Kozma Ferencz beiktatandó gondnokhoz szólva, kiemelte azt a szakmiveltséget, a melyet ő ez új állására hozott, s a tetemes szolgálatot, a melyet a Kozma-család tagjai egyházunkban a multban tettek. Ezután a beiktatandó tanárokat üdvözölte, mint a kikkel rövid két év alatt hat új tanár lépett a kolozsvári unitárius főiskola szolgálatába, a mi meglepően nagy haladás, ha tekintetbe vesszük, hogy nagyobb részök új tanszéket foglalt el. A főt. püspök úr a tanárok figyelmébe ajánlotta, hogy az oktatás mellett a nevelésre is forditsanak kiváló gondot, mert a mi iskolánkban ez a kettő mindig karöltve járt. Végül hangsulyozta a szükségét annak, hogy a tanár legyen vallásos, ragaszkodjék egyházához s annak is hozza meg az áldozatot.

Kozma Ferencz felügyelő-gondnok székfoglalója a *gymnasiumi nevelésről* szólott. „Azon megújuló kisérletek között, melyek a középiskolai oktatás rendezésére irányultak, a gymnasium olyan alapnak bizonyult be, a melyet mellőzni, nélkülözni nem tanácsos, nem lehetséges. Nemcsak a megszokás és kegyelet szól ez intézmény mellett, melynek nagyobb multja van, mint bármi másnak, — hanem föllép azon kétségbevonhatlan tény, hogy ez az emberiség müveltségével elválhatlanul összeforrt s annak igényei szerint fejlődött.“ Ez alaptételből indulva ki, rámutat a történelmi fejlődés fokozataira s azon reményének ad kifejezést, hogy a napirenden levő szervezési kisérlet is sikerülni fog; de itt nagy körültekintés szükséges s azért emelje is fel szavát minden illetékes tényező. Felolvasó hibáztatja a maximális tanterveket, a melyek tulterhelésre vezettek; e helyett minimális tantervet javasol, a mely lehetővé tegye a tanitási eredményt illetőleg a teljes szigort. Fejtegeti ezután azt a lábrakapott felfogást, mely a gymnasiumot kizárólag az egyetem előiskolájának tekintvén, tulhajtott követeléseket támaszt s minden szakban csaknem teljesen kiképzett ifjuságot vár. Ezzel szemben figyelmeztet a gymnasium általános jellegére, melynélfogva az az élet számára sok tekintetben bevégzett, általános miveltség adására van hivatva, még olyanoknál is, a kik később egy vagy más irányban szaktudósokká lesznek.

Az értekezés második fele a gymn. tisztán nevelői feladatairól szól, mi czélra az internátusok megfelelő újjászervezését sürgeti. Buzditó szavakat intéz a tanárikarhoz és ifjusághoz, hogy nagy és nemes hivatásuk betöltése által vele együtt karöltve munkáljanak az intézet jó kirnevének emelésén.

A *Péterfi* Lajos tanár beköszöntő értekezése e tárgyról szólt: *a természet a Tompa Mihály költészetében.* A felolvasó általában annak feltüntetésével foglalkozott, hogy Tompára, a ki az anyatermészetet minden változásaiban szerette, minő befolyással volt és költészetének minő sajátos jellemvonásokat adott. Ezek között van például annak fejtegetése, hogy a Tompa költészete a természet gyönyörködtető hatását erkölcsnemesitő irányban, kivált a virágregékben miképpen használta föl.

Dr. Nyiredi Géza *„A növény levél“* czimü értekezésében vázolja a növényi levél külalakját, az alakok nagy számu változatosságát. A levelek szinét. A levelek szine és a növény virágzata közötti összefüggést. Felemliti, hogy azon növényeknél, melyeknek élénk szinü levelei vannak, a virágzat nagyon satnya.

A levél életmüködései közül az ugynevezett chlorophyl müködést vázolja, mely müködés az állatok légzése, a szerves testek felbomlása által szénsavval fertőzött levegőt megtisztitja, a benne levő szénsavat elemeire bontja és újra alkalmassá teszi a légzésre.

Gál Kelemen „*az ifju Németországról*“ bemutatta azt az új irodalmi áramlatot, a mely a classicismus és a romanticismus ellen irányul és a társadalmi állapotokat irodalmi uton akarja reformálni, az irodalom körébe vonja a politikát, bölcsészetet és hirlapirodalmi uton a nagy közönségnek is hozzá férhetővé teszi elveit. Nevöket a német szövetségnek egy rendelete adja, a mely öt irót, kik az előtt semmi összeköttetésbe nem állottak egymással, egy mással, egy irodalmi iskolává alakitott. Foglalkoznak a nőemancipatio kérdésével, sürgetik a húsnak jogaiba való visszahelyezését és a kiélt kereszténység helyébe egy új pantheistikus vallást akarnak a St. Simonismus példája után indulva, eléállitani.

Ulár Pál igazgató egy classicus szépségü beszédben foglalta össze a jelentőségét a gymnasiumi nevelésben azoknak a tárgyaknak, a melyeket az új tanárok fognak tanitani.

Az ünnepély után a beiktatott tanárok vendégeiként közös ebédre mentek Nagy Gábor vendéglőjébe mentek azok, a kik az ünnepélyen az asztalok mellett foglaltak helyet. Az ebéden sok jó kivánság és sok szép gondolat hangzott el. Kozma Fetencz a főt. püspök úr éltetésével kezdette, Péterfi Lajos P. Horváth főgondnokot, Dr. Brassai az új tanárokat s később a tordai és kereszturi iskolák tanárait éltette. Nagy Lajos, Benczédi Gergely, Kovács János, Péterfi Dénes, Grátz Mór, Boros György, Dr Veres Lajos, Boros Sándor versenyeztek egymással. Nagy Gyula verselt magára és másokra. Minthogy minden gondolatot csak egy gyorsiró jegyezhetett volna le s egy külön Unitárius Közlöny fogadhatott volna be, megelégszünk azzal, hogy B. Gy. a két legöregebb tanárt Nagy Lajost és Ferencz Józsefet éltetve telfedezte, hogy két év mulva ismét lesz ünnepélyünk, de akkor már nem a jövőért, hanem a multért fogunk poharat üriteni, a Nagy Lajos és Ferencz József egyházi, illetőleg tanári működése 40 éve alkalmából. Ugy legyen!

Presens.

Megszólalt a harang...

Megszólalt a harang,
Imára emberek!
Munkátokra ma is
Erőt, segitséget
Istentől kérjetek!

A nap nyugodni tért,
Szólnak a harangok;
Hogy megsegitett ma:
Hálát, dicséretet
Istennek adjatok!!

Demeter Dénes.*

---

* Mutatvány szerzőnek közelebbről megjelenendő költemény-kötetéből.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Bedő Albert** országos főerdőmestert, a magyar állam szolgálatában 25 év alatt végzett nagy érdemei elismeréséül márczius 4-én egy fényes ünnepéllyel tisztelték meg a magyar erdészet hivatalnokai, nagyszámu tisztelői és barátai s egyszersmind számos emlékkel is meglepték. Az ünnepélyen részt vett a miniszterelnök Wekerle, a földmívelési miniszter Gr. Bethlen s az országház elnöke Br. Bánffy Dezső s több számos notabilitás. Az ünnepelt ny. unitárius lelkész Bedő Lajosnak a fia. Tanulmányait az unitárius iskolákban kezdette. A kolozsvári főiskola tanárai üdvözlő iratot küldöttek; egykori tanára Nagy Lajos megjelent az ünnepélyen s a nap estvéjén rendezett fényes banquetten egy igen szépen sikerült pohárköszöntőt mondott, melynek utolsó sorait magunkévá tesszük s ide iktatjuk:

Midőn Bedő Albert országos főerdőmester úr az ország letarolt és kopár helyeit befásitotta, önmagának is ültetett egy szép nemes élőfát, az érdemnek élőfáját. Az ő fája mélyen a honszeretetben gyökeredzik. Ez a fa, 25 évi államszolgálata alatt nagyra nevekedett, terebélyes ágain meghozta az elismerésnek, közbecsülésnek virágait; termett sok jó gyümölcsöt a haza javára; de neki a legédesebbet adta: a hiven teljesitett kötelességnek édes öntudatát; felső galyai közt állandó fészket rakott egy fényes tollu kis madár: a jó hirnév madara. Ez a kis madár a merre száll bérczeken és völgyeken és tul a Kárpátok ormain, mindenütt a Bedő Albert nevét zengi .... én sem hangoztatok mást: éljen Bedő Albert!!

— **A „Fiatalság Barátjá"**-nak hozzám küldött 20 példányát elárusitottam. Az elárusitásban kitünő segédeim voltak a benczédi és kobát-demeterfalvi községi tanitók; a vevők pedig ezen két községben fennálló önképzőkör tagjaiból teltek ki. Meg is vagyok győződve, hogy legjobb és legkönnyebb kelendősége ott van a „Fiatalság Barátjá"-nak, a hol barátai vannak a tanulásnak, a haladásnak. Adja Isten, hogy egyházi életünkben megkezdett új irány eszméit minél szélesebb körben terjeszthesse a „Fiatalság Barátja".

Még egy igazán dicséretre méltó dologról kell irnom. Felső-Benczéd leány-egyházban a hivek áldozatkészségével épitett templom már sok jelét mutatja a buzgóságnak. A hivek óhajtására — Alsó-Benczéddel egyetértőleg — ugy állapodtunk meg, hogy Kobát-Demeterfalván, Alsó-Benczédben és Felső-Benczédben tartandó filialis templomozások (vasárnap délutánonként) közül minden ötödik Felső-Benczédben tartassék. Leány-egyházam avval hálálta meg készségemet, hogy a mult évben a két Benczédben adakozás utján gyüjtött 20 l. véka törökbuzával magtárt alapitott a felső-benczédi leány-egyház szükségeinek fedezésére és a templom fenntartásra. Ezen kivül egyes buzgó tagok áldoztak a kis templomnak belső csinositására; nevezetesen Firtos Istvánné Ádám Rozália egy csinos, arany rojttal ékitett, piros szószék takarót, — Gáspár Mózes nejével Bözödi Máriával egy Urasztalt és erre az Urasztalra Benczédi Dánielné Pálfi Eszter egy csinos törökös szövésü takarót ajándékozott.

A templom földjének téglával kirakására is már megtétettek a lépések. Egyik buzgó hallgatómnak igéretét birom, hogy a templomi munkák betetőzéséül a templomi székeket saját költségén megfogja festetni. Rendkivül örvendek a haladást tanusitó ezen mozgalmaknak. Győrfi Ferencz.

— **A munkásosztály** mulattatására az oxfordi unitárius papnövendékek, febr. és márcz. havak folyamán, estélyeket rendeztek, melyek élénk érdeklődést keltettek szegényebb körökben. Minden egyes osztály programmja (8—10 óráig) szavallatokból, zenedarabok és rövid (mindig tréfás) drámai jelenetek előadásából állott, minden belépti díj nélkül Hogy egy-egy magyar kesergő nótát vagy ropogós csárdást is szivesen hallgattak meg, azt akár el is hallgathatom. S ha tán valaki megrótta volna őket, hogy a komoly tanulmány álarczát a természetes és

mulattató vidorság ábrázatával cserélték fel, s együtt ültek az egyszerü publikánusokkal; — a védelem csupán ennyiből áll: „Az egészségesek nem szükölködnek orvos nélkül.“

A költséget Carpenter tanár ur volt szives fedezni. — ns. —

— **Iskola felavatási ünnepély**. H.-karácsonfalvi ekklézsiánkban márczius 4-én avatták fel ünnepélyesen a mult nyár folyamán épült új iskolamesteri lakházat és kapcsolatos nagy tantermet. Ez épület a falunak és a templom szomszédságának kiváló disze.

Az ünnepély a tanteremben 26 iskolás gyermek összhangzatos éneklésével kezdődött helybeli és vidéki nagy közönség jelenlétében, mely az udvart és a lakrészeket is megtöltötte. Az éneklés után Barabás Emma VI. o. t. leányka szavalta el szépen Tompának a „a g y ü l e k e z e t b e“ czimü imadalát, melyet Darkó Sándor esperes beszéde követett. Ez után Derzsi Józsefnek „a v i r á g o k r ó l“ czimü felolvasása szerzett sok barátot a gyermekek és iskola ügyének. Végül Ajtai János almási pap mondott emelő beszédet. Benczédi Mózes iskolamester és községi másodtanitó énektanitási képességének kiváló jelét adta a 2—3 szólamu összhangzatos énekeltetésekkel. Betölt, hogy: a g y e r m e k e k s z á j a á l t a l r e n d e l t e d e l U r a m a t e d i c s é r e t e d e t.

Ünnepély után kosaras tánczvigalom volt az új iskola javára. Tiszta jövedelem 8 frt 10 kr., de sokkal nagyobb az erkölcsi nyereség. Zobor.

— **Derzsi** népes ekklésiánkban buzgó aa. Bán Mózes inditványára ezelőtt egy nehány hónappal a fiatalság rézhangszerekkel felszerelt zenetársulatot létesitett. Czélja, hogy a korcsmai mulatságok helyett nemesebb időtöltéssel foglalják el magokat s temetések és más alkalmakkor közreműködjenek.

Hogy a czél eléressék, heten nem kevesebb mint 150 frtot tettek össze az eszközök beszerezhetésére Ringer Károly urat megnyerték karnagynak, ki a hét fiatalt — aránylag nem magas díjért — tanitani kezdette oly örvendetes eredménnyel, hogy folyó hó 12-én fáradságok első zsengéjét, lelkes papjok névnapja alkalmával, bemutathatták.

Derzsben egy pár év mulva egy tökéletes zene-társulat leend, melynek nemes versenyeiben a község és kör sok lelki gyönyörüséget élvezhet. Ez alkalommal Szathmári Miklós inditványára egy zene-alap létesitésére adakoztak: Sándor Gergely 2 frt és 5 véka buzát, Farkas József körjegyző 1 frt 03 krt, Farkas Józsefné 20 kr., Szathmári Miklós 1 frt, Dimény Sándor (Szt.-Pál) 50 kr., Dimény Sándorné 20 kr., Pünkösti Gyula (H.-Kar.) 60 kr., Pünkösti Gyuláné 20 kr., Pál Ferencz (H.-Okl.) 50 kr., Pál Ferenczné 20 kr., Kis Jakab 30 kr., Mátyás János (Muzsna) 30 kr., Pál József 20 kr. Összesen 7 frt 23 kr. és 5 v. buza. Kezdetnek szép. A mag el van hintve. Az ég áldása legyen azon, hogy gyümölcsözzék. M. J.

— **Kicsiny, de lelkes sereg**. Szőkefalvi egyházközségünk kevés számu hivei vallásos buzgóságuknak, egyházias érzületöknek szép és dicséretes jelét adták ismételten. A nem régen küldött királyi adományt leghálásabban úgy vélték megköszönni, ha a magasztos czélt nemcsak munkaerejükkel, de áldozatukkal is minél gyorsabban megvalósitják. E végből egy kisebb iskola épitésére *tizezer téglát* ajánlottak fel. Ez összeghez járultak: Gvidó Béla, S. Szabó László, Sz. Muzsnay Kálmán, Ferencz Márton, Ferencz István, Miklós Mihály és Puja Mátyás (czigány) 1000—1000 drb., Ferencz András, Ferencz Imre, Ferencz József, Hegyi János és Szabó János 500—500 drb téglával. A nemes törekvést koronázza méltó siker!

Szőkefalva, 1893. február 15. G v i d ó B é l a, unitár. pap.

— **A brassói unitárius leányegyház** részben saját javára, részben a brassói református orgona-alapra 1893. évi április hó 3-án a Redoute termeiben tánczczal egybekötött dal- és zeneestélyt rendez. Belépti jegyek ára: személyjegy 60 kr.; — családjegy 1 frt 20 kr.

— **Korondon** mult novemberben Katona Míhály énekvezér ifjusági önképzőkört alakitott. Egyelőre a községi iskola helyiségében gyültek össze, de onnan a buzgó (?) községi tanitó kizárta. Most a mesteri háznál gyülnek össze hetenkint kétszer s egyházi és világi éneket tanulnak, számolnak, irnak, olvasnak. Két bált rendeztek, melynek jövedelme 22 frt volt, melyből hirlapot s könyveket hozattak. Helyes! csak előre!

— **Hazánk legujabb térképe** Homolka József szép s világos rajza után most jelent meg az Athenaeum Kézi Lexikonának 35. füzetében. Ezen kitünő s a legujabb adatok alapján szerkesztett térképen. nem csak minden megye másmás szinnel van feltüntetve, hanem megtaláljuk benne hazánk minden jelentékenyebb városát s községét, az összes vasuti vonalakat, továbbá a kir. táblák területeinek határait, valamint székhelyeit, a törvényszéki helyeket, nagyobb vasúti állomásokat, szóval e kis mesterműben a közigazgatási, törvénykezési és közlekedési szempontok egyaránt érvényesülnek. A Kézi Lexikon új füzetéről (most a 35 és 36. füzet jelent meg) általánosságban csak ismételhetjük, a mit már több alkalommal mondtunk, hogy a Kézi Lexikon hézagpotló, hazai művelődési szempontból felette fontos és közérdekü vállalatnak bizonyult, mely a maga lábán is megállhat, a mennyiben minden más Lexikont nélkülözhetővé tesz, mig idegen, különösen német Convertations-Lexikonok kiegészitése gyanánt épenséggel nélkülözhetlen hazai vonatkozású függeléket képez. Az Athenaeum Kézi Lexikona most a T betü végéhez közeledik, s igy nemsokára (mint értesülünk már 4 hét mulva) befejeztetik. A teljes mű 98 önnálló melléklettel füzve 12 forintba, kötve 16 forintba fog kerülni, s a részletfizetéssel foglalkozó könyvkereskedések utján 1 frtos havi részlet mellett lesz megszerezhető.

— **Az országban legelőször alakult kolozsvári 1848—49. országos ereklye muzeum** az összes lelkészekhez felkérést és gyüjtő s egyuttal tájékoztató könyvecskét küldött az ereklye muzeum szervezete, beosztása és gyarapitására irányitandó módozatokról. A küldeményhez csatolta a muzeum hivatalos lapjának, az 1848—49 Történelmi Lapoknak egy mutatvány számát, a mult évi folyámának tartalomjegyzékét. E küldeményre ez úton is felhivjuk a lelkészek figyelmét, a muzeum pedig ereklyékkel való gazdagitása érdekében szives pártfogásukat és nagybecsü hazafias munkásságukat kéri A kinek a muzeum felkérése a kezéhez nem jutott s körében a gyüjtés nemes munkájában részt akar venni: sziveskedjék ez iránt levelezőlapon az alólirt igazgatósághoz fordulni. — A kolozsvári orsz. ereklye muzeum igazgatósága.

— **Felhivás előfizetésre.** Demeter Dénes papjelölt egy kötet költeményére hirdet előfizetést. A kötet vallásos, hazafias és szerelmes költeményeket tartalmaz. A főtisztelendő püspök urnak lesz ajánlva. Tizenkét iven, csinos kiállitásban junius elején jelenik meg. Egy kötet ára: 1 frt. Az előfizetések május 15-ig akár hozzá (unitárius papnevelő intézet), akár a kiadó Gombos és Sztupjárhoz (Lyceum-nyomda) küldendők. r. s.

— **HALOTTAINK.** Tarcsafalvi Róza, Tarcsafalvi Albert vargyasi tanitó, lapunk dolgozó társa kedves kis leánya február 27-én meghalt a szülők nagy fájdalmára. Őszinte részvéttel vagyunk a lesujtott szülők fájdalmában s kivánjuk, hogy a hit és dal hozza meg az enyhületet szivöknek. — Gothárd Zsigmond sztánai birtokos, egyházi tanácsos márczius 3-ikán, élete 68-ik évében meghalt. Fáradhatatlan munkás férfi, nemes szivü jó atya volt. Méltán hullatják könnyeiket a gyermekek és rokonok. — Győrfi Lajos VI. gymn. o. t. márcz. 10-én és Bedő Béla V. gymn. oszt. tanulók márcz. 25-én a szülői háznál elhunytak. A szülők fájdalma s tanulótársaik részvéte kisérte sirjokba. Béke lengjen poraik felett!

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Irodalmi pályázat. Figyelmeztetjük az érdeklődőket, hogy a főt. Ferencz József püspök ur pályadíjaira hirdetett irodalmi pályázat határideje május 1-sö napja. A pályamunkák ekkorra küldendők az egyleti titkárhoz Kolozsvárra.

Fiatalság Barátja. A mint már jeleztük, a Fiatalság Barátjából egy új számot fogunk kiadni a confirmatio alkalmából. Az új szám május 1-sö napjára jelenik meg s úgy lesz szerkesztve, hogy mind a confirmatio, mind az iskolai év bezárása alkalmából emlékül, vagy jutalmul adható legyen. Egy emlékkép is leend benne, s az ára most is csupán 10 kr. lesz abban az esetben, ha egyszerre legalább 10 példány rendeltetik, különben 12 kr. Melegen kérjük a fiatalság barátait, hogy készitsék az útat az új „Fiatalság Barátja“ számára s tájékoztassanak a szükséglet felől.

A háromszéki fiók-egylet április havában S.-Köröspatakon egyleti ünnepélyt rendez, melynek programmjából kiemeljük, hogy felolvasást, esetleg szabad előadást Varkonyi Endre s.-szentgyörgyi ref. tanár „A vallás-szabadságról“ fog tartani Ez ünnepélyen nemcsak a tagok, de valláskülömbség nélkül, mindenki részt vehet. Az ünnepély sorrendje: 1. Ima 2. Predical Csifó S. 3. Harmonikus éneklés. 4. Elnöki megnyitó. 5. Felolvasás, esetleg szabadelőadás: t. Varkonyi Endre. 6. Ének. 7. Szaval Cserei Gyula árkosi igazgató-tanitó. 8. Ének. 9. Felolvas Szinte Sándor, martonosi tanitó. 10. Elnöki bezáró s a pályázat eredményének kibirdetése. 11. Ima Simó János által. Az ünnepély napja a napilapokban fog közöltetni.

Még egyéb ünnepélyünk is lesz juniusban, Jubilálunk nagyrabecsült esperesünk 40 éves papságának évfordulóján. ai.

A D. F. Egylet pénztárába 1893 feb. 24-től—márcz. 24-ig a következő befizetések történtek.

1 frt rendes tagsági díjat fizettek:

1891-re: id. Csongvai Károly, M.-Vásárhely. Székely János, Torda. — 1892-re: Antoni Albertné, Kolozsvár. Bartha Ferencz, Verespatak (1891-re is). — 1893-ra: Huszár Gyula, Ádámek Jánosné, Müller Gyula, Kolozsvár. Létai Máté, Ar.-Rákos. Simon József, Toroczkó. Csegezi Mihály, Nagy Balázs, Torda. Rákosi Józsefné, Abrudbánya. Gruber József, Szánthó György, Barabás Sándor, Raffaj Zsigmond, Verespatak. Huszár Károly, Folt Tóth István, Kolozsvár.

1 frt 20 kr. előfizetési dijat fizettek:

1893-ra: Ifj. Kómis Lajosné, M.-Kályán. Lászlóczki Samu (király-utczai), Kolozsvár. Desbordes August, U.-Szt.-Péter. Lőrinczi Dezső, Fogaras. Strobel Károly, Kolozsvár. Orbók Ferencz, Várfalva. Gerjovics József, Somberek. Id. Daniel Gábor alapitó t, Olasztelek. Majai Domokos, Jobbágyfalva. Bartha Rezső, Vaiszló. Rákosi Józsefné, Adrudbánya. Kanyaró Mihály, Várfalva. Hajós János, alapitó t., Kolozsvár. Keresztes Pál, Veszprém. Szász Domokos ev. ref. püspök, Kolozsvár. Filep László, M.-Szt.-György. Sebes Pál, Budapest.

Maroskörből fizettek 1892-re: Gál Ferencz, Ürmösi Kálmán, Némethy Ida, Csókfalvi ekkla. — 1893-ra: Szentkirályi, iklandi, kaáli, szentmártoni, gálfalvi, szentlászlói, szentháromsági, csókfalvi, ernyei és vadadi ekklésiák. Filep Domokos, Lőrinczi Dénes (92-re is), Simó József, Csép János.

Küküllőkörből fizettek 1889-re: Gálfalvi István, Nagy János (1890—91-re is). — 1890-re: Kis Sándor (1891—92-re is). — 1891-re: Vajna Lajos (1892—93-ra is). — 1893-ra: Molnár János, Ütő Lajos, Geréb Zstgmond, Dombói dalkör.

Udvarhelyi fiókért Kisgyörgy Sándor pénzt 32 frtot. *

Háromszékkörből 1892-re: Ráduly Jánosné, id. Bedő Andrásné, özv. Téglás Mihályné.

* Kérünk kimutatást. Szerk.

A Fiatalság Barátja czimü kiadványra fizettek: Győrfi Ferencz, Szt.-Mih. 2 frt. Máthé Sándor, Városfalva 1 frt. Ifj. Kómis Lajosné 80 kr. Ferencz Józsefné, Kolozsvár 3 frt. Létai Máthé, Ar.-Rákos 1 frt. Orbók Ferencz, Várfalva 40 kr Raffaj Zs. Verespatak 1 frt. Csegezi L. Bágyon 2 frt. Adorján D., Torda 5 frt. Bartók Endre, Kede 1 frt. Győrfi István, H.-Szt.-Márton 2 frt. Özv. Faluvégi Lidia, Budapest 1 frt. Vas István, H.-Szt.-Péter 1 frt. Biró Lajos, Kolozsvár 8 frt 50 kr. Kriza Sándor, N.-Ajta 1 frt 10 kr. Fekete Domokos, Pipe 1 frt. Ifj. Pap Mózes, Sz.-Keresztur 1 frt 60 kr.

Tisztelettel kérem, a kik még hátralékban vannak, tartozásaik beküldésére.

Kolozsvárt, 1893. márcz 23. **Iszlai Márton**, pénztárnok.

Szerkesztői izenetek. Ü. S F—a Hasonlókat és másokat is szivesen fogadunk. Azt az országos ritkaságot, a mikor ki lesz dolgozva küldje be. — **B. R.** urnak Va—ó. A „Közlöny“ megindult. Az „Unitárius vallás főelveit“ egy egyházi beszédben megküldöttük. Bővebb tájékozást szerezhet az unitárius vallás felöl a következő művekből: Ferencz József: Unitárius Kis Tükör (60 kr.) Dr. Brassai: Nézetek a vallás eszméjéről (35 kr.), Ferencz J. Unitárius Káté (40 kr.), Unitárius Kis Könyvtár. Budapest (Kohány-utcza 4. sz.) Derzsi Károly unitárius lelkésznél 53 füzet 2 frt 50 kr. Kanyaró Ferencz: Unitárismus Magyarországon 1 frt 50 kr. Kaphatók Kolozsvárt Horatsik J. és Stein János könyvkereskedőknél. — **Dr. H. D.** Árkosi D. néhai esperes életrajzát kézhez vettük. Reméljük, hogy arczképpel adhatjuk már a jövő számban. — **M. J.** M—a. Köszönjük. Több nem fért be. — **J. J.** Gy—F. Intézkedtünk. — **Tob Zs.** Ifva. Köszönettel vettük s elintéztük. — **Sz. J.** Bp. 1891—1893 évekre 3 frt 60 kr. — **O. F.** urnak V—fva. Az újabb adatott is köszönjük. A fizetés egészen rendben van, nyugtázva van, csak tessék jobban utánna nézni a Közlönyben. — **F. A.** Bn. Szíveskedjék rövidebb kivonatban beküldeni Az E. úr Javaslata egészen helyes, de jó lesz megfelelő alakba önteni. — **Betai.** Az inditvány a közelebbi gyülésen tárgyaltatik. Az igért czikkeket várjuk. — **J. M.** O—rd Mindent köszönünk. — **M. F. S.** Budapest. Sajnos, de már készen volt a lap. — **D. J. K.** Elkésve érkezett.

☛ **Figyelmeztetés.** Figyelmébe ajánljuk lapunk t. olvasóinak, hogy a lap szétküldése körül előforduló nehézségek ügyében ne a pénztárnokhoz, hanem a szerkesztőséghez sziveskedjenek fordulni.

☛ *Új előfizetőknek és új tagoknak* ingyen küldjük meg Ferencz József püspök ur felolvasását „Vallásos dolgokról“; a budapesti unitárius templom képét, s e mellett egyet a Simén Domokos, Dr Bartók István tanárok és B Orbán Balázs képe közül, tetszés szerint.

Az „Unitárius Közlöny“ I—V. kötetéből teljes példányokkal rendelkezünk. Egy-egy kötet 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.)

TARTALOM: Feszület. (Lenau). Jékey Aladár. 49. lap. — Hogy érjünk czélt? 49. l. — Fő és szív. (Költ.) Nagy L. 51. l. — Miért ünnepeljük a husvétot? Zóra. 51. l. — Kis leányom halálára. (Költemény). Tarcsafalvi Albert. 53. l. — Meghalt . . . föltámadott! . . . Csifó Salamon. 54. l. — Gondnoki és tanári beiktató ünnepély. Presens. 57. l. — Megszólalt a harang. (Költemény). Demeter Dénes. 59. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak 60. l. — Egyleti élet és munkásság. 63. l. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt. (Belközéputcza 10.)

VI. kötet. Kolozsvár, 1893. Május. 5. szám.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTIK: Dr. BRASSAI SÁMUEL és BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára egész évre 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) **Egyes szám ára:** 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai 5 évi kötelezettséggel egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Iszlai Márton egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra (unitárius leányiskola).

Channingről.

Könyveidet átolvasám,
Szivembe' van minden levél;
S rájuk dobogva válaszol:
»Isten szolgája! Jól tevél!« —

Tartalma nagy szavaidnak
Fizethetlen kincscsel fölér;
S mint hajdan a Lutheréi:
Fél csaták a szabadságér'! —

Longfellow. **Lőfi Ödön.**

A családi élet.*

A társadalmi és állami élet legősibb formája a család. A meddig a történelem szövétneke visszaveti világát a multba, sőt azon tul — a mondák és regék félhomályos korában is a családi élet vagy kiindulás-pontját, vagy czélját, vagy bonyodalmát teszi az eseményeknek. Az emberiség csoportosulásának legnagyobbszerü alakulatai, minő az államalapitás, az egyszerü családalkotásra vihető vissza, illetőleg abból nyeri leszármaztatását. A magyar nemzet fellépését Hunyor és Mogur regényes házassága előzi meg a Meotis tó vidékén. Róma alapitásához a Sabin-nők elrablása volt szükséges. Görögország ős korának történelme a szerelmi kalandok és családi élet legszebb regénye. A zsidó hitrege magának a világ teremtésének isteni művét a legelső család bemutatásával koronázza meg.

* Felolvastatott a „Dávid F. Egylet"-ben 1893. febr. 5.

S hogy a család a felsőbb rendü erkölcsi és szellemi élet alapnyilvánulásainál is, mint termékenyitő vagy termékenyülő talaj jelentkezik, mutatja a vallásos élet keletkezése és fejlődése s maga a különböző formában nyilvánuló vallásalapitás. A görög mythologia annyira magasztosnak találja a családi életet, hogy isteneit se képzeli másképp élhetőknek. A rómaiak államvallása a családi oltárokon alapult. S szent vallásunk szerzője, akár istennek, akár embernek higyjük őt, a családból indult ki világboldogitó útjára s vallását ugyanazon az eszmén épitette fel, a min a családi élet is, mint egyedüli biztos alapon áll, a szereteten. S hogy az ő egyháza mennyire becsülte ez alapot, bizonyitja a catholicismus, mely a házasságot szentségei közzé igtatta, — s a protestantismus, mely annak kötelékeibe papjait visszavezette.

A család a jogélet gyermekkorában részint törvényhozói, részint kormányzási és igazságszolgáltatási feladatokat teljesitett, mely hatalom minden nép pátriarchális korában érte el tetőpontját, honnan a nemzetségek és törzsek a nemzeti és állami szervezetre való átmenetet alkotják. Innen van, hogy a családjog minden jogok között a legrégibb keletü s azokat tételes jogok, irott törvények alkotásakor csak egyszerüen átvették az életből, a gyakorlatból, vagyis a mai műnyelven kodifikálták és kodifikálja igazságügyministerünk jelenleg is. S miután a népek miveltsége jogi intézményeikben tükröződik vissza, a székelységet pl. családjogánál fogva a legmüveltebb népek közzé sorozhatjuk, mert nála a család birtok- és öröklési joga valóságos állambölcsészeti magaslaton állott. Fekvőséget csak a fiuk örököltek, mert óvni kellett a kis birtokot a tulságos eldarabolástól, s csak ezek nem létében jöttek az u. n. fiusitott lányok. Ha pedig a család kihalt, vagyona nem a koronára, hanem, a nemzeti erő fenntartása czéljából, a szomszédokra szállott. E családjog alapján maradt meg a székelyföld és székelynép a maga tömörségében, mint nemzetünk egyik legbiztosabb államalkotó eleme egészen napjainkig.

S bár a világ újabb időben sokat változott s az ilyen közmondások: „a czigány is úr a maga portáján“, „az én házam az én váram“ — már inkább csak történelmi népjellemvonást fejeznek ki, a családi élet hivatása és szerepe ma is első rangu ugy a társadalomban, mint az állam- és egyházban. S az ember egyéni életében a családi tűzhely ma is valóságos szentély.

—

A család, eszményileg fogva fel, egy erkölcsi intézmény. Alapja a legnemesebb rokonszenv, a szerelem, mely kezdetben két személyt, később többeket köt össze egyforma erővel. S mint a természeti erők között egy egészen önálló törvénynek hódol a magnetismus, melyben az ellentétes sarkak vonzódnak egymáshoz s minden egyébtől elzárkóznak, igy van ez a család alkotó szere-

tettel is. Külön erkölcsi törvény képviselője ez a szeretet világában. Ellentéte a cosmopoliticus emberszeretetnek, sőt a keresztény felebaráti szeretetnek is, mert mig amazok határozatlan nagy körre terjednek ki, ez annak a körnek csupán középpontjára szoritkozik, melyet a család foglal el. S mig azok a kiterjeszkedés mértéke szerint természetszerüleg csökkennek erejökben, ez a concentratio alapján az erőfok tetőpontját éri el. Evel együtt jár, hogy a családi szeretet önző, mely senkit a maga jótéteményeiben, áldásaiban, önfeláldozásában annyira részeltetni nem tud, sőt nem is akar, mint övéit. S ez önzésről el kell ismernünk, hogy az a családi élet egyik fő erénye, mely nélkül a családi kötelességek teljes betöltése lehetetlen.

A szeretet szétoszlása és nyilvánulása a családtagok között olyan, mint a szivárvány: bizonyos szinárnyalatok vehetők észre benne, a melyek együttesen alkotják azt a legszebb tüneményt, melyet az égi szeretet sugárzott ki magából a szenvedéseknek és megpróbáltatásoknak kitett emberiség örök vigasztalásául.

Az erkölcsi szinképelemzés (spectral-analysis) a családtagok szeretetében a férj és nő között változatlan tiszta vonzalmat, feltétlenül megbizható hűséget s önfeláldozásra való készséget mutat, — mihez véve a férfi munkás józan életét, a háztartás anyagi gondjainak és terheinek panasz nélküli hordozását, előzékeny, figyelmes bánásmódját, – a nő által vezetett okos és és szép házi rendet, párosulva a személyes érintkezés gyöngéd, kellemes nyilvánulásaival s a sziv nemes érzelmeinek szétáradásával: megalkotva látjuk azon derült égboltozatot, mely fényével és melegével a család fölött kiterjeszkedik. S hogy az ily családi élet örömeiből mi se hiányozzék, körül fogják a szülőket gondosan nevelt gyermekek, kik a virágok bimbófakadásának szinpompáját, a ligetek szárnyasainak bűvös zenéjét varázsolják testi és lelki életfejlődésök ezerféle nyilvánulásaival a boldog hajlékba. E boldogitó örömök újabb kutforrásai lesznek a szülők egymás iránti szeretetének, mely minden gyermek életével megifjodik s bennök mind megannyi személyes életre kél, hogy a világ a szerető szivek új meg új rajával népesedjék be.

A szülők szeretete gyermekeik szeretetében valódi magasztosságra emelkedik . . . Egy házaspár huzamos ideig volt távol hajlékától s otthon hagyott gyermekétől. Tanuja voltam, a mint reggeli sétájukban gyakran találkoztak egy szép kis lánykával, kit a dajka a szabad levegőn sétáltatott. Az anya meglepően hasonlónak találta a magáéhoz a gyermeket. Önkénytelenül ragadta karjai közzé s csókolta össze-vissza azt, bámulatára a gyermeknek és kisérőjének. A szeretet ezen melege elbűvölte a kis lánykát s ismételt találkozásnál már ő is bizalommal közeledett az ismeretlen ismerőshöz. Öntudatlanul megérezte, hogy ez is ugy szeret,

mint az ő mamája. E jelenet megható benyomása óta mindig elő-szeretettel mélyedek azon képek szemlélésébe, melyek gyermekében gyönyörködő anyát ábrázolnak.

S ha a szülők ilyen szeretetét a gyermekek testi és lelki nevelésében kellő belátás és okosság szabályozza, — ha ezeknek ép testben szabályosan fejlő ép lelkük észreveszi, hogy munkásság, rend s külső és belső tisztaság szintén a családi erények közzé tartoznak, melyekkel az elismerés és megelégedés jutalma jár karöltve, ha a szeretet ápoló melege által fogékonnyá tett szivökben az engedelmesség és ragaszkodás mellett fokozatosan a hála és tisztelet érzelme uralomra jut s szülők és gyermekek a nemes érzület és gondolkodás magasabb hármoniájában egyesülnek: nincs olyan földi boldogság, mely a családi életnek ez elbűvölő látványával versenyezhessen.

A szeretet művének e magaslatán a család már kilép a maga szük korlátaiból s mint a társadalmat alkotó és irányozó tényező veszi át szerepét; mert ha a társadalmat ehez hasonló érzület és szellem hatja át, annak is hasonlóan meg kell nemesülnie. Már pedig a társadalmat a családok alkotják — s ezek szokásai és erényei vannak hivatva annak charactert kölcsönözni, ugy hogy **egy nép társadalmi életéből rá lehet ismerni annak családi életére** s megforditva.

A mi jót és szépet a nyilvános eletben tapasztalunk: a rokon érzelmü és szellemü emberek nemes barátsága, a felebaráti szeretet, az ember megbecsülés, a jó, igaz és közhasznu emberek tisztelete, mások javának és boldogságának készséges előmozditása, az erőtlenek védelme, a szerencsétlenek támogatása s a közjóllét előmozditása, szóval az összes társadalmi erények gyökérszálai mind-mind a családi életben nyerik táplálékukat.

Még azok a szenvedések, fájdalmak és megpróbáltatások is, melyek a családi életben ránk nehezedhetnek, ha teljesen le nem vertek és hajótörésbe nem sodortak, a lelki erők bámulatos fölemelkedését eredményezhetik, melyek birtokában az egyén mintegy drámai hős jelenik meg az élet szinpadán, s meghóditva rokonszenvünket, példájával bátorságot, kitartást és bizalmat önt belénk, hogy a sors ellentétes áramlatai között magunkat fenntarthassuk.

Mert az tény, hogy **a családi élet nemcsak örömök hajléka, hanem komoly kötelmek letéteményesse is.** Az embereknek csak egy kisebb része élvezi azt a szerencsét, hogy anyagi gondok nélkül éljen, s ez a kisebb rész is, ha nagyon gondatlanul él, könnyen a többség sorsára jut. A családfenntartás, hogy szeretteinket sulyos nélkülözéstől s az azzal járó hátrányoktól megóvhassuk, hogy jövőjüket emberileg biztosithassuk, kitartó munkát, józan életet,

okos számitást és sok lemondást igényel. S ha mindehez a család minden tagja önkényt és készséggel nem járul, a másik fél gondjait sokszorosan megnövelheti s végre is romlását okozhatja az egésznek. E tekintetben oly pontos összmüködés kivántatik, mint egy jó óramü szerkezetében, mi nélkül soha se tudnók: hányadán állunk. Ebben is legjobb és legbiztosabb vezérünk a szeretet lehet, a melynek minden családtagot óvnia kell attól, hogy miatta a többiek leverő gondoknak és szenvedésnek legyenek kitéve. Mindez azonban csak ugy érhető el, ha a házasfelek egymás iránt e tekintetben is feltétlen bizalmat tanusitanak s titkolózásukkal egymást anyagi dolgokban sem vezetik félre. S minthogy a nő már neveltetésénél fogva járatlanabb és tapasztalatlanabb a háztartás gazdasági feladataiban, az okos férj kötelessége feleségét azokba korán beleavatni — s tapasztalni fogja, hogy a nő az ő kiválóan családias érzékénél fogva mily könnyen és hamar lesz otthoniassá a háztartás azon müvészetében, a mit jó beosztásnak szokás nevezni, mily biztosan fogja vágyait iskolázni a szükséges és a nélkülözhető dolgok megkülönböztetésében s hogyan válik szemében értékessé minden kicsiség, a mivel újabb meg újabb szükségek pótlását, mérséklését érheti el. S miután a háztartás titka nem annyira a szerzésben, mint a megtakaritásban áll, a nő feladata itt semmivel se kisebb, mint a férfié. Boldogulni csak e kettő egyesülésével lehet. Természetes, hogy az életmód és berendezkedésnél irányadóul nem másokat, hanem kizárólag magunkat kell vennünk. A verseny e téren mindig roszra vezet. Ennek példáit nem szükség nagyon kutatnunk, mert az élet e tekintetben sok szomoritó tanulságot nyujt. Csakhogy a társadalom egészséges fejlődésére kevésbé szükségesek ez utóbbi, mint a megelőző példák.

De folytassam-e tovább? avagy képes volnék-e felsorolni mindazt a jót, a mi a családból a társadalomra hárulhat?

A **szeretet** csodás szelleme és müvei sugárzanak onnan ki az életbe, hol mindazon jó és szép tulajdonok, melyeket amott magunkban és környezetünkben kifejtettünk, a hasznos és nemes tevékenységre betölthetetlen tág mezőt találnak — s a faj és emberszeretetben csaknem vég nélkül fokozódhatnak. Tanuknak hivom fel erre nézve mindazon nagyokat és dicsőket, a kik életöket nemzetök vagy az emberiség boldogitására szentelvén, emlékök az utódok hálás és kegyeletes emlékezetében ugy maradt hátra, mint a kik lelkületök és jellemük idegszálainak rezgését a családból vitték magukkal egész életpályájokra. Szivök gyökérszálaival onnan táplálkozott lelkesedésök még akkor is, midőn halántékuk a nagy világ elismerésének koszoruját hordozta, vagy az igazságnak és szabadságnak hősies szolgálatában osztották véröket, vagy szomoru számüzetésben szenvedték a hontalanság legszentebb fájdalmát . . . .

Hát **a vallásról** megfeledkezhetnénk-e a családi élet ecsetelésében?!. Van-e családi erény, a mi a vallásnak alkatrészét ne képezné?! Nem Istenben vetett hit és bizalom vezet-e már a családalapitásnál, hogy egymást boldogitani fogjuk, hogy gyermekeink jövőjét az ő segedelmével megalapitjuk? A családban nyilvánuló határtalan szeretet nem az isteni szeretetnek és és jóságnak bennünk élő szikrája-e? Hogy a családi boldogságban földi javak nem pótolhatják a lelkieket, hogy a tűrők és szenvedők megvigasztaltatnak: nem vallásunk alapitójának figyelmeztetései és biztatásai-e ezek, mikben naponként keresünk és találunk megnyugvást? Nem tőle hangzik-e a házasfelekhez, hogy a szeretet hosszutürő- és a megtérőnek készen áll a megbocsátás? Nem tőle vettük-e a gyermekek szeretetére és gondozására a legmagsztosabb példát? S nem a halhatatlanságot látjuk-e példázolva a családok lánczolatában?

S hogy több kérdést ne halmozzak, én valóban nem ismerek semmit a család erkölcsi kötelmeiben, a mik egyuttal vallási kötelességek is ne volnának, valamint nem ismerek családi bűnt, a mi egyszersmind vallási törvény megsértése ne lenne. Ugy hogy a családot magában egy kis körü vallási társulatnak tekintem. S az emberi jogok és szokások mellett ez adja annak a *szentély* megtisztelő czimét.

Félreértetés kikerülése végett azonban megjegyzem, hogy ezen véleményem semmi vonatkozásban nem áll a házassági jognak napirenden levő politikai kérdésével; mert én a családi élet vallásos szellemét a polgári házasság mellett is megóvhatónak és megóvandónak vélem. A lényeget itt sem a külső szertartásban keresem, hanem az érzület és gondolkozás azon állandó erkölcsi nyilvánulásában, mely az egyesnek és összesnek jellemét és életét az emelkedettség nemes zománczával vonja be.

—

Mindent összevéve: **a család a társadalmi és nemzeti élet, az egészséges közszellem és vallásosság megújhodásának, üde légkörének és erőteljes alkotásainak kimerithetetlen kutforrása.** S a nyilvános életet téves és kóros irányzatok lábrakapásától csak ugy leszünk képesek megóvni, ha a családot el nem hanyagoljuk, ha a köztudatba mentől jobban átmegy és megerősödik az a meggyőződés, hogy ez az a központ, melyből az emberiségre a legtöbb áldás árad szét. Hisz egyénileg is biztosabb, tisztább és édesebb örömök sehol sem teremnek, mint egy boldog családi életben. Mindazok, a kik tudva vagy öntudatlanul ezt egyébben és egyebütt keresték, rendesen csalódtak s egy „késő bánom“ szomoru érzetével lakoltak tévedéseikért. S az ilyenek annyival szánandóbbak, mert senki az életet újból nem kezdheti.

A családalkotás az élet legszebb költészete. A költészetben

a lyrát képviseli. Maga a családi élet azonban már tanköltészet, majd jogi intézmény és a legtökéletesebb morál, melynek törvényeit és szentségeit büntetlenül senki ki nem játszhatja és meg nem sértheti — s legyen rajta a társadalom, egyház és állam, hogy ne is sérthesse, mert azokban saját alkotmányuknak legbiztosabb oszlopait kell védelmezniök.

Kozma Ferencz.

Lázár István.

— Népballada. —

Lázár István egyre halvány, sárgul,
Kifogyott a legdrágább fiából. —
Egy év alatt mennyi bánat érte,
De ha Isten mind reája mérte. —
A tavaszon hervadt el virága,
Lilioma, szép hajadon lánya.
Kora nyáron hajnal hasadáskor,
Kisebb fia mult ki a világból.

Azt susogják vének, ifjak, lányok,
Lázár Istvánt megfogta az átok.
Ő nem hallja, egyre halvány, sárgul,
Könnye csorog halovány arczárul. —

Kitették a koporsót a házból,
Bucsuzik a fiu az apjától.
Jó, öreg pap bucsuztatja fáján.
Sárga levél egyre hul a fáról:
»Én is megyek édes apám, lelkem,
Bocsásson meg, ne feledjen engem!
Mennyasszonyom legyen fia, lánya,
Szemefénye. — Az Isten megáldja!«

Lázár István sirna még, ha tudna —
— Azt beszélik mind a két faluba —
Nem is tud már, a bú eszi, rágja,
Megfogta a Nagy Jánosné átka. —

Nagy Jánosné öreg asszony, vézna,
Otthon ülő, de ki is jár néha. —
A kit talál, oda sugja halkan:
»Lázár István kedvesse én voltam. —
Ő volt az én Zsuzska lányom apja,
Törvény előtt mégis megtagadta,

Verje meg az én Istenem százszor,
Fossza is meg minden kis javától.
Soha öröm ne érje a házát,
Hordja el szél minden gazdaságát.«

Lázár István egyre halvány, sárgul,
Vágyik is el ez árnyékvilágbul.
Szivét a bú marczangolja, rágja,
Megfogta a Nagy Istvánné átka. —

F.-Szováth, 1893. **Dézsi Mihály.**

Egy kép a falusi életből.

Ezelőtt 83 évvel szegény szülőktől származott Lénárt Mihály T—a székely községben. Szülői még kis gyermek korában eltávoztak vele együtt a nagy világba. Könnyen megtehették, mert minden vagyonuk belefért egy általvetőbe. Még tán Mihály is bele fért volna!

Mi történt a szülőkkel, mi történt Mihálylyal, senki sem tudta. Nem is tudakozta, nem is bánta senki. A kik ismerhették volna, azok már régen meghaltak; a kik egy esztendőben születtek vele, azok neve után is már oda volt jegyezve az anyakönyvbe: meghalt.

A Lénárt Mihály neve után semmi sem volt irva, de minek is, hiszen több mint bizonyos, hogy már régen „elpusztult“ valahol . . .

—

Az Urnak 1892-ik esztendejében egy vén ember félig-meddig meggyógyulva, elbocsáttatott a székely-udvarhelyi kórházból. Két mankó volt uti társa és összes ingó vagyona. Az országút szélén sok ember látta, némelyik egy krajczárral vagy egy darab kenyérrel könyörült rajta.

Egy szép napon a két mankós koldus T—a község birójához akart bekopogtatni. Nehezen ment, mert a falu kutyái nem biztak benne. Elakarták üzni. Végül a falusi gyermekek megkönyörültek rajta s besegitették a bíróhoz.

. . . Hát csakugyan maga volna az a Lénárt Mihály, kérdi a biró kételkedve?

Biz' én vagyok az biró uram — erősiti az öreg ember váltig.

A biró nézi az irást, mely már egy nehány napja érkezett az udvarhelyi kórháztól . . . A személyleirás talál, az életkor nem lehetetlen.

A biró megy a paphoz. A pap fordul az anyakönyvhez s ime

az egyetlen név, mely után jegyzés nincsen, éppen az, a melyről a kórház irása szólott: Lénárt Mihály.

Nem mondhatnám, hogy ennek a felfedezésnek nagyon örvendett volna a biró. De miért is, mikor a falu összes szegényalapját a Lénárt Mihály kórházi költségére kellett fizetni, abból az egyszerü okból, mivel L. M. T—án pillantotta volt meg a napvilágot ezelőtt 83 esztendővel.

Csakhogy aztán vége volna itt! De Lénárt Mihálynak nincs mit ennie, csak egy falatja sincs. Az elöljáróság rovatalhoz fordult. Minden lakósnak, még a papnak s a mesternek is gabonát kellett vinni a községházához, hogy abból az öreg beteget ellehessen tartani.

Mielőtt az 1892-ik esztendő véget ért volna, Lénárt Mihály meghalt. Nem siratta senki s a ki reá gondolt, az inkább örvendett „hogy már tovább nem nyomorog.“ A fösvény szivüek örvendettek, hogy megszabadultak ettől a tehertől is

Pedig még nem volt vége mindennek, mert hát el is kell temetni! Az elöljáróság a község pénztárára gondol és annak a terhére fogad koporsó csinálót és halottas szekeret.

Már rendben volna minden! A halottkém kiadja a bizonyitványt, a harangozás is el van rendelve, de mindenki elfeledkezett a papról és az énekesről.

A közgyám megjelenik a papnál s hivja hogy a *könyörület nevében* temesse el Lénárt Mihályt. A pap gondolkozik s szótlanul hallgat egy darabig, végül ezt kérdezi: hát a közgyám azt hisszi, hogy csak a pap s a mester nem érdemel semmi díjat a községtől a maga szolgálatáért. Én jelentem, hogy ingyen nem temetek.

A közgyám megijedt, mert a községben nem volt több pap. Mi lehet az oka, hogy a tisztelendő úr most igy beszél? Máskor nem volt szokása.

Ha kivánja azt is megmondhatom. A község tappintatlanul és helytelenül járt el. Nem jobb lett volna-é e temetést ugy rendezni, hogy ehez is minden „házszám“ hozzájáruljon. még pedig a mesteremberek kopórsót, a tenyeres munkások sirt készitettek volna, a más rész kiszállitotta meg behantolta volna és a belső emberek meg a harangozó e tanulságos halott felett elvégezhették volna szolgálatteleiket, fizetés nélkül, teljes gyülekezet előtt! Úgy-e szegényalapjokat egy oly ember merité ki most teljesen, a ki itt csak a napvilágát látá meg először s most sok évek után elbúcsuzott attól ugyanitt, de teljes életében e községért és egyházért tenyeres munkájával sem tett semmit. Hát most ha a lappangó kolera — mitől Isten óvjon — újra lábra kap és a sok apró gyermekekkel megáldott szegény szülőket elragadja, az igy elmaradt árváknak, ha senkijök sem marad, ki veszi fel gondját?

— A jó Isten! — felelé a közgyám.

— A jó Isten felveszi úgy ha nemesen érző emberbarátokat ad számukra, de minthogy az ily emberek nem mindenütt találhatók fel, ilyenek hiányában hideg vagy éhség és mezitelenség következtében a halál fogja magához venni őket. Hát nem jó volna-e gondolkozni már most egy másik szegény-alapról, melynek a neve lenne: „árvai alap kiskoruak számára"? Igy aztán a bekövetkezhető szomoru esetek alkalmával az elmaradt csecsszopónak lehetne gondoskodni dajkáról, a másiknak ruháról és ápolóról és igy azokon lenne segitve, kikhez reményünk lehetne, hogy Isten segedelmével községünknek és egyházunknak hü tagjai lesznek.

— Biz ez jó lenne Tisztelendő úr, de hát miként induljon a megvalósuláshoz?

— Úgy — felelé a lelkész — hogy mi: pap, mester és harangozó, a boldogult Lénárt feletti szolgálatért — a körülményekhez képest — méltán megillető díjunkat azonnal beteszszük ez alapra, kérvén az Elöljáróságot arra, hogy ez eszménket vegye pártfogásába s tekintse adományunkat egy oly magnak, melyből hűséges gondozás és ujabb adományok hozzájárulása folytán, neveltessék egy oly termékeny fa, melynek gyümölcsei táplálják a szerencsétlen szegény árvákat, legalább addig, mig szolgálataik által önmaguknak ruhát és kenyeret szerezhetnek. Ez alaphoz járulásra kéressék fel Udvarhelymegye törvényhatósága is, értéseül adván azt, hogy a Lénárt esete által megszünt községünknek szegény alapja lenni s egy új alap eszközlése által biztosithatjuk csak a jövőt.

— Helyes és nemes jóakarat Tisztelendő úr — mondá a közgyám megindulással — én magam is alázatosan köszönöm ezt. Az Isten áldja meg érette. Nó megyek, hogy a birónak azonnal értésére adjam a hallottakat.

Elment, de hát egy pár óra mulva leverten érkezik vissza és igy szól:

— Tisztelendő úr, én a birónak elmondtam mindent éppen oly tisztán, mint a hogy tisztelendő úr elmondá nekem. De ő mellözi a szép és jóakaratot s azt izené: „a Tisztelendő úr, ha díjért akar temetni, maradjon otthonn, kiénekli a mester s punktum!" Össze is vesztem e miatt vele. Immár lássa tisztelendő úr, tegyen úgy a mint akar.

— Nó hát ily válasz — felelé a lelkész — úgy a biró, mint némely emberek részéről, előttem nem újság. Mondja meg tehát a birónak, hogy a halottat nálam nélkül nincs joga senkinek eltemetni, azt én fogom eltemetni s e teendőmben meg nem gátólhat engem sem a biró, sem más. A többiről azután számolunk.

— Értem s bocsásson meg Tisztelendő úr, hogy ily szomoru választ hoztam, az Isten áldja meg minden javaival. — Elment.

Eljött a temetés órája. A lelkész szolgatársával együtt, az iszonyu csipős és esős szélben megjelent a halottas háznál. Jelen volt a biró haragos arczával, nehány asszony és gyermek, meg egy jó szomszéd szánka elé fogott marháival a halottat szállitani. A szertartás lejárt, siró könny, bánatos arcz nem volt s a nyomorult, most boldog öreg, örök nyughelyére kikisértetett.

Sir felhantolás után a biró hetedmagával — sirásókkal — egyenesen a falu korcsmájába ment, megülvén a község zsebére a szokásos tórt is.

— Nó hát mittevők legyünk most a tegnapi szolgálatért? — kérdi másnap a pap a mestertől.

— Az én nevemet hagyja ki tisztelendő úr — felelé a mester — a szolgálati díjt kérésből, mert nagy zugás van a faluban s úgy hangzik, hogy mi a községet megakarjuk huzni, én tehát nem kivánok semmit.

— Nekem pedig — szólalt meg a harangozó — vissza adták a gabona illetményt, mit a néhai tartására behajtottak volt, hogy szolgálatomért legalább anyit én is kapjak.

— Igy hát — mondá a lelkész a mesterre nézve — miénk ketten csak a könyörület *itt is . . . ott is . . . !* Hát az árváknak ki veszi fel gondját?

— A közgyám igy mondá: A jó Isten!

Ime egy kép mely sok mindent mutat . . . A kinek szeme van a látásra, lássa! . . . . . i . . . . . f.

Régi dolgok.

A barát és az ördög.

Tordán a barátok klastromának van egy nagy kaszálója a határon, de azt a szolgalegények leszokták javában étetni s benne prevarikáltak. Élt a közelebbi évtizedben ott a klastromban egy barát, a ki erejéről nagyon hires volt és a neve is az volt. Hogy vehesse elejét a prevarikationak, gondolkozik magába? Egyszer egy este kiment meglesni, ki prevarikál — tudva van, hogy a barátok fekete kamsába járnak — s a mint ott éjjel vigyáz, im egy nagy oláh béres csak behajt a kaszálóba tiz darab marhát s ő lefekszik, A barát szépen oda lopodzik hozzá, felkapja hátára és fut vele — a szolga látván a fekete alakot, tisztán meg van győződve, hogy most az ördög ragadta el, fut a barát véle és a kaszáló végébe levő patakba bele dobja . . . Sohasem ment többé sem az, sem más béres prevarikálni.

—

Szintén a baráttal s ugyanazon kaszálón történt, hogy a szomszéd birtokos, egy tordai civis, évenkint el-el kaszált egy-két rend füvet. Gondolja a barát: hogy lehessen ennek elejét venni? A birtokháboritási kereset is bizonytalan processus és pénzbe is kerül s vajjon utol éri-e mégis a birtok háboritót? Fogja magát s mikor egyszer a tordai civis javában kaszáltatott s éppen az ő füvét is vágatta, ott terem és csetepate támad közöttük — a szóváltás mind hevesebb leszen, s midőn veszekedve majdnem a kaszáló hegy tetejére érkeznek, birokra kerül a dolog, a barát földhöz vágatni engedi magát, de nem ereszti el a polgárt, hanem kezd vele hengerikázni le a kaszálón. A barátnak, mint Masson és Boyernak, válla nem igen érintette a földet, de a tordai civisnek a hátát és gyomrát megviselte a hengerikázás. — Sohasem kaszáltatott el több füvet a szomszéd a barát kaszálójából. Cs. L.

Magyar ifju Bécsben.

Hogy a magyar ifjak miként igyekeztek az elmult évszázban tanulmányaiknak megfelelni, arra nézve a következő tudósitást adja a „Magyar Kurir“ 1792. 78-diki száma:

Hogy a mi borbélyaink ennek utánna nem csak eret vágni s borotválni fognak tudni, mint hajdan, bizonyitja az, hogy ezen hó (szept.) 22-dikén is egy Ballabás János nevü erdélyi ifju, dicséretes exament ada Bécsben; – ezelőtt pedig még más két ifjak, u. m Kecskeméti és Gyulai urak. Egy erdélyi *unitárius* tanuló ifju pedig — *Ugrai László* – kolozsvári fiu, az *Architecturában* tett rajzolatjáért Praemiumot nyert; — melyből megtetszik, hogy a mi magyar ifjaink, Bécsben is kimutatják magokat.

Ürmössy Lajos.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Iskolák disze**. Már korábban felhivtuk volt a tanitók s illetőleg az iskolaszékek figyelmét arra, hogy az ifjuság oktatásának teljessé tételére igyekezzenek megszerezni a jelesebb férfiak és nők arczképét s azokkal lássák el első helyen az iskolatermeket. Ajánljuk az illetők figyelmébe, hogy a Dávid Ferencz egylet az unitárius férfiak arczképeiből a főt. Ferencz József püspök urét, egyh. főgondnok Daniel Gábor urét s azokon kivül a dr. Brassai, Kovácsi Antalét s általában mindazokét megküldi, melyeket már kiadott. Egy-egy drb ára 25 kr. Egy forintért bérmentve küldjük meg: Ferencz József, Daniel Gábor, Brassai Sámuel, Kovácsi Antal, Simén Domokos, Koronka Antal, három angol és Dr. Bartók István arczképét. A pénzösszeg Iszlai Márton urhoz küldendő.

— **Ürmösön** sok küzdelem után a télen sikerült egy olvasó-társaságot létesiteni. Van ez idő szerint 23 tagja. Jár a „Budapest“, „Politikai Ujdonságok“ és az „Unitárius Közlöny“. A lapokat a lelkész olvassa fel s minden csütörtökön este Channing-estélyt tart, hol a vadházasság, — mely itt fekélykép ellepte községün-

ket — a halotti torok eltörlése, részegség, káromkodás stb. ellen felolvas. A munkában a községi tanitó segit, kivel egy nehány könyvet a sajátjukból minden csütörtökön kiadnak az olvasni tudó tagoknak. Hogy a czél valósulhasson, egy népkönyvtárt kellene felállitanunk. Reméljük, hogy egyfelől a D. F. egylet, másfelől a Culturegylet e téren segitségünkre jön. A más, a mi sok küzdelem után szintén megalakult, a józan társaság, mely ily czim alatt: „emeld fel az elesettet!“ a napokban szerveztetett. Ezt meg kellett teremteni, mert a mult esztendőben 9000 frtnál többet érő spiritust ittak meg községünkben. Borzasztó! 1400 lélek korcsmában egy évben annyit hagyjon! A társaság tagja lehet minden józan életü ember. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy munkaközben, vagy barátságos összejövetelek alkalmával a tisztesség határai között egy kevés ital fogyasztható ne lenne, de semmi esetben sem szabad részegséggé fajulnia; nem szabad káromolni Istent, kit imádni, — szidni és rágalmazni embertársainkat, kiket szeretni keresztényi kötelesség. A társaság czélja a józan életre törekvés mellett a tagokat vagyoni káraikban, tűzvész által okozott veszteségeikben pénzsegélyben részesiteni a befizetett és évenként fizetendő alap kamataiból. A szabályok megtartására minden tag magát kötelezi, minek ha meg nem felelne, a társaság tagjai közül kilépettnek tekintetik, mikor egyuttal teljes jogát veszti és a befizetett alap visszakövetelésétől is lemond. E mozgalmak vezetésében és fentartásában helybeli lelkész Deák Miklós az éltető lélek. —ó

— **A brassói** unitárius leányegyház f. évi ápril 3-án, részben a saját, részben az ottani ev. ref. orgona-alap javára, sikerült estélyt rendezett. Az ügy iránti szivességből közreműködtek: Hónigberger-nővérek, Schvarze Albertin k. a., Végh Mátyás és a brassói magyar Dalárda tagjai. Ugy az erkölcsi, mint az anyagi eredmény teljesen megfelelt a várakozásnak. E kezdő leányegyház helyes vezetése már is szép sikert mutat fel. Csak előre!

— **Kis-Solymos**. Önképzőkörünket 1883-ban tiszt. Kovács Gyula ev. ref. lelkész, Derzsi Gábor unitárius énekvezér és már csak néhai Vitályos Domokos akkori közs. tanitó alakitották. Az első években nagy volt az érdeklődés az önképzőkör iránt. Tömegesen tódult a nép apraja, nagyja a vallás-erkölcsi élet ezen szerény kikötőjébe, hol az ide vonatkozó felolvasásokban, az egyházi énekek összhangzatos éneklésében és a gyönyörködtető szavallatokban a lélek üdülést talált. De a milyen nagy volt a buzgóság az egyes tagokban: éppen azon arányban szállott alá egy pár év elteltével annyira, hogy végre is az egylet vezetői megunván küzdeni a hideg közönynyel: az önképzőkör teljesen feloszlott. A „Dávid Ferencz-egylet“ évekkel ezelőtt mintegy 20 drb könyvet ajándékozván önképzőkörünknek, melyért ujból is kedves kötelességemnek tartom szives köszönetet mondani egyletünk nevében: felébredt mindnyájunkban a kötelességérzete, mellyel ugy a magunk, mint a nép iránt kötelezve vagyunk: s a helybeli unitárius lelkész tiszteletes Nagy Sándor úr hivó szavára, lelkes beszédére az „Olvasó- és dalegyletet“ ismét megalakitottuk. Az egylet működése az alapszabályokban van megjelölve. Voltak egészségtani felolvasások a „Jó egészség“ czimü jeles munkából; az „Unitárius Közlöny“-ből és a „Keresztény Magvető“-ből vallás-erkölcsi irányuak. A szavallásban az ifjak versenyeztek egymással, azonban legtöbb sikert az éneklésben értünk el. Gyülések végeztével minden tag könyvet vesz ki a könyvtárból. —i —d.

— **D.-Szt-Mártonban** márczius 15-én nemzeti ünnepély volt, hol József Dénes dombói tanitó vezetése mellett énekelt a dalkör. Az istentisztelet végeztével a megyeházánál folytatódott az ünnepély, melynek műsorából kivált különösen Gvidó Béla szőkefalvi lelkész felolvasása. A dalkör darabjait lelkesen megujrázták, a mely körülmény József Dénes karnagynak is dicséretére szolgált.

— **Ösztöndijak** a M. k. Operaházban. A magas kormány hazafias bőkezűségéből a M. k. Operaház intendánsa azon helyzetbe jutott, hogy kitüzött programmjának, a magyar nemzeti opera fejlesztésének czéljából énekesek képzésére ösztöndijállomásokat létesithessen, a mely állomásokra a hazai mindkét

nembeli fiatalságból mindazok pályázhatnak, a kik a megkívántató követelményekkel birnak. E követelmények mindenekelőtt kiváló hanganyag, tökéletes zenei hallás és megfelelő szinpadi alak. A pályázni kivánóknak első sorban a vidéki dal- és zeneegyesületeknél kell jelentkezni, az alkalmasaknak itélt pályázókat azután lehetőleg maga az intendáns fogja az egyes nagyobb városokban személyesen meghallgatni. A további eljárásra nézve az intendáns körlevelet intézett az egyesületekhez.

— **Osztálytársak találkozása.** 1893. márczius 15-én a kolozsvári unitárius főgymnasium 41. sz. tantermében az 1882—83. isk. évben végzett ifjak (10) tiz éves találkozása alkalmából megjelentek: Dr. Frank-Kiss István kályhagyáros Kolozsvárt, Ajtay János pap H.-Almáson, Csifó Salamon pap és takarékpénztári vezérigazgató Árkoson, Ürmösi Kálmán kir. trvszéki aljegyző Maros-Vásárhelyt, Weress Ferencz állatorvos és földbirtokos Tordán, Darkó Lajos gazdatiszt Szász-Mátén, Rédiger Béla pénztári ellenőr D.-Szt.-Mártonban, László Sándor m. k. államvasúti hivatalnok Zágráb, Knöpfler Jenő földbirtokos Oláh-Köblös, Felföldy Béla szolgabiró M.-Ludason, Sipos József kir. adótiszt Tordán, Gyöngyösy Lajos kir. járásbirósági aljegyző Déván. Elölülőül megválasztatik Dr. Frank-Kiss István, jegyzőkönyvvezetőül Gyöngyösy. Ajtay János kenetteljes imában mond dicséretet az Urnak, hogy megjelenhettek 10 küzdelemteljes év után tanulásuk szentelt csarnokában. Az elmaradt osztálytársak levelei felolvastatván, távolmaradásukat igazolják: Dr. Nyiredy Jenő, Sárosi József, Pápai István, Ürmösi Sándor, Csehi Sándor, Lőrinczi István, Knöpfler Lipót; utólagosan: Móricz György, Paget J. Olivér, Ürmössy Jenő. Este volt tanáraikkal egy kis barátságos beszélgetésre a Bogyó-féle vendéglőben jelentek meg. Pap Mózes volt tanáruknak, ki jelenleg Tordán van nyugdíjban, a következő táviratot küldötték: „Az igazságszeretet nyer. A szeretet örök. Szivünk megőrzött melegével üdvözöljök szeretett tanárunkat. Az 1882—83. évben végzett tanitványai Az unitárius tanári és papi nyugdíj-alap javára egyenlő arányban felosztás végett aláirtak és annak április hó végéig leendő megfizetésére kötelezik magokat: Dr. Frank-Kiss Istvan 25 frt, Ajtay János 5 frt, Weress Ferencz 50 frt, Felföldy Béla 10 frt, László Sándor 5 frt, Siposs József 5 frt, Z. Knöpfler Jenő 5 frt, Darkó Lajos 5 frt, Ürmössi Kálmán 5 frt, Gyöngyösi István 5 frt, végül utólagosan Ürmösy Jenő 50 frt. Dr. Frank-Kiss István megbizatott. hogy a meg nem jelent osztálytársainkat is szólitsa fel az alap javára leendő aláirás végett. Névsor olvastatván, szomoru tudásul vétetik, hogy Pál András és Jakab Jenő volt osztálytársaik időközben az élet rájuk nehezülő terhei alatt összeroskadtak, meghaltak. Ezen két őszinte, jellemes és igaz barát elvesztését mély fájdalommal vették tudomásul. Távolmaradásukat sem szóval, sem irásban nem mentették ki: Marinkás Mihály, Kovács Gábor, Adler Samu, Fekete Domokos, Pap Aurél, Ilyés Viktor, Pap János, mit sajnálattal vettek tudomásul, másfelől rosszalásukat fejezték ki e mulasztásukért, de hiszik, hogy mulasztásuk talán csak a véletlen műve! Ujabb találkozásukat mai naptól (10) azaz tiz évre, 1903 márczius 15-én fogják megtartani, mire jelenlevők egyen-egyen kötelezték magukat.

— **Első ámerikai szőlőtelep (Kassán) ez évi árjegyzéke** megjelent. Tartalmazza az ámerikai szőlőfajoknak, valamint az európai fajoknak név és tulajdonságaik szerinti leirását, mely fajok venyigéi a fentnevezett szőlőtelepről kaphatók. Az árjegyzéket egyszerü levelező lapon való megkeresésre bárkinek bérmentve megküldik.

— **A legrégibb ujság a világon** a King-Pau „Fő Lap“, Pekingben, Kinában. Először Kr. u 911-ben jelent meg, de szabálytalanul adatott ki egészen 1351-ig. Ettől kezdve 1892 junius utolsó napjáig hetenkint jelent meg. Ekkor a csaszár rendeletére napilappá változtatták, s mindennap háromszor jelenik meg: reggel, délben és estve. Az elsőt korán reggel adják ki sárga papiron s Hsing-Pau „Üzlet-Lap“ a neve s üzleti dolgokkal foglalkozik. 8000 példányban nyomják. A második kiadást is sárga papiron nyomják s hivatalos közleményeket s általános hireket ad. Ennek már Shueu-Pau „Hivatalos Lap“ a

neve. A harmadik kiadást piros papirra nyomják s Filaui-Pau „Vidéki Lap“ a neve. A közönség nagyon kedveli s sok az előfizetője. Mind a hármat a tudományos akadémia hat tagja adja ki, kiket a Kinai állam fizet. Napjában 13—14.000 példányt nyomtatnak belőle.

— **Gyümölcstermelő gazdáinknak** nem ajánlhatjuk elég melegen, hogy a fáról lehullott gyümölcsöt gondosan szedessék össze legalább minden második nap s akár étessék meg disznókkal, akár főzzék meg (pálinkának), akár hányják a vizbe, de semmi esetre ne hagyják a fa alatt, mert a gyümölcsben levő pondró a földbe búvik s más esztendőre ismét felkerül a fára s ott ezered magával neki áll a gyümölcsnek s mind elpusztitja. Ez az oka, hogy némely vidéken csak a harmadik-negyedik esztendőben terem gyümölcs.

Halállozás. Jánosi Gergely egyh. tanácsos a b. e. nyugdíjintézetének buzgó pénztárnoka, a D. F. Egylet alapitótagja április 6-án 76 éves korában, rövid ideig tartó betegség után meghalt. Özvegye gyászolja. Nyugodjék csendesen!

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

A D. F. Egylet pénztárába 1893 márcz. 20-tól—ápr. 15-ig a következő befizetések történtek.

1 frt rendes tagsági díjat fizettek:

1893-ra: Székely Miklós, Székely Ödön, Torda. Puchman József, Szigetvár Göncz Mihály, Árkos (1892-re is).

1 frt 20 kr. előfizetési dijat fizettek:

1892-re: Májai Béla, N.-Várad. 1893-ra: Sebes Pál, Budapest Szabó F. Gábor, Iszka-Szt-György. Czakó László, Torda. Végh Mihály alapitó, Ekklésia 1892-re is) Rava. Kálmán Mózes, Uj-Székely. Ifj. Borbély János, M.-Ujvár. Darvas Imre, Dobrest. Schvarcz András (1892-re is), Pozsony. Puchman József, Szigetvár. Filep László, M.-Szt.-György.

A F. B. czimü füzetre fizettek: Katona Mihály 20 kr. Végh Mihály, Rava 1 frt 10 kr., Nagy Sándor, H.-Karácsonf. 2 frt. Gál Lajos, Kövend 1 frt 10 kr. Barabás Lajos, Sz.-Keresztur 5 frt.

Udvarhelykörből 1892-re fizettek: Sándor Márton, Bedő József, B. Szigethi Ilona, Nagy Sándor (pap), Szathmári Miklós, Dimény Sándor. 1893-ra: Oklándi ekklésia, Bedő József, Pál Ferencz, Tibáld József, Deák Mózes, Karácsonfalvi ekklésia, Nagy Sándor, Almási ekklésia, Ajtai János, Gothárd Pál, Sándor József, Kenyeres András, Péterfi Áron, Abásfalvi ekklésia, Sándor Gergely, Tóth Zsigmond, Kovács Imre, Gyepesi ekklésia, Kádár Lajos, Nagy Sándor (tanitó), Kénosi ekklésia, Vida Sándor, Sándor Mózes (körjegyző), Szentmártoni ekklésia, Dombi János, Máté Áron, Deák István, Recsenyédi ekklésia, Gál József. Sándor Ferencz, Sándor Gergely. Mátyás János, Zsakó János, Szentpáli ekklésia, Szabó Mózes, Bencze Dénes, Dimény Sándor, Szentpéteri ekklésia, Nagy Gyula, Városfalvi ekklésia, Máté Sándor. Máté Lajos, Jánosfalvi ekklésia, Kis György, Péterfi Lőrincz, Kis Tamás, Tarcsafalvi Albert, Máté János (körjegyző).

Kolozsvárt, 1893 április 15. **Iszlai Márton,**
pénztárnok.

Szerkesztői izenetek. Berde Ferencz tanár ur sziveskedjék tudatni velünk lakását. — **Többeknek.** Az „isteni tisztelet“ helyett „istentisztelet“-et javitottunk s ezentul is azt fogunk javitani, mivel mi az Istent tiszteljük, tehát tiszteletünk „Istentisztelet“ Minthogy ez a tísztelet tőlünk emberektől ered, nem isteni, hanem „emberi“ tisztelet — **G. M.** Árkos. 803. sz. alatt fog menni, csak tessék figyelemmel kisérni. A 2 frt összeget átadtuk a pénztárnoknak. — **Az én problémám.** Módját ejtjük. — **Ravai** ekklésiának és **Benczédi** Dénesnek az U. K. megy-e rendesen?

Szülőknek segitő, gyermekeknek emlék. A „Fiatalság Barátja“ konfirmacziói száma május elsején jelenik meg. Legelől az unitárius lelkész s az urvacsorában először részesülő ifjak meghatott serege áll egy körben. A lelkész kezében van a kenyérrel telt tányér, az asztalon van a másik jel a bor. A lelkész indul és nyujtja az első falás kenyeret. Ezt a jelenetet Nagy Gyula, az unitárius főiskola derék rajztanára örökitette meg egy rajzban s ezzel köszönt be a „Fiatalság Barátja“. Mindjárt utána jő Ferencz József püspök a maga édes atyai szavaival. A ki a képet nézve, nem gondolt volna arra, hogy azok mellett az ifjak mellett köröskörül a szülők, rokonok, barátok s testvérek és a jó emberek érdeklődő nagy serege van összegyülekezve és énekli

„Hiszek és vallok egy Istent,
Ki magától való és szent.“

az a főpásztor szavaiból megfogja tudni mind ezt s még többet is. Püspöke után nyomban megszólal az ősz szentatya, Albert János, ajakáról a kenetteljes ima rezgő hangja, melyre bizonynyal nem marad csendesen a legkeményebb szív sem. Utánok elé áll a költő pap Rédiger s ujra fogadást tétet velük:

Hazánkért, királyunkért
Ha kell élünk halunk!
Ő értük s egyházunkért
Mindent feláldozunk!

Ezek után a szentirás arany mondásaiból sorol fel egy nehányat az ifjuság kedves barátja Grátz Mór ev lelkész úr.

Tovább jőnek a mindennapi olvasmányok és végül a mulatságos és észtörő talányok, melyekért ***10 drb.*** hasznos és értékes jutalom osztatik ki a ***megfejtőknek:*** 1. V ö r ö s m a r t i költeményei, egy kötet. 2. Felméri Lalos: Úti levelek Skócziából, tanuságos olvasmány. 3. Boros Gy. Jó gyermek könyve 4. Egy nagynéne levelei. 5. Orbók Mór: Tréfás mértani feladványok. 6. Fiatalság Barátja, nyári és téli szám. 7. Unitárius Közlöny 5-ik kötete, Kovácsi Antal és Berde Áron arczképével. 8. Orbók Mór: Tréfás számtani feladványok. 9. Arany János népies költeményei. 10. Jó könyvek.

A pályadíjakra csak azok pályázhatnak, a kik a „Fiatalság Barátja“ konfirmacziói számát megvették. A megfejtéseket adják át a lelkész, vagy tanitó urnak, hogy küldjék be hozzánk ***junius 1-sőre.*** A megfejtők nevei az Unitárius Közlönyben lesznek közölve.

☞ ***Új előfizetőknek és új tagoknak*** ingyen küldjük meg Ferencz József püspök ur felolvasását „Vallásos dolgokról“; a budapesti unitárius templom képét, s e mellett egyet a Simén Domokos, Dr Bartók István tanárok és B Orbán Balázs képe közül, tetszés szerint.

Az „Unitárius Közlöny“ I—V. kötetéből teljes példányokkal rendelkezünk. Egy-egy kötet 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.)

TARTALOM: Channingről. (Költemény.) Lőfi Ödön. 65. lap. — A családi élet. Kozma Ferencz. 65 l. — Lázár István. (Népballada.) Dézsi Mihály. 71. l. — Egy kép a falusi életből. ... i ... f. 72. l. — R é g i d o l g o k: A barát és az ördög. Cs. L. 75. l. Magyar ifju Bécsben. Ürmössy Lajos. 76. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak 76. l. — Egyleti élet ésmunkásság. 79. l. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt. (Belközéputcza 10.)

VI. kötet. Kolozsvár, 1893. Junius. 6. szám.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTIK: Dr. BRASSAI SÁMUEL és BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára egész évre 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) **Egyes szám ára:** 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai 5 évi kötelezettséggel egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Iszlai Márton egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra (unitárius leányiskola).

Világosság Szent Atyja!

— Sebes Pál régi kedves barátomnak. —

Új tavasznak, kikeletnek
Bája, fénye mindenen
A te teremtő lelkednek
Szerelme *az* — Istenem.
Az az örök szép természet,
A mely ragyog, vidit, éltet . . .
Mert fényét tőled kapja:
„*Világosság szent atyja!*“

Oh Atyánk! bár serged kicsiny —
De nagy, erős hitében;
Tedd: hogy ama mustármagból
Terebélyes fa légyen.
S hol nevedben ketten, hárman,
— Eged alatt — szentegyházban —
Híven összejöttünk:
„*Jelenjél meg köztünk!*“

A harmatcsepp, lomb és virág,
Zúgó vihar, madárdal . . .
Minden, a mi szép, fenséges:
Dicsőitve Te rád vall.
S melyen milljó napod kereng,
A mennybolt végtelenje fennt —
Nagyságod ragyogtatja:
„*Felséged magasztalja!*“

Mezőinken hullámot ver
Az emberek vetése.
Arany kalászszá érlelve
Majd — a nyár melegsége.
Áldásidért Isten!
Buzgó hálát zengünk;
Neved áldja, zengi:
„*Szánk, szivünk és lelkünk!*“

Hit és *Haza!* Mind a kettő
Szent és mindig *egy* legyen.
Magyar ember a kettő közt
Különbséget ne tegyen.
Legfőbb kincsünk — a mit csak ad
E föld nekünk — oh, jó Atyánk:
Szeretni Hitünk és Hazánk:
„*Sziveinket hát buzditsad!*“

És ha olykor el-elborúl
Napunk fénye, a remény:
Hitvilágunk világoljon
Vándorútunk éjjelén.
Oh világosság Szent Atyja:
Emelj . . . emelj a *magasba!*
Sziveinket szépre, jóra buzditsad . . .
„*Szent lelkeddel elménk világositsad!*“ *

Murányi Sándor.

A vallásszabadságról.**

Midőn a Dávid Ferencz Egyesületnek egyik érdemes tagja arra szólitott fel engem, hogy a mai gyülésen közremüködjem, sokáig gondolkoztam a felett, mit válasszak beszédem thémájául, mely méltó legyen azon egyesülethez, mely hős alapitójához ragaszkodva mindig a szabad eszméknek volt képviselője? Az eszmét megadta hazánk kitünő nagyságának, Deák Ferencznek, az 1831-diki zalamegyei gyülésen mondott beszéde, melyben többi

* Minden magyar unitárius tudja: hogy a „Világosság szent atyja“ czimü kis egyházi ének, melyet a szent ige olvasása előtt szoktak énekelni, — szövegét és dallamát id. Sebes Pál, előbb toroczkói tanár, később, az ötvenes években tordai „rector professor“ irta. E nehány versszakban a kegyeletes megemlékezés hangja zendült meg.

** Felolvastatott a Dávid Ferencz Egylet Háromszék-köri fiók-egylete ünnepélyén.

közt ezt mondotta: „A polgári társaság czéljaival megférő minden szabadságot és igy a vallás szabadságát is sérthetetlen szentség gyanánt tisztelem.“ — „Ime most is a legszentebb tárgy, a vallás és lélekismeret szabadságának tárgya boldogitó áldások helyett a visszavonás és indulatos gyülölség magvait szórta el közöttünk.“ (Deák F. Beszédei I k. 18. l.) Mikor ezt átolvastam, láttam, hogy nemcsak 1831-ben, hanem még ma 1893-ban ujra felállhatna Deák Ferencz és elmondhatná ezt. Az ember azt hinné, hogy több mint 50 év után már elő sem fordulhat ily kérdés — s ime most a magyar törvényhozásban a nemzetiségi harczok áldáz zajának közepette ujra előkerült! Nem elég az, hogy esztendők óta a bizalmatlanság, áskálódás ütik fel a hon keblében fejüket és megrohanják a szegény hazát, a melynek ugy is elég féreg dul az oldalán — most az ujra felszinre került átkos felekezeti viszály annak fundamentumát akarja megsemmisiteni!

Thémám tehát, a miről beszélni szándékozom: *a vallásszabadság.*

Azon kezdem mindjárt, hogy felhozom, a mit az irásban találunk a világ keletkezéséről és a mi legelső irott adat az ember eredetéről! „És teremti vala Isten az embert az ő képére és hasonlatosságára!“ E rövid szavakban meg van mondva, hogy az ember értéke az istentől nyert szikra; ez égi dologban, a szellemben hasonlit az Istenhez és azért mindenki, a honnan kapta, oda visszi vissza müveltségének minden termékét: az égbe! Utána nézve bővebben, kerestem, hogy találok-e ily adatot: „És teremti vala Isten a róm. kath.-t, a lutheranust, a reformatust, az unitáriust, a zsidót, a Buddha vallásuakat stb.“ Átnéztem ujra, meg ujra, de nem találtam sehol, hogy az Isten egy vallásfelekezethez kötötte volna az ő hasonlatosságát! A világ az irás szerint 6000 év óta fejlődik, fájdalom, az emberek nagyrésze még most is azt nézi: tartozol-e az igaz és egyedül boldogitó egyházhoz és akkor jó barátom vagy és állást is kaphatsz, vagy távozz tőlem, mert vallásod révén eretnek vagy s már életedben a pokolé? Azt hiszem, nagyon aktualis kérdés ez most és különösön akkor, midőn a magyar országgyülés a felett akar határozni, hogy minden vallás egyenlő joggal birjon és polgárai e tekintetben is egyenlők legyenek! És ez nem természetes-e? Hogy lehet ezen az országgyülésnek még csak gondolkozni is? Hiszen ha adóról, áldozatról, hadi szolgálatról stb. van szó, akkor soha senki sem kérdi: mily felekezethez tartozol, hanem csak: fizess. Ha az minden téren igy van, honnan van az, hogy csak a vallás terén nem szabad az Istent ugy imádnom, a mint akarom? Nem szabad polgártársamhoz adni lányomat, vagy viszont fiam nem veheti el az ő lányát — csak azért, mert oly vallásfelekezethez tartozik, melyet nem recipiáltak hivatalosan! Mondom, ha az ember komolyan gondolkodik s csak az emberi

jogát veszi figyelembe, elszomorodik e látvány felett, mert az egy igaz Isten előtt minden ember egyforma. Vagy csak a nagy urakat, vagy csak egy kiváltságos osztályt, népet alkotott az Isten az ő képére a szegény embernek vagy a kitagadott vallásunak nem szabad az istenhez hasonlitania?

Már pedig, ha én Isten fia vagyok, én, az ember, akkor talán a másik ember is az, azé az Istené, ki ezt a világot annyi gonddal, annyi jósaggal, annyi szépséggel teremtette meg és azt annyi változásban mutatta fel; ugyan azt imádja minden teremtménye, hogy aztán mikép, az mind az egyéntől függ? Mert hisz annál müveltebb valaki, minél tökéletesebb formában képzeli el az Istent. A bölcsészeknek az a véleménye: Ha a kecske tudna gondolkozni és az Istent el tudná képzelni, bizonyosan kecske alakban képzelné el, mert az előtte a legtökéletesebb alak. Az ember az Istent emberi alakban ábrázolja, mert ez a legtökéletesebb alak előtte.

De visszatérve az országgyüléshez, azt látjuk, hogy a hazának egy nagyon tekintélyes vallásfelekezetisége felzúdul, nem tud abba a gondolatba belenyugodni, hogy a mi nekem, mint embernek, istenadta jogom, az bármely polgártársamé is, hanem idegen hatalomhoz, egy kizárólag vallásfelekezeti főszékhez fordul, hogy az szóljon bele a magyar ember jogaiba és tiltakozzék az ellen, hogy ne imádhassa mindenki úgy az Istent, ne élvezhesse hazája minden jogát úgy, a mint az az állam minden terhét egyformán viselő polgárt megilleti, a mint az neki tetszik! Valóban ennek láttára azon kell tünődnünk: Vajjon Krisztus előtt vagy Krisztus után élünk-e 1893-ban? Mert hiszen azt látjuk pl. most is a vadnépeknél, vegyük akár a khinaiakat akár, az indusokat stb., hogy meg van az a hit, jog, hogy a király Isten fiának hirdeti magát, a szegény ember pedig csak az oktalan állattal egyenlő jogu! Ez talán megjárna azoknál a népeknél, melyek még a müveltség legalsó fokán állnak, de nálunk, a hol — hála az égnek — az 1848-iki szabadságharcz, ama szép, dicső napok óta, minden magyar ember érzi: én vagyok önálló ura s parancsolója magamnak — illő-e, hogy éppen az országgyülésnek és a főrendi háznak sok tagja akar e szent jognak ellenállani? Az ember nem tudja, vajjon ezt a magunk vagy intéző köreink gyengeségének kell-e betudni? Mert hogy ennek előfordulni nem lett volna szabad, a mai nagy garral hirdetett liberalis világban, bizonyitásra nem szorul. Csakhogy viszont, nehogy azt gondolják, hogy én azt a szabadságot hirdetem, mely a franczia forradalomban, midőn először kezdték hirdetni a szabad eszméket, féktelenségbe fajult, ki kell jelentenem, hogy én a vallásszabadság alatt nem az istentelenséget, atheismust értem; sőt megkövetelem, hogy mindenki azt a vallást kövesse, annak a szabályait tartsa meg, a mely az ő

gondolkozás módjával legjobban megegyezik. De itt jő, a mit nyomatékosan mondani kivánok: ha valakinek vallása nem tetszik, ha annak minden egyes tantételével ellenkezik, lelkiismeretét felzuditja, akkor ne vallja azon vallást, hanem mondja meg nyiltan, hogy ez felel meg lelkem vágyainak és kövesse azt. Mert az nem lehet sem tisztességes, sem meghitt karakterü ember, ki megtagadja a maga hitét, de a más vallását is gunyos mosolylyal nézi.

Hivés nélkül nincs vallás, a hit egyedül az, a mi boldogit bennünket! A beteg ember is már akkor kezdi magát jobban érezni, ha orvost hivnak hozzá. És vajjon a lelki pásztorok nem arra valók-e, hogy a tudatlanokkal megismertessék a hitnek boldogitó érzetét és hogy a sötét elméknek világot gyujtsanak? De kárhoztatom a vallási tulságot és ebben a tekintetben követem egy hires görög bölcsnek, Platónnak elvét, melyet ő a Politeia vagyis állam czimü eszményi iratában mond: „A tulság mindig romlásra viszen időben, fűben, növényben, állati tesben és államban: igy a felette nagy szabadság is a legnehezebb szolgaságba megy át!“ Ha tulságig visszük a magunk szabadságát, annak bebizonyitására nem is kell egy nagy társaságba mennünk, csak nézzük magános körben, ha egy ember nem sokat törődik embertársának érzületével, a felebaráti szeretettel, méltányossággal, vajjon az embertársának jogaiba nem ütközik-e bele? Igy van ez a vallás terén is, mikor valaki tulságba megy át, minden vallásfelekezet szertartását lenézi s ez által megbotránkoztatja embertársát és annak vallásos érzületét sérti. Pedig már a biblia is azt mondja: „Jaj a botránkoztatónak!“ E nélkül nem is beszélhetünk vallásszabadságról. Mert pl. ha én követelem, hogy mint szabadelvü embert tiszteljenek, vajjon szabadelvü ember lennék-e, ha más elvétől megtagadom a viszonyos tiszteletet? A vallásszabadságnak első fő lényege az, hogy más felekezetnek ne csak szertartását, de annak a hiveinek vallásos érzületét se sértse senki; a mire nagyon szép példát ad a bérczes kis Erdélyünk, melyben, bár nagy a vallásfelekezetek száma, vallási czivódásnak nyoma sincs, a hol a szülők a gyermek vallásos nevelése felett nem veszekednek; hanem azt mondják: én szeretlek téged, s gyermeked szivesen hagyom abban a hitben, melyben te élsz! A szabad eszméknek egy szép példáját láttam nemrég egy oly országban, mely boldogabb, mint a miénk, mert van szabadsága, van egy a nemzet kebeléből kikerült királya és van vallásszabadsága. Ez az ország Olaszország! Olaszország legnagyobb részt katholikus lakósokból áll és állama még sem katholikus ország, hanem egységes olasz nemzet, melynek hite a hamisitatlan, kendőzetlen szabadság! Engedjenek meg t. hallgatóim, ha azt állitom, hogy a mi nálunk még csak idea, az ott már megtestesült a gyakorlati életben. Mikor jutunk mi idáig, sohajtottam akaratlanul, midőn legutóbb hazánk nagy fiánál,

Kossuthnál jártam Turinban, s láttam ott a szabadságot és hallottam a polgárok megelégedett nyilatkozatát. Pl. egy milánói polgár igy kiáltott fel: Mi szabadabbak vagyunk, mint a republicanus francziák. Ott az ujságirót a szabad szóért kiutasitják, nálunk mindenki ir, a mit akar, büntetlenül, pl. a clericalis lapok s a kath. papok a szószéken valóságos felségsértést követnek el nem egyszer, de mi rájok sem hederitünk, az ügyész perbe sem fogja őket, hagyják a levegőbe beszélni őket s haladunk utunkban az egységes Itália megszilárditására! Ott a polgári házasság már rég be van hozva, a nélkül, hogy valakinek eszébe jutott volna, hogy ez ellen vallási nehézséget támaszszon. Ha pl. nálunk valaki beszélni kezd a hulla-égetésről, valóságos istenkisértésnek tekintik, mig Turin, Milánó s Olaszország más nagyobb városaiban a kath. temetőben ott emelkednek a hulla-égető kemenczék. S vajjon találunk egy magyar várost is, a hol az ilyen intézmény meg volna valósitva? Mikor ezt nálunk előhozzák, óriás felzudulással találkoznak és mint istentagadó eretnekeket ép hogy a pokol mélységes fenekére nem kergetik! Pedig nem is oly borzalmas valami az a hulla-égetés, a mint nem is emlitve annak hygienikus előnyét — sokan gondolják. Gyönyörü és művészi tökélylyel vannak kiállitva a hulla-égető intézetek, közvetlen a temető keritése mellett s kevésbbé borzalmasok, mint a sirok, s az egyházi szertartásokat sem zárják ki! Ott most egy-egy városban 15—20—30 ember adja át testét a megsemmisülésnek. Ez uton 1—2 órát vesz csupán igénybe. Senki sincs arra kényszeritve, hogy megégettesse hulláját, ott van mellette a sirkert sirhalmaival, a melyik tetszik azt választja. Azt mondhatnák erre némelyek, hogy én mindezeket csak azért hoztam fel, hogy lássuk hol áll a külföld és hol állunk mi? Pedig ennek a vallásszabadságnak, a melyre beszédem sulyát fektettem, óriási kihatása van a tudomány terén is! Pl. iskoláink, melyekre százezreket költünk, ritka kivétellel, egy bizonyos pressio alatt állanak a tudomány világában, bizonyos disciplinaris korlátok közé szoritják a kutatás eredményeit! Ha pl. átnézzük tankönyveinket, azt olvassuk bennök, hogy a világ teremtése óta csak 6000 év telt el; a physikai és az égi tüneményeket ugy magyarázzák, a mint azt az egyházi főhatóság megengedi s igy fejtegetik aztán künn a tudósok ezrei! Már pedig tudjuk azt, hogy a tudomány szárnyait megkötni nem szabad! A mai ásatások által napfényre került leletek, földrétegek stb. azt bizonyitják, hogy még a biblia korában annyi évet irhattak, de ma már a föld felületének átalakitására nem szabad 4—5 ezer évet venni, hanem majd 30,000 évre kell visszamennünk. És e tekintetben tisztelet illeti a protestáns egyházakat, melyek kimondották a szabad vizsgálódás elvét az emberi elmének e legszentebb jogát s a felvilágosodás büszke zászlóját tüzték ki az emberi kultura tornyára! S bizony mindaddig, mig

a külső emberi érdekekhez kötjük le a tudomány vívmányait, addig a tudománynak a vallásfelekezetektől el kell tekintenie! Mert a tudománynak egyetlen czélja az igazság és annak kikutatása.

Vajjon azt a kérdést megfogjuk-e már egyszer oldani az életben, elérjük-e azt az időt, a mikor az emberek nemcsak a gyakorlati, hanem minden néven nevezendő téren egyformán megérnek az egyenlőség, szabadság, testvériség szent eszméire s nemcsak márczius 15-én hangoztatják fennen, hanem a gyakorlati életben, még a vallás terén is ténynyé változnak és mindenütt, minden körülmények között érvényesülni fognak. Azt mondja erre Deák Ferencz: „Az idő lelkével haladó mivelődés, mely sem visszalépni, sem megállani többé nem képes, ki fogja vívni a most kivánt szabadságot; mert a miveltség és a szabadság azon elválhatatlan két testvér, kiket a jótevő végzet az emberiség boldogitására küldött a világra.“

Oh de nagyon kétes, hogy ez a két fontos tényező egyhamar elterjedjen a nép minden zöme közt és ugy vigyék diadalra a zászlót!

Hisz több mint 2000 éve a müveltebb nemzetek nagyjai mindig az egyenlőség, szabadság és testvériség szent eszméiért küzdöttek; de ugy a gyakorlati élet, mint a történelem tanusága azt bizonyitja, hogy azt megvalósitani nem tudták az emberek gyengesége, kislelküsége és szolgai hajlamai miatt!

Én félek, hogy ez nem egyhamar fog majd bekövetkezni! De még egy kérdést! Vajjon már most az következik-e, minthogy mi a vallásszabadság harczosai vagyunk, hogy azt mindenféle, minden rendü embernek megadjuk? Minden néven nevezendő vallásfelekezet megkapja-e teljes jogát a szabad gyakorlásra és hivei üdvözitésére? Kimondjuk bátran az „igent“; mert hisz a hit boldogit, bármily alakban is nyilvánuljon; de oly feltétel alatt, hogy mindaddig élvezed a vallás terén a szabadságot, a mig a te vallásod elvei nem ütköznek össze a haza érdekeivel, boldogulásával, s a nemzet megszilárditására működnek közre!

De a mint a vallásod oly alakban nyilatkozik, mely a hazán sebet ejt, annak előmenetelét gátolja, ki kell mondani a veto tiltó szavát „A haza minden előtt“ a költő is azt mondja! — Ily értelemben kimondhatjuk jogosan, hogy minden vallás nyerhesse meg szabadságát, de a mint az a haza ellenére irányul, kötelessége a hazának fellépni, s minden jó honpolgárnak segédkezet nyujtani a veszély elháritására! És én azt hiszem, csakis igy fogunk boldogulni és igy fogjuk elérni ama boldogabb jövőt, hogy nemcsak Isten előtt, de itt a földön is egymásközt egyenlők, igazi testvérek leszünk! Hogy e boldoság kora el fog-e érkezni és mikor?

Engedjék meg tisztelt hallgatóim, hogy erre ne én feleljek, hanem ujra visszatérjek ahhoz a pogány bölcshöz, Platonhoz, kinek szép eszméi voltak, de a ki azok megvalósulását nem tudta megérni. A fölvetett kérdésekre feleljenek azok a szavak, miket ugyancsak Politeia czimü művében mond:

„Mig az államokban a bölcsek nem fognak uralkodni, vagy a királyok és hatalmasak nem lesznek bölcsekké s a politika egygyé nem lesz a bölcselemmel: mig azok, kik most külön az országos dolgokra s külön a bölcselemre adják magokat, nem kénytelenek avval felhagyni, addig az állam, sőt mondhatni az emberi nem bajainak vége nem lesz; s mindaddig a mi államunk sem lát napvilágot!“

Várkonyi Endre.

Apám jubileumára.

Mint új hazába költöző madár
Magával visz egy biztató reményt,
Mely mindenütt, a merre küzdve jár,
Lelkesitve, ha lát borút, ha fényt:
Úgy áll keblünkben biztató jelül
A megbecsülhetetlen drága hit,
Midön otthonunk édes fészkibül
Jövendő sorsunk elhiv, elszakit.

S lesz-é jutalmunk sok küzdés után,
Midőn lelkünk némileg megtörött?
Vagy elfeledtnek gyermekeink bután
Örömeik vagy kinjaik között?! —
Oh, bármi légyen! Biztató szavunk
Ha el nem hagyva, velünk él a hit:
Az életen diadalmaskodunk,
S valóban látjuk lelkünk vágyait!

És százszoros lesz annak öröme,
Ki nemcsak önkeblében hordja azt,
De ezereknek szenvedésire
Saját hitével nyujthat bő vigaszt. —
S a papra vár ily nemes föladat,
Kinek küzdés az egész élete;
De ám megtörni sohasem szabad,
Támadjon föl bár minden ellene. —

E sors jutott néked is jó apám,
Midőn hazánkon a köd elborult,
S annyi keserves áldozat után
Megtört reménnyel zokogott a múlt. —

S hogy letevéd a harcznak fegyverét,
Kezedbe vőd a szentelt bibliát,
Hirdetve a vigasztaló igét
Búban, örömben negyven éven át. —

E negyven évnek búja, öröme
Vonul át most őszült fejed felett;
Melyet sem az, sem ennek fényköre
Föl nem biztatott, meg nem törhetett. —
S hagyd el a bút! Nézd nemzetünk fölött
Szép hajnalpirban fürdik a remény;
S mely ott borult háromszáz év között,
Nincsen a felleg egyházunk egén. —

S hagyd el azt a legfájóbb bánatot,
Melyet mindnyájan érzünk gyermekid! —
Vagy mindenestől reánk szórhatod,
Mi elviseljük összes terheit! —
Neked öröm maradjon meg csupán,
Mely boldogitsa öreg napjaid';
S most negyven évi küzködés után
Jutalmat adjon szívednek a hit. —

S ha Isten ád, — mit kérek szüntelen, —
Élted fájának még sok új tavaszt;
S ha ajkidon az ige megjelen,
Mely száz kebelben hitforrást fakaszt:
Meg ne ingasson semmi, semmi vész,
Hogy hirdethessed éltünk jelszavát:
Hittel imádni Istenünket — és
Küzdve szeretni a magyar hazát! . . .

Lőfi Ödön.

Derzsi János emléke Maros-Vásárhelyt.

A székely ifjuság nevelése nagy apostolának Derzsi Jánosnak május 23-ika óta egy négy meter magas szép emlékkő jelzi nyugvó helyét a maros-vásárhelyi ev. ref. temetőben. A fekete diorit sirkövet az E. K. Tanács készittette s a következő szavakat vésette rá:

DERZSI JÁNOS,
a marosi unitárius egyházkör
felügyelő-gondnoka,
szül. 1831 aug. havában, megh. 1890 decz. 27-én.
Halhatatlan jóltevőjének
hálás kegyelete jeléül
emelte
az unitárius vallásközönség.
Áldás emlékén!

A szép pünkösti ünnep harmadik napja volt az ünnepélyes leleplezésre kitüzve. Az ünnepélyen megjelent főt. püspök Ferencz József úr; az E. K. Tanács képviselőkül kiküldötte: Benczédi Gergely, Benkő Mihály és Molnár Sándor egyh. tanácsosokat; az örökösök u. m. az unitárius főiskola Boros György theol. tanárt, a székely-kereszturi közép-iskola Sándor János igazgatót, az EMKE Bihari Sándor ev. ref. tanárt küldötte ki. A maros-vásárhelyi ekklésia tagjai s a marosi egyházkör papsága teljes számban volt jelen.

Az ünnepély rendezését köri gondnok Fekete Gábor, kir. táblai tanácselnök és köri esperes Kelemen Albert intézték ritka tapintattal és buzgósággal.

Az ünnepély május 23-án d. e. ½11 órakor kezdődött az unitárius imaházban. Az idő ragyogó szép és derült volt. Nemcsak az unitárius hivek, hanem a város közönsége oly nagy sereggel jelent meg már 10 órára, hogy az imaházban egy harmada sem fért el. „Tebenned biztunk“ zsoltár eléneklése után Boros György theol. tanár mondott alkalmi imát. A bezáró ének elhangzása után a temetőbe vonult az ünneplő közönség, elől a főt. püspök úr a gondnokokkal: Filep Albert és Fekete Gábor urakkal, utánok a papok palástosan s azután a közönség ünnepi diszben.

A b. e. nagy alapitó sirja élő virágokkal volt diszitve s körülötte az érdeklődők ezerei lepték el a temetőt. A m.-vásárhelyi dalkör megnyitó éneke után főt. Ferencz József püspök úr tartotta meg az alkalmi beszédet, a melynek sikere és hatása olyan nagy és olyan általános volt, a milyent még a püspök ur is ritkán ért el. Egy pár gondolatot közlünk: „A ki a köznek élt, nem halt meg és nem is hal meg soha.“ Ezekből a szavakból indulva ki, azzal folytatta, hogy „csak az az emberi élet semmisül meg, a melyet magasabb czélok nem vezetnek, mert a földi élet becsét és jelentőségét az adja meg, ha azt az örök élet fénye már itt a földön beragyogja, égi sugarával megaranyozza. Derzsi János azok közé tartozott, a kik a történelem évkönyveiben is örök életet szerezhettek magoknak.“

„Nagy alapitónk, elsőrendü jóltévőnk iránt érzett eme hála tartozást kivánta vallásközönségünk részben leróni az által is, hogy nyugvóhelyét e sirkővel jelölte meg, melyet ezennel leleplezünk. Jól tudjuk, hogy szerény ez emlék az ő érdemeihez mérve, de hisszük, hogy annál inkább találni fog hozzá, ki maga a szerénység, az egyszerüség mintaképe volt. Aztán nemis e hideg kőre akarjuk mi bizni az ő emléke megőrizését Az idő vasfoga e követ is idővel megsemmisitheti, porrá lehet, de a Derzsi János emléke örökre hálás kegyeletben marad a szivekben, valamig e földön magyar él s ki e hazában az egyszemélyü Istenhez imádkozik. Pedig az elsőben éppen ugy nem kételkedünk, mint a mily erősen bizunk az utóbbiban.“

A beszéd elhangzása után a koszoruknak a sirkőri helyezése következett. A kolozsvári unitárius főiskola nevében Boros György theol. tanár a következő szavak kiséretében: „Kiknek egész életed munkásságát áldozád, a muzsák, kezökben a háladatosság világitó szövétnekét tartva, őrködjenek sirod felett, örök éberséggel.“ Sándor János igazgató-tanár a székely-kereszturi unitárius középiskola nevében tette a sirra a koszorut, hangsulyozva azt a kiváló nagy szolgálatot, a mellyel a megboldogult a székely-közmivelődést elő fogja mozditani, midőn minden esztendőben 20—20 ifju fogja elvenni alapitványát; a maros-vásárhelyi ekklésia nevében Filep Albert nyug. kir. tanfelügyelő és egyh. gondnok, az EMKE nevében Bihari Sándor tanár tett egy szép gyopár koszorut: „a közmivelődés áldozatkész lelkes pártfogója emlékére.“

Dávid Ferencz Egyleti ünnepély.

Tisztelt Szerkesztő urak!

Két év óta, a háromszéki unitáriusok harmadik D. F. Egyleti ünnepélyéről van szerencsém tudósitást küldeni. A legközelebbi április 30-án délután S.-Köröspatakon tartatott, mely hasonlóan a másik kettőhez, igen fényesen és szépen sikerült s megbizonyitotta azt, hogy az ily ünnepélyek tartásával népünknek igen kedves dolgokat cselekszünk, mert szivesen megjelenik azon. Nem is csuda, hisz az ily ünnepélyek, mint megannyi forrás lelki szomjaink oltására s kedves élvezet a szép után vágyakozó sziveinknek. És nemcsak nékünk unitáriusoknak és köröspatakiaknak volt gyönyőrüségünkre és lelki elömenetelünkre, hanem a más vallásu és más községek lakóinak is, kik impozans szép számmal jelentek meg közöttünk. S bizonyára lelki megelégedéssel távoztak tőlünk! Hiszen az ünnepély szereplői, mintha versenyre keltek volna egymással a lélekemelő és tanulságos dolgok szemléltetésében! Az iskolás növendékek összhangzatos szép éneklése után *Csifó* Salamon árkosi lelkész mondott szép imát és talpraesett beszédet „*az emberi és isteni szó*“-ról ez alapon „Szólj te velünk és engedünk, ne szóljon nekünk az Isten, hogy meg ne haljunk.“

Az egyházi beszéd után ismét a növendékek énekeltek. Majd az elnöklő esperes *Lőfi Áron* állván fel, mondott egy jóizü és találó üdvözlő beszédet.

Ennek elhangzása után *Várkonyi Endre* sepsi-szentgyörgyi ref. főgymn. tanár lépett a szószékra s mondott a „*Vallásszabadságról*“ egy classikus szép beszédet, mellyel a hallgatóság figyelmét mindvégig lekötve tartotta. E beszéd lapunk más helyén egész terjedelmében közölve van. Nem mulaszthatom el, hogy Várkonyi tanár urnak e helyen is köszönetet ne mondjak, azon kitüntetésért és vallásbeli szabad gondolkozásáért, hogy egyletünk-

ben működni nem tartotta kicsinyes dolognak s más vallásfelekezethez való tartozása által megakadályozhatónak. Különben is, miért keresnök azt a mi szétválaszt s miért ne azt, a mi összeköt... a keresztény testvériséget?!

Várkonyi úr előadása s az „Isten áld meg a magyar" hazafias dal harmonikus eléneklése után *Székely Zsigmond* kálnoki lelkész tűzzel és hévvel s pompás hatással szavalta el, Murányi Farkas Sándor „Dávid Ferencz emlékezete" czimü gyönyörü ódáját. Épp ez ünnepélyhez illő vala ez. Nem kevésbbé szép volt *Szinte* Sándor martonosi közs. tanitó felolvasása, ki „vallás és erkölcs s e kettő viszonya" czimmel igen mélyre ható tanulmányozással, csinos munkával állott elő. Felolvasása végén igen ügyesen s szép szavakkal buzditotta a szülőket, gyermekeiknek vallásos és erkölcsös nevelésére, mely hisszük, nem is tévesztette el hatását.

Ezután, ünnepélyünk czéljához teljesen illő s jó izléssel megválasztott verset szavallott *Cserei Gyula* árkosi igazgató tanitó. A költemény czime „*A második asszony*", melynek tartalma szerint az első asszony, vagyis a meghalt édes anya hazajáró szelleme számon kéri a gonosz mostohától szőke haju kis leányát és fiát s túlvilági hangon kérdezi: „hát férjem miért kerüli a házat?" Mert a mostoha anya üldözte férjét s gondatlansága és kegyetlensége folytán meghaltak az árvák is. A mily tartalmas volt e költemény, épp oly jó az elszavalása is. Láthatólag hatott. Végül az elnöklő esperes ur imával bezárta az ünnepélyt. Megemlitem még azt is, hogy az iskolás növendékek sikeres énekléseiért Kádár Sándor helybeli énekvezér-tanitót illeti az elismerés.

Az ünnepély bevégzése után az iskolában 62 terítékü bankett következett, melyen egymást érték a szebbnél-szebb pohárköszöntések.

Meglehet, hogy fiók-egylet társaink, hol az ilyszerü ünnepélyek tartása — tudomásunk szerint — nincsen gyakorlatban (elég kár), hirtelen fellobbanó lelkesedésnek tartják ezen mi ünnepélyeskedésünket, s nagyot mondó frázisnak, hogy nagy közönség volt jelen ünnepélyeinken.

Ám csalódnak, ha ezt hiszik. Mert csak az a hirtelen fellobbanó lelkesedés mulik el gyorsan, mely később sok költségbe kerül. Itt a dolog másképpen áll. Ezen ünnepélyek sem az ekklésiákra, sem a hivekre nem rónak semmi költséget s igy a megjelenhetést semmi sem akadályozza. Oly ünnepélyt pedig, mely terhükre nincs, szivesen elfogadnak a hivek is, az ekklésia is. Mi már két év óta gyakoroljuk, s ennek tapasztalata nem semmisitette meg ünnepélyek tartására való kedvünket. Hiveinknek élvezet, a belső embereknek pedig jó alkamatosság az ily ünnepély, hogy „feljövén Sionba, megbeszélhessék a mi Urunknak, Istenünknek dolgait" (Jeremiás).

Tudom és merem is ajánlani fiók-egylet társainknak, hogy probálják meg gyakorlatba hozni az ily ünnepélyeket, mert lehetetlen, hogy gyümölcsöt ne hozzanak! Ha későre lesz is, de meg fog lenni! Az ily ünnepélyek mellett, alig van valami értéke azoknak a fiók-egyleti közgyülésen tartott felolvasásoknak, melyeket csak nehány pap és tanitó tagtársunk hallgathat meg. Hisz ez egylet tulaldonképpen nem érettünk — belső emberekért — alakult, hanem népünk, hiveink vallás-erkölcsi érdekeiért, a szépnek és jónak terjesztéséért.

Elszigetelve, a sablon-szerü gyülésezések által ez érdeket ugyan kis mértékben szolgáljuk. Még a „Közlöny“ sem tesz elég szolgálatot, mert mindenki nem olvashatja. Ezen a bajon az ünnepélyek segithetnek, segitsenek is! Rendezzünk hát minél gyakrabban Dávid Ferencz Egyleti ünnepélyeket.

S.-Kőröspatak, 1893 május 5. **Simó János.**

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Mikor legyen a közelebbi zsinat?** Egy kissé korainak látszik ennek a kérdésnek a felvetése most, a mikor még több esztendő választ el a zsinat idejétől, de egy pár olyan fontos kérdés van összeköttetésben vele, a mely megérdemli, hogy kezdjük érlelni jó előre. A budapesti ekklésia május 5-én tartott közgyülésén Ürmössy Miklós atyánkfia azt az eszmét vetette föl, hogy nem volna-e kivihető hogy a *közelebbi zsinat Budapesten* tartassék meg 1896-ban az ezeréves ünnepély évében? Az inditvány elvileg helyeslőleg fogadtatott s méltán is, mert valóban megkapó és lelkesitő gondolat, hogy az unitárius egyház egy időben ünnepelyen a nemzettel, ha nem is azért, mintha multja oly hosszu volna, hanem azért, mivel multja olyan volt, a mely után jogosan várhat egy szép jövőt. A mi gondolatunk szerint az unitáriusoknak nagy készületeket kellene tenni már most elkezdve, arra az ünnepre. Nagyon jó alkalom volna ez arra, hogy az unitárius *vallás* historiája, az unitárius egyházközségek historiája külön-külön megiratván, kiadassanak stb. stb. A helyett hogy részletes tervezgetésbe ereszkednénk az eszmét olyannak tartjuk, a mely megköveteli, hogy mindenki gondolkozzék róla s szóljon hozzá.

— **A Derzsi János emlékköve** leleplezése alkalmával Maros-Vásárhelyt délután 2 órakor közebéd volt, melyet a maros-vásárhelyi egyház rendezett. Az ebéden a fő helyen a főt. püspök ur ült s mellette balról Gerébb Béla polgármester, Deák Lajos tanfelügyelő, Antal Jánon tvszéki biró. Sándor János igazgató; jobbra: Filep Albert, Fekete Gábor gondnokok, Dr. Engel Imre; szemben: Bihari Sándor ev. ref. tanár, Molnár Albert ev. ref. lelkész, Koncz József ev ref. tanár, Benczédi Gergely tanár, Molnár Sándor jogügyész, Schuller József törv. biró, Vass Tamás ev. ref. lelkész, Csongvai Károly nyug. törv biró, Boros György theol. tanár, Nagy Gábor földbirtokos, Gyöngyösi Béla erdőmester, Nagy István földbirtokos, Gombás József városi pénztárnok, Sikó Miklós festő, Győrfi Lajos lelkész, Péterfi Dénes törv. biró, Nagy Sándor gyógyszerész, Benkő Mihály jószágigazgató, Rédiger Géza lelkész, Ürmösi Kálmán lelkész, Horváth Miklós tvbiró, Csipkés Árpád albiró, Dr. Kozma Jenő, Nagy Géza p. ü titkár, Nagy János, Fazakas Lajos, Fekete József lelkész, Nagy Gyula birtokos, id. Nagy Zsigmond, ifj. Nagy Zsigmond birtokos, Gyöngyösi Dénes, Kozma Miklós lelkész, Ozsváth Dénes tanitó, Szigeti Dénes birtokos, Pálffy Mihály ügyvéd. Az izletes ebéd mellé a pohárköszöntők hosszu sorozata kitünően talált. Ferencz József püspök ur Ő Felségét a királyt éltette, mit a jelenvoltak fennállva hallgattak

végig, Filep Albert a püspök urra, Fekete Gábor a ref. ekklésiára, Geréb polgármester Fekete Gáborra, Vass Tamás Filep Albertre, Bihari Sándor Boros Györgyre, Boros György a ref. lelkészekre, Deák Lajos tanfelügyelő Dr. Brassaira, Kelemen Albert a jószágigazgatóságra, Ferencz József püspök egy igen hatásos köszöntőben Maros-Vásárhely városra. Mondottak még: Molnár ev. ref. lelkész, Deák L., Geréb, Gyöngyösi, Bihari, Kelemen A., Rédiger G., Csongvai K., Ürmösi K., Benczédi G s bezáéta Filep Albert a főt. püspök urat éltetve.

— **Channing-ünnepély** A kolozsvári unitárius papnövelde önképző-egylete a nagy reformator Channing E. Vilmos iránti kegyeletét és háláját azzal óhajtja kifejezni, hogy halála 50 ik évfordulója alkalmából, junius 4-én, emlék-ünnepélyt rendez a főiskola disztermében. Az ünnepély az ifj. dalkör énekével kezdődik, azt követi az egyleti elnök Biró Lajos megválasztott várfalvi lelkész megnyitó beszéde; Boros György theol. tanár, egyleti védnök, felolvasása Channingről, mint papról; ének az ifjuságtól; alkalmi óda Sándor Géza papnövendéktől; felolvasás Channing nevelési eszméiről, Demeter Dénestől s végül ének. Főleg kolozsvári olvasóink figyelmét felhivjuk erre az ünnepélyre.

— **Dr. Demjén Farkas** sirkővére az unitárius egyház nevében koszorut helyezett főt. Ferencz József püspök úr, május 23-án, Maros-Vásárhelyt.

— **Új lelkész.** A főt. püspök úr a várfalvi ekkklésiába Biró Lajos papjelöltet és kolozsvári iskolafőnököt nevezte ki. Jó sikert kivánunk!

— **A bölöni** unitárius egyházközség a háromszéki unitárius egyházkörrel egyetértőleg Bölönben, folyó 1893-ik évi junius hó 11-ik napján Tiszteletes Lőfi Áron bölöni unitárius lelkész és hásomszékköri unitárius esperes 40 évi papsága alkalmából jubileumi ünnepet rendez. Az elszállásolás és az ebédjegyek kiosztása czéljából a megjelenést tek. Tana Sámuel E. tanácsos és körjegyző urral legkésőbb junius 3-ig tudatni kell. Este az iskola helyiségében tánczmulatság rendeztetik, melyre külön meghivók bocsáttatnak ki. — Az istentisztelet sorrendje: 1. Egyházi ének, vezeti Ütő András n.-ajtai énekvezér. 2. Ima, mondja Vaska Béla s.-szentkirályi lelkész 3. Egyházi ének, vezeti Ütő András n.-ajtai énekvezér. 4. Egyházi beszéd, tartja Simó János s.-kőröspataki lelkész. 5. Alkalmi szónoki beszéd, tartja Kiss Sándor laborfalvi lelkész és egyházköri jegyző. 6. Ima, mondja Lőfi Áron bölöni lelkész és egyházköri esperes. 7. Egyházi ének, vezeti Albert Lőrincz bölöni énekvezér. Ugyanezzel az alkalommal a főt. püspök ur is jelen lesz s üdvözlő beszédet fog tartani, s az E. K. Tanács üdvözlő iratot küld. — Az istentisztelet végeztével tisztelgés az ünnepeltnél: a) az egyházkör egyházi tagjai; b) az egyházkör világi tagjai; c) a bölöni unitárius egyházközség; d) Bölön községe; e) rokonok stb. részéről.

— **Osztálytársak találkozása** A mult számban 78 lapon közölt kimutatásból az alapitványt tevők közül tévedésből kimaradt Csifó Salamon 5 frt, Rédiger Béla 5 frt adománya, mit ezennel helyreigazitunk. Dr. Fr. J.

HALOTTAINK. Csipkés Ödön Torda városi alkapitány neje sz. Végh Erzsi hosszas betegség után április hó 21-én élete 30-ik évében megszünt élni. A megszomorodott férjen kivül két kis gyermek és nagyszámu rokonság fájlalja a kedves, jó nő korai halálát. A sok szenvedés után legyen csendes pihenése és áldott emléke!

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

A Dávid Ferencz Egylet pályázata a főt püspök úr díjaira május 1-én járt le s csak egy-egy dolgozat érkezett a két kérdésre. A dolgozatok most vannak birálat alatt. Reméljük, hogy a tartalom gazdagsága pótolni fogja a szám csekélységét!

— **A Fiatalság Barátja** konfimácziói száma immár jó ideje kiosztatott a következő tartalommal: A konfirmáczió emléke. Ferencz József. 1. lap. —

Ima. Albert János 4. l. — Felesküvés a Jézus zászlaja alá. (Költemény.) Rédiger Géza. 5. l. — A két jó testvér. Gál József 6. l. — Magyar zászló. (Költemény.) Józan Miklós. 8. l. — A viharban. Székely Ferencz. 9. l. — Konfirmácziói emlék-igék. Grátz Mór. 11. l. — Szeretlek, szeretlek. (Költemény.) Tarcsafalvi Albert. 11 l. — A mit jó tudni. Boros Sándor. 12. l. — Az Istenben való hit. Gvidó Béla. 13. l. — Életszabályok. 17. l. — Aranykönyv. 17. l. — Játékok: Rakózás 17 l. Gyertyázás. 18. l. Ki lopta el a fejszét? 19. l. Ülüzés 19. l. A kisasszony táncza. 20. l. — A kis tudakozó: Szórejtvények. Anagram. Számfeladványok. 20. l. Betürejtvények. Körrejtvény. 21. l. Koczka-rejtvény. 22. l. Jutalmak. — A rejtvények megfejtése junius 15-ig küldendő be.

Mindenkit kérve kérünk a nála levő füzetekről ebben a junius hónapban számoljon el.

Melyik az igazi tudomány? Dr. Brassai Sámuel felolvasása megjelent külön füzetben. Ára csupán 10 kr. (Postán küldve 12 kr.) Megrendelhető a szerkesztőségnél.

Árkosi Dénes arczképe elkészitése oly nehézségekbe ütközött, a melyek miatt most adható nem volt életrajza.

A D. F. Egylet pénztárába 1893 április 20-tól—május 25-ig a következő befizetések történtek:

1 frt rendes tagsági díjat fizettek:

1892-re: Csizmadia János, Sz.-Fehérvár. Lászlóczki Dániel, Kolozsvár. Faluvégi Áron (1892—1901), Arad. Hajós Gyula (1893-ra is), Kolozsvár. Kilyéni Endre (91—93), Fiume. 1893-ra: Csifó Károly, Concordiabánya. Domokos Áron, B.-Ujfalu Tamás Lajos, Budapest. Lőrinczi Sándor, Torda. Nik Antalné, Jelen Józsefné, Kolozsvár.

1 frt 20 kr. előfizetési dijat fizettek:

1893-ra: N. Binecz Ilka, Budapest. Törős János, Torda. Major Domokos, Zsibó. Veress József, Hátszeg. Révai Juliánna, Verespatak. Tornyos Ödön, Budapest. Pap László, M.-Nádas Haller Rezsőné, Szucsági Imre, Kovács Ábrahámné, Váradi Miklós (1892) Kolozsvár.

A „Fiatalság Barátja“ czimü füzetre fizettek: Fekete József, Csókfalva 1 frt 60 kr., Koncz György, N.-Borosnyó 1 frt. Csegezi Mihály, Torda 1 frt. Kisgyörgy Sándor, Vargyas, 2 frt. Kriza Sándor, N.-Ajta 50 kr. Ferenczi Mózes, Várfalva 1 frt. Gálfalvi István, Harangláb 1 frt. Serester Sándor, Kökös 1 frt. Miklós György 1 frt 70 kr. Derzsi Károly, Budapest 3 frt. Szász András, Polgárdi 4 frt 50 kr. Pataki Istvánné, Kolozsvár 1 frt. Fazakas Lajos, Bartalis József Ny.-Szt-Márton 2—2 frt. Péterfi Dénes, Kolozsvár 3 frt 50 kr.

Tisztelettel kérem a hátralékosokat, sziveskedjenek fizetési kötelezettségeiknek eleget tenni, mert az egyleti év végefelé közeleg s számolni kell.

Kolozsvárt, 1893 május 25. **Iszlai Márton,**
pénztárnok.

Mai számunkhoz van mellékelve Ráth Mór igen becses jutalomkönyveket tartalmazó könyvjegyzéke, melyre t. olvasóink figyelmét különösen felhivjuk.

TARTALOM: Világosság Szent Atyja! (Költemény.) Murányi Sándor. 81. lap. — A vallásszabadságról. Várkonyi Endre. 82. l. — Apám jubileumára. (Költ.) Lőfi Ödön. 88. l. - Derzsi János emléke Maros.Vásárhelyt. 89. l. — Dávid Ferencz Egyleti ünnepély. Simó János. 91. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak 93. l. — Egyleti élet és munkásság. 94. l. —

A magyar irodalom legértékesebb jutalomkönyvei!!

RÁTH MÓR-nál

BUDAPEST, (Haas-palota):

Arany János halhatatlan **nagy költőnknek** következő remek művei jelentek meg népies *hihetetlen olcsó* kiadásokban:

Toldi Szent László füve. Első lopás. Jóka ördöge. Számos képpel és a költő életrajzi vázlatával. Aranyozott diszkötésben 1 példány 50 kr., 10 példány 4 frt. 20 példány 7 frt 50 kr.

Toldi. A hires művész ***Vágó*** képeivei és a költő életrajzával 20 kr., 10 példány 1 frt 80 kr., 50 példány 8 frt. Egy-egy diszkötés külön 20 krral számittatik.

Szent László füve. Képekkel. 1 példány 4 kr., 50 példány 1 frt 60 kr., 100 példány 3 frt.

Első lopás. Képekkel. 1 példány 4 kr., 50 példány 1 frt 60 kr., 100 példány 3 frt.

Jóka ördöge. Képekkel. 1 példány 4 kr., 50 példány 1 frt 60 kr., 100 példány 3 frt.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister 1891. évi 26.163. sz. alatt a következő rendeletet bocsátotta ki: **Valamennyi kir. tanfelügyelőséghez és egyházi főhatósághoz.**

Ráth Mór budapesti kiadó, ***Arany János: Toldi, Szent László füve, Első lopás*** és ***Jóka ördöge*** czimü költeményeiből rendkivül olcsó áron szépen illusztrált népies kiadást rendezvén, ezzel a nagy költőnek *a nép és a nép gyermekei között való terjesztésre legalkalmasabb műveit* még a legszegényebbek által is megszerezhetővé tette. Erről van szerencsém Czimedet oly felkéréssel értesiteni, hogy népolvasmányul kiválóan ajánlható *eme kiadványnak a nép és iskolás gyermekek között való terjesztését saját hatáskörében lehetőleg előmozditani* s azokat a nép- és ifjusági könyvtárak számára ajánlani sziveskedjék.

☞ Ezen müveken kivül szinte ***Ráth Mór*** könyvkereskedése által *a polgári felsőbb és alsóbb népiskolai* tanulók számára legalkalmasabb és legjelesebb, bárki által és bárhol hirdetett ***jutalomkönyvek*** *a nemes czél iránt való tekintetből* a lehető ***legelőnyösebb feltételek*** *mellett szerezhetők be, és az iskola barátjainak ily irányu adományai* a legszivélyesebb támogatásban részesülnek.

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt. (Belközéputcza 10.)

VI. kötet. Kolozsvár, 1893. Julius—Ausztus. 7—8. szám.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTIK: Dr. BRASSAI SÁMUEL és BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára egész évre 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) **Egyes szám ára:** 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai 5 évi kötelezettséggel egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Iszlai Márton egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra (unitárius leányiskola).

Megtérés.*

Kutat a bölcs kicsiny szobában
Rideg, kopott falak között.
Gondolkozik és tépelődik
Ezernyi sok kérdés fölött.
Keble hideg, miként a márvány,
A mely napot nem láta még,
A sziv verése olyan bágyadt,
Hatalmi polczán áll az ész.

. . . . Töprengve jár a kis szobában,
Hallgatva az észnek szavát,
Kissé tovább, Isten házában
Az orgona lágy hangot ád,
S felhangzik a hivők sergének
Ajkiról a szent zsolozsma:
»Dicsőség Isten szent nevének«,
S száz, s száz torok utánmondja.

* * *

»Mennyi hóbort, mormol magában,
Mennyi hóbort e földtekén,
Hanem egykor e sötét földre
Világosságot hintek én,
S az *őserő* igaz tanával
A föld ha majd eltelve lesz,
A képzelet szárnya szegetten
Istent már többé nem keres.

* Felolvastatott a Dávid Ferencz-Egylet Udvarhelyköri fiók-egylete f. évi jun. hó 1-én Hom.-Szt-Mártonban tartott ülésén.

Isten lesz az *anyag* maga majd,
Mely rejt ezer átomokat,
S ez átomokból alkot össze
Ezer s ezer világokat.
S a tan, a mely eddig butita,
Megszámlálhatlan százakot
S az Isten-kultuszt megteremté,
Alig él még egy pár napot.«
Szól a tudós, igy szól magában,
S kutat, vizsgál, fürkész, keres
Erdőt s mezőt mind összejárva,
S buvárol ócska könyveket.

* * *

. . . . Sok éve már, sok éve lesi
A természetnek titkait.
Nem egyszer, tizszer összehányta
Penész-szobák lomtárait,
És fogyva-fogy minden reménye,
Fülébe zeng a szent ének:
»Ki eddig véde szent kezével,
Dicsőség Isten nevének!«

* * *

Kutat megint, . . . reményét vesztve
Mond magában: »tovább, tovább,
Ha célomat én el nem érem,
Egy kis gödör nyugalmat ád.«
Kutat, keres, nem tudja, hogy mit,
— Istent nem hisz, Istent tagad,
Erő nincs már a vézna testben,
Alig mozog, mint árnyalak.
Inog a föld, mozog alatta,
Avagy lába nem birja már? . . .
(Veszett erő s veszett remény közt
Vigasztalást oh, hol talál!?)
Ágyába szögzé gyengesége,
Hit és remény nincsen szivében,
A sas nem sas, ha nincsen szárnya,
Heverve porban s fövényben.

. . . . S a mint soká, nagyon sokáig
Kínja közt ágyban maradott,
Egy ritka könyv, mit eldobott volt,
Egyszer szemébe akadott.

(E könyv még anyjától maradt meg,
Kinek szive boldog vala,
Élte egén fényes világgal
A *hitnek* napja lángola.)
Mohón, hő vágytól ösztönözve
Ragadja meg a Bibliát,
Mint gyönge méh a viz szinén, ha
Egy mentő szalmaszált talált.
S lapoz, lapoz egyre belőle,
Arczán derü, fény villan át,
Mint a midőn a villamfolyam
Átvágja az égnek falát.
»Tovább, tovább, szólal meg ajka,
Milyen világos itt a hely;
A remény zöldjét látom én most
S vigaszsugár rám fényt lövel.
Ha meghalok, leszen még élet
A siron tul, a föld felett,
És fog virrasztni siromon majd
Nyájas, szelid emlékezet? . . .
És lesz nekem, leszen bocsánat,
Balzsam, vigasz szivem sebén,
Avagy miként a csuszó féreg
Feledten fekszem sirba én? . . .
S durva göröngy, ha majd reám hull,
Eltörik a lélek szárnya,
Vagy nem lesz hely, hová a lélek
Magától repülne, szállna? . . . .

. . . . Nem, nem, hiszen e szent ereklye,
E Biblia másként *tanit* . . . .
— Eddig tagadtam, ösvényt vesztve,
Fölkelt szivemben most a *hit.*
Hiszek Uram, hiszek tebenned,
Reményt, vigaszt te adsz nekem,
Mindenható és szent kezeddel
Vezetsz a földi életen!
Bocsásd meg, hogy nem ismerélek
S világokat vigyázott elmém,
Szemem előtt kezed munkáit
Nem látva meg, nem ismervén.
Most látlak én a napsugárban,
Mely érlel, ad arany kalászt,
A szellő szárnyán, harmatcseppben
Kezed dicséri önmagát.

Vihar ha kél, villám ha dördül,
Fönségedben te ott lebegsz,
A földnek mélyén, tenger habjain,
A kéklő boltozat felett.
Utat veszték, kevélyen, büszkén,
Midön én megtagadtalak,
A *végtelent,* örökké élőt,
Egy gyönge, hitvány porsalak.
Most látlak, im! Az ész világa
Mellett lobog szövétnekem:
A szivnek lángja, jó Atyám ezt
Csupán csak érted égetem.
Ki annyit, annyit szenvedék már
Vigaszul a hit van velem . . . .
Bocsásd, bocsásd meg vétkemet
Örökké élő Istenem.« . . . .
— — — — — —
Még szólna, de Isten házából
Áthallszik a hálaének,
S ihletve mondja szive s ajka:
»Dicsőség Isten nevének!«

Vargyas, 1893. **Tarcsafalvi Albert.**

Channing Ellery Vilmos emlékezete.

— Megnyitó beszéd az unitárius papnövendékek által tartott Channing ünnepélyen. —

Mélyen tisztelt gyülekezet!

Valamint a természetben a különböző elemek folytonos harczban állanak egymással, az erő az anyaggal, a tűz a vizzel, s most egyik, majd másik a győztes, most egyik, majd a másik van elnyomva; igy az emberi életben folytonos a harcz, a küzdelem. Egyiknek sikerül felemelkedni, sas szárnyaival csaknem az eget csapkodni, mig a másik ott marad, honnan vétetett, a porban. Az idő vas keze az elemeket is megtöri, eltemeti; hogyne törné hát meg, hogyne temetné el ezt a törékeny, gyenge embert?

Igen, tisztelt gyülekezet, voltak nagyok, voltak dicsők, kik kiemelkedtek embertársaik sorából s valamely magasztos eszmének, nagy ügynek diadalra juttatásáért szellemi, vagy anyagi kincseik egészét összegét feláldozták s jutalmuk, hogy feledve porladoznak. Megalázó ez az emberiségre nézve, de még megalázóbb lenne akkor, ha ezek a nagyok, mit tettek, csak jutalom reményében tették volna. Nem! ezt még gondolni is gyalázó lenne az ők emlékökre. S hálá az isteni gondviselésnek, a mai kor ezen már

feljül is emelkedett. Megértette az idő jelszavát, hogy a valódi nagyságot, ha sirba zárni igen is, de örökre eltemetni soha sem lehet s ünnepélyeket rendez megdicsőült nagyjainak emlékökre s ezeket az ünnepélyeket nem jutalomból, hanem kegyeletből tartja. Napjainkban az ily ünnepélyek igen is gyakoriak, oly gyakoriak, hogy csaknem nincsen nap, melyen valamely ünnepély ne tartatnék. Jól is van igy, meg kell adni az érdemnek, mi az övé, hogy lássa az utókor, tanuljon lelkesedni s törekedjék többről többre. Különösen azokat látjuk nagyban ünnepeltetni, kik valamely közügyhez anyagi áldozattal járultak. Méltán is, mert mint mindig, úgy ma is nagy szerepet játszik az anyag a lét kérdésében. Kenyér nélkül élni nem lehet De adjuk meg a szellemi nagyságnak is azt, mi őt megilleti: mert ha dicsekedünk azzal, hogy mi a szellemi tökely felé mindennap közelebb jutunk, kötelességünk kegyelettel, szent érzelmekkel emlékezni azokra a szellemi nagyokra, kik minket ide eljuttattak. S én még inkább szükségesnek tartom az ily nagyoknak emlékét ünnepelni meg. Hisz az anyagi téren lehet boldogitani egy társulatot, lehet egy nemzetet, vagy mondjuk, egy egész országot; de oly anyagi áldozatot, mely az egész emberiség boldogitására kihatott volna, még eddig senki sem hozott. Ellenben a szellemi nagyság elhat tul az Oczeánon, tul az egyenlitőn, uralkodik időn s enyészeten, boldogit népeket és nemzeteket s mintegy varázsszövétnek lebeg a kutató lélek előtt. Avagy egy Sokrates, egy Mózes, egy Jézus nemde az egész emberiség boldogitásán munkálkodtak-e?

Egy ily szellemi nagyság emlékének ülünk mi is most ünnepet. A férfi, kiről meg fogunk emlékezni, nem honunk fia. Messze tengeren tul, más földrészen ringott bölcsője s idegen földben porladoznak hamvai; de az eszme, melynek ő hirdetője, terjesztője volt, elhatott hozzánk is, átjárta az egész müvelt világot, s magával ragadott minden gondolkodni szerető lelket. Méltán nevezi azért az egész emberiség sajátjának e férfit, de legméltóbban nevezhetjük mi unitáriusok, hisz e férfi unitárius volt. E férfi, kinek emlékét ünnepeljük, *Channing E. Vilmos,* a szabad Amerikának igazán szabad gyermeke volt, az iróknak dísze, a népnek büszkesége, kegyes és felvilágosult unitárius lelkész. Igaz, hogy ő maga a nagy szellem irja egyik barátjának nem sokkal halála előtt: *„Kevés van bennem az unitáriusból."* Ezt sokan is szeretik oda magyarázni, mintha vallásos nézetét utóbb megváltoztta volna. Nem ezt teszi ez. igen tisztelt gyülekezet, csak azt erősiti meg, hogy az ő nagy lelke ki akart bontakozni a felekezet és a dogmák tömkelegéből. És ma, midön az unitárismus kora oly közel van, midön levetkezte a dogmatizálást, midön a Krisztus egyházát igyekszik megalakitani, ma ha feltámadna e nagy szellem, bizonnyal igy szólna: *unitárius vagyok egész lényemben.* Igen, hisz Channing, mint maga

irja, a Krisztus közönséges egyházához tartozott. Már akkor az unitárismust valóságos előlépésnek .tartotta a keresztény vallás tisztultabb ismerete felé. Csakhogy az ő nagy szelleme egyetlen felekezet credojában sem tudott megmaradni. Elve volt a folytonos haladás, tökéletesedés. Kutatta az emberi sziv érzelmeit, az ész jogát; sőt itt sem állapodott meg, hanem kutatta még az Istenség titkait is. Méltán nevezzük azért őt a miénknek, méltán tartunk emlékünnepélyt, hisz ő ma miénk volt testestől, lelkestől. Méltán ünneplünk, különösen mi papnövendékek, hisz Channing pap volt, pap a szó valódi értelmében. Krisztus evangeliumát oly teljesen átértette, átérezte és oly meggyőzőleg hirdette, hogy méltó, hogy eszméit megismerjük, kötelességünk azt másokkal is megismertetnünk. Ünnepélyünket épp azért tettük nyilvánossá, hogy itt megemlékezve róla, ismerjük mi s ismertessük másokkal is, mert Channing nem szégyelte a Krisztus evangeliumát, mi nem szégyeljük a Channing evangeliumát. Ezzel az ünnepélyt megnyitom s tisztelettel kérem fel védnök Tisztelendő Boros György tanár urat felolvasásának megtartására.*

Biró Lajos,
egyleti elnök.

Árkosi Dénes.

(1810—1892.)

(Arczképpel).

— Élet- és jellemrajz. —

„Igyekezem azon, hogy ti az az én holtom után gyakorta megemlékezhessetek.“ 2. Pét. I 15.

Sasszárnyakon repülnek az évek és minden év meghozza kicsiny seregünknek azokat a férfiakat, kiknek működéséhez és nevéhez a jobb lelkek hálás elismerése fűződik; de másfelől fájdalommal látjuk, hogy egymásután dölnek ki sorainkból azok, a kik emlékének kegyelettel adóz az utókor s a kiknek lelki erő, kitartás és áldozatkészség kellett, hogy egyházunk érdekei megóva legyenek.

Midőn *Árkosi* Dénes életrajzát irom, e gondolatok töltik el keblemet. Egyházunk ama férfiai közé tartozott ő, ki nem csak élt e száz elejétől kezdve napjainkig, hanem hosszu időn keresztül tevékeny részt vett az egyházi kormányzatban. S ha azoknak az irányeszméknek, melyek szerint egyházunk kormányoztatott, nem kezdeményezője, hanem végrehajtója vala, mégis méltó, hogy életiratának e lapokban nehány sort szenteljünk. Diszére vált ő

* Később fogjuk közölni. Szerk.

annak az esperesi karnak, a melybe a sokoldalu tudományos miveltségü *Kis* Mihály, *Inczefi* József, *Farkas* György, *Gyöngyösi* István, *Koronka* Antal, *Gálfalvi* István és *Nagy* Lajos tartoztak, a kik közül azonban ma csak az utóbbi müködik tényleg.

Adózzunk tehát kegyelettel egy oly férfi érdemeinek, ki 55 évig szolgálta az egyházat s legyünk hálások a sirjában is az iránt, kinek legszebb tulajdona jó szive vala.

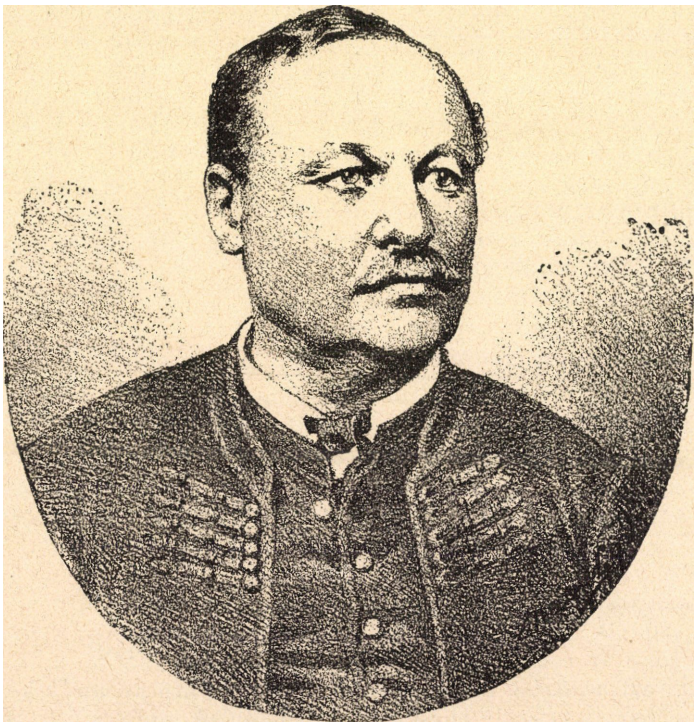

Árkosi Dénes.

Árkosi Dénes született 1810-ben Sárdon. Édes atyja Árkosi Mihály, akkori sárdi pap, édes anyja Koncz Lidia, Koncz Márton ravai pap és esperes leánya volt. Gymnasiumi tanulmányait a székely-kereszturi collegiumban kezdette s kolozsvári főiskolánkban végezte, mindenütt szép eredménnyel. Mint gymnasiumi tanuló élénk részt vett Gálffi Sándorral, Kriza Jánossal, Szentiványi Lászlóval és Mihálylyal s Hajós Jánossal amaz irodalmi mozgalmakban, melyek a 30-as években véghullámaikban érintették a főiskolai unitárius tanuló ifjuságot is, Szorgalmas Péter név alatt irván az ifjusági önképzőköri lapba, a melyre ez életrajz során még visszatérek.

Gymnasiumi tanulmányainak befejeztével a papnövendékek sorába lépett, hol magát társai felett annyira kitüntette, hogy Körmöczi János, akkori püspök, arra szemelte ki, hogy külföldi akadémiákra menjen s szép tehetségét a központban érvényesitse. Egyházunk akkori viszonyai közt egy tanuló ifjura nézve ez lehetett a legnagyobb kitüntetés, mi csak érhette.

De a sors másképpen határozott. Ugyanis édes atyja, néhány év mulva, hogy Sárdon papi állomását elfoglalta, Bözödre választatott pappá, a honnan Árkosi Dénes, mint kereszturi és kolozsvári diák, gyakran rándult át prédikálni az akkor már virágzó ravai ekklésiába nagyatyjához, Koncz Márton espereshez, hol szép készültségével magára vonta a hívek figyelmét. Mint e sorok irójának többször elbeszélte, egy nagypénteken a passio eléneklésével is annyira megnyerte a hívek szeretetét és ragaszkodását, hogy midőn Koncz Márton 1831-ben meghalt, a ravai hivek kaptak az alkalman és őt, ki atyai és anyai ágon „papi vérből" származott, papjoknak kivánták megnyerni.

Kérelmökre Körmöczi püspök ki is rendelte Ravába papnak, azzal a feltétellel, „hogy három évig nőtlenségben élve, gyüjtse meg jövedelmét s menjen külföldi akadémiákra."

Ily feltétellel foglalta el 1832-ben — tehát 22 éves korában — papi állomását Ravában.

Árkosi Dénest már gyermekkori emlékei Ravához kötötték, hol szülöivel a nagyatyai háznál gyakran megfordult s huzamosabb ideig tartozkodott. Itt szőtte erdő koszoruzott völgy ölén ábrándjait és reményeit. S midőn ki telt az a három év, melyre Ravába kiküldetett, lemondott arról, hogy külföldre menjen „s megtakaritott pénzét befizetvén a Status pénztárába, megmaradt ravai papnak." *

De e szerény papi körben is megtalálta azt a munkakört, kivívta azt a közbecsülést, szeretetet és tekintélyt, mely kevéseknek jut osztályrészül. Dicsőült nagyatyja nyomdokain haladva és munkálva, figyelmét arra irányozta, hogy mint pap fentartsa a ravai ekklésia jó hirnevét és vallásos buzgóságát s lelkét folytonosan müvelve, a közfigyelmet önként magára vonja.

1846-ban közügyigazgatóvá 1853-ban, gyengélkedő apja Árkosi Mihály kereszturköri esperes helyett, esperesi helyettessé, később, 1857-ben, atyjának bekövetkezett halála után Székely-Kereszturon a kör esperesévé választatott.

Esperessé választása abban az időben történt, mikor a magyar a költővel szólva: „Szerte nézett s nem lelé honját a hazában," a mikor az egyház kormányzata nem volt oly szövevényes

* Lásd Végh Mihály: „A ravai unitárius egyház története" Ker. Magv. 1890-ik évfolyam 295. lap.

és nem nyugodott oly modern alapokon, mint ma; de az esperesi állás kiváló tapintatot és körültekintést igényelt. Mert ekkor tette rá a bécsi kormány kicsiny egyházunkra is zsibbasztó hatalmát, hogy azt önjoguságától sok tekintetben megfossza s attól anyagi áldozatokat követelt. E szomoru időkben Árkosi Dénes szerény papi jövedelméhez képest meghozta azt az áldozatot, a mi tőle kitelhetett s ezen kivül a kereszturi környékben, mint esperes, ő levén megbizva a kényszeritett önkéntes adakozás gyüjtésével, állásánál, tapintatos módoránál fogva sokat tett az egyházi közpénztár gyarapitásában. Kaali Nagy Eleknek kezeim közt levő igen barátságos és bizalmas jellegü levelei is tanuskodnak erről.

Esperesi állását nem tekintette csak oly kitüntetésnek, a melyben a puszta czimet viselje, hanem olyannak, a melyben pontosnak, tapintatosnak és lelkiismeretesnek kell lennie. Ő nemcsak olvasta, de tettben is követte Cicero ama szavait: „Nulla re tam laetari soleo, quam officiorum meorum conscientia.“ Nem mulaszthatom el felemliteni, hogy bár téli időben Rava közlekedési viszonyai igen terhesek, mindazonáltal pontosan megjelent Kereszturon a vizsgák előtt már egy nappal s azokat mindig személyesen nyitotta meg és zárta be.

Állásában emberszeretetének nem egyszer adta jelét. Ha voltak ritkán esetek, hogy egyik vagy másik környékbeli pap szabálytalanságot követett el, azt lehetőleg elsimitani igyekezett. Szelid lelkületénél fogva nem akart azoknak ártani, kikkel együtt munkált az Úr szőlőjében. E nemeslelküségének és tapintatosságának köszönhette, hogy 15 év alatt se felebbvalóival, se a környékbeli papsággal összeütközésbe nem jött. De nemcsak ezek közt volt ő tekintély, hanem más vallásuak közt is tiszteletnek örvendett. Kisszerü bár, de jellemzőnek találom felemliteni, hogy ha Ravából ki kellett mozdulnia, az utat többnyire Erdő-Szent-György felé kellett megtennie s itt a kiskülli hidon a Teck angol herczeg tulajdonán menni át, a hol tőle az udvari tisztség utasitása következtében, tiszteletből, vámot sohasem vettek.

1846-ban megnősült, nőül vévén ó-tordai Székely Borbálát, kivel 5 évig élt boldog házasságban. Neje 1851-ben gyermektelenül elhalván, többé nem nősült. Vigasztalást papi hivatása teljesitésében és abban talált, hogy ekklésiájabeli tanuló ifjakat segélyezett. Ezek valának az ő gyermekei, kiket szeretetének gyürüjébe foglalt. Ezek pártolásában, annyagi segélyezésében annyira ment, hogy jövedelmének egy részét reájok költötte. S ha valamelyik közülök magát kitüntette, arra büszke volt s iránta különös tiszteletet tanusitott úgy szóbeli, mint levélbeli érintkezésben. Jellemfenségét megmagyarázza az is, hogy pénzbeli segélyt rendesen ily szavakkal nyujtott át: „Engedd meg, barátom, hogy e csekélységgel megajándékozzalak, ne is szólj erről egy szót se szülőidnek

*

vagy másoknak.“ E részben ő — nem használhatok találóbb kifejezést, — gavallér ember volt.

A tanuló ifjakat előbb kisebb, majd a mint haladtak tanulásukban, nagyobb összegekkel segitette folytonosan. S ha valamelyik közülök annyira ment, hogy a szószékre léphetett addig az utóimádság után meg nem szólalt az orgona, mig a papi ülőszékből a hivekhez egy dicsérő beszédet nem intézett a prédikáló ifjuról, buzditva a szülőket, hogy a kik tehetik, igyekezzenek gyermekeiket a collegiumban tanittatni. Minden egyházi beszédért külön tiszteletdíjjal jutalmazta, nemcsak az ekklésiájabeli ifjakat, hanem azokat is, kik a környékből jelentek meg, sőt megvárta, hogy ha valamelyikök „diáknak öltözött“ nála megjelenjék s magát a ravai diszes templomban, mint szónok, bemutassa. Ezek valának azok, kikkel szabad idejét, mikor szünidőkön otthon voltak, eltöltötte; őket vendégekül dúsan teritett asztalához hivta meg. Ilyenkor igen vigkedélyü és adomázó volt s magaviseletében semmi része nem volt kiszámitott fölényi érzetnek.

Ekklésiájából került ki Katona Sándor székelykereszturi tanitó, Katona Mózes, ki mint radnóthi gazdatiszt halt meg 1888-ban, Katona Mihály korondi énekvezér, Győrfi István homoródszentmártoni, József János firtosváraljai, József Dénes dombói tanitók, továbbá e sorok irója és József Lajos III. éves papnövendék. Ezek valának azok, kiket tanulói éveikben nemcsak tanácscsal, hanem „kalácscsal“ is segitett kezdettől végig. Ha valamelyiknek érdekében közbe kellett járni, ő ama ritka emberek közé tartozott, kikről azt szokták mondani, hogy hosszu kezök van. Tiszta jellemének, finom és müvelt modorának fogva, egyházunk oly kiváló tagjai, mint boldogult Kriza püspök, Daniel Gábor főgondnok, Hajós János nyug. ministeri tanácsos, Jakab Elek orsz. levéltári aligazgató s más jeles férfiak bizalmát és barátságát birta; de azzal, szerény jellemének fogva, sohasem kérkedett. Midőn ezek közül Hajós János ministeri tanácsosnak egy tanuló ifjut ajánlott, ki a budapesti tudomány-egyetemre ment tanulmányai folytatására, kérve, hogy hivatali irodájában alkalmazza, a tanácsos úr hozzá, a szerény falusi paphoz, egy kellemes visszaemlékezésekkel telt levelet intézett — megemlékezve amaz ifjusági mozgalmakról, melyeket ez életrajz elején emlitettem — megköszönve hozzá való bizalmát.* E levél elég bizonyiték arra, hogy ki volt Árkosi Dénes már fiatalabb éveiben. Érdemesnek tartom e levelet, — meliőzve abból az illető ifjura s más közérdekü ügyekre vonatkozó részt — itt közölni:

„Budapest, október 2. 1879. Kedves Tisztelendő Esperes ur! Mai napon vett becses levele gyermek- és ifjukori emlékeimnek egy igen kedves képére vezetett vissza, arra t. i. midőn a kolozsvári collegiumunkbeli együttlétünk ideje

* E levél eredetije kezeim közt van. Dr. H. D.

alatt nekem, mint gyermeknek, nem egyszer volt alkalmam a tisztelendő urnak, mint serdülő ifjunak, már akkor is emelkedettebb lelkületéből, ösztönt és szellemi tápot meriteni arra, hogy önmagamat én is mivelni igyekezzem."

„Emlékszik-e tisztelendő úr, azon nemes irányu mozgalomra, melyet Gálffi Sándorral, Kriza és Szentiványival (László és Mihálylyal) inditottak volt az olvasó egylet alakitására és azon sokszoros együttlétre és eszmecserére, a melyet ez irányban folytattak, valamint azon költészeti szárnyprobálgatásokra, melyekkel Gálffi Sándor igen kedves emlékü egykori tanitóm, oly sokat foglalkozott és a melyek összes eredménye, a mig egyfelől ránk, ifjabbakra is, nemesitőleg hatott, Gálffi Sándornak és ez ügybeli társainak, elvégül is maradandó nevet biztositott."

„Én ez emlékekkel nem egyszer foglalkoztam s őszintén elmondhatom, az akkori szellemi mozgalmaknak igen nagy része van abban, ha akár az önmivelés, akár a közügyek terén valamire juthattam; mert azon nemes példát, a mit Önök önmaguk, de az ifjuságnak is mivelése érdekében mutattak, oly életkorban láttam, midőn lelkem legfogékonyabb volt az ilynemü behatásokra. S elhigyje, hogy ezért nemcsak kedves, de egyszersmind hálás emléket táplálok Önök iránt."

„Annál több okom van hát becses levelére azonnal válaszolni, de egyszersmind arra törekedni, hogy szives kérését teljesithessem."

Imé egyházunk egy magas állásu férfia mily elismeréssel adózott Árkosi Dénesnek!

Mint pap és szónok az elsőrendüek közé tartozott. Őt a gondviselés már lelkületénél fogva *elvalasztá magának a papságra.* (I. Sam. II. 28.) Szép csengő hangja és magatartása nagyban fokozta a hatást, mit szónoklataival elért. Beszédeiben rendesen az időszerüséghez alkalmazkodott s előadási nyelve népszerü volt. Ő nagyon jól tudta, hogy az evangelium magasztos elveit népies nyelvbe és előadási alakba kell önteni, hogy azt a hivek megérthessék. Kerülte a szóvirágokat, de soha se a választékosság rovására. Beszédeiben elmeél és erős logika nyilvánult s olykor-olykor a szónoki ihletés perczeiben megragadó képekben és hasonlatokban festette a keresztényi elveket s az embernek e földön való hivatását. Nem tartozott azok közé, kik nagy hangon beszélnek s ezzel takargatják eszmeszegénységöket. Az ő hangja már a természettől oly szép, kellemes és erőteljes volt, hogy azt a hivek könnyen meghallhatták a templom bármely zugában.

Papi méltóságát a külsőségekben is megőrizte. Ruházatában mindig oly aesthetikus volt, hogy soha még hétköznap se viselt mást, mint tiszta fekete ruhát, térdig érő kabáttal.

Figyelmét papi kötelmével járó és azzal kapcsolatos egyházi ügyekre is kiterjeszté. A nyári tanitást soha el nem mulasztotta, délelőtti istentisztelet után a fiu-, délutáni után a leánygyermekeket oktatván. Ebben igen nagy lelki gyönyörüséget találtt.

Ha valamely közczélra kellett adakozni, ő mindig előljárt s ekklésiája jó hirnevét fentartani igyekezett. Meg kell itt emlitenem, hogy a ravai ekklesiából a budapesti templom és papilak czéljára 62 frt 20 krt gyüjtött.*

* L. Ker. Magv. XVII. évf. V-ik füzet.

Nem kerülték ki figyelmét oly ügyek is, melyek egy pap állásával szoros kapcsolatban állanak. Papsága idejében épült egy diszes papilak 1834-ben s ennek alapján javittatott és alakittatott át a mostani 1880-ban. Inditványára nagyobbittatott meg szomszéd telkek megvásárlásával a papi és mesteri telek. S hogy az istentisztelet magasztossága emeltessék, 1853-ban egy uj orgona vételét inditványozta és vitte keresztül, melyre ő adta a legnagyobb összeget. Ennek felszentelése alkalmával remek egyházi beszédet tartott. Felkarolta 1870-ben az E. K. Tanács felhivására, a közgazdaságilag annyira fontos tényező, a magtár megalakitását, mely ma áldásosan működik.

Ámbár hivatása magaslatán állott, mégse szerette a nyilvános szereplést. E tekintetben két beszéde jelent meg nyomtatásban; egyik, melyet az Augustinovits-emlék felállitásakor Kis-Solymosban 1838-ban, a másik, melyet Simén György koporsójánál 1839-ben tartott. Nagyobb szabásu és eszmegazdag beszédje, melyet Deák Ferencz halálakor mondott a ravai templomban. Bár e sorok irója gyakran kérte, hogy kinyomassa, ő soha se tette. Kiváló szónoki tehetségének volt a kifolyása az is, hogy a környéken az előkelőbb családoknál, ha valami családi öröm fordult elő, ő soha se hiányzott s őt kérték fel az egyházi szertartás végzésére. A Simén-családnál Kelementelkén és Nagy-Solymosban rendesen ő keresztelt, esketett és temetett.

Mint ember humanus és szivélyes, mint hazafi lelkes volt. A szabadságharcz alkalmával részt vett az agyagfalvi székely nemzeti gyülésen; de mint katona nem szolgált. Szelid lelkületénél fogva irtózott a harctól, de midőn a honvédelmi kormány a ravai ekklésiát is megkereste, hogy ágyunak egy harangját a haza oltárára tegye, ő maga inditványozta e hazafias megkeresés teljesitését.

Szolgatársaival, hiveivel folytonosan békében élt s azokkal mindig érintkezésben állott. Hivei közzül a jobbmóduakat sátoros ünnepek alkalmával mindig felkereste s személyesen kivánt boldog ünnepeket.

Hatásvadászó se a magán, se a társadalmi életben soha se volt. Midőn lelkészi szolgálatainak 50 éve betelt, ő nem jubilált. Csak az ebéd alkalmával emlitette meg egész váratlanul a nap nevezetességét szolgatársának József Mihálynak, kivel állandó barátságban állott; de ekkor is hozzátette: „Nem azért mondom, komám, hogy felköszöntsön!“

Az 1887-ik év tavaszán vonult nyugalomba hivei általános fájdalmára, 55 évi szolgálata után. Ennyi ideig emelte ő s tartotta fenn a ravai unitárius ekklésia fényét és jó hirnevét.

De nyugalomba vonulása után se szünt meg pap lenni. Elgyengült erejénél fogva nem vehetett részt ekklesiája ügyeinek

intézében; de folytonosan figyelemmel kisérte s hivei s általában minden ember ragaszkodását és tiszteletét birta. Érdekkel társalgott Végh Mihály uj lelkészszel az egyházi ügyekről, mignem végelgyengülés következtében 1892. október 14-én, mintha egy csendes, szende álomra hajtotta volna fejét, kilehelte nemes lelkét.

Érdemeit Ferencz József püspökünk is elismerte és méltányolta, midőn nyugalomba vonulásakor 1887-ben 92. sz. alatt* meleghangu levélben adott kifejezést iránta való rokonszenvének. Nem tartom feleslegesnek e méltányoló püspöki levelet e helyen csaknem egész terjedelmében közölni:

„De a midőn ezt teszem (t. i. köszönetet mond) lelkem örömmel telik el, megemlékezve azon sok és hasznos szolgálatról, a melyekkel a Tisztelendő úr szép és hosszu lelkészi pályáját megékesitette, s a melyek egy nagy részének én is tanuja voltam."

„Vallásközönségünk azon férfiai közé tartozik Tisztelendő ur, kik egyházunk egyik legválságosabb korszakában állottak annak résein mint buzgó Nehemiások, s egyháztörténelmünk lapjait nagy és szép tettek hosszu sorával irták be."

„Bár szomoru emlékek is vannak hozzá kötve, jól esik nekem most is visszaemlékezni az 50-es évekre, midőn mint ifju kezdő lelkész tisztelettel hajoltam meg Tisztelendő ur nemes alakja előtt s édesen csengnek füleimbe azok a meggyőződéstől áthatott szavak s bölcs tanácsok, melyeket tanácstermünk zöld asztala mellett annyi más jelesünkkel együtt hallatott."

„Oh, hogy nem lehet a közjó érdekében munkás erőket biztositani az idő, az évek mindent felemésztő hatalmával szemben!"

„Mindamellett, a ki azzal a megnyugvással tekinthet vissza pályájára, hogy azt hiven és lelkiismeretesen betöltötte, annak az attól megválás se lehet örömtelen. S e tekintetben a Tisztelendő ur bizvást boldognak érezheti magát."

„Fogadja azért lemondása alkalmából tőlem addig is, mig azt annak idejében egyházi főtanácsunk is kifejezné, egyházunk érdekében kifejtett hasznos és áldásteljes szolgálataiért tisztelettel párosult elismerésemet. Nem kétlem, hogy a Tisztelendő ur majdan a megérdemlett nyugalomban is talál reá utat és módot, hogy szent vallásunk iránti szeretetét és buzgóságát ragyogtassa. Én csak azt óhajtom, hogy az isteni Gondviselés nyujtsa még hosszura becses életét s köritse annak alkonyát az ő kegyelmének égi sugaraival."

Ha nem irtam volna élet- és jellemrajzot, e levél is alkalmas lett volna arra, hogy feltárja e lapok olvasói előtt az Árkosi Dénes életét és jellemét s megismertesse az ő érdemeit.

Árkosi Dénes mint pap, mint ember oly érdemekett szerzett, melyek neki egyházunk történelmében maradandó emléket biztositanak s nem egy hamar lesz egy környékben oly tekintélyes és hivatott pap, mint ő volt.

Most, midőn már örökre elhunyt, legyünk igazságosak és méltányosak s ismerjük el mindnyájan az ő érdemeit, mikor már elköltözött közülünk.

És most leteszem a tollat. Nem kérkedem azzal, hogy nekem

* Az eredetije kezeim közt van.

jutott ez az — ugyszólva fájdalmas szerencse — hogy élet- és jellemrajzát megirjam; de le kellett itt is tennem a hála koszoruját e jóságos öreg koporsójára, kinek szive mély volt mint az oczeán s lelke magasan szárnyalt, mint a bérczi sas. — — —

Áldott legyen emlékezete! **Dr. Hankó Domokos.**

Az apostoli hitforma.

A „*Protestantische Kirchenzeitung*“ czimü egyházi lapban Müncher F. W. tekintettel az ügynevezett apostoli hitforma használata felett gyakran felmerülő vitatkozásokra, előre bocsátva, annak a Máté XXVIII. 19. versében foglalt keresztelési formulából lassanként lett kifejlődését s eljöttnek mondván az időt arra, hogy ez a lehető legegyszerübb formára vitessék vissza, mi által a jelzett vitatkozások is megszüntethetők lennének, az apostoli hitformát illetőleg a következő szövegezést ajánlja:

„1. Hiszek Istenben, az Atyában, menynek és földnek teremtőjében. 2. És Jézus Krisztusban, az ő egyszülött fiában, a mi Urunkban. 3. Hiszek a szentlélekben, hiszek egy közönséges ker. anyaszentegyházat (a hivők egységét), hiszem a bünök bocsánatját és az örök életet.“

Müncher szerint „ez a hitforma legalább is annyira apostoli lenne mint a régi, s a hosszabb formáról erre a rövidebb formára a legkisebb lelki sérelem nélkül át lehetne menni.“ Hát a mi káténkban, melyet jelenlegi püspökünk irt, az apostoli hitforma csak nem szóról-szóra úgy van szövegezve. Jó lenne e kátéból, mely közelebbről német nyelven is megjelent, egy példányt valahogy a Müncher úr kezébe juttatni.

40 éves papi jubileum.

Nincs szebb, mint mikor a szeretet és ragaszkodás ünnepel a tiszteletnek és érdemnek. Egy ilyen ünnepély folyt le junius 11-én Bölönben, a hol a bölöni unitárius egyházközség és a háromszéki egyházkör egyetértőleg rendeztek jubileumi ünnepet abból az alkalomból, hogy most mult éppen 40 éve annak, a mióta Tisztelendő Lőfi Áron unitárius lelkész-esperes úr, mint tényleges pap szolgál. Nem diktálta senki ez ünnepet: magától jött. Érdeklődtek sokan az iránt, szép eredményt vártak és bár az árvizek, az utazási akadályok, mint ellenség állottak utjába, mégis pompásan sikerült minden. Felette sajnáltuk, hogy a főtisztelendő püspök úr és Méltóságos Daniel Gábor főgondnok úr az utazás veszélyessége miatt, és még többen a távolból, a kik biztos igéretet tettek, nem lehettek jelen. Nem ők maguk, hanem az idő akarta, hogy ők ne fokozhassák örömünket. Oh pedig hogy vártuk!

Az ünnepély, mely az egyházköri közgyüléssel volt összekötve, a következőleg folyt le: Vasárnap délelőtt 9 órakor megnyilt a közgyülés. Az ünnepelt esperes megtette évi jelentését; egyházköri gondnoknak néhai id. Szentiványi József helyébe ennek érdemes fia Szentiványi Miklós, megyei főjegyző lett egyhangulag megválasztva. Most Csifó Salamon árkosi lelkész üdvözölte az esperest, kérve a gyülést, hogy e mai napi jubileumi ünnep emléke legyen megörökitve a jegyzőkönyvben s inditványozta, hogy az ünnepelt iránt való tiszteletből minden további tárgyalást halasszanak másnapra. Az inditvány elfogadtatván, a gyülés véget ért; a mely után az összes jelenlevők az esperes vezetése alatt a most választott körigondnokhoz siettek tisztelgésre. Ezután az istentisztelet vette kezdetét az előre megállitott sorrend szerint. Lélekemelő volt azt végig hallgatni. A régi templom nincs többé; 40 év után nemsokára egy párját ritkitó templomban fogja az ünnepelt tovább hirdetni az Ur igéjét. Az ég csatornái ez egy vasárnapra bezárultak; igy az istentiszteletet az iskola udvarán tartottuk meg. Szép és értelmes közönség volt jelen. Ott volt a megye szine-java, a belső emberi-kar egészen, más körökből többen; a tanitók szép számmal stb. stb. „E szent napon örvendezzünk“ előkészitett arra a gyönyörü imára, melyet Vaska Béla s.-szentkirályi lelkész mondott. „Szenteljétek meg az Áron szolgálatát“, ez alapigére támaszkodva, talpraesett egyházi beszédet mondott Simó János köröspataki lelkész. Kiss Sándor, egyházköri jegyző az ünnepelt életéről emlékezett meg egy eszmékben gazdag, hangulatteljes beszédben, majd az ünnepelt mondott szép imát, könyek közt áldva az Istent, és könyek közt kérve áldását. Ezután Serester Sándor kökösi lelkész, rövid, de velős és teljesen az ünnep magasztosságának megfelelő beszéd kiséretében egy gyönyörü albumot adott át Lőfi esperesnek a háromszéki egyházkör részéről, melyre a bölöni leányok *hat* szép koszorut helyeztek. „Megáll az Istennek igéje“, e szép ének zárta be az istentiszteletet.

Ezután a tisztelgések egész sora következett; az egyházkör egyházi tagjait Kriza Sándor n.-ajtai lelkész vezette; a világiakat Szentiványi Miklós körigondnok, az udvarhelyi-kör nevében tisztelgett Darkó Sándor esperes, jelenlevő belső embereivel; a keresztur-kör nevében Göncz Mihály firtos-váraljai lelkész; a marosi-egyházkör nevében Fekete József csokfalvi lelkész. Az ev. ref. egyházmegyék részéről Kövér András esperes vezetése alatt többen, ugyszintén Révay Pál s.-szentgyörgyi lelkész vezetése alatt is. A bölöni unitáriás egyházközség nevében az egyházkebli gondnok vezetése alatt a presbyterium és számos egyháztag. Az ev. ref. egyházközség részéről bölöni ev. ref. lelkész Brassai Károly vezetése alatt; tisztelgett Bölön községe Bartha János úr vezetése alatt; ugyszintén a tűzoltó testület is. A rokonokat Kiss Sándor laborfalvi lelkész vezette az ünnepelt elébe.

Délután 2 óra volt már, a mikor 150-nél több személy ült asztalhoz. Ebéd alatt egymást érték a szebbnél szebb felköszöntések. Elsőt az ünnepelt mondotta ő Felsége a királyra és királyi házára. Azután a püspök, egyházi főgondnokunk, a vármegye főispánja, az ünnepelt stb. stb. köszöntettek fel.

Többfelől érkeztek üdvözlő iratok és táviratok, melyeket a közönség a legnagyobb lelkesedéssel fogadott. *Üdvözlő iratot* küldöttek: az E. K. Tanács, Méltgs Daniel Gábor főgondnok úr, a marosi-egyházkör, az apáczai ev. luth. lelkész Bohus Pál, a kolozsvári unitárius papnevelő intézet növendékei. *Üdvözlő táviratot* küldöttek: Főtisztelendő Ferencz József püspök, Mltgs Pótsa József háromszékmegyei főispán, Mltgs Dr. Székely György közgazdasági előadó és földbirtokos, Derzsi János szolgabiró, Mózes András, Péterfi Dénes, Gvidó Béla lelkész, — Boros György, Kovács János tanár, — Koncz György, Szentkirályi Árpád egyházköri felügyelő gondnok, — Albert Dénes jószágigazgató, Molnár János esperes urak. A jelenlevők egyhangu elhatározása folytán onnan üdvözlő távirat küldetett vissza Mltgs és Főtisztelendő *Ferencz József* püspök, Mltgs *Daniel Gábor* főgondnok, Mltgs *Pótsa József* megyei főispán és Mltgs *Dr Székely György* közgazdasági előadó és földbirtokos uraknak.

Ebéd alatt szép versben emlékeztek meg Lőfi esperesről Végh Mátyás brassói tanár és Kádár Lajos tanitó. Az ebédnek az este megkezdődő szép tánczmulatság vetett véget.

Üdvözlet

T. Lőfi Áron haromszéki esperes 40 éves papsága jubilátiójára.

Mi van ma itt, mi ünnepély?
Miért e nagy ünnepi zaj?
Tán áldozó dúsgazdagért,
Vagy valami országnagyért
Kiáltja »Éljen!« ennyi ajk?

Ki az, kiért ez ünnepélyt
Rendezé e kicsiny sereg?
Miért van, hogy gazdag, szegény,
Öreg, ifju, leány, legény
Szemén öröm könnye pereg?

Mit áldozott? Mi jót teve?
Utána áldást ki veve?
Anyag, szellem, vagy mi vala,
Miért elismerést kap ma?
Mi volt hivatása tere?

Talán szegényt emelt fölebb,
Keblén fázót melengetett?
Vagy beteget táplált, dajkált
S feláldozván a nyugalmát,
Boldogitni törekedett?

Nem nagy ember, csak egy Lelkész,
Kiért van ma ez ünnepély.
De mint gyertya, fénynyel égett,
S fényénél sok eszme érett;
Világot nyert vallás, erény.

De többet is tett ezeknél:
Ott harczolt mint ifju vitéz,
A hol ügyünk védelméért,
A népjog szent eszméiért
Harczolni volt mindenki kész.

Neki s kora harczosinak
Köszönhetjük: jött viradat,
Hogy a vallás borult egén
A napsúgár átderengvén,
Magyar lehet ma a magyar.

És ennyi baj s küzdelem közt,
Habár a test vénülni kezd,
A lélek még ifjan maradt,
Megállja ma is a sarat,
S az érdemből semmit sem veszt.

Miért kérditek hát nevén?
Mért kérditek, mi ő nekünk?
Csak egy Lelkész ő, a kinek
A történet nem ad nevet;
De benne vezért tisztelünk.

Azért, ki negyven év alatt
Hirdetéd az egység hitét,
S a pariag hitélet rögét
Igaz buzgósággal töréd:
Vedd barátid üdvözletét.

Tudjuk, van, mi jogosan sért,
Ne bántson az jó öregünk,
Elismerési jutalmat
Feljülről hogy ritkán adnak:
Legyen jutalmad ünnepünk.

Ugy is, mit onnan adnának,
Elévülő silány kereszt!
Adunk mi neked e helyett
Barátságos meleg keblet,
S e többet ér, mint száz kereszt.

A mit pedig ezen község
Adhat neked jutalomul,
E szóban áll: közszeretet,
S hogy ezt soká élvezhessed,
Isten áldjon! élj boldogul!

Igy folyt le az ünnepély szépen, rendben és ékesen.

Másnap az egyházköri közgyülés folyt tovább, melyen, mivel több más körbeli belső ember volt jelen, mindnyájan meggyőződtünk arról, hogy mily hasznos lenne az együttmunkálás, a kölcsönös összetartás érzetének megerősitése szempontjából is, ha egyházköreink egyik a másiknak közgyülésein képviseltethetnék olykor-olykor magukat. **Tudósitó.**

Vidéki levél.

I.

Tisztelt Szerkesztőség! Jelen soraimmal szerencsés vagyok egyházi életünkben a vizsgálódást engedelmével megkezdeni. Közügyeinket, egy s más állapotainkat időnként szemlélni s a körülményekhez mérten kedves „Közlönyünk“ utján nyilvánosságra hozni s igy a jól végzett munkálkodást követendő például állitani fel, hogy ez által is az esetleges lanyhaság apránként ébresztgetve és a mult idők mulasztása kárpótolva, javitva legyen: azt hiszem, nemcsak czélszerü, hanem elkerülhetetlenül szükséges is.

Ilyen s ezekhez hasonló gondolatokkal indulok ki a tágas mezőre felhasználni s a lehetőleg értékesiteni az itt-ott kinálkozó alkalmakat.

Szivemet e perczben a részvét érzelmei csaknem teljesen elfoglalják. Egy barátomnak igen kedves halottját temettük el nem régen. Minden szem könynyel volt tele. Fájdalmunk egyesült a bánatos család fájdalmával. A temetés mélyen megható volt. A gyászmenet lassu léptekkel haladt a temető felé. . . . A temetőig érve, fájdalmas érzéseim közé oly különös érzés vegyült, melyet a szív csak akkor érezhet, ha gondatlansággal és közönynyel találkozik.

Elmondom, a mit láttam és tapasztaltam s hozzáteszem észrevételeimet is.

A temető pusztán (bekeritetlen) áll egy mezőn. A sirok fris

hantolását, ugy vettem észre, lábas jószágok tapossák. A sirok rendezéséről, a temető felügyeléséről, hirt sem lehet hallani. A bejárás a temető körül minden lépten-nyomon eszközölhető. Valóban rideg és elhagyatott az egész hely. Ugy meglátszik, hogy az élők talán csak éppen kedves halottjaikat eltemetni járnak oda. . . .

E szomoru látvány, mely a kegyeletet oly mélyen, oly kiméletlenül sérti, nem maradhat tovább fenn. Nem engedi azt a müvelödés terjedése, nem engedi az államhatalom, a polgári törvények ide vonatkozó ereje, de tovább ne engedjék ezt, a hol csak hatáskörükhöz tartozik, minthogy talán vidéken mindenütt oda tartozik, az egyházkebli avagy egyházköri hatóságok. A vizsgálószék, ha még nem tette volna, vegye fel kérdőpontjai közé azt is, hogy a temető milyen gondozásban részesül?

A rendezettebb helységek temetőire való hivatkozással, a helyszinén teendő utasitásokkal sokat és hasznosan lehet lenditeni e tekintetben.

Az elhunytak emlékének megőrzése, tiszteletben tartása, a kegyelet magasztos munkája várakozik itt az élőkre. Az emberi elhivatás egyik legnemesebb oldala tükröződik itt felénk. A lelki egyesületek, t. i. az ekklésiák, a hol még ebben az irányban is nem fejtettek ki munkásságot, csak a mult idők mulasztásait rójják le, ha odaadó figyelemben, gondozásban részesitik jövőre a temetőket.

Rendes bejáratokat, utakat állapitani meg, az egész temetőt körülsánczolni, a sánczokba fákat ültetni s ezzel elejét venni annak, hogy ott állatok lézenghessenek, oly dolgok, oly teendők, melyeket a legegyszerübb ember is könnyen elvégezhet s bizonyára el is végezend, ha figyelme erre felhivatik.

Kiáltó szóra nincs ugyan szüksége minden községnek, de a hol van, hadd nyiljanak meg a fülek a hallásra! Az élők kegyelete szentelje meg a temető kerteket!!

Vidék, 1893. jun. 5. **Falusi.**

„Barátságos beszélgetések az unitárius vallásról.“

Nem is hinné az ember, hogy az a kis füzet, a mely már két éve ez alatt a czim alatt megjelent volt egy füzetben, még mindig elfoglalva tartja a „Szabad Egyház“ czimü ujságot. A mult évben a nevezett lap rászánta volt a fejét, hogy a füzetet lerántja s egy csomó izetlen, rút szót rámondott. Erre az „Unitárius Közlöny“ juniusi számában megadtam a feleletet, s uram fia, még nemis egy egész esztendő mulva, most április második hetében küldik meg a

kezemhez az érdemes lap márcziusi számában a választ feleletemre. *

Hej gondolám, ezek most jól kitesznek magokért. Ennyi sok szép idő alatt ugyancsak sok okos dolgot kifózhettek, süthettek. No nincsen is másképpen.

Ilyen nagy okos dolog elsőbben is az, hogy a tiszt. iró nyilvánságosan bevallja, hogy ő nem tudja miről is van szó, mivelhogy saját szavai szerint: „Arra pedig, hogy a nevezett füzet tulajdonképpen válasz egy reformatus lelkész által irottra: azért nem vethettem ügyet, mert a Szeness által irt könyvet nem ismerem, létezéséről nincs tudomásom.“ No már erre én csak annyit mondok jó magyar beszéd szerint: „tisztelem az otthonvalókat.“

Hanem van ebben az esztendeig sült, főtt válaszban még okosabb dolog is, mert hát arra a kívánságomra, hogy mutasson csak bár három helyet a biblia mindkét részéből: a melyben ez a mondás: „Isten egy a háromságban s háromság az egységben“ meglegyen, bövségesen megfelel, mivelhogy három helyett háromszor hármat mutat. Ez igazán szép eredmény kilencz hónapi munka után. Minden hónapra egy hely! És milyen helyek!

Az első: 1. Mózes I. r. 26. v. „Teremtsünk embert a mi ábrázatunkra és hasonlatosságunkra.“ Ha valaki kiváncsi tudni, hogy ez mi uton-módon bizonyitja Istent egynek a háromságban és háromságnak az egységben, annak hiába mondanók, hogy csak olvassa el gondosabban, majd meglátja, a helyett jobb lesz ha megmagyarázza a „Szabad Egyház“ irója, a ki igy szól: „Itt az örökké való mint háromság nyilatkozik. Általában az O-testamentumban: Isten, Ige, Isten lelke annyi, mint az új szövetségben: Atya, Fiu, Szent-Lélek.

— Szeretnök megkérdezni a t. irótól, hogy mind ezt honnan tudja, de mivel „e vitát részéről tovább nem folytatja“, mi sem bántjuk ő kegyelmét új kérdéssel.

Második: „Ezs. 6. 3. És egyik a másikat inditván, azt mondja vala: Szent, szent, szent a seregeknek ura! Itt is a szentháromság tanittatik.“ Talán jobb lett volna csak azt mondani, a mi igaz: a *szent* itt is háromszor mondatik. Ezt minden ember látja, tudja s nemis kell magyarázni. A mit erősen kell magyarázni az nem szokott valami tiszta dolog lenni.

Öt helyet csak ide irunk: Ézs. 48, r. 16. v., Aggeus 2. r. 4—5.av. 4. Moz. 6. r. 24—27. Mát. 28. 19. 2., Kor. 13. r. 13. s azt mondjuk: „a kinek szeme van a látásra lássa.“

A Csel. 20. r. 28. v. és I. Ján. 5. r. 7. verssel nagyra van az iró. Az első: „Viseljetek gondot magatokról és az egész nyájról,

* Szives elnézést kérünk, hogy csak most adjuk ezt a választ. Már két hónapja ki van szedve, de nem tudtuk beszoritani. Szerk.

melyben a szentlélek titeket vigyázókká tett, az Isten anyaszentegyházának legeltetésére, melyet tulajdon vérével szerzett.“ Ez is szentháromság, mivel előfordul benne Szentlélek, Isten és vér. Gondolom a vér a fiu helyét pótolja, minthogy a másketto már meg van nevezve, de ha igy van, akkor azt jelenti az a mondás, hogy a szentlélek az Isten egyháza legeltetésére vigyázókat tett s ugyancsak a szentlélek az egyházat tulajdon vérével szerezte. Már az mégis csak furcsa, hogy a léleknek is vére legyen, pedig az iró magyarázata szerint az az ige nem egyebet jelent. Kár hogy az iró nem hiszen a régi irásnak, mert akkor azt mondanám, hogy a régi irások szerint az *Isten* szónak ebben a versben nincsen helye, mert ott *Ur* van, már t. i. görögül!

Hogy ha végül valaki megmakacsolja magát s azt mondja, hogy nem tágit I. Ján. 5. r. 7. verstől „Hárman vagynak, a kik bizonyságoi tesznek a mennyben: az *Atya*, az *Ige* és a *Szentlélek* és e három egy“ azt én csak sajnálni tudom, mivelhogy önmagát ámitja. Már megirtam, hogy ez a vers csak mesterséges uton-módon volt belejátszva a bibliába, olyan formán, mint a mikor egyik kártyásnak nincsen tromfja s az osztó az asztal alatt szépen oda suhint neki egy jó ütő kártyát. Hát ez bizony nem volt bele irva a bibliába, csak bele játszották s a ki még most is ragaszkodik hozzá, az ugy van, mint a ki még ma is azt hiszi, hogy a nap megkerüli a földet egyik reggeltől a másikig, holott ma még a nem tanult ember is tudja, hogy nem a nap, hanem a föld forog. Hát bizony jó dolog az a világosság, de nem lehet tenni róla, ha nem mindenki szereti.

Egyben igaza van az irónak, abban, hogy a Prot. Egyh. és Isk. lapból vett idézet csakugyan nincsen az 1878. évfolyam 120. lapján, de ennek se nagyon örvendjen, nem az én hibám, mert ha még egy 8-as számot tesz a 120 után, mindjárt meglátja, hogy az 1208 s következő oldalon csak úgy van, a mint én mondám, hogy már többé Debreczenben sem bántják azt az ósdi kalvinista háromságot. Hogy igazságom kézzel fogható legyen, hadd irjak ide még egy-két dolgot a mi kis füzetemben nincsen meg.

Jézus megváltói művét a debreczeni hittan igy irja le: „Miként Keresztelő János, úgy ő is (Jézus) a bünbánat és megtérés következményének tartja a bünök megbocsátását; az ő halálának erre vonatkozásáról egy szóval sem emlékezik.“ „Az úri imában sehol sem találunk nyomára, hogy a bünbocsánat a Jézus halálából mint bünérti áldozattól tétenek függővé; sokkal inkább egészen szellemi, benső, a bünbánat áldozatától föltételeztetik.“ — „Istennek a bünök feletti haragja kell hogy megszüntettessék; de az Istennél, ki merő szellem és szeretet, nem véráldozat által eszközölhető, hanem bünbánat áldozata, Istenbeni szent bizalom és szent fájdalom által; másnemü kiengesztelés Istennél nem is gon-

dolható.“ De nem is idézek többet, mert ebből mindenki meglát-hatja, hogy igaz, a mit könyvecskémben megmondottam, hogy a régi kalvinismus kora lejárt, mert még Debreczen is megtagadta genfi nagy mesterét. Akár hogy haragudjanak némely kislelkűek, ma azt vallják a miért minket unitáriusokat szidalmaztak, szidal-maznak és társaságaikból kizárnak. Mi ezért nem neheztelünk, ha-nem örvendünk, mert látjuk, hogy az idő elégtételt szolgáltat ne-künk. Ezzel én is búcsut mondok s csak azt óhajtom, hogy legyen béke velünk! **Balatonparti magánzó.**

Az uj pénz.

Itt ott már láthatni a csinos arany s ezüst koronásokat, s szintugy vágyik az ember, hogy már egyszer töltse tele vele a zsebét. Semmi kétség sem fér ahoz, hogy nagy nyereség lesz az uj pénz behozatala, egyebet nem is emlitve, már csak azért is, hogy ezentul nem kell ráfizetnünk, ha idegen pénzt kell váltanunk vele, mint a hogy eddig rá fizettünk. A többi előnye rendre ki fog de-rülni. de hogy a hátrányait nehogy érezzük, jó lesz megismerked-nünk vele. Hogy az ismerkedés könnyen menjen, az „Arany em-ber“ vagy a rongyos bankó czimü, Vikár Béla irta s éppen erre a czélra szánt kis füzetből közöljük az ide vonatkozó részeket. Egy-szersmind ajánljuk, hogy a kinek van tiz krajczárja, ezt a hasznos és mulatságos füzetet szerezze meg.

A pénzek magyarázatára ugy kerül rá a sor, hogy a pénz-ügyminister Wekerle hosszasan beszélget a régi bankóról magával a királylyal s a falusi emberekkel, s azután igy szól:

„Ne higygyék emberek, folytatja Wekerle,
Hogy már most a bankó megszünik egyszerre;
Dehogy! Eleintén ugy lesz majd a dolog,
Hogy az uj pénz mellett a régi is forog:
Ezüstje meg reze, öregje-apraja,
Papiros- meg érczpénz mindenféle faja,
S hozzá jön az uj pénz: *arany, ezüst, nikkel*,
Bronz. Szolgálok kendnek nyomban mindenikkel,
Csak előbb elmondom, a mit tudni kell még:
Bankó lesz ám mindég, de van egy különbség:
Most a bankónk nem pénz, csak a pénznek füstje,
Nem váltja be kincstár aranyra, ezüstre, —
Külső országokban, a hol arany járja,
Ráfizet a magyar a banknótájárá;
Ezután a bankónk aranyat fog érni,
Aranyra fog szólni, azzal fogják mérni,
S nem forintra szól majd, hanem *koronára*,
És egy koronának fél forint az ára.

Két korona jár hát egy régi forintér',
Két korona, vagyis kerek kétszáz fillér;
Mivelhogy a fillér a korona fia:
Száz fillér van egyben, akkor nincsen hijja.

A huszkoronás.

Gyönyörü aranypénz, régi magyar divat,
Megvolt már hajdan is, Róbert Károly alatt:
Egy felén királyunk dicsö képemása,
Felismerszik rögtön egy szempillantásra,
Fején a Szent István koronája fénylik,
Szent István palástja ér lába fejéig,
Magyar ruha rajta, oldalán függ kardja,
Királyi pálczáját jobb kezében tartja,
Baljában az ország aranyos almája,
Apostoli kereszt kitüzve reája,
Irás fogja körül a király nevével,
Alatta pediglen az évszám kitével.
Karimája ennek az aranynak sima,
Hanem egy szép mondást rejt ez a karima,
Ferencz-József király jel-igéjeképpen
E szókat: *Bizalmam az ősi erényben.*

Tizkoronás.

Szakasztott a másik, formáját tekintve,
Csakhogy kisebb és rá *10 korona* irva,
Karimáján pedig nincs betü, csak czifra.

Egykoronás.

Ez sokkalta kisebb az ezüst forintnál;
Fele annyit ér csak: ötven krajczárt éppen.
Egy felén királyunk feje látszik képben,
Babérlevelekből koszoru van azon,
Neve, czime itt is körülötte vagyon.
Karimáján irás, ugyanazon szavak,
Mint a huszkoronás aranyén látszanak.
Más felin legfelül szent koronánk mása,
Remek a formája, finom a nyomása,
Körötte koszoru, abba nehány betü:
1 korona s az év, mikori veretü.

Nikkel.

Ihol van a *nikkel:* esüsthöz hasonló,
Csakhogy hamvas-szürke. Pénznek ez nagyon jó.
Nincs ugyan szép hangja, csak olyan goromba,
Nem cseng, mint az ezüst, a pengése tompa,
Nem diszlik a széle betüvel, irással,
Nem tünik ki ezzel, de kitünik mással:

Karimája végig be vagyon rovázva,
Sötétben is a kéz hogy el ne hibázza:
Arany helyett nikkelt hogy el ne fogadjon,
Avagy nikkel helyett aranyot ne adjon.
Ezenkivül benne nagy az állandóság,
Ez a mái korban olyan ritka jóság:
Nem kopik, nem vásik, a színit se hagyja;
Megkedveli majd a nép kicsinyje-nagyja.
Ilyen nikkelpénzünk kétféle van eddig:
A tiz krajczárt érő *20 fillér* az egyik.
Husz fillér, egy felén az irás erre vall,
Körülfogva szépen kalászkoszoruval;
Más felén középen a korona csillog,
Ez alatt az évszám, legalól egy csillag;
Körösközül pedig, láthatja kend emitt,
Az irás jelenti az aprópénz nemit
A *Magyar királyi váltópénz* szavakkal.
Ez a husz filléres lesz majd az uj hatos;
Kihez a 10 fillér igen hasonlatos:
Az öcscse amannak és szakasztott mása,
Egy neki a rajza, czifrája, irása,
Kivéve, hogy ez szól csupán *10 fillér*-ről,
Igy tehát éppen csak feleannyit érő.

Bronz.

Itt a nagyobb fajta: krajczár a darabja,
S nagyságra is épp a krajczárral egyez ám,
Ez a *2 filléres*, azt jelenti e szám.
Mint a nikkelpénzé, olyan a formája,
Csak ez a szó: *fillér* nem fért már reája.
Ebből 50 darab egy korona éppen,
Vagyis ötven krajczár. Kiolvassuk szépen.
Ez az *1 filléres*, a korona magja;
Ennek száza tesz ki egy koronát éppen,
Egy darabja meg jár félkrajczár fejében,
Akkora is éppen, mint a félkrajczáros;
De formáját nézve, láthatja kend János:
A 2 filléresnek ez a testvéröcscse,
A mi azon megvan, nem hibázik itt se.

—

Szivesen szolgálok még két tanitással:
Először is uj pénzt nem csak mi csinálunk,
Bécsországban is lesz, nemcsak itt minálunk.
Igy hát az ő pénzük majd nálunk is forog,
A miénkből viszont kapnak a sógorok.

— Szivére kötöm még, régi hivem János,
Pénzét a fiókban hevertetni káros!
Takarékba tegye, hogyha kell: kivegye,
Csak ládafiában a penész ne egye,
Mert biz' ugy a pénze könnyen lesz penészes,
De kigyelmed ugyan soha sem lesz pénzes!
Tolvaj is, meg tűz is megeszi, megissza,
Jó, ha veszett fejsze nyele térül vissza!

Barrows J. Sámuel látogatása Kolozsvárt.

Mikor a hosszas szárazság után egy juniusi nap reggelén megjelenik a csendes meleg eső, minden fü, fa és virág megelevenedik, uj erőt, uj kedvet nyer. Mi unitáriusok a magunkba zárkozott, csendes, s csaknem egyhangu élet után megelevenedve, lélekben megerősödve, reménységgel eltelve érezzük magunkat Barrows Sámuel ámerikai hitrokon látogatása után.

Barrows úr (olv. Berosz) a minket meglátogatott angol és ámerikai válogatott jeles férfiak legjelesebbjei közé tartozik.

New-Yorkban született. Atyja hollandi származásu volt. Baptista-kalvinista vallásban növekedett, de már egyetemen tanulása idejében átlátta, hogy az a tulságosan ósdi vallás nem neki való. Unitáriussá lett s Bostonban lelkészé választatott. Lelkészi foglalkozása alatt több első rendü hirlapnak, a többek között a New-York Tribune és a New-York Heraldnak volt dolgozótársa. Már ifju éveiben oly szerencséje volt a hirlapiráshoz, hogy egy pár esztendő alatt szép kis vagyont gyüjtött.

Jeles tehetségeit azzal méltányolták az unitáriusok, hogy a legrégibb, Európában is elterjedt „*Christian Register*“ szerkesztését rábizták. Ezt a nagy vállalatot könnyüvé és kényelmessé tette számára felesége, a ki minden irodalmi munkában jobb keze.

A mult év nyarán elhatározta, hogy egy évig fog utazni és tanulmányozni Európában. Nejével s nagy leányával (20 éves) és kis fiával (8 éves) szándékozott elindulni. A mikor barátaitól bucsut veendő volt, az a kedves meglepés érte, hogy azon az asztalon, a mely mellett bucsubeszédjét elmondandó volt, egy levél mellett 1200 dollár várt rá. Hogy neje is elmehessen, külön 500 dollárral lepték meg.

September eleje óta van uton s Angliából indulva a déli országokat meglátogatta, legtöbbet időzvén Görögországban. Junius hó 17-én estve érkezett Kolozsvárra. Kovács János tanárhoz szállott, mivel neki is Kovács hosszasan volt vendége Bostonban.

Rendkivül kedélyes és szellemes férfi. A mikor a kis gyermeket karjára veszi s czirogathatja arczát, vagy a mikor fuvolájá-

hoz nyúl s a házi leányt zongora mellé ülteti, hogy duettezzenek, senkinek sem jut eszébe, hogy a régi Görögország művészetét s régiségeit, s az uj Görögország nyelvét oly jól ismeri, mint akár egy egyetemi tanár.

Ha értésünkre esik, hogy kedves nejéről, ki ezelőtt egy hóval szállott tengerre, még nem hallott hirt, gondolnánk-e arra, hogy ő két nappal meghosszabbitja itt időzését, csakhogy a tudomány nesztorát Brassai Sámuelt Tordán meglátogathassa s mély elméje aknáiba bepillanthasson. Avagy minő összefüggésben van a Brassai filosofiájával a tordai sóbánya mélységes kebele, hogy azt meghallgatván, ebbe siet?

Hát ilyen a modern ember. Ő ott is, itt is, fenn is, lenn is, a két éves gyermek s a 93 éves bölcs szemében is az Isten mélységes titkait keresi s éppen abban rejlik páratlan jó kedélyének a titka, hogy ott is felfedezi a nagyszerüt s a szépet, a hol más ember semmi nézni valót nem lát.

De nem tanulmányozzuk tovább ezt a valóban érdekes férfit, hanem elmondjuk röviden Kolozsvárt mulatása főbb mozzanatait.

Vasárnap délelőtt Kovács tanár társaságában meglátogatta a Dávid Ferencz emlékkövét, s a templomunkban végig hallgatta az istentiszteletet s a mint mondá, kilencz hónap óta először imádkozott övéi körében, szive szerint. Az E. K. Tanács gyülésében megjelenvén, a főtiszt. püspök úr melegen üdvözölte, mire ő a következő szép beszéddel válaszolt:

Atyámfiai és tagjai az unitárius E. K. Tanácsnak:

A mai napon életemnek egy álma valósult meg. Mióta európai utamon elindultam, mindig óhajtoztam arra, hogy egy gyülekezettel imádkozhassak. Beutaztam Európa nyugoti, déli és keleti országait, de ma volt első alkalmam arra, hogy unitárius templomban lehessek. Ugyancsak ma sikerült megjelennem azon a helyen, a melyre minden unitáriusnak el kellene vándorolni. Mi sokat hallottunk Dávid Ferenczről s az ő páratlan életéről és munkásságáról, melylyel megalapitá a magyar unitárius egyházat; de nekem ma kedvezett a szerencse arra, hogy megnézzem azt a követ, a melyről ő először hirdette az unitárius vallás magasztos igéit.

A mikor még kis fiu voltam, egy napon New York utczáin rendkivüli nagy néptolongás és csoportosulás volt. Ezernyi ezer ember gyült össze az utczákon s a téreken. Anyám engemet is ki vitt és karjára véve feltartott, hogy lássam a legnagyobb és legelső magyar embert Kossuth Lajost. Ez az emlékem kisérni fog engem életemen keresztül. Gyermekkori álmam megvalósult, hogy lássam Kossuth országát s most, mint férfi, ezennel meghivom önöket a mi országunkba s biztositom arról, hogy mindig a legszivesebben fogok tért nyitani önöknek lapom a Christian Register hasábjain.

Üdvözlöm önöket az ámérikai 200.000 unitárius nevében; üdvözlöm dicső martyrjaikért Önöknek nagyszerü multjok volt s ha én a mi multunkra visszatekintek, nekünk is volt egy nehány nagy nevü emberünk.

Nemcsak az amerikai, hanem az angol unitáriusok nevében is szólhatok ezen a helyen s kijelentem, hogy baráti üdvözletüket hoztam s kifejezem, hogy bámulattal és örömmel tölt el minket az önök multja s közösen tápláljuk a reményt egy leendő szép, jövő iránt s ebben az értelemben fogadják szives üdvözletemet! (Éljen.)

Az E K. Tanács megválasztotta tiszteleti egyh. tanácsossá a mit nagy örömmel fogadott.

Kedden estve az E. K. Tanács közvacsorát rendezett tiszteletére. Ennél lelkesebb és szellemesebb vacsorát ritkán láttunk. Barrows urra is a lehető legjobb benyomást gyakorolta.

A leányiskola vizsgáját meglátogatta s a gyermekek énekében rendkivül gyönyörködött.

Ezen kivül minden nap közös ebéd és közös vacsora volt tiszteletére magánházainknál. Hétfőn ebéd a főt. püspök urnál, estve angol club gyülése; kedden ebéb Péterfi Dénes lelkésznél; szerdán ebéd Boros György tanárnál, vacsora Nagy Lajos tanárnál; csütörtökön Barrows úr a Boros György tanár társaságában kirándult Tordára s ott Varga Dénes igazgatónak volt vendége. Tordán nagyon érdekesen beszélgetett Brassai urral, kikérdezvén phisophiai és theologiai nézeteit. Meglátogatta ott a vallás szabadsága kihirdetésének hajlékát az u n. Bathori kastélyt; az unitárius templomot, melyben a szószékre állván felolvastatta Moz. 4. könyve 8. része négy utolsó versét s azután saját nyelvén elmondotta áldását. Pénteken Kovács János tanárnál volt közebéd s estve kikisértük a vonathoz, a hol először a papnövendékek búcsuját tolmácsolta angolul Lőfi Ödön, azután mi kivántunk szerencsés utat.

Ugy tetszett nekünk, hogy Barrows urnak kedves és kellemetes volt közöttünk időzése. Mi határozottan nyilvánithatjuk, hogy minket itt léte, remeknél remekebb beszédei felvillanyoztak s ámérikai hitrokorainkat még közelebb hozták szivünkhez, mint a mennyire eddig voltak. Örvendünk, hogy szerencséltetett s csak azt sajnáljuk, hogy aránylag kevés emberrel érintkezhetett s még inkább sajnáljuk, hogy olvasóinknak csak ennyit mondhattunk el itt időzéséről.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

Vizsgák. Az osztályvizsgák a főiskolában lapunk zártakor még folynak, de az érettségi lejárt és pedig az előzményekhez képest meglepő szép eredménynyel, mivel jeles volt: 4, jó 7, elégséges 4; hogy ezek mellett 4 egész évre s öt kéthóra vissza vettetett, nem is lehet feltünő. Két magán tanuló is volt s azok mindketten visszavettettek egy évre. A jelesen végzettek: Simándi József, Grátz Gusztáv, Kozma Endre és Veress Zoltán.

— **Emlékünnepély.** „A theol. olv. és önk egylete“ f. év junius 4-én egy igen jól sikerült emlékünnepélyt rendezett Channing E. Vilmos halálának 50-dik évfordulóján. Az ünnepély egyes pontjai között az ifj. dalárda énekelt szivemelő, megható dalokat Iszlay Márton igen ügyes vezetése mellett. Az ünnepélyt Biró Lajos e. elnök fenn közölt beszédével nyitotta meg, mire Boros György védnök olvasott fel Channing életéről, példányképéül állitva fel őt a szabadelvü papságnak. Ezután Sándor Géza papnöv. Channinghez irt pályanyertes odáját szavalta el szokott sikerrel és kiváló eredménnyel. Végül Demeter Dénes papjelölt tartott egy felolvasást Channing neveléstani eszméiről, röviden és mégis behatóan sorolva fel azon eszméket, melyek egy gyermek, egy férfi tökéletesedését eszközlik.

Ez ünnepély volt az első, melyet a papnövendékek magok erejökön nyilvánosan rendeztek s ez buzditás lehet arra, hogy minden évben, legalább egyszer egy-egy nagy emberünk emlékét felujitsák. A jelenlegi alkalommal jelét adták a papnövendékek, lelkes védnökükkel együtt annak, hogy e kor legnagyobb papja és annak nagyszerü eszméi iránt kiváló érdekkel viseltetnek. Vajha mindnyájunkban megtestesülnének Channing eszméi; vajha azok által vezéreltetnénk papi hivatásunk megvalósitásában!! — Nagy Lajos, papnövendék.

— **Jó, hogy van püspökünk.** Az ámérikai Christian Register ezt irja: A kereszténység egyesitésére nagyon sok javaslatot tesznek, de olyant, a melyiket bármelyik egyház elfogadhatna, még egy sem tett. A katholikus egyház könnyü módot ajánl. A pápa nyitva tartja az Egyetemes concilium ajtait, hogy az elidegenedett és tévelygő keresztények visszatérhessenek a nyájhoz. Az Angol Egyház ajánlkozik arra, hogy ő a többi egyházak lelkészeit részesiti a felszentelés kegyelmében. Egyik sem talál visszhangra. A Christian Register egy, még nem emlitett uj módot ajánl. Bármelyik „szakadár“ egyházat meg lehetne váltani, ha az igazi kovászból egy keveset bele vegyitenénk. A helyett, hogy a congregationalis vagy más egyházat oda alázzuk, hogy ők behivjanak egy idegen püspököt, a ki felszentelje uj papjaikat s azzal visszabocsássák, jobb volna püspököt kérni az angol vagy ámérikai püspöki egyházból s azt fel kellene hatalmazni, hogy lépjen be egyik vagy másik egyázba s ott végezze a felszentelést. Egy ilyen ember éppen elég volna arra, hogy körüljárván, felszentelje a lelkészeket s felavassa őket, hogy a vallásnak szolgálatába állhassanak. Ezt mi — mondja a lap — a congregationalis és presbyterianus hiveknek ajánljuk figyelmükbe, minthogy nekünk ilyes valamire nincs szükségünk, mert nekünk a Magyar Unitárius Egyházban van püspökünk, van historiai püspökségünk már háromszáz év óta, melyet elismernek az osztrák-magyar birodalom kormányai s a mely az opostoli succesiora éppen oly jogos igényt tarthat, mint akár az anglikánus. Ha nekünk püspöki felszentelésre van szükségünk, nincs miért máshoz menjünk. Ha Ferencz püspök eljőne a chicagoi congressusra, könnyü volna tőle bárkinek is felszenteltetni s azután ha valakit megválasztanának püspöknek, azzal az ámérikai talajon is megkezdődnék az unitárius egyházban az apostoli successio.

— **Záró ünnepély.** A kolozszári unitárius főiskola ifjuságának önképző köre és zeneegylete junius 11-én tartotta meg záró ünnepélyét, mely alkalommal a főiskola nagy diszterme zsufolásig megtelt. Az ünnepélyt az Apollo-kör zenekara nyitotta meg igen ügyesen előadott indulóval. Ezután Grátz Gusztáv önképzőköri elnök tett jelentést a kör 1892/93. évi működéséről s az év folyamán kitűzött pályázatok eredményeről. Összesen kilencz pályatétel volt kitűzve; minden pályatételre több mű versenyzett. A költői pályatétel volt: Elegia Petőfi sirján, dijat nyert Lőfi Ödön, dicséretet Barabás József. Prózai pályázatra ki volt tűzve egy tanulmány Csiky Gergelyről, nyert Simonfi Márton. Szépirodalmi pályatételképpen ki volt tűzve egy elbeszélés tetszés szerint választható tárgyról. Jutalmat nyert Grátz Gusztáv, dicséretet szintén Grátz Gusztáv. Az irodalmi pályadijat Grátz Gusztáv nyerte el báró Eötvös Józsefről szóló dolgozatával. Miveléstani tanulmányával (Channing Ellery Vilmos neveléstudományi eszméi) nyert Nagy Lajos; társadalmi dolgozatával („miért kell és hogyan lehet az aesthetikai érzést fejleszteni“) jutalmat szintén Nagy Lajos, Deák Ferencz pedig dicséretet. A természet-

tudományi pályatétel a következő volt: A növényi rost és gyakorlati alkalmazása a jutalmat Grátz Gusztáv nyerte el, mellékjutalmat nyertek Dr. Nyiredy Géza tanár ur ajándékából Feldheim Mór, Simonffy Márton és Nagy Lajos; Történelmi dolgozatával (Amerika fölfedezése és annak következményei az emberiségre) jutalmat nyert Grátz Gusztáv, mellékjutalmat Kőváry László isk. felügyelő gondnok ur ajándékából Barabás József. Görög fordításért szintén Grátz Gusztáv nyert jutalmat. Összesen 31 mű pályázott, melyek közül 17 részesült kisebb vagy nagyobb jutalomban.

Az ünnepély műsorát ezután részint zenedarabok, részint szavalatok töltötték ki. Nagy tetszést ért el Feldheim Mór hegedüsolojával, melyet a közönség megismételtetett. A Sipos-testvérek hegedüduojának, Grátz Gusztáv és Kozma Endre zongorán előadott csárdásának is bőven kijutott a tapsból. A dalárda Iszlai Márton vezetése alatt ért el zajos sikert, bár tagjai alig találhattak helyet a teremben. Nagy Lajos komoly szavalatával általános figyelmet keltett, épp ugy Peller Izidor Grátz Gusztáv alkalmi csevegésének felolvasásával. Ugyancsak Peller Izidor keltett nagy derültséget és aratott viharos tapsokat a „Loco" czimü monolog elszavalásával. A minden tekintetben sikerültnek mondható ünnepély csak fél hat óra után ért véget.

— **Vargyas.** Mint minden évben, ugy az idén is megtartók jun. 4-én majálisi innepélyünket. Nem a zöldben, mint máskor, mert az idő erre nem volt alkalmas. Innepélyünket széppé és örökre elfelejthetetlenné tették a gyermeksereg előtt a mi kedves pártfogóink.

Mélt. Daniel Lajos ur és neje Pálfy Mártha Őnagysága a gyermekeknek kiosztás végett küldtek egy kemencze kalácsot. Br. Reichling M. Nándor ezredes ur 5 frtot. Mélt. id. Daniel Gábor főgondnok ur 2 frtot. Tek. Györke Károly erdőgondnok ur két legjobb tanulónak adott 2 koronát. Élvezet volt látni, mikor 250 tanuló gyermek mindenike egy-egy darab kalácscsal a kezében innepel.

Ez alkalommal osztottunk ki 40 jó tanuló gyermeknek jutalmul 40 drb. „Fiatalság Barátját" is. Nagy volt tehát gyermekseregünk öröme, de nem kisebb a szülőké is. A gyermekek szétoszolván, mi 4—5 család egy társas vacsorára gyültünk össze Tiszteletes Kisgyörgy Sándor vendégszerető házához, a hol természetesen pohárköszöntőkben rendre mind éltettük a mi pártfogó urainkat, kik az alkalmatlan idő miatt most távol kelle hogy maradjanak. K i s T a m á s.

— **Nyilvános köszönet.** A kik 40 éves lelkészi jubileumom alkalmából irányomba sürgönyeik vagy leveleik értelmében jó kivánataikat kifejezték, mindazoknak hálás és szives köszönetet nyilvánitok.

Bölön, jun. 14. 1893. L ő f i Á r o n, unitár. lelkész.

— **A küküllői egyházkörben** 1892-ben tett kegyes adományok kimutatása:

Á d á m o s o n id. Kovácsy Sándor ev. ref. hagyományozott 100 frtot.

B.-S z t-M i k l ó s o n adományozott m.-frátai Endes Lila k. a. egy urasztali kenyér- és bortakarót, értéke 8 frt. Máté Lajos, mig ott pap lesz, urvacsorai kenyeret. Dr. Müller Frigyes n.-szebeni első pap a szebeni luth. presbyterium nevében a papi házra 10 frtot.

D.-S z t-M á r t o n b a n özv. Udvar Imréné egy szószék-takarót, ért. 7 frt. Szabó Dániel volt pénztárnok legatum alapul 12 frt 23 krt.

D o m b o n Miklós Józsefné Hunyadi Anna urasztali takarót, ért 3 frt. A hivek uj orgonát csináltattak, ért. 1000 frt, ennek alapját Kisgyörgy József tette volt le 70 v. csőstörökbuzában.

H a r a n g l á b o n Pásztóy D. Lőrinczné Koncz Klára két pohártakarót, ért. 8 frt. Özv. Szathmári Gyuláné három ünnepen urvacsorai kenyeret és bort

S z e n t b e n e d e k e n harii lakós Szász Józsefné Solymosi Klára egy szószéktakarót. Gvidó Béla templomkijavitási alapul 1 véka tiszta buzát.

S z ő k e f a l v á n Paget A. Olivér két öl követ a papi házhoz. Gvidó B 1 véka buzát kenyérnek a kőhordók részére. H Gaál Domokos alispánné Cserey

Helén (r. cath.) őméltósága védnöksége és D. if. Pataky László úr elnöklete alatt a papi ház javára rendezett bál tiszta jövedelme 151 frt 57. kr. Szabó László egy szekér isk. fára 2 frt 16 krt.

A köri vizsgálószék jegyzőkönyve alapján közli Gvidó Béla, h. jegyző.

— **Ujból is** kérve kérjük a lelkészeket s az egyházközségek gondnokait gondozzák a középületeket s különösen a templomot. Ha a templom fedelére hulló esőviznek a levezetésére nincsen csatorna, a templom alapjánál készitsenek követett árkot és vezessék le az esővizet, mert tiz eset közül kilenczszer az az okozza a templom fala megrepedését, hogy az alap alá ázik s itt-ott alább sülyed s maga után huzza az épület falát. Egy kis elővigyázattal nagy költségtől menthetjük meg az ekklesia pénztárát!

— **Szives kérelem.** A tisztelendő lelkész urakhoz intézett kérdéseimre több helyről nem érkezett még válasz. Jelen alkalommal megujitom eredeti kérésemet s kiegészitem azzal, hogy a ki egy vagy más okból nem szándékozik válaszolni a kérdésekre, sziveskedjék azt nekem a legrövidebb uton megirni, hogy tudjam mihez tartsam magat. Tisztelettel Boros György.

— **Új lelkész.** Biró Lajos lelkészjelölt, az unitárius főiskola főnöke, kit a főt püspök úr a várfalvi ekklésiába rendes lelkésznek kinevezett, julius 9-n fog beköszönteni. Jó sikert kivánunk!

— **A sepsiszentgyörgyi társegyház** tagjai lapunk utján is szives figyelmökbe ajánlják a t. egyháztanácsos uraknak a kibocsátott gyüjtőbárczákat és aláirási iveket s kérik a kegyes támogatást.

— **Pálffy Dénesné,** szül. báró Bánffy Josefin asszony meghalt május 27-én, s eltemettetett 29-én. Nem tudjuk, az élőket avagy a halottat fájlaljuk-e, oly nagynak tartjuk ezt a veszteséget. A már néhai, Erdélyrészünkben magas származásánál fogva a legelsőkhöz tartozott, de nemes fenkölt lelke, kiváló nemes szive megkülönböztette őt a legtöbbektől. Kiválóan bizonyitja ezt különösen az a tette, hogy Tarcsafalván az unitárius egyházközségnek pártfogója volt s áldozatkészségét nem egyszer éreztette. A megfosztott család feje Pálffy Dénes tarcsafalvi nagybirtokos, sz.-kereszturi iskolánk f. gondnoka jobb kezét veszitette a gyöngéden szerető nőben. Gyermekei: Mártha, vargyasi Daniel Lajosné, Marie, b. Bánffy Kázmérné és Josefine a pótolhatatlan édes anyát siratják s vigasztalások csak az lehet, hogy a kik ismerték, azok őszinte mély részvéttel osztoznak méltó nagy bánatjokban. Legyen áldott emléke itt az élők között és csendes pihenése ott a boldog lelkek társaságában!

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Az Egyházi Fő Tanács a f évben október 29-én fog megtartatni Kolozsvárt.

A Dávid Ferencz Egylet közgyülése az őszön fog megtartatni később meghatározandó napon. A központi választmány a fiók-egyletek véleményétől teszi függővé határozatát, miután a háromszéki fiók-egyletből Simó János tagtárs azt az inditványt tette, hogy a közgyülés ideje a főtanácsétól választassék el és más napon tartassék. Ez az inditvány jelenleg a f.-egyletek előtt van s sorsa azok határozatától függ.

Bányabükkön, Kolozsvár tőszomszédságában, E. K. Tanácsunk egy 1400—1500 holdnyi birtokot vásárolt meg. A birtoknak több mint kétharmadrésze tölgy erdő s egy pár esztendő mulva egyike lesz legjövedelmezőbb birtokainknak. Mi csak üdvözölhetjük az E. K. Tanácsot, hogy a rendelkezése alatt álló pénzalapokat ilyen közelfekvő s első minőségü birtokba fektette.

A nyári vasárnapi tanitás a mult évben feltünő szorgalommal gyakoroltatott sok ekklésiában; reméljük, hogy ezen a nyáron még gazdagabb lesz az aratás az Úr szőllőjében!

Az Unitárius Közlönyre az előfizetést mindig elfogadjuk uj tagoktól is, s ezennel közhirré tesszük, hogy a ki hat uj előfizetőt egyszerre beküld, annak a lapot ebben az esztendőben ingyen fogjuk küldeni. A lap (2 korona 40 fillér) 1 frt 20 kr. Kérjük, ne sajnálják érette a szót.

Lőfi Áron háromszékköri esperes arczképét fogjuk közölni lapunknak szeptember 1-én megjelenő számában. Ugyanakkor fogjuk közölni lapunk rendes dolgozó társának Végh Mátyás tanár urnak a jubileum alkalmára „Emlékül“ irt szép költeményét. Megrendeléseket elfogadunk augusctus 20-ig s reméljük, hogy a kör mindenik lelkésze beküldi megrendelését. 10 pld. ára 1 frt.

A Fiatalság Barátja olvasóihoz. A konfirmacioi számban a „Kis tudakozóban“ közölt talányok megfejtését ezen a helyen tudatjuk.

Szórejtvények. 1. nevetés, 2. templom, 3. hintó, 4. ablak, 5. ökör, 6. kötél, 7. sarló.

Anagram. Mert valaki azt cselekszi, a mit akar az isten, az nékem az én atyámfia.

Számfeladványok. 1. Marad két szál gyertya, mert a harmadik el ég. 2. Három óra alatt. 3. $999^{9}/_{99}$.

Betürejtvények. Apad a Duna. A kántor énekel Két határ. Nagy péntek. Fiatalság Barátja.

1	2	3	4	5
2	3	4	5	1
3	4	5	1	2
4	5	1	2	3
5	1	2	3	4

Mindenik talányt megfejtették: Lukácsi József, Lőrinczy Géza Kolozsvár. Több-kevesebb talányt helyesen fejtettek meg: Kolozsvárról: Benczédi Andor és Ferencz, Csongvai Dénes, Csép Miklós, Boros Ella, Gelei Gyula, Rend Tihamér, Kovács Sándor. Tordáról: Bölöni Etelka, Kilyéni Erzsi, Solymosi Emmi, Májai Dezső, Varga Béla, Borbély Gyula, Adorján Jenő, Géza, Ferencz, Czakó László, Veress Géza, Viski Károly, Gálfi Ferencz, Albert Bandi, Tatár Arpád, Szabó Ilona, Szacsvai Lázár, Székely Dezső, Kovács Mózes, Székely János, Rák Ferencz, Siménfalvi Tihamér, Heltmann Ervin, Fodor Károly, Steit Frigyes, Balog János. Székely-Keresztúrról: Székely Béla. Recsenyedről: ifj. Máté István és Orbán Sándor. Várfalváról: Ferenczi Mózes.

A jutalmakat az egyleti titkár a megfejtők között az unitárius főiskolában a tanulók előtt nyilvánosan sorsolta ki. Az első dijat Lukácsi József V. oszt. tanuló sorsolás nélkül nyerte el, miután versenytársa a Fiatalság Barátjának nem volt előfizetője s e miatt a pályázatban nem vehetett részt. A fennmaradt kilencz dijra többi megfejtők mindenike futott egy számmal és a sorshuzó kis fiu a 2-ik dijra: „Felméri: Uti levelei“, kihuzta a számát Solymosi Emminek Tordáról; a 3-ik dijra: Jó gyermek könyve, kihuzta Gelei Gyula nevét Kolozsvárról; a 4-ik dijra: Egy nagynéne levelei leányokhoz: Killyéni Erzsi nevét Tordáról; az 5-ikre: Orbók: mértani feladványok: Májai Dezső nevét Tordáról; a 6-ikra: „Fiatalság Barátja“, Adorján Jenő nevét Tordáról; 7-ikre: „Unitárius

Közlöny" 5-ik kötete: Adorján Ferencz nevét Tordáról; 8-ikra: Orbók: számtani feladványok: Boros Ella nevét Kolozsvárról, 9-ikre: Arany népies költeményei: Borbély Gyula nevét Tordáról; 10-ikre: Jó könyvek: Máté István és Orbán Sándor nevét Recsenyédről.

A díjat a szerkesztőség elküldötte mindenkinek s reméli, hogy ezóta kéznél vannak s máris sok kedves órát szereztek ugy a nyerteseknek, mint szülőiknek.

A szerkesztőségnek *izenete is van* a kérdezősködőkhez és többi ifju barátaihoz és pedig a következő: A *Fiatalság Barátja ujból meg fog jelenni,* még pedig a legközelebbi szeptemberben az iskolai év kezdetén, ha a szerkesztőségnek izentek akár a lelkész, akár a tanitó urtól. A ti leveleteket is szivesen vesszük s annak örvendeni fogunk. Ha kedvetek lesz egy uj Fiatalság Barátjára, ujból lesznek talányok is s díjak is, még pedig 10 darab, mint a jelen alkalommal. Jó mulatságot kivánnak mindnyájotoknak a nyári szünidőre

a Fiatalság Barátja szerkesztői.

Kimutatás. A háromszékköri fiók-egyletbe tagsági díjaikat befizették a következők: Lőfi Áron esp. 1 frt, Kis Sándor jző 1 frt, Szentiványi Miklós f. gondnok 3 frt (91 - 93.), Serester Sándor 1 frt, Serester Matild kiasszony 1 frt, Kőkösi ekkla 1 frt, Kriza Sándor 1 frt, Albert Lőrincz 1 frt, Nagyajtai ekkla 1 frt, Kádár Lajos 1 frt, Simó János 1 frt, Faluvégi András 1 frt, Imre József 1 frt, Göncz Mózes 2 frt (92—93). Veres György 1 frt, Gyertyánfi Emil, Zsigmond Áron, Nagy Áron, Benedek Lajos, Ungvári Lajos, Kővendi Mihály, Benedek János, Dávid Ágoston, Siklódi István, Pál Sándor 1 frt. — Kriza Sándor nagyajtai lelkész úr f.-egyletünknek ajándékozott 1 frt. Köszönet ezért.

A többi tagtársakat is tagdíjaik befizetésére annyival inkább kérem, mert ily kevesen — az év ezen szakában — még egszer sem fizettek. Simó János f.-egyl. pénztárnok.

A D. F. Egylet pénztárába 1893 május 28-tól—junius 28-ig a következő befizetések történtek:

1 frt rendes tagsági díjat fizettek 1891 - 93-ra: Nagy Sándor, Szucsák. Székely József, Torda. 1893-ra: Biluska Józsefné, Kolozsvár. Kelemen István, Botár János, Toroczkó. Zsigmond Ferencz, Sinfalva.

1 frt 20 kr. előfizetési díjat fizettek 1892-re: Thuri Elekné, Palatka. 1893-ra: Pap Mózes, Sz.-Keresztur. Engel Gáborné, Kolozsvár. Toth Albert, Varsolcz. Pálfi Dénes, Tarcsafalva. Szekula Ákos, Kolozsvár. Simó János, háromszékköri pénzt. fizetett 14 frtot.

A F. B. czimü füzetre fizettek: Kis Mózes, Kökös 2.64 frt. Nagy Dénes, Körispatak 1 frt. Pap Mózes, Sz.-Keresztur 1.50 frt. Pálfi János, Toroczkó 10 frt. Gál Kálmán, Kolozsvár 20 kr. Kecskeméti Elek, Kolozsvár 5.20 frt. Kelemen Albert, M.-Szt.-Király 2 frt József Dénes, Dombó 2 frt. Titkártól hirdetésért 9 frt 30 kr. Pázsint Mihály, S.-Kilyén 1 frt.

Tisztelettel kéretnek a t. hátrálékosok ismételten tartozásaik beküldésére.

Kolozsvárott, 1893 junius 27. **Iszlai Márton**, pénztárnok.

Az „Unitárius Közlöny" I—V. kötetéből teljes példányokkal rendelkezünk. Egy-egy kötet 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.)

TARTALOM: Megtérés. (Költ.) Tarcsafalvi Albert. 97. lap. — Channing Ellery Vilmos emlékezete. Biró Lajos 100 l. — Árkosi Dénes. (Arszképpel.) Dr. Hankó Domokos. 102. l. — Az apostoli hitforma. 110. l. - 40 éves papi jubileum. Tudósító. 110 l. — Vidéki levél. Falusi. 114. l. — Barátságos beszélgetések az unitárius vallásról. Balatonparti magánzó. 115 l. — Az új pénz. 118. l. — Barrows J. Sámuel látogatása Kolozsvárt. 121. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak 123. l. — Egyleti élet és munkásság. 126. l. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt. (Belközéputcza 10.)

VI. kötet. Kolozsvár, 1893. Szeptember. 9. szám.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTIK: Dr. BRASSAI SÁMUEL és BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára egész évre 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) **Egyes szám ára:** 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai 5 évi kötelezettséggel egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Iszlai Márton egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra (unitárius leányiskola).

Lőfi Áron.

(Arczképpel.)

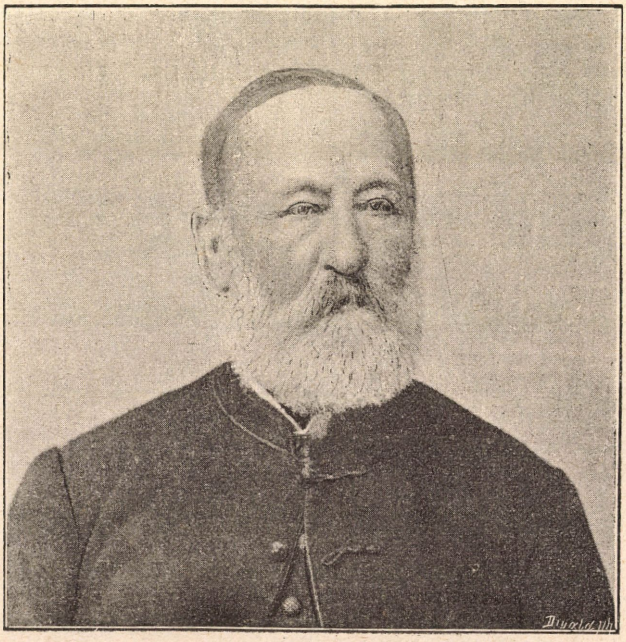

Lőfi Áron 1825 szeptember 17-én született. Kevés székelybirtok tulajdonosa, a higgadt gondolkozásu atya, 3 fia közül egyiket akarta tanittatni, a két nagyobbnak nem volt erre hajlama; Áron legkisebb — alig tiz éves — önként ajánlotta magát a

tudományos pályára s Ferencz nevü 2 évvel nagyobb koru fivére helyett, ennek testére szabott öltönyébe bujtatva, kezdette Székely-Kereszturon tanulását s Kolozsváron folytatta az 1848-ik évig.

Forradalmi katona lett az önkéntes sorhadban, több csatában részt vett s a világosi fegyverletételnél főhadnagyi ranggal volt jelen. A következés elől menekülésre lett volna alkalma, de bevárta a következést s beosztva az osztrák hadseregbe, Velenczébe küldetett; 1851 október 14-én elbocsáttatott szabadsággal s gyalog utazott haza, Laborfalvára, szülői karjai közé, kimerülve a hosszu út fáradalmai és nélkülözései miatt, betegen; e betegségéből deczember hóban felépülve, visszatért tanulmányai bevégzése végett a kolozsvári főtanodába. 1852 februárban a tordai algymnasium főnöke, 1853 január végén dézsfalvi lelkész; 1860. május 16-án bölöni lelkész és 1880. november 11-én a háromszéki egyházkör esperessévé lett.

Nősült 1861 január 2-ikán s 4 fiu és 3 leány atyja lett, kiknek nevelése — neje 1883. évben elhalván — neki nagyon sok gondot adott.

Alkotása az egyházi életben a bölöni ekklézsiában és az egyházkörben az anyagi jóllét és a szabad gondolkozás fejlesztésében áll, mely feladatát annyira híven oldotta meg, hogy a folyó 1893. évi junius 11-én 40 évi lelkészi szolgálata betöltésével megtartott jubileuma — az esperessége alatti egyházkör által rendezve — fényesnek mondható: elismerésül szolgálata érdemeiért.

Laborfalván, 1893 junius. **Kiss Sándor.**

Emlékül

Lőfi Áron esperesnek papságának negyven éves jubileumára.

Szabad hazáról álmodék az ifju,
Kivíva minden, miért kardot foga.
Álmában pap volt, vállán palástja
S telve hivőkkel az Urnak temploma.
Ünnep volt: a feltámadás ünnepe,
Ajkán a szó, mint permeteg hullt alá:
Nem vész az el soha, mi égből eredt,
Bár egy világnak haragja sujtaná.
Nem marad földben, a mi halhatatlan,
Bár sirján tombolva örül a gyáva:
Kitör onnan is, mert élete örök
S megdicsőülten tér vissza honába.

Vissza honába . . . ez édes gondolat
Felébreszti ismét a zord valóra.

Ah, de nem magyar föld ismert egének
Borult föléje mosolygó kék boltja.
Fényesebb volt tán a lagunák felett
S merészebben vált ki a hajnalcsillag,
S mit enyhe szárnyán hozzá küld a szellő
A Lombard-sikról, bóditóbb az illat.
Ah de mindez oly szokatlan, oly hideg,
Lelkét nem érdekli, nem ragadja el,
Mosolygó arczra s bájoló zenére
Még fásultabb lesz az ifjui kebel.
Ámde nő vágya egyre: az a honvágy,
Mely csak igazán magyar szivben terem,
A mikor távol az édes hazától
Nehéz fegyverben *szolgálni* kénytelen.
Mikor a gyászos anya életere
Lekötve vadul és csak alig lüktet,
Fosztva ékétől, a szent szabadságtól,
Bár oda adók érette vérünket.
Ah az a honvágy keverve keservvel
Néha ugy elfogta érző kebelét,
Hogy gyakran megeredt könnyének árja
Sohajtva ejté ki hazája nevét.
Átélte ujra a nagy küzdelmeket,
Ott vala a csaták bősz viharába'
Száguldó parípán, kifent aczéllal
Résztvett ő is a hősök babérjába'.
Látta a halált s nem remegett tőle,
Bár miként a kalász hullott az ember,
Mert tudta, hogy csak gyávát ér csapása,
De a bátorhoz közeledni sem mer.
Hogy forrt kebele, mint villogott szeme
A nagy időknek dicső emlékibe',
Ah de most hirtelen elborul arcza
És szent haragra lobban tekintete.
Egy szó kél ajakán, egyetlen szó
És e szóban milyen sok fájdalom,
Mennyi gyász és mennyi reménytelenség:
»Világos« te áldatlan sirhalom,
Hol utolért a zord sötét éjszaka,
Golyó és bitó, rablánc és bujdosás
S a mi mindannyinál százszor súlyosabb,
Haj, ez egyszer itt győzött az árulás.
Hálóját kiveté az ifjura is,
Hadnagyi ruháját letépték róla
S most Olaszhon enyhe ege alatt

Szivét a honvágy tépi, marczangolja.
Oly epedve várja szabadulását,
Hogy mikor jön el az édes óra már,
Mikor lehányva megutált fegyverét,
Repülhet haza, mint a szabad madár.
El-elkiséri szeme légi utján
A barna felhőt, a mint északra tér,
Sohaját küldi a szellő szárnyain . . . .
Reménye kihal, majd ismét ujra él.
És ujra éledő reménye teljesült:
Szent hazája határát átlépheté,
Csókját lehelte a néma göröngyre,
Sietett, repült a szép Erdély felé,
Hol az ismert bérczek kék határin át
Hivólag köszönté drága otthona,
Hol rokon s barát ölelő karja közt
Feledve lön átélt hosszu nyomora.
Ifju volt s az ifju oly könnyen feled.
Ámde szivében olthatatlan ége
A honfibú, melynek emésztő lángja közt
Kilépe az élet szinterére . . .
Más harczot kezdni, tán megasztosabbat,
Hol a hitnek szent könyve: a biblia
Lön fegyvere, a melynek fénye mellett
A nemes harczot kellene megvívnia:
Ha elveszett a haza szabadsága,
Védve legyen a lelkiismeret!
S az *Áron* probált erejében
Bizva lépett a vezér *Mózes* mellé,
És megosztá búja-gondját sergivel
A sok csapás közt vigaszt hintve szét
S ha néha napján volt még öröme is
Megosztá azt is, bár szive vérezék.
Oh hányszor nem látta a habok között
Sülyedni azt a drága kis hajót,
Melynek árboczát az *„egység“*-nek hite
Állitá fel s átélt háromszázadot.
Most küzdve *„behajtott lobogó“* alatt,
Majd *„csend s vihar váltják egymást“* felette,
Most *„üldözött testvért siet fölvenni“*,
Majd ismét *„a Golgotha“* remegtette.
De uj életet nyer a *„romok között“*,
Adván a jó ég *„halhatatlanokat“*,
Kegyes szemével rája is tekint:
Felhozza napját s büszkén vallja most

Van joga az élethez „*törvény szerint*".*
Te vagy, te kis hajó egyházunk képe,
Áldás reád és áldás azokra is,
Kik a nehéz mult viharát átélve
El nem szédültek bármi nagy okra is,
De talpra álltak Anteusként ujra,
Erős kezökbe evezőt ragadva,
Izzadásuk bérét nem várva mástól:
Föllelék azt ennenmagukba.
Mert hisz minél keserübb a küzdelem,
Annál édesebb a lelki jutalom,
A fáradozásnak bére kétszeres,
Ha a hálaérzés dereng át azon.
Éltünk delén avagy hajlott korunkban
Oh csak egy lehet a békitő vigasz:
Hogy a mit *hazánk- s egyházunkért* tevénk,
Nem vész soha, mert az ügy *szent igaz.*
Ez édes gondolat ada uj erőt
Ifjunk szivébe, a midőn kiszálla,
S a mult küzdelmének fényes képe
Derüt bocsátott nemes homlokára.
S ha megűlte vállát az élet terhe,
S ha csapást mért rája a sorsnak kénye:
Önlelkéből nyere vigasztalást:
Enyhült szive s fennmaradt reménye,
Reménye, hogy majdan biztos révbe ér,
Hol nemes munkáján végig tekinthet
S örömre gyulhat arcza, mert boldogok
Haza és egyház: eme drága kincsek.
Oh hány tavasznak nyilott ki virága,
Mig e szent öröm arczára pirt vona,
Majd jött az élet dele s megjött lassan
Nem várva bár, az élet alkonya.
És ez alkonynak deréje oly édes:
Megére mindent, óhaja teljesült:
Szabad hazában szabad lőn szent hite,
Mindkettőre áldó béke napja süt.
Nem álmodik többé szabad hazáról,
A kivívott jogot békén élvezi,
Negyven évnek átélt hosszu sorából
Már csak az öröm maradt fenn neki.
Lelkét emeli ama szent gondolat:
Nem vész el soha, mi égből erede:

* Az unitárius egyház történetének fejezetei. L. Ferenez J. Unitárius Kis Tükör cz. müvét. Szerző.

Haza és egyház drága szabadságát
Védi, megáldja az »egy« Isten keze.
Védje és áldja öreg bajnokát is,
A kit szent lelke küzdésre hevitett,
Adván kezébe kardot és bibliát,
Hogy oltalmazza a hazát és hitet.

Brassó, 1893. jun. 10. **Végh Mátyás.**

Üdvözlő beszéd,

melyet a D. F. E. aranyos-torda köri fiok-egyletének aug. 12-ik napján tartott alakuló gyülésén mondott: Boros György egyl. titkár.

Üdvözlöm az aranyos-tordai egyházkört és örvendek, hogy az az erő, a melyet a Dávid Ferencz-Egylet ennek a körnek egyes tagjaitól nyert, most itt egyesittetni szándékoltatik, mert régi igazság, hogy *egységben van az erő.*

Én ennek a mozgalomnak nagyon örvendek, nemcsak mint a D. F.-E. titkára, hanem örvendek ugy is, mint *vallásos ember* és mint *magyar polgár.*

A vallás sorsa bizonyos. Bizonyos, hogy az egyénnek mindig volt és mindig lesz vallása, ő mindig hitt és hinni fog egy eszményi fenségben, a mely szerinte tökéletes, a melyet ő szépnek és magára nézve üdvözitőnek tart; de minden eszmény csak ugy és akkor számithat életre és állandóságra, ha megvalósitható lesz mások által is. Midőn az egyéni eszmény közössé válik, s midőn azok, a kik azt magokénak vallják, egyesülnek, megalakul az egyház, és ennek a jövője már nem egészen bizonyos, mert attól függ, hogy a tagok egysége mennyire erős, mennyire van helyesen és redszeresen táplálva, mennyire van helyesen és jól illesztve be az emberek többi számtalan szövetkezetei közé, mert mi emberek nemcsak a mások, hanem a magunk dolgait vizsgálva is, hozzá vagyunk szokva ahhoz, hogy megkérdezzük, helyes-e, jó-e, érdemes-e arra, hogy fáradjunk érette, küzdjünk mellette? Mihelyt erre érdemesnek nem találjuk, azonnal elvonjuk róla figyelmünket, csendes elhagyottságra kárhoztatjuk s ha tán nevét megtartanók is, magát a lényeget veszni engedjük, halálra kárhoztatjuk.

Én tudok képzelni olyan egyházat, a mely ahhoz a vén tölgyhez hasonlit, a melynek belsejét a féreg összerágta, a mely rothadásnak indult és egészen megodvasodott s csak a kérgéből él és áll fenn. Lehet, hogy igy is sokáig fenntartja magát, nevelhet még ágakat is, de az okos emberek nem feküsznek az árnyékába, mert, igen helyesen, attól tartanak, hogy ha egy erős szél jól megrázza, le fog törni és magával együtt összezúzza mindazokat, a kik árnyékában pihennek.

Én remélem, t. gyülekezet, hogy az unitárius egyház nem hasonlit ehhez a tölgyhez. Remélem, hogy az a kivülről jött sok villámcsapás, az a sokféle mesterséges vagdalás, a mely miatt most ágait, majd kérge egy részét veszitette el, egészségére és megerősödésére szolgált s a sok sebhelyre új izmokat, új idegeket nevelt s most már éppen ezekben van az ereje. Remélem, hogy ezek az új hajtások az unitárius egyházat és annak a vallását nemcsak erőssé, hanem korszerüvé is tették.

Hiszem, hogy az unitárius vallás, mely a hit mellett a tudásra is támaszkodik, s mint ilyen minden új eszmét felölel s ha jónak és helyesnek találja, magáévá is tesz, meg van óvva attól, hogy a gyorsan haladó tudomány és mivelődés közepette akár ferdének, akár élhetetlennek lássék; de a látszat nem elég, tettre, munkára, hasznosságra van szükség. A modern, az exact tudományokat éppen az teszi népszerüvé, hogy lépten-nyomon, újnál újabb hasznot és nyereséget kinálnak az embereknek. Az egyik kezünknek áll segitségére s készíti a jelesnél jelesebb szántó, vető, arató, cséplő, varró és szövő gépeket; a másik lábunkat akarja megkimélni a fáradazástól s készíti az olcsó és gyors vasutakat; a másik kényelmünket növeli s felállitja a távbeszélőt, hogy ha tetszik, tűzhelyünk mellett hallgassuk végig az operai előadást; még gondolatunkat is könnyebben s gyorsabban megörökithetjük most, mint valaha, az irás könnyitésére feltalált csodás eszközökkel. Egyszóval, minden testrészünknek rendelkezésére áll a könnyü, a kész, a modern eszköz, annyira, hogy már-már el is vagyunk kényesedve s természetszerüleg azt kivánjuk, hogy minden dolog összhangban legyen ezekkel.

Ha tehát valaki arra vállalkozik, hogy a vallást megkedveltesse és ezekkel a többi kedves dolgokkal egy hajlékban nyerjen helyet számára, legyen elkészülve arra, hogy nem elég azt csak a szószékről hirdetni, be kell vinni a világba, be az emberek közé, vagyis meg kell valósitani, a mit Jézus a tanitványai szivére kötött, midőn azt mondotta: „elmenvén, tanitsatok minden népeket és hirdessétek az evangeliumot az egész világnak„ A vallás terjessze a tudást, terjessze a felvilágosodást, hirdesse a haladást és ezt mutassa meg a maga tudományának a mivelésével, mert akkor az emberek önkéntelenül is rá jönnek arra, hogy a vallás éppen oly nélkülözhetlen, sőt nélkülözhetlenebb, mint bármi egyéb, mert a mellett hogy az ember földi boldogságát munkálja, egyszersmind készíti elő mennyei üdvösségét is.

Az ez előtt már nyolcz évvel megalakult Dávid Ferencz Egylet a vallásnak a népszerüsitését, élővé tételét, az erkölcsnek a felvirágoztatását, vagyis a bünnek az irtását tette feladatává, még pedig nem egy felekezet, hanem az emberek, minden ember közös érdekében s ezért üdvözlöm én a tordai egyházkört, hogy

kibontotta a lobogót itt is s késznek nyilatkozott a nemes munkára.

De nemcsak mint vallásos ember, hanem mint *magyar polgár* is üdvözlöm én ezt a mozgalmat, mert megvagyok győződve arról, hogy ha az aranyos-tordai fiók-egylet a maga körében terjeszteni fogja a vallásos hit és tudás világosságát, a mellett terjedni fog az egyetemes világosság is. Ha a f.-egylet tagjai gyüléseikre, vallásra vagy nemzetiségre való tekintet nélkül, meghivják e megye vagy az egyes vidékek polgárait, ha a t. lelkész urak a magok egyházközségökben megalakitják az ifjusági olvasó- és önképző-köröket s abba bebocsátanak mindenkit, a ki tanulni akar, akkor terjeszteni fogják a világosság mellett a melegséget is s mig az egyik eloszlatja azt a homályt, a mely miatt az emberek nem ismerik egymást helyesen és jól, addig a másik eloszlatja azt a hidegséget, a mely miatt a közeledés és barátkozás lehetetlen volt.

Ebben az esetben megfogják mutatni, hogy annak a vallásnak, a melynek hivei vagyunk: egy felette nagy és magasztos feladata van az emberi társadalom mivelésében, az emberi gondolat jó irányba terelésében, ezzel megmutatják, hogy a vallás és az egyház szerepe az államban nem az, hogy az államot kormányozza, hanem az, hogy annak minden üdvös törekvését előmozditsa s éppen ebből a szempontból is melegen üdvözlöm Önöket, hogy éppen most nyujtják a D. F. Egylet f.-e. megalakitásával a béke ólajágát e megye polgárainak, a kik között csak közelebbről is sajnos félreértések fordultak elé. a nemzetiségi kérdés miatt.

Az aranyos-tordai unitárius egyházkör 11.000 lelket számlál hiveiül. Ezek legtöbbje Torda-Aranyosmegye polgárai, és pedig jobb részt olyanok, a kik vagyoni és szellemi tekintetben a megye elsőrendü elemét alkotják. Ennyi emberrel és ilyenekkel csodát lehet mivelni, ha jó vezetők lesznek, de itt azok sem hiányoznak, mert hiszen a már hallott nyilatkozatok is bárkit meggyőzhettek arról, hogy itt a lelkészi kar a czélt átérti és akarja s a világi férfiak készek támogatására.

Fel kell hát emelni azt a zászlót és ki kell bontani, hogy sorakozzanak alája mind azok, a kik a tiszta vallásnak s a nemes erkölcsnek szolgálatába állani készek. Én szivemből kivánom, hogy éljen a D. F. E. és éljen és gyarapodjék annak legifjabb fiókja az aranyos-torda-egyházköri fiók-egylet!

Az én problemám.

Van a többi között egy hallgatóm, ki egyszersmind ekklesiai harangozó is. A szerencsétlen ember 30 éves, nős, de négy év óta nem látta a feleségét. Ez egy szép napon arra a gondolatra jött, hogy jó volna a faluja szük határain kivül is szerencsét próbálni s

ugy teve, a miként gondolá. Megszökött. A székelyek Amerikájába — Oláhországba ment erkölcsöt tanulni. A megcsalt férj a szó teljes értelmében vigasztalhatatlan. Sem feleség, sem anya, sem testvér, sem rokon, a ki gyámolitaná a gyámoltalant. Ugy van! gyámoltalan, mert feleségtelensége mellett még az a kettős szerencsétlenség is környékezi, hogy „nagyot hall és rövid látó".

A vadházasságokat irgalmatlanul kiirtottam egyházamból, természetesen az én emberem sem lehet e tekintetben kivétel. Hallottam többször, hogy: „a Tisztelendő ur fogja az én halálomat okozni, ha meg nem engedi, hogy hitetlenül, cselédkönyvvel asszonyt vigyek a házhoz, mert jól tudja, hogy az én összes vagyonom sem elégséges arra, hogy a református papi széken a református feleség ellen törvényt ülessek. Tudom, hogy az én papjaim kevés fizetésért elválasztanának, de másoktól nem is kivánhatom, hogy érettem széket csináljanak." Smidőn a törvénytelen házasság ellen határozottan tiltakoztam: ez annyira elkeseritette a szerencsétlent, hogy öngyilkosságra gondolt s csak egy pár ember véletlen jelenléte akadályozta meg terve végrehajtásában. Azóta is szüntelenül az öngyilkosság gondolatával tépelődik.

Az eset gondolkozóba ejtett. Ha elnézem, hogy vadházasságot kössön az én emberem: törvény ellen teszek s hallgatólag útat mutatok másoknak hasonló tettre. Ha a vadházasság ellen inditott hadjáratot szigoruan végrehajtom s részrehajlatlan leszek, halálát okozom egy önhibáján kivül szerencsétlenné lett embernek. A papi kötelesség az emberbaráti szeretettel vív erős harczot. Melyiknek engedjek? melyiket segitsem?... Az olvasó közönség talán megmondaná?! K.—r.

Az unitárius egyházkörök évi közgyülései.

Az udvarhelyi unitárius egyházkör ez évi közgyülését H.-Karácsonfalván julius 20-án tartotta meg kellő érdekeltség mellett, Darkó Sándor egyházi és Jakab Gyula világi elnökök vezetése alatt, 55—60 tag jelenlétében. Első sorban kiküldettek a bizottságok s felolvastattak a felsőbb leiratok s azután templomba vonult az egész gyülés Az istentisztelet meglepő ünnepélyességgel folyt le. Ajtai János h.-almási lelkész egy buzgó ima után Gal. V. 1. alapján oly lelkes és talpraesett unitárius beszédet tartott, mely a karácsonfalvi állapotokhoz a legtalálóbban illett.

Ezután esperes elnök üdvözölte a gyülekezetet. *Hiszek és vallok egy Istent* eléneklése után az istentisztelet véget ért.

A közgyülés tovább folytattatván, tárgyaltatott Egyed Ferencz inditványa, melyben a nyugdij-minimum 300 frtbani szabályozását inditványozza. Közgyülés az inditványt elfogadja. Nagy vitára adott alkalmat az alap gyarapitásának kérdése. Ide vonat-

kozó pénzforrásokul megjelöltettek: a) az államsegély lehető legnagyobb része. b) Minden meghatározott czél nélkül tett alapitványok. c) Minden évben a zárszámadásnál mutatkozó pénztári maradék felerészben. d) Ugy a fungens, mint a nyugdijas belsőemberek és ekklésiák az eddig fizetett illeték 50%-áig újabb megrovás alá vonandók. e) Br. Baldácsy s más alapitványi felszabadulandó jövedelmek ide forditható része stb. stb.

Ezután felolvastatott a nevelési szakbizottság jelentése egyházköri iskoláinkról, mely szerint nevezetesen a jelen évi zárvizsgálatokról dicséretes eredménynyel számoltak be tanitóink. Örvendetes jelenségként lett feltüntetve legtöbb iskolánkban a gyermek dalárdák szervezése s jó eredménynyel folytatott kezelése, a mi tanitói karunk buzgó törekvésére mutat.

Az inditványok során szóvá tétetett Vas István szentpéteri pap által a templomi énekes könyv akár új, akár régi kiadásának kinyomatása, mint a szükség által parancsolt dolog. Továbbá minden ekklésiában a téli estékre önképző körök alakitása s valami oly alap teremtése, melyből a népiskolát végzett növendékek ingyen olvasó könyveket kapjanak.

Végül az inditványok koronájául szóba hozatott Brasssi Sámuel veterán tudósunknak 93-ik születésnapi évfordulója alkalmából egy üdvözlő irat küldese egyházkörünk nevében, mit lelkes éljenzések közt szavazott meg a közgyülés.

Sok más közérdekü tárgyak közül a tér szüke miatt csak ezeket kivántam feljegyezni. Közebédünk vidám hangulatban folyt le. Közgyülés lefolyása jó rendben. A tanácskozás délután 5 órakor végződött.

Vargyas, 1893 aug. 11. K S.

A kereszturi körből. Folyó évi julius 25-én tartotta meg egyházkörünk szokott évi közgyülését. A közgyülést összehivó tárgysorozatból itélve, s pipei ekklésiánk távol fekvését tekintve: nem is reméltük, hogy oly népes lesz e gyülés, mint a milyen volt.

A közgyülést megelözöleg istentisztelet volt. Egyházi beszédet tartott kis-solymosi lelkész Nagy Sándor aa, ki általános tetszést nyert a *valódi kegyesség alapjáról és eredményéről* mondott szép szónoklatával. Az istentisztelet hatását nagyban emelte a Györfi Ferencz paptársunk vezetése alatt működő egyházköri dalkör. Nagy kár, hogy a szépen előadott énekök az éneklők kevés száma és a szólamok aránytalansága miatt némi kivánni valót hagyott fenn.

Buzgó esperesünk Raffaj Domokos úr egy gyönyörü bibliai példázat alapján kérte számon pipei hiveinktől a vallás-erkölcsi élet ama kincseit, a melyeket 26 év előtt itt tartott közgyülésünk gondozásukra bizott volt. Megelégedéssel igazoltuk, hogy emlitett hiveink a más nemzetiségek közé beékelve is, hü munkások, buzgó unitáriusok.

Istentisztelet után erélyes gondnokunk Mlgos Szent-Királyi Árpád úr nyitotta meg a gyülést. Bizottság neveztetett ki a köri pénztár megvizsgálására és köri segély-alap kamatainak kiosztására. Felolvastatott a mult ülésről vezetett jegyzőkönyv, melynek pontos és avatott szerkesztése Kádár Lázár jegyző aa érdeme. Élénk figyelem tárgya volt szeretve tisztelt esperesünk évi jelentése, a mely egyházkörünk közigazgatási és biráskodási menetét a legpontosabban tünteti fel, hiven tükrözvén vissza az előnyöket és hiányokat.

Igen fontos tárgya volt a közgyülésnek az egyházköri *tanügyi bizottság* jelentése, a melyet a gyülés módositás nélkül vett tudomásul. Elismerés Gábor Albertet illeti. E tárgy több mint 2 órai tárgyalásra adott alkalmat.

A felsőbb leiratok tudomásul vétetvén, az ezek alapján szükséges további intézkedések szabályszerüen megtétettek.

A köri pénztár megvizsgáltatván, pénztárnok tkts. Raffaj Károly urnak elismerést nyilvánitottunk s az ez évben kiosztható segélyre Nagy Mózes, Ürmösi Sándor, Fekete Domokos, Nagy Benedek, Péter József, Darkó József és négy papi és tanitói özvegy jelöltettek ki.

A belső emberek nyugdíj-minimumának 300 frtra felemelése czéljából tett és egyházkörünkhöz is megküldött Egyed Ferenczféle inditványt a gyülés nem pártolja, mert ennek ez idő szerinti keresztülvitele a részvényesek igen nagy megterheltetésével járna s a közgyülés különben is megbizik az alapot kezelő E. K. Tanácsban, a mely — ha teheti és ha szükségét látja — az alapszabályok keretén belől mindent meg fog tenni e czélra. A menedékházak felállitása ügyében körözött Kelemen Albert-féle inditvány egyházkörünkben tárgytalan, mert erre nézve politikai hatóságunk már intézkedett s épen a tett inditvány lényege szerint. Az egyházköri fegyelmi bíróság egyik világi tagja, Péterfi Lajos, a mult évben a körből eltávozván, helyébe most Dr. Jankovich Pál egyh. tanácsos aa választatott meg

Inditványok tétettek: az egyházközségi szervezet kodifikálására, az ekklésiákban kettős záru szekrények készitésére, az elhunyt papok sirjai fölébe sirkövek emelésére, az egyházi tanácsosok ajánlása, illetve választási módjára és végül a fegyelmi bíróságról szóló törvény 4. §-a. pontjának némi módositására. Ez inditványok közül az utóbbi egyhangulag elfogadtatván: az előbbiek különböző okok alapján ez uttal félretétettek.

A közgyülést, esperes urunk, rövid, de lelkes szavakkal továbbra is buzgóságra gerjesztvén, bezárta és a tagok mindkét elnök éltetésével ebédhez siettek, hogy pipei hiveink vendégszeretetét élvezzék. Az ebéd alatt pohárköszöntők is voltak. Nem szük-

ség mondanom, hogy első sorban szeretve tisztelt főpásztorunk egészségeért ürítettük a jó pipei bort lelkes örömmel. —th.

Aranyos-tordai körből. Az unitáriusok „Aranyos-tordai köre“ évi rendes közgyülését f. hó 12-én tartotta Tordán a polgári fiuiskola helyiségében. Csegezy László esperes egy igen szép és tartartalomdús beszédben üdvözölte az egybegyült tagokat. Különösen jól esett az elnöki megnyitó azon részét hallanunk, mely az Aranyos-tordai körben a nevelés kellő sikerét constatálta. Ezután kezdtek a tárgysorozathoz.

A tárgysorozat legfontosabb pontja a belső emberek nyugdíjának emelése volt. Az egyházkör ajánlja: a) a nyugdíj illeték megkétszerezését, b) az évi segélyekből erre a czélra több levonást, c) a megüresedő ekklésiék egy évig ürességben tartását s az évi belső emberi fizetést a nyugdíjalaphoz csatolni.

Az egyházkör a kisdedovóda felállitásának szükségessége mellett nyilatkozott. Egyházköri gyülésünk elfogadta a marosi egyházkör azon életrevaló inditványát, hogy az iskolák a nyári hónapokban alakittassanak ovóda helyiségekké s a tanitó és neje, esetleg a tanitónő ügyeljen fel a gyermekekre, illő díjazás mellett.

Örömmel jelezhetjük, hogy körünkben is megalakult a D. F. fiók-egylet. Az alakuló gyülésre megjelent központi titkár Boros György úr is.* Elnöknek sikerült megnyernünk egyházkörünk egyik érdemes gondnokát, nsgos Csegezy Mihály urat, kinek egyházunk ügyeiben eddig tapasztalt fáradhatatlan munkássága igen szép reményekre jogosit. Megválasztattak még tiszteletbeli elnököknek Csegezy László esperes és Szigethy Sándor felügyelőgondnok, alelnököknek: Gr. Bethlen Gézáné ő méltósága és Gál Miklós toroczkói lelkész; titkárnak: Biró Lajos várfalvi, pénztárnok: Dali Ádám szentmihályfalvi lelkészek. Megalakult még a választmány is, de névsora nem lévén nálam, nem közölhetem.

A hivatalnokok megválasztásában kellő megfontolást látunk, s reméljük is, hogy minden követ megmozditanak e szentügy érdekében. Nagy és fontos ügy, melynek szolgálatába állottak. Legyenek hív sáfárok a reájok bizottakban. **Kutató.**

Marosi egyházkör. A mi körünk közgyülése julius 18-án Ny.-szent-mártoni derék egyházunkban tartatott egyházi és világi tagok nagy érdeklődése mellett. Esperes Kelemen Albert afia meleg szavakkal üdvözölte és nyitotta meg a gyülést. Első fontos tárgy a tanügyi jelentés volt, melyet Nagy János lelkész afia terjesztett elé. A közgyülés örömmel tapasztalta, hogy a tanügy terén

* A titkár urnak az alakuló gyülésen tartott beszédet külön közöljük.

haladás volt minden irányban, habár ugy az iskolába járás, mint az iskolák felszerelése és épülete több helyen sok kivánni valót hagy fenn. Megfigyelésre méltónak tartjuk, hogy a közgyülés a tanulóknak templomba vitelét elrendelte. Koronájául a tanácskozásnak, köri gondnok mlts. Fekete Gábor úr nyilatkozatát tekintjük, a ki a tanitásban legnagyobb sikert elért tanitónak felajánlott egy 20 koronás s a második helyen kitüntetettnek egy 10 koronás aranyat. Ez derék gondnoki szónoklat Az Isten éltesse sokáig! Megfigyelésre méltónak tartjuk Rédiger Géza afiának azt az inditványát, hogy a nyári vasárnapi tanitásnak a szabályozása czéljából készittesen az E. K. Tanács egy vezérkönyvet a lelkészek útmutatására. Ezt a közgyülés is magáévá tette.

A családi értesitők és anyakönyvi kivonatok díjának a leszállitását a kör nem ajánlja, mert az a lehető legkisebb összegben van megállapitva máris.

Választás rendjén az alpapi székhez ügyvédnek megválasztatott derék ifju papunk Fazakas Lajos. Két fontos tárgyról utolsó helyen kivánok megemlékezni. Egyik a belső emberi nyugdíj minimummal 300 frtra emelése. Ezt mi is óhajtjuk s e végett meghatároztuk, hogg a papok és az ekklésiák évenkint kétszeres illetéket fizessenek. A főt. püspök úr, mint főpap helyett fizetné az illetéket a közpénztár, az olyan tanárok, kik az intézetnek tagjai, fizessék magok. Óhajtanók, hogy a konfirmandusoktól 15 kr. díj szedessék. Az államsegélyből nem 300 frt, hanem évi 600 frt lenne az alaphoz csatolandó. A közpénztár évi feleslegéből is bizonyos % ehez az alaphoz volna csatolandó. Óhajtanók, hogy a kik most már nyugdíjat élveznek a 150 frttal hagyassanak, mivel ők az újabb terheket nem viselik.

Másik fontos tárgy a kántortanitói fizetés szétválasztása. Ebben mi úgy vélekedünk, hogy a tanitói fizetés a tandíjon kivül nálunk semmi egyéb nem volt, s ez is a tanulók száma szerint változott. Mi tiltakozunk az ellen hogy, egyházi alapok tanitói alapoknak tekintessenek.

Istentiszteletet is tartottunk s ezt Pap Sándor afia derék beszéde és esperesünk magas szárnyalatu üdvözlete igen hatásossá tette. Végül megemlitem, hogy derék esperesünk évi jelentése most is eseményszámba ment. Isten éltesse! **Tudositó.**

Küküllői kör. A küküllői unitárius egyházkör közgyülését augusztus 1-én Dombón tartotta. A közgyülést istentisztelet előzte meg. Egyházi beszédet mondott Péter Sándor, szt-benedeki pap.

Templomozás után a kényelmes papi lakban kezdődött a gyülés. Az elnöki jelentés kimeritően ölelt fel minden mozzanatot, a mi egy év alatt körünkben történt. Örvendetesen emelem ki, hogy az iskoláztatásban a mult évhez mérten, a jelentés szerint, roppant nagy a haladás. Azonban a jelentés pénzügyi szempont-

ból csak az összegekről beszélt, itt kivánatos lett volna a részleteket is közgyülés elé tárni. A jelentés egész terjedelmében jegyzőkönyvre vétetett.

A leiratok közül többek között tárgyaltatott a magas miniszterium azon felhivása, melynek alapján küldetett le a Mélt. és Főt. E. K Tanácstól, mely a papi kiadványokért járuló nyomorult 50 krok alább szállitását, illetve törlesztését véleményezi. Szegény papok, 150—200 frt fizetésből is még engedjetek akkor, a mikor a hivatalszolgák is fizetésemelésben részesittetnek! Ugyan mi sors vár még a papok anyagi helyzetére? Megmutatja majd a jövő.

A másik leirat melléklete Egyed Ferencz javaslata volt a papi nyugdijnak 300 frt minimumra való felemelésében. Igen szép és magasztos inditvány. Mondhatom, egyhangulag lett elfogadva s ugy erről, mint az előbbi leiratra külön felterjesztést küld a közgyülés a Mélt. és Főtiszt. E. K. Tanácshoz.

De vajjon hogyan, minő megfejtéssel vihető ez keresztül, mig minden pap törzsfizetése legalább 300 frtra nem emeltetik? Azt hiszem, e kérdés az irányadó köröket, illetve a Mélt. és Főt. Egyházi Tanácsot a javaslat tárgyalásakor nem kis mértékben fogja foglalkoztatni.

Vajha ugy lenne!

E gyülésen ujitotta meg lemondását D. id. Pataky László úr sok buzgósággal, lelkiismeretes odaadással viselt felügyelő gondnoki állásáról. Fájdalmas kötelességet teljesitett közgyülés akkor, midőn e lemondást elfogadta.

Tanügyi előadó Kis Sándor igen szép jelentésben ecsetelte a nevelésügyi szakbizottság mult isk. évi működését s az iskolák zárvizsgájáról beérkezett jelentések alapján a tanév sikerét.

E pár sort nem zárhatom be a nélkül, hogy az egyházkör minta-ekklésiájának azt a vallásos buzgóságát, melyet kül- és beléletökben egyaránt kifejtenek, s mely most is egy diszes iskola épitésében nyilvánul, ismételten, fel ne emlitsem. Legyenek mindig elől s ne engedjék ki a vezérszerepet kezeikből a többi ekklésiával szembe!

Szőkefalva, 1893 aug. 15. **Gvidó Béla.**

A háromszéki kör. Közgyülésünk fő tárgya esperesünk lelkészi jubileuma volt. Erről már megemlékeztünk. Ezen kivül a b. e. nyugdíj ügyében tartott eszmecsere érdemel kiváló figyelmet, már csak azért is, mivel Csifó Salamon tagtársunknak derék, részletes inditványa annyi fontos számitást tartalmaz, hogy meggyőződésünk szerint a nyugdíjügyének nagy lendületet fog adni. Közgyülésünk határozattá emelte, hogy a rendes válóperek után 5 frt, a rendkivüliek után 15 frt fizettessék a nyugdíjalapnak, s szintén azt is,

hogy már a jövő Főtanács emelje fel a minimális nyugdíjösszeget 200 frtra Ennyiben kívántam értesiteni az „Unitárius Közlönyt“ a mi közgyülésünkről. r. l.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **A kolozsvári unitárius főiskola**, valamint a kolozsvári többi összes tanintézetek megnyitása a vidéken és Kolozsvárt fellépett járvány miatt október 1-ső napjáig elhalasztatott.

— **Személyi hirek.** Vallás és közokt. minister őnmlga Gál Kálmán fehértemplomi áll főgymn. tanárt ugyanoda rendes tanárrá nevezte ki. Gratulá.unk! — Kanyaró Mihály várfalvi áll. el. isk. r. tanitót az újtordai el. iskolához; Orbók Gyula székely-kocsárdi áll. el. isk. r. tanitót a várfalvi áll. el. iskolához, Máté György tanárt Nyiregyházáról Lugosra; Ütő Sándor tanitót a kőhalmi áll. el. iskolához r. tanitóvá nevezte ki. — Barabás Sándor egyh. tanácsos afiát a hölöni népes és tekintélyes egyház gondnokává választotta. — Ptacsnik József nyiregyházai r. tanárt az E. K. Tanács a latin és magyar ny tanszékre a kolozsvári unitárius főiskolához r. tanárrá megválasztotta. — Zalányi János tanárjelöltet az E. K. Tanács óraadó tanárnak megválasztotta helyettes tanári munkakörrel és jeleggel. — Péterfi Lajos kolozsvári főiskolai tanár barátunkat és kartársunkat, saját kérésére, a vall. és közokt. minister úr kinevezte Pancsovára az áll. gymnasiumhoz tanárnak. Őszintén sajnáljuk, hogy Péterfi barátunk, ki csak most egy éve jött főiskolánkhoz, megvált tőlünk, mert ez alatt az idő alatt egy jeles szakembernek és jó kartársnak bizonyitotta magát. Óhajtjuk, hogy az új körben olyan közszeretetnek örvendjen, a milyenben kolozsvári kartársai óhajtották részesiteni.

— **Theologiai ismeretek tára.** Zoványi Jenő kolozsvári ev. ref. lelkész szerkesztésében s több ev. ref. tanár és lelkész közreműködésével megjelent „Theol ism. tára“ I-ső füzete, tartalmazván egy pár száz gondosan irt czikket az A betü alatt. Unitárius érdekü czikkek: Agh István püspök, Almási G. Mihály püspök, Angol-Magyar egyházi érintkezések, Árkosi Benedek tanár, Aranyostordai egyházkör. Mindenik czikk kellő utánjárással van irva, de a 27-ik lapon sajtóhibából 1569 mondatik Dávid Ferencz püspökké választása évének, 1568 helyett. Éppen lapunk zártakor vettük a II. füzetet, mely az I.-nek méltó folytatása Ebben unitárius érdekü czikkek: Basilius István, Baumgárt Bálint, Békés Gáspár Blandrata, Bogáti Miklós, Boros Györgytől. Papoknak s papnövendékeknek melegen ajánljuk ezt a jól indult s hasznos könyvet, mely tizenkét füzetben jelenik meg. Egy füzet ára 50 kr., a mi a kiadóhoz, Horátsik János könyvkereskedőhez küldendő Kolozsvárra.

— **Ifj. Nagel Ottó** könyvkereskedésében, Budapest, Muzeum-körut, megjelent Knorr Alajos Önügyvádjének 3-ik füzete, melyben a szerző folytatja a különleges birságoknak ismertetését, ezután áttér a másodbirságokra, ismerteti azok hatáskörét polgári perek és perenkivüli, továbbá kereskedelmi, váltó, csőd, bánya, valamint fenyitő ügyekben; a kir. törvényszékek mint másodbirságok hatáskörét, felsorolja a kir. itélő-táblákat és azok területét; előadja a legfőbb birói hatóságok hatáskörét. A második rész czime „Okiratok“, melyben legelőbb szól a jogokról és jogviszonyokról; az örökösödésről; a jogok és kötelezettségek biztositásáról; ismerteti a szerzői jogot: különösen a szerzői jogot irói müvekre, szól a szerzői jogról zenemüvekre, szinmüvekre nézve, a képzőmüvészet alkotásairól, épitészeti és más műszaki rajzok és ábrákról, végre a fényképekről. E tartalmas füzet ára 30 kr.

Dr. Bartók István siremlékét tisztelői és barátai felállitották a kolozsvári köztemetőbe és azon a következő felirat olvasható: „Dr. Bartók István orvos, polg. iskolai tanár, az unitár főisk. és keresk. akadémia orvosa Emlékére

tisztelői és jó barátai; szül. 1845. jul. 4-én, megh. 1889. aug. 25.“ A kő granit, magassága 210 cm.; az emlék összes költsége 314 frt 20 kr. Ehhez az összeghez hozzájárultak: Laborda Kálmánné Bartók Eugenia 50 frt, Ferencz József püspök 25 frt, Benczédi Gergely tanár 10 frt, Benkő Mihály 5 frt, Mikó Imre 10 frt, Kőváry László 15 frt, Gyulay László 10 frt, Strausz Armin vasuti hiv. 5 frt, Simó Ferencz Budapest 5 frt, Pap Mózes tanár 5 frt, K. Nagy Sándor és neje 30 frt, Dr. Genersich Antal egyet. tanár 10 frt, Ulár Pál tanár 1 frt, Veres Dénes 2 frt, Péterfi Dénes 5 frt, Benkő Sándor 5 frt, Zathureczky Albert 10 frt, Kovács János tanár 2 frt, Kőváry Mihály 5 frt, Kőváry Mihályné 5 frt, Ulár Pál ismét 1 frt, Filep István 5 frt. A Mária Valéria árvaház választmánya: Zeyk Józsefné 2 frt, Sigmond Dezsőné 2 frt, Szász Domokosné 1 frt, Albach Gézáné 1 frt, Korbuly Bogdánné 2 frt, Kanitz Ágostonné 1 frt, Pánczél Imréné 1 frt, Somlyai Lászlóné 1 frt, Gyulai Lászlóné 1 frt. — Özv. Stadler Károlyné 5 frt, Székely Mózes Naszód 2 frt, Sipos Gábor 5 frt, Ferenczi József 10 frt, összesen 244 frt, mely kamattal együtt 284 frt 16 krra nevekedett, melyet az unitárius Egyházi K. Tanács 30 frt 4 krral megpótolt.

— **Köszönet.** Tisztelendő Lőfi Áron bölöni lelkész és háromszékköri unitárius esperes ur jubileuma alkalmával rendezett bálra a jótékony czél érdekében felülfizetni szivesek voltak: Kisgyörgy Sándor 1 frt, ifj. Tana Sámuel 50 kr, Grünfeld Mihály 2 frt, Rafael Jakab 2 frt, Hosszu Ferencz 1 frt, Kánya Miklós 40 kr, Veress György 40 kr, Útő Béla 40 kr., Ajtai János 80 kr; összesen 8 frt 50 krt. Szives készségökért fogadják a nyilvánosság előtt is őszinte köszönetünket. Jubileum-rendező bizottság.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

A D. F. Egylet pénztárába ez év julius 1-től—aug. 25-ig a következő befizetések történtek:

1 frt rendes tagsági díjat fizettek 1892-re: Pápai István (1893-ra is), N.-Várad Péter Sándor, M.-Szt.-Benedek. Árkosi László (1893-ra is). Máthé Sándor (1893-ra is). Szt.-Mihályfalva. Orbók Ferencz (891—93), Kolozsvár. Dézsi Mihály (891—93), Szováth. 1893-ra: Koronka Antalné, alapitó, Kolozsvár.

1 frt 20 kr. előfizetési díjat fizettek 1892-re: Szentiványi Zsigmond, S.-Szt-György. 1893-ra: Bajka Sándor, Szent-Mihályfalva. Szegedi Árpád S.-Szent-György. Pálfi István (892-re is), Abrudbánya. Albert János, Torda. Balogh Gyula, Szombathely.

Marosköről tagsági díjat fizettek: Nagy János, 1887—89. Pető Mózes 1889 Szabó Lajos, Májai Gábor, 1892-re. Rédiger Géza, Gyöngyösi Dénes, Gál Elek, Fazakas Lajos, Incze Lajos, Kozma Miklós, 1892—93 ra. — Kelemen Albert, Kelemen Albertné, Schuller József, Fekete József, Fekete Gábor, Ürmösi Kálmán, Székely Lajos, Pap Sándor, 1893-ra.

Keresztúrköről: Mihály Dénes, pénztárnok 11 frtot. (Jövőkor névszerint.)

Fiatalság B. czimü füzetre fizettek: Péter Sándor, M.-Szt-Benedek, 2 frt, Vas István, H.-Szt-Péter, 2 frt.

Ha valakinek pénzküldeménye e kimutatásból kitetszőleg a nyár folytán nem jutott kezeimhez, sziveskedjék azt velem minél előbb közölni. Egyuttal a különböző díjak és tartozások beküldését is tisztelettel kérem.

Kolozsvárt, 1893 aug 25. **Iszlai Márton**, pénztárnok.

TARTALOM: Lőfi Áron. (Arczk.) Kiss Sándor 129. lap. — Emlékül. (Költ.) Végh Mátyás. 130. l. — Üdvözlő beszéd. Boros Gy. 134. l. — Az én problemám. K.-r. 136 l. — Az unitárius egyházkörök évi közgyülései. 137. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak 143. l. — Egyleti élet és munkásság. 144. l. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt. (Belközéputcza 10.)

VI. kötet. Kolozsvár, 1893. Október. 10. szám.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTIK: Dr. BRASSAI SÁMUEL és BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára egész évre 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) **Egyes szám ára:** 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai 5 évi kötelezettséggel egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Iszlai Márton egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra (unitárius leányiskola).

Őszszel.

Vége van már most a nyárnak,
Fecske, gólya meg-megállnak
S nézik milyen lett a rét.
A rigó meg azt beszéli,
Hogy még a dal sem a régi,
Bánatosabb mint elébb.

A hol a dér keze érte,
Lehullott a mező éke,
Száraz avar, mi maradt.
Az is, a mint járunk rajta,
Az ősz hangulatát tartja,
Búsan önti a panaszt.

Százados tölgy, rezgő nyárfa
Leveleit szétzilálta
Őszi idő vad szele.
El-el nézem a tar ágat,
Beképzelem egy árvának,
Kinek nincsen senkije.

A pataknak csöndes ajka,
Titkait most hiven tartja.
Nem beszéli el tovább,
Hogy a kertnek folyondára
Miként fogta fel karjára
A szép gyönge violát.

Bujkál a nap is az égen,
Kihalt tájra mért is nézzen.
Mint egy búsuló anya
Felhő fátyolt húz szemére
S meg is indul aztán végre
Könnyeinek zápora.

Hol megszakad völgyek tere,
Büszkébb csak a hegyszirt leve,
Mutatva rőt kőfalát.
Hogy enyészet szállott sokra,
Felhőképben kibontotta
Győzedelmi zászlaját.

Akármerre járok, nézek,
Egyhangubb lett ez az élet,
Sok kis madár nem dalol,
A legtöbbje tova szállván,
Avar között, puha párnán
Meghuzódott valahol.

Menjetek hát meg se állva,
Fecske, gólya messze tájra,
Egy hivetek sem maraszt.
Megőrizzük mi a fészket,
S átadjuk, ha visszatértek
Köszönteni a tavaszt.

Tarcsafalvi Albert.

Az angol unitárius nők

a budapesti és kolozsvári unitárius nőknek.

Anglia aug. 9. 1893.

Kedves testvéreink a magyar unitárius egyházban!

Szivünk felmelegedett és bátorságunk erősödést nyert a mult évben az által, hogy az Önök kitünő (excellent) honfitársnője Buzogány Mari kisasszony közöttünk volt. Ezt megelőzőleg soha sem éreztük az önök unitárius egyházát olyan közel magunkhoz, mint a milyen közel érezzük most. Ezt megelőzőleg soha sem tudtuk olyan tisztán, mint a hogy tudjuk most, hogy azokban az egyházakban vannak kedves unitárius nők, a kik előre törnek, mint mi, a magasabb rendü nevelésért és a kik buzgósággal munkálnak a keresztény egyházért.

Mi az önök egyháza történelmét elejétől, vagyis az európai

reformatio idejétől kezdve ujra tanulmányozás alá vettük és bámulva látjuk, hogy már Erzsébet királynénk idejében, a mikor itt Angliában még csak egy-két unitárius magán ember akadt, a ki nézetét nyilvánosságra merte hozni, önök már akkor egy erős és hasznos egyházzá tömörültek, fenntartva az isten igaz eszméjét és szorgalmasan terjesztve azt magok körül. Mi az önök példáján sokat tanultunk a valláshoz való ragaszkodásból.

Bámulva látjuk, hogy önök a nőnevelés iránt való odaadó buzgóságukban egész Európán keresztül, ide hozzánk, el merték küldeni egyik leányukat, hogy itt tanulmányozza az iskolákat és összehasonlitást tegyen a tanitás különböző módszerei között.

Mi reméljük, hogy Londonban tett látogatása hasznára vált neki és jó gyümölcsöket fog teremni ezutáni nagyobb mérvü munkássága által. Buzogány kisasszony megszerettette magát közöttünk mindnyájunkkal. Most örömmel várjuk, hogy egy másik leányuk ide érkezzék a Channing House-ba. Mi igyekezni fogunk a leggyöngédebb figyelemmel lenni iránta.

Reméljük, hogy az a barátság, a mely Anglia és Magyarország női között megkezdődött az idő folyamán állandóan fog növekedni mindkét egyházunk javára.

Meleg testvéri szeretettel jegyezzük alá neveinket, az unitárius hitben önöké: *Tagart Lucy M., Hill Florence, Sharpe Emilia, London, Sharpe Matild, Channing Hause; Dangerfield E. (Channing Hause School) Robert Spearsné, Broodrickné, Tucker Nelli, Bristol; Walker Florence, Manchester; Jordan Minni, Irland; Getty Mina, Irland; Hall M. Ida, Irland; Hawkins G. M., London; Johnson R. E. Stockholm (Svédország); Randell Violet, Swindon; Allwork Eva, East Grinstead; Ashly Blanka, Birthdale; Thomas Etheldreda, Doncaster; Wallwork Ida, Manchester; Moore Kitty, Croidon; Scott Sybil, Irland; Morrow Netta, Irland; Slater Edith. Leeds; Squier Dora, Manchester; Mc Clelland Anna, Irland; Wilton Flori, London; Atkins Katie, Hinckley; Payne M., Manchester; Mitchell Ethel, Sale; Broadrick Mabel, Yeovil; Broadrick Theodora, Yeovil; Hayhurst Flossie, Lytham; Mc Clelland Eva, Irland; Spears Bessie, Highgate.*

A kolozsvári és budapesti unitárius nők

az angol unitárius nőknek.

Szeretett testvéreink!

Kedves levelöket a legnagyobb örömmel vettük, mert abban is egyik bizonyságát látjuk annak, hogy a mi őszinte szeretetünk és rokonszenvünk önök iránt, viszonozva van. Örömmel és hálával tölti el szivünket az a gondolat, hogy oly távol tőlünk vannak hitsorsosaink, a kik nemcsak áldozatkészséggel, hanem testvéri

jóindulattal és szeretettel viseltetnek — a multban oly sok megpróbáltatáson, üldözésen és szenvedéseken keresztül ment egyházunk iránt. Ezt önök kiváló szépen megmutatták azzal, hogy alkalmat adtak egyik honfitársnönknek és barátnőnknek, Buzogány Marishának, hogy önök között egy évet tölthessen, hogy az önök rendszerét a nőnevelés terén, mely a müveltség legmagasabb fokán áll, tanulmányozhassa. Barátnönk kifogyhatatlan az önök iránt érzett hálájának, és az önök iránta tanusitott szives jóságának az elbeszélésében. Kérjük, fogadják érte a mi testvéri hálás köszönetünket is. Teljes bizalommal bocsátjuk másik honfitársnőnket, hitrokonunkat Fangh Erzsit önök közzé.

Azon reménnyel üdvözöljük önöket, hogy az angol és magyar unitárius nők között megkezdődött barátság és összetartás az idő teltével még növekedni fog. Isten áldja meg és tartsa meg!

A hitben egyek és forró testvéri szeretettel vagyunk Kolozsvárt: *Özv. Kriza Jánosné, Ferencz Józsefné, Ferencz Zsuzsa, Gróf Trianginé, Gr. Triangi Elice, özv Groisz Gusztávné, özv. Ferenczi Mózesné, özv. Koronka Antalné, özv. Csulak Dánielné, Nagy Lajosné, Nagy Piroska, Nagy Nella, Véber Sándorné, Haller Rezsőné, Engel Gáborné, özv. Kovács Dénesné, Benczédi Gergelyné, Dr. Nyiredi Gézáné, Vécsei Sámuelné, Farkas Vilmosné, Péterfi Dénesné, Boros Györgyné, Lehman Robertné, Mozes Andrásné, Létai Gáborné, özv. Pataki Istvánné, Pákei Lajosné, Beczkai Péterné, Fekete Pálné, Benkő Mihályné, Fekete Ilona, Éjszaki Károlyné, Mozes Ilona.* Budapesteről: *Jakab Elekné, Jakab Juliska, Jakab Ilona, Fangh Istvánné, Fangh Iza, Derzsi Károlyné, Székely Ferenczné, Buzogány Ágnes, Buzogány Anna.*

Channing Ellery Vilmos mint lelkész.*

Ugy látszik, az isteni gondviselés arra teremtette, hogy nagyban befolyásolja kora jellemét.

Tisztelt hallgatóim!

Valaki a középszerüség mértékén felül akar emelkedni, el nem kerülheti, hogy egy példányképe ne legyen. A nagyra törő léleknek éppen mint az érző szivnek megszokott lenni a maga választottja. Igen valószinü, hogy sem egyik, sem a másik nem érheti utól, de egészen bizonyos, hogy mind a kettő erőt, bátorságot, nemes lelkesedést nyer hatása alatt. Bizonyos, hogy a mely lelket egy nagy lélek ereje szárnyra segitett, az többé nem jár a mindennapiasság posványában.

* Felolvastatott a papnövendékek rendezte Channing-ünnepélyen.

Minden pálya megkivánja, hogy a ki sikert akar elérni rajta, egész lelke odaadásával fogjon hozzá, de a lelkipásztori foglalkozás többet kiván ennél, többet annál is, a mit a tudományos előkészület megadhat: ez a pálya megkivánja az isteni elhivást s nem nélkülözheti a tökéletes eszmény képet.

Nincs is egyetlen pálya, a mely olyan remek példányt állithatna az előkészülők szeme elébe, mint a milyent a lelkészi állit fel a Jézus Krisztus személyében. Nem ez óra feladata, hogy rajzoljam a Jézust, midőn tizenkét éves korában ott marad a templomban, elmerülve a tanitók tanitásán; a galilleai tenger mellé sem kisérem őt, mert tudjuk, miképpen hivta maga mellé a halászokat, hogy emberek halászaivá tegye őket; még azt sem kivánom, hogy valaki most oda a hegyre képzelje magát lábai elébe, a hol legszebb beszédeit szokta volt elmondani. Nem, mert ezekre könnyen azt mondhatná valaki: a mostani kor nem alkalmas arra, hogy a Jézushoz méltó tanitványokat teremtsen.

Én ezt az észrevételt elfogadom és azt mondom, jöjjetek, mert én felmutatok egy olyan embert, a ki méltó tanitványa volt Jézusnak és megvalósitható eszménye a mai kor papjának, mert hiszen ő is ebben a században élt, a most is meglevő intézetek egyikében növekedett, sok küzdelmet, nem csekély nélkülözést szenvedett, testet ölő munkát végezett. Ez Channing Ellery Vilmos, a mai kor papjának méltó eszményképe.

A pályára készülés.

Channing nem született papnak. A költő születik, a pap csak lesz. Legtöbbet a három-négy éves tanfolyam készit elő. Egy néhány már ifju s talán gyermekkorában olyan befolyás alá jut, olyan férfi környezetében nő fel, a ki már mint serdülő ifjuban felébreszti a kiolthatlan vágyat az Istennek való szolgálatra. Az utóbbiak a szerencsésebbek, mert ők kikerülik a damaskusi út fáradalmait és kinjait, de azért a siker nem kevésbbé van biztositva ezeknek.

Channing az elsők közé tartozott. Ifjabb korában azt irta egyik barátjának: „Nekem nincsen hajlamom sem a theologia, sem a törvény, sem a természettan tanulására.“ Később orvos akart lenni s már annyira ment, hogy a nagybátyja irt is neki ugy a pálya előnyeiről és hátrányairól, mint a használandó könyvekről. Tizennyolcz éves korában, midőn az ugynevezett középiskolai tanulmányokat végezte, tanulótársai még azt hitték, hogy jogász lesz, mert ott jól érvényesitheti szónoki tehetségeit, de már ekkor határozottan igy tudott nyilatkozni: „Én azt hiszem, a lelkipásztori pályán nagyobb tere van a hasznosságnak és tiszteletnek.“ Midőn középiskolai utolsó évét járta, akkor azt irta: „a Francziaországból ide

* Memoirs. Kiadta unokaöcscse Channing Henrik Vilmos. I. 53.

átszármazott hitetlenség arra birt engemet, hogy a kereszténység igazságait kezdjem tanulmányozni s ekkor rájöttem, hogy mire teremtettem. Szivem oly nagy érdeklődéssel ölelte fel nagy igazságait s ez az érdeklődés attól kezdve csak növekedett.“ A tizennyolcz éves Chaning már ugyanaz az ember volt, a ki volt az érett férfi. Egyik osztálytársa nyilvánitotta róla ezt a nevezetes mondást: „Ugy látszik az isteni gondviselés arra teremtette őt, hogy nagyban befolyásolja a jellemét annak a kornak, a melyben él.“

De mielőtt erre módja lehetett volna, nagyon erős küzdelmet és sok nélkülözést kellett kiállania, mert évekkel azután egy ifjut igy biztat a papi pályára lépésre: „A mikor olyan idős voltam, mint ön, szegény, másoknak lekötelezett voltam, s alig volt mivel ruházatot vegyek, de a haladás nagy eszméje erőt vett rajtam. Én azt *akartam,* hogy a lehető legtöbbre vigyem magamat. Nem elégedtem meg azzal, hogy a dolgokat csak felületesen ismerjem, hanem igyekeztem áttekinteni azt, a mit tanultam. Egy czél lebegett előttem, és pedig ifju koromhoz képest magas czél.... Soha sem törődtem azzal, hogy mi lesz a sorsom az életben. A mikor szegény és beteg voltam s csak egy parányi erővel rendelkeztem a munkára, hagytam a jövőt magára. Engem nem bántott az elöléptetés gondolata. Én elvonultságra, homályra vágytam. A mi kitüntetés a későbbi időben ért, azt rám erőszakolták.“

Azt a kitüntetést s azt az érdemet, a melyet mi most méltányolni igyekezünk, ugyanolyan módon szerezte, a hogy a magyar unitárius lelkipásztorok legnagyobb része pályájához jut: nevelősködést folytatott Richmondban négy és fél évig. Minthogy a tanitással a nappalt csaknem egészen eltöltötte, éjjel készült a theologiai tudományokra. Rendesen éjfélután két—három óráig, fenn volt, de sokszor megesett az is, hogy a reggeli nap asztala mellett találta. Ezt az utóbbi eljárást ő maga sem helyeselhette, de meg is keserülte, mert egészsége már akkor annyira megromlott, hogy soha sem tudta egészen helyrehozni.

De ne hidje senki, hogy ez a testi gyengesége nagyon bántotta volna őt; nem, mert a mint később egy ifju barátjának, ki tanácsot kért tőle, az ifju korral járó érzelem hullámzását, bizonytalanságát rajzolta, igy szólt: „Boldog az az ifju, a ki ebben a pillanatban meg tudja ragadni, fel tudja fogni az ő igazi lényének bizonyos czélját; boldog, a ki tudja, hogy benne van valami olyan erő, a melylyel ő magát tisztává, nemessé és szentté formálhatja; a ki tud rokonszenvezni a nagylelkü, az érdeknélküli, a hősies jellemmel.“

Nem férhet kétség ahhoz, hogy a ki ily magas szempontból tudta méltányolni a munka értékét, az a sikerben meglelte annak a jutalmát is.

Mily elragadtatással irja egyik kebli barátjának: „Tanulom a theologiát, és pedig szorgalmasabban, mint valaha. Hálát adok Istennek, hogy megsegitett, hogy azt a foglalkozást válaszszam, a mely egyedül tehet engem boldoggá. A bibliát tanulmányozva, igyekszem felismerni az Isten akaratát, és a Megváltónk tanitotta romlatlan tanokat. Bizonyos vagyok arról, hogy részrehajlatlan vagyok; s az őszinte lélek nem igen van kitéve annak a veszedelemnek, hogy rosz irányba haladjon.“

Ez az öntudatos, odaadó előkészület annyira elfoglalta egész lényét, hogy egyik levelében ezt irta: „én most őszintén Istennek szenteltem magamat.“

Richmondban, mint nevelő, másfélévet töltött. Innen haza ment szülővárosába s ott is másfélévig folytatta a tanulást.

Nagyon megható és tanulságos az az öntudatos önmivelés, a melyet ő véghez vitt. Azt tapasztalta, hogy örökölt hajlama van az ingerlékenységre és sanyaruságra, mely hajlandóságoknak néha szóban és tettben is kifejezést adott. Ezt a gyengeségét annyira bánta s e miatt magát olyan méltatlannak érezte, hogy elhatározta, hogy addig nem lesz pap, a mig minden ilyen hajlamát le nem győzi. Ez a küzdelem gyönyörü eredményre vezetett, annyira, hogy a ki őt későbbi éveiben ismerte, el nem hihette, hogy valaha még ilyen hajlamokkal is kellett küzdenie.

Lelke erejének győzelme a test hajlamai felett, rendkivül sok előnyt nyujtott neki. Ezentúl már a természetet is teljesebb mértékben tudja élvezni. Newport szép tájéka mély hatással volt rá. A természet mellett egy könyvtár állott rendelkezésére s a kettőből meritette theologiai ismereteit.

Nem kis szerencséje volt, hogy Newportban volt egy dr. Hopkins nevezetü protestáns pap, ki igen szivesen társalgott vele, s a kinek jelleme, ugy mint vallásos nézetei is, hatással voltak rá, de különösen megragadta figyelmét a lelkésznek felekezetnélkülisége, részrehajlatlan egyetemes jótékonysága.

1801 deczemberében nagy fordulat állott be életében. A Harvard egyetemre megválasztották gondnoknak. Tiszte abból állott, hogy felügyeljen az épületre és a tanulókra. E mellett a tanulásra kellő ideje maradt s a tanárok befolyását is volt alkalma élvezni. Nem bocsátkozhatom tüzetes vizsgálásába azoknak a theologiai rendszereknek, a melyeket ő akkor megismert, de azt hangsulyozni kivánom, hogy akkor a most uralkodó theologiai iskoláknak egyike sem volt megszületve. Az akkor meglevő theologiai müveket egytől-egyig ismerte, de sem egyiket, sem másikat nem fogadta el, mivel félt, hogy az emberi rendszerek félrevezetik, a miért aztán egészen a bibliához ragaszkodott, azt olvasta gyermekies egyszerüséggel és tanulékonysággal.

A pálya kezdetén.

Ilyen előzmények után nem sok idő telhetett el addig, a mig lelkészi foglalkozását is megkezdi. 1802-ben, huszonhárom éves korában tartotta az első beszédet. A kik hallották, azok elvoltak ragadtatva s a legszebb reményekkel néztek jövője elébe. Prédikálását hév, komolyság és szépség jellemezte. Nézése és hangja megnyerte hallgatói szivét és meggyőzte arról, hogy ő a tapasztalati igazságot beszéli. Ez az egyetlen beszéd megalapitotta hirnevét annyira, hogy Bostonba azonnal két gyülekezet hivta meg. Csupán négy tagja volt a „Federal-utczai“ gyülekezetnek, a kik nem irták alá a meghivást, de ezek is készséggel megnyugodtak a többség akaratában. Channing elfogadta a szivélyes meghivást, mert bizott abban, hogy gyengeségeit elnézik s mert remélte, hogy köztük kellően meg fog erősödni.

1803-ban jun. 1-én volt a beiktatása. A legjelesebb férfiak vettek részt az ünnepélyen. Összesen négy pap és a Harvard egyetemnek egyik tanára szerepelt. Egyik imát, a másik beszédet, a harmadik felszentelő imát, a negyedik iktató, az ötödik fogadó beszédet mondott. Channingnek csupán annyi volt a szerepe, hogy egy hymnust felolvasott s egy záró imát mondott s ez is elég volt arra, hogy az idegeneket is bámulatra ragadja, olyan megható volt halvány arczának tekintete s reszkető hangjának zengése.

Negyven évre terjedett papi szolgálata, s ez alatt a szép hosszu idő alatt testi egészsége igen gyakran a lehető leggyengébb volt. De őt ez kevésbbé bántotta, mint lelki gyengesége. Egy óriás nagy világ volt feltárulva lelki szemei előtt, abban rá nagyon sok magasztos kötelesség várt, de nem volt hozzá ereje. Ezt ő igy hitte, igy érezte s e miatt sok szemrehányással illette magát, sőt annyira ment, hogy félbe akarta hagyni pályáját. Ebben megakadályozta egyik testvérének bölcs tanácsa, s később egy hasonló módon aggódónak ő maga is olyan jó utasitásokat tudott adni, a melyeket talán helyén való lesz itt elmondani: „A mire önnek, a mire mindenkinek szüksége van, az az elszánt önmegtagadás. Szoros szabályok szerint ossza fel idejét is, társadalmi érintkezéseit is.... Ön még nem tanult meg *akarni* azzal az erélyel és bátorsággal, a mely előtt annyi nehézség elenyészik . . . Ne hajoljon meg az első megprobálás előtt, mely az életben érte . . . Szerezzen magának erkölcsi bátorságot, mely a legnagyobb bátorság, s a körülményeknek tegye urává magát ott, a hol legbiztosabban számithat győzelemre.“

Channing nem mulasztott el egyetlen alkalmat sem, hogy magát Istenhez emelje s megteremtse a maga lelke s az isteni lélek között való egységet, de azon kivül kiváló gondja volt arra is, hogy az emberekkel, hiveivel, barátaival s családja tagjaival a leg-

melegebb bensőségben éljen. A többek között volt egy néger barátja, a ki tanitó volt a városon s igen gyakran látogatta meg Channinget. Sokszor ugy elmerültek a beszélgetésben, hogy az estve is ott érte, a mi a Channing anyját nagyon bántotta, de Channing még sem engedte meg, hogy figyelmeztessék, inkább fennmaradt egész éjjel s gyakran reggeli harangozáskor végezte be beszédét.

A legfárasztóbb gonddal tanulmányozta beszédei hatását s mélyen bántotta, hogy az nem volt általános. Ezért elhatározta, hogy ezentul igyekezni fog gyöngédebb hangon tartani beszédeit. Átlátta, hogy népe szivét csak Isten indithatja meg, elhatározta tehát, hogy ezentul az imára fordit több gondot, mint a beszédre.

Ezzel sem nyugodott meg. Elhatározta, hogy népe vallásos buzgóságára személyes érintkezés útján fog nagyobb hatást gyakorolni, azért ezentul a látogatásai nagyon komolyak lesznek; tisztán és nyiltan fog beszélni a vallásról, megfigyeli az egyesek jellemét s gondja lesz szükségeikre.

Ezzel sem elégedett meg. Elhatározta, hogy felolvasásokat tart külömböző tárgyakról a külömböző koru hivekhez alkalmazva: egy rendbélit a szülőknek, egyet a családfőknek, egyet az egyházról, egyet az egyháztörténelemről; egyet ifjak számára a történelem tanuságairól; egyet a gyermekeknek; egyet az ifjak kötelességéről; egyet a zsidók történelmi régiségeiről; egyet a biblia magyarázatról; egyet a bibliai példázatokról stb.

És ezeket a terveket ő meg is valósitotta a szó teljes értelmében. Annyira ment, hogy midőn egyik hivét temette, úgy el érzékenyült, hogy leborult és sirásba tört ki. Egyik gyászoló családot meglátogatta. El voltak borulva a fájdalom árjában, szótlanul fogadták. Ő sem szólott, hanem ott ült némán, mint a többi, mignem erőt vett rajta érzelme, sirásra fakadt s ugy hagyta el a házat.

Más alkalommal oly erős lélekkel nézte a mások fájdalmát, hogy egészen felderitette, megvigasztalta s könnyebbült szivvel hagyta ott őket.

A gyermekeket felette szerette, s ugy magához szoktatta, hogy az istentisztelet végeztével mind oda gyültek a szószék körül s ott beszélt nekik. Ez volt az ő vasárnapi iskolája.

De Channing nem maradhatott csupán a hivei körében. Amérikában már akkor meg volt az a jó szokás, hogy a papok olykor-olykor kicserélték szószékjüket. Channinget nagyon sokfelé elhivták. És ez a sok munka, ezek a nagy tervek mind lelkipásztori működése első éveiben 23—34 éves koráig valósultak meg. Ezek azonban csak kezdetei voltak annak az óriási hatásu munkának, a melyet ő a későbbi években kifejtett, mint *reformatora*

a *vallásnak*, az *emberi természetnek*, a *kereszténységnek* és a *társadalomnak*; mint **apostola** a *rabszolgaság eltörlésének*; mint **szónoka** *minden nevezetes politikai mozgalomnak*; mint **előharczosa** *minden szabad intézménynek*.

De mindezekről megemlékezni a számomra kimért rövid idő alatt teljes lehetetlenség, hiszen ezek két tömött kötetet tesznek. Memoir-jaiban s a magyar nyelven közölt értekezései közül a Bonaparte Napoleon életéről szóló s az „Aphorismák a politika köréből" is ezzel foglalkoznak.

Mind a mellett is hogy ki leszek téve annak a megjegyzésnek, hogy felolvasásom bevégzetlen, nem kisérem tovább ezzel az alkalommal, mert a mit a papnövendékek rendezte ezen emlékünnepélyen elérni akartam, azt némi részben elértem azzal, hogy rámutattam miképpen készült Channing arra a szent pályára, a melynek ő büszkesége volt s a melyen önöknek s mindnyájunknak eszményképünk lehet.

Végezetül egy pár általános észrevételt óhajtok tenni:

Channing nagyon szeretett irni. Gondolatait irásban rendezte. Ez a mi szerencsénk, az utódok szerencséje, mert igy Memoirjaiból szivét s annak minden dobbanását kiérezhetjük, beszédeiből és felolvasásaiból egész lelke világát átláthatjuk. Irásaira vonatkozólag egyik kortársa, Thom H. J. lelkész szavait idézem, s főleg az ifjaknak hangsulyozom, hogy „mind azok között a müvek között, a melyeket ismerek, az uj testamentum után, azt hiszem a Channing irásai fogják az ifju embereket a szellemi haladás utján alázatosoknak, fogékonyoknak, szabadoknak, s minden uj fénysugár befogadására, mely Istentől jö, készeknek teremteni." Az ifju papok és azok, a kik papságra készülnek, nagyon jól teszik, ha megtanulják az angol nyelvet, ha egyébért nem, csak azért is, hogy Memoir-jait elolvashassák, mert Brown B. J. angol lelkész szerint* „a theologiai irodalomban nincsen egyetlen mü is, a mely az ifju lelkészt határozottabban meggyözhetné a papi hivatás magasztos s majdnem félelemteljes szentségének az érzetéről, mint Channing Memoirjai." Ugyancsak ennek a lelkésznek a szavait idézem t. hallgatóimnak: a Channing élete világosság volt az embereknek, ma is az, és az lesz az idők végéig. Nagy volt Channing mint pap, mint a haladás vezetője, de legnagyobb volt ő saját lelkében

És vajjon miben állott lelkének ereje: a *szeretetben*, mondja Collier Laird** pap — az ő lelke lángolt a szeretettől. Ő azt mivelte itt e földön, a mire mi csak a jövő életben számitunk: „a tökéletes

* Channing Centannary 19. 56.
** U. o. 94.

szeretetet.“ Ő a vallási tökéletes egyenlőség hive volt s mind ezt beszédeiben is kifejezésre juttatta.

Ezért szerették őt annyira, hogy a ki Bostonban megfordult, el nem mulasztotta, hogy meg ne hallgassa.

De még sok más dologért is, a melyek között egyik igen fontos, az, hogy ő oly erővel, oly biztonsággal beszélt, mint egy próféta és az emberek ugy hallgatták, mintha ihletve lett volna.

Szavai oly egyszerüek, oly hatók voltak, hogy a ki egyszer meghallotta, nem tudta elfeledni s ez nem csak a közönséges hallgatóságról, hanem még a papokról is elmondható. Igen érdekesen világitja meg ezt a következő rövid esemény: Angliában egy unitárius nő látógatóba ment egy városba egy nő barátjához, a ki nem volt unitárius. Barátja váltig hivta, hogy hallgassa meg fiatal papjukat, mert az valóban oly nagyon jeles szónok, a milyen nekik régóta nem volt. A nő készséggel meghallgatta. A mikor a templomból haza értek, kiváncsian kérdezték a nőtől, szerette-e a beszédet? „Én annyira szerettem — felelt az unitárius nő — hogy már *többször* elolvastam. Látván, hogy kételkedve néznek rá, igy szólt: „Ha kételkednek szavaimban, el fogom küldeni azt kötetet, a melyben megtalálják s el is olvashatják ezt a beszédet.“ A dolog ugy történt s barátai nagy csodálkozással látták, hogy ifju papjuk beszéde, némi csekély változással, egészen a Channing E. Vilmosé volt.

—

Egy dolog felől bizonyos vagyok s ez az, hogy ha minket külömböző vallásfelekezeteket hitnézeteink elválasztanak egymástól, ha a biblia nem fog egyesitni tudni, mert azt, a hányan vagyunk annyiféle képpen magyarázzuk, még mindig lesz, a mi egyesitni fog: a Channing művei. Ez az a forrás, a melyből felekezeti külömbség nélkül mindnyájan iszunk és megelégittetünk.

Ezek után remélem, hogy nem lelkész s nem is a lelkipásztorságra készülő t. hallgatóim nem veszik rosz neven tőlem, hogy érdeküktől eltértem s alkalmat nyujtottam arra, hogy bele pillantsanak a pap életének abba a küzdelmeibe, a melynek Önök a szószékről csak érett gyümölcseit szokták élvezni.

Boros György.

A hazugság.

A hazugság legközönségesebb, de egyszersmind legveszedelmesebb bűne a fiatalságnak*. Közönséges, mert a legtöbb szülő még fel sem veszi gyermekének eme hibáját, sőt akárhányszor

* Veszedelmes bűnök az a felnőtteknek is. Szerk.

megmosolyogja, ha a csiny ügyesen sikerült és ez aztán elegendő arra, hogy a gyermek minden adandó alkalommal ezen mentőeszközhöz folyamodjék hibájának elpalástolása végett. S igy aztán nagyon gyakorivá, közönségessé, de egyuttal veszedelmessé is válik. Veszedelmessé azért, mert éppen ez által az ártatlannak hitt hazugság által jut a gyermek először azon következtetésre, „hogy ha a hibát elkövetem is, de eltitkolhatom: engem igaznak, jónak ismernek azután is.“ Ez az első győzedelme a gyermeki lélekben a *„sátány“*-nak. Ebből származnak, mint törzsből a többi bünök, mint pl. a kétszinüség, alattomosság, csalás, igazságtalanság, káröröm, könyörületlenség, lopás stb.

Ime egy gyermek egy büntetendő cselekményét eltitkolta (elhazudta), féltvén saját becsületét, elnézi, hogy miatta egy másik szenvedjen, a ki nem bünös. Hát nem ebből származik-e a káröröm, könyörületlenség? Nem ez vezeti-e a kétszinüségre, alattomosságra? stb.

Szóval végeredményében ez az erkölcsi érzület, jog- és igazságérzet meggyilkolója.

Éppen ezért már csirajában elfojtandó, de hogy mi módon, ez a nagyobb kérdés.

Sokan azt mondanák, hogy büntetés által; csakhogy a büntetés alatt általában a testi büntetést szokták érteni. Már pedig a testi büntetés által a legtöbbször csak ideig-óráig fojtható el, de teljesen ki nem irtható. Ha a szülőnek és a tanitónak mindig csak testi büntetései vannak, akkor a gyermekben lassanként megölődik az erkölcsi érzület és a gyermek szülőjét is tanitóját is zsarnoknak tekinti.

Ujabb időben nagyon általánossá vált, hogy a szülői háznak, valamint az iskolának feladata nemcsak a tanitás, hanem a nevelés is.

Ha a tanitást és nevelést elkülöniteni lehetne, akkor a büntetéseket is osztályoznám: a tanitás eszköze a testi, és a nevelés eszköze az erkölcsi büntetés. Minthogy pedig lényegében fontosabb a nevelés, mint a tanitás: ehhez képest a legtöbb esetben az erkölcsi büntetést kellene alkalmazni, — ha egyáltalában annak szükségessége fennforog, — s hogy biztosabban czélt érhessünk, annak illustrálására felhozok egy esetet, a mi iskolámban velem történt.

Egy igen hazug gyermek volt iskolámban, a ki a hazugságról sehogy sem volt leszoktatható.

Egy alkalommal kétségbevonhatlan bizonyitékok alapján meggyőződtem, hogy hazudott; de bünét be nem vallotta, bárha teljes tudatával volt is annak, hogy őszinte vallomása által a büntetést, ha egészen el nem is kerüli, de enyhiteni fogja. Nem levén más módom, büntetéshez folyamodtam. Büntetése ez volt:

Ezután minden reggel, a mint iskolába jövünk és az imát elvégeztük, te kiállasz elömbe és jelenteni fogod:

„Tanitó ur, kérem szépen, csütörtökön ezt, meg ezt . . . . . a hibát *nem én* követtem el!“

Tanulótársainak pedig meghagytam, hogy mikor *ez* a jelentést elvégzi, egyhangulag, egyszerre rákiáltsák: *Hazudsz!!* Semmi több! És ez ismétlődni fog mindaddig, a mig hibádat őszintén bevallod. — És mi történt?

Az a megátalkodott gyermek, a ki semmiféle testi büntetés ijesztésével nem volt leszoktatható a hazugságról és nem volt őszinteségre birható, már a következő reggel közmeglepetésre jelentését eképpen tette meg: „*Tanitó ur, kérem szépen, csütörtökön ezt . . , meg ezt a hibát én követtem el! Engedelmet kérek! Igérem, hogy soha többé nem hazudok!* — És szavát megtartotta.

Tehát a szülői háznak, mint az iskolának főfeladata: az erkölcsi érzület kifejlesztése és ápolása.

Szabó Lajos,
tanitó.

Képzelődés és valóság.

A ki az italról azt hiszi, hogy táplálék, képzelődik. Való az, hogy egy pohár sörben kevesebb a táplálék, mint egy hat fillér ára kenyérben, hogy egy pohár borban nincs annyi táplálék, a mennyi ráférne egy négy krajczárosra. A mi meg a spiritusféle italokat illeti azokban annyi a táplálék s éppen olyan hasznosak, mint a veszett kutya marása.

De hát hogy lehet ez igaz, mikor az emberek ugy megerősödve és megelevenedve érzik magokat ivás után? Ugy, hogy az izgatottságot és a felindulást, elég helytelenül, erőnek veszik. A lovat is az ostor meg a sarkantyu felviszi a hegy tetejére, de azért okos ember nem mondja azt, hogy a ló erősebb lesz, ha megverik.

Az emberek azt képzelik az italról, hogy az erősiti a testet s alkalmassá teszi arra, hogy nagyobb fáradságot kiálljon. Tény az, hogy az ital meggyengiti az élet és működés középpontját t. i. a szivet. Egy pohár sör, két pohár bor, egy pohár pálinka a szív verését úgy meggyorsitja, hogy egy nap alatt hatezerrel ver többet, mint a hányat kellene.

Azt is képzelik az emberek, hogy a szesz elősegiti az emésztést. Valóság az, hogy elrontja az emésztést és szorulást okoz.

Azt képzelik, hogy az ital felmelegiti a testet. Tény az, hogy lehüti, hogy a temperaturát alább szállitja és a testet a hideg iránt fogékonyabbá teszi.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Az egyházi főtanács**, mely október 29 én kezdődik meg, előre láthatólag nagyon élénk és nagyon érdekes lesz A tanári és papi nyugdijak ügyei már magokban it oly fontosak, hogy tetemes időt és gondot fognak igényelni.

— **A főt. püspök ur** Andrási Gyula m.-szt.-benedeki kántort kisadorjáni lévitává nevezte ki. Kászoni János ny.-szt.-lászlói kántor-tanitó Mészkőre rendeltetett hasonló minőségben

— **Az unitárius főiskola** igazgatója, Ulár Pál lemondott állásáról. Az E. K. Tanács ideiglenesen Boros Sándor tanárt bizta meg az igazgatói teendők végzésével. Az állomás az október 29-én kezdődő Egyh. Főtanácson fog véglegesen betöltetni.

— **Az angol és magyar unitárius nők** barátságának kedves bizonyitéka az a két levél, a melyet lapunk más helyén közlünk s a melyre itt felhivjuk olvasóink figyelmét.

— **Buzogány Mariska** kisasszony az első londoni akademita-leány augusztus hó végén érkezett haza. Nagyon kedves emlékeket hagyott maga után az angolok között, s hozzánk nemes lelkesedést, buzgóságot és meggazdagodott ismeretet és tapasztalatot hozott. Hazai nevelésügyünknek nyereségére lesz a kisasszony tanulmánya, mit a fővárosi szaklapokban már közölni kezdett. Nemzetünknek is beláthatlan nagy előnyére van, hogy a hatalmas angol nemzet női a magyar nőkkel személyes barátságban s állandó összeköttetésben állanak. Üdvözöljük Buzogány kisasszonyt s olvasóinknak jelezzük, hogy szives igéretet tett az iránt, hogz tanulmányaiból közölni fog lapunkban is.

— **Barrows J Sámuel**, ámerikai hitrokonunk, a „Christian Register“ szerkesztője, visszaérkezett hazájába s a legmelegebb hangon irt hazánkról és a magyar unitáriusokról. Már két levele jelent meg, de még van mondani valója. Jövő számunkban részletesen fogjuk ismertetni.

— **Fangh Erzsi** kisasszony Fanghné Gyujtó Izabella irónő leánya a napokban indul el Londonba, a Channing House School leány-nevelő intézetbe, a Buzogány Mariska kisasszony helyére. Ezt a nevezetes intézetet egyik közelebbi számunkban tüzetesebben megfogjuk ismertetni olvasóinkkal.

— **A chicagoi vallási** congressusra mint felolvasók Ferencz József püspök úr a magyar unitárius egyház-szervezet és Boros György tanár az unitárius egyház-történet ismertetésére voltak kijelölve felolvasókul. Minthogy személyesen nem jelenhettek meg, felolvasásaikat elküldötték. Ezzel egyidejüleg megemlitjük, hogy Boros György a magyar unitárius egyház rövid történelmét már a mult évben megirta és az ezen kiállitás alkalmával Allen H. József jeles irónak az unitáriusok egyetemes historiájáról irott művében fog megjelenni.

— **Manchester New College**. Az unitáriusok első rendü theologiai akadémiája, mely mostantól kezdve Manchester College, állandó diszes épülete Oxfordban bevégeztetett s a jövő hó 16 18-ik napjain fogják ünnepélyesen megnyitani. Kedves és megható ünnepély lesz ez. Az előkészületekből itélve az akademiának minden barátja jelen fog lenni. A magyar unitáriusok közül iskoláink késői megnyitása miatt csupán egy jelenhet meg, u. m. Csifó Salamon árkosi lelkész, ki egyszersmind az E. K Tanács képviselője lesz. Tőle küldjük el mindnyájunk legmeglegebb üdvözletét. A College egykori magyar növendékei a College imolája urasztala beállitásához s az uj épület befejezéséhez szép összeggel járultak hozzá, a mit megfelelő levél kiséretében küldöttek el.

— **Zsinat Budapesten**. Főleg két szempontból óhajtanám, ha 1896-ban Budapesten egyházi zsinatot tarthatnánk. Az egyik és főszempont: Egyházunknak tiszta nemzeti jellemvonása. Egy oly történelmi fontosságu nagy nemzeti ünnepélyről, milyen az ezer évnek megünneplése lesz, oly egyházfelekezet — melynek hivei nagyobbrészt az államalkotó ős székely nemzetnek az utódai — nem

hiányozhatik. Nem hiányozhatik épp akkor, midőn a többi egyházak is részt vesznek e nagy nemzeti ünnepségekben egy és más alakban. Igaz, hogy a nemzet nagy ünnepe az egész hazának ünnepe lesz, de annak nagyobb mozzanatai az ország fővárosában fognak megtörténni, az udvar, a küldiplomáczia — és a hazai törvényhozó testületek hozzájárulásával. Ennélfogva zsinatunknak a fővárosban való megtartásával, mi is hozzájárulnánk a nemzeti ünnep fényének emeléséhez és e zsinatnak emléke ugy hazánk, mint egyházunk történelmének lapjaira lenne örök időkre följegyezve. E zsinaton egyszersmind összejöhetnénk azon külföldi angol, osztrák és olasz hitrokonainkkal, kik a kiállitás megtekintése czéljából fővárosunkat felkeresnék. Sőt angol barátainkat, kiknek mi budapestiek ugyis örök hálával tartozunk, direkt meg is hivhatnók zsinatunkra. Ők bizonyára képviselőket küldenének. E zsinat egy nagyszabásu nemzetközi egyházgyüléssé nőné ki magát, melynek messze kiható szellemi és erkölcsi hatása lenne A másik szempont, mely miatt Budapesten zsinat tartását óhajtanám, az, hogy ezáltal egyházi embereinknek alkalom nyujtatnék a kiállitás megtekintésére, mely, az előmunkálatokból itélve, impozáns arányokban fogja feltüntetni nemzetünk anyagi és kulturális fejlődését s történelmi tradiczióit. Természetesen e tervet oly módon kell megvalósitani: hogy szegénysorsu egyházi embereinknek ugy az utazás, mint a fővárosban való tartózkodás ne kerüljön anyagi áldozatba. De ezt megvalósithatónak hiszem kevés jóakarattal és áldozatkészséggel. Erősen meg vagyok róla győződve, hogy budapesti ekklézsiánk minden erkölcsi és anyagi erejével kész lesz elősegitni a terv megvalósulását, ha az eszme erdélyi hitrokonainknál lelkes viszhangra találna. Ürmössy Miklós.

— **Budapest** székes főváros ottani egyházközségünknek, főleg a vallásoktatásra való tekintettel, 500 frt évi segélyt szavazott meg. Szép és nemes tett!

— **Halálozások**. Gábos Dénes m. kir. áll. vasuti hivatalnok neje Kovács Ilonka aug. hó 3-án 23 éves korában elhunyt. Részvéttel jegyezzük fel a kedves nő korai halálát. — Bányai János földbirtokos, egyházunknak egyik buzgó hive f. hó 5-én rövid betegség után meghalt Középlakon. Nagy család gyászolja. Nyugodjék csendesen!

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

A Dávid Ferencz Egylet közgyülésére október 28-án d. u 3 órára az egylet összes tagjait ezennel meghivom és tisztelettel el is várom. Kolozsvárt, 1893 szeptember 20-án. Dr. Brassai Sámuel, egyleti elnök.

A közgyülés tárgyai az egyleti és fiók-egyleti jelentéseken kivül: a tiszteleti elnök Mélt. Ferencz József püspök úr pályadijaira hirdetett pályázat eredménye s a pályadijak kiosztása; az évi közgyülések vidéken tartásának kérdése, Simó János inditványa a fiók-egyletek véleményével; Ajtai János felolvasása: Népünk vallásos és erkölcsi élete és lelkészeink teendői.

Panasz, zugolódás vagy csak olyan szelid kérés legyen-e ez, a milyen számos előbje volt? Maradunk az utolsónál, mert hisszük, hogy egy valláserkölcsi testület tagjai csak akkor nem tesznek meg valamit a maga idejére, ha az lehetetlenség. Hisszük, hogy azok, a kiket nem akarunk megnevezni, csak azért késtek el a fizetéssel, mivel biztak a Dávid Ferencz Egyletben, hogy vár. Bizalmokban nem is csalatkoztak. A Dávid Ferencz Egylet is bizott és bizik, hogy október 15-ig sem 10 frtos, sem 1 frt 20 kros, sem 1 frtos adóssa nem lesz. Nagyon szép dolog lesz, ha majd a közgyülésre azt fogjuk jelenteni, hogy alig van hátrálék. A ki nem bizonyos, hogy fizetett-é, kérdezze meg egy levelező lapon a pénztárnoktól, de el ne mulassza, nehogy a kérésből panasz legyen a jövőkorra.

Irodalmi pályázat. A „D. F. Egylet“ (kereszturköri fiók) a következő irodalmi pályázatot hirdeti. Irassék:

1. egy pünkösti egyházi beszéd, szabadon választható szent leczke alapján. Pályadíj: 20 korona.

2. „A hazaszeretet ébresztése a család körében“ tételről egy neveléstani értekezés. Jutalma: 10 korona.

Pályázati határidő márczius 1-je 1884. A pályaművek idegen kézzel, lapszámozva irva, a szerző nevét rejtő jeligés levél kiséretében Raffai Károly, fiók-egyleti elnökhöz Új-Székelyre, u. p. Sz.-Keresztur küldendők. E pályázatban csak a kereszturköri fiók-egylet tagjai vehetnek részt.

A D F. E. (kereszturköri fiók) aug. 15. 1893 Székely-Kereszturt tartott közgyülése határozatából. Barabás Lajos, f.-e. titkár.

A „Fiatalság Barátja“ meg kellett volna hogy jelenjen még ezzel a számmal egyidejüleg, de, bár kedvünk tartotta, most nem adunk uj számot, mivel az eddig megjelentek még nincsenek elszámolva. Azok a jó emberek, a kik szivesek voltak eljuttatni az ifjusághoz, hihetőleg nem tudták összeszedni a krajczárokat s e miatt nem küldhették be a pénztárba s e miatt nekünk nem volt szabad ujabb költséget tenni addig, a mig a régivel nem vagyunk rendben. — Siessünk, mert az idő halad!

A vasárnapi vallásos oktatás, vagy nyári iskolázás be lesz fejezve mikorra lapunk olvasóink kezébe jut. Hisszük, hogy az eredmény nagyobb és jobb lesz a mult évinél, a mely szintén haladást mutatott a korábbihoz képest. Száz évek óta rendelik egyh. törvényeink, áldozatokkal is igyekezett lenditeni rajta a Dávid Ferencz Egylet, de még mindig nem teljes a siker. Reméljük, hogy Rédiger Géza barátunk óhaja, hogy vezérkönyv irassék, s más kegyes óhajok szintén megvalósulnak idővel. Kérjük a t. lelkész urakat, készitsenek szabályszerü, őszinte kimutatást végzett munkájokról s külön okmányban adják át majd az esperesi vizsgálószéknek, hogy nyerjünk hü képet a helyzetről!

☛ **A jó gyermek könyve.** A népiskola első és második osztálya számára a valláserkölcs elemei tanításához irta Boros György. Ára 20 kr. 10 példány a szerzőtől rendelve 2 frtért bérmentve küldetik.

—

☛ *Új előfizetőknek és új tagoknak* ingyen küldjük meg Ferencz József püspök ur felolvasását „Vallásos dolgokról“; a budapesti unitárius templom képét, s e mellett egyet a Simén Domokos, Dr Bartók István tanárok és B. Orbán Balázs képe közül, tetszés szerint.

Az „Unitárius Közlöny“ I—V. kötetéből teljes példányokkal rendelkezünk. Egy-egy kötet 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.)

TARTALOM: Összel. (Költemény.) Tarcsafalvi Albert. 145. lap. — Az angol unitárius nők a kolozsvári unitárius nőknek. 146. l. — A kolozsvári és budapesti unitárius nők az angol unitárius nőknek. 147. l. — Channing Ellery Vilmos mint lelkész. Boros György. 148. l. — A hazugság. Szabó Lajos. 155. l — Képzelődés és valóság. 157. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak 158. l. — Egyleti élet és munkásság. 159. l. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt. (Belközéputcza 10.)

Unitáriüs Közlöny 10. sz. melléklete.

BERDE MÓZSA

1815—1893

Az Unitárius Közlöny már készen volt, midőn Berde Mózsa halála hire Kolozsvárra érkezett, de nem bocsáthatjuk ki egy néhány emléksor nélkül. Berde Mózsa tőlünk nemcsak mint tiszteletre méltó, jeles férfiu, hanem mint a Dávid Ferencz Egylet lelkes és tevékeny alelnöke is megérdemli. Legyenek a következő sorok emlékének szentelve.

Az unitárius egyház történelmében 1837-ben egy új korszak kezdődött, a midőn a lengyel származásu nemes férfi Augustinovics Pál összes vagyona az egyházra szállt. Az alap meg volt vetve, csak épületet kellett emelni rá. Erről az alapitó ugy gondoskodott, hogy egy három személyü felügyelőséget nevezett ki a b. Farkas Sándor, Körmötzi József és Fekete Sámuel személyében. A birtok kezelése ezen a módon megkezdödött és úgy foly a mai nap is, a lehető legszebb eredménnyel, de a birtok ma már területileg négyakkora, mint eredetileg volt. 1889-ben Berde Mózsa, mint egyik felügyelő, az Albert Dénes figyelmeztetésére, javasolta a gr. Telekiféle alamori jószág megvásárlását. Az ajánlat elfogadtatott, a vásár megejtetett és jelenleg tőszomszédságban olyan két birtoka van az Egyháznak, a melyre bizvást épitheti jövőjét.

Berde Mózsáról megemlékezni óhajtván, első helyen ez jött tollam alá. Sokan, s kivált itt az erdélyi részekben ezernyi ezeren ismerték Berde Mózsát, nemcsak arról, hogy egy teljesen sajátságos, egy páratlan természetü és különös életü ember volt, hanem arról is, hogy alig volt Erdélyben, a kitől a gyakorlati gazdaság, az emberismeret körében oly világos és hasznos tanácsot lehetett volna kapni.

Berde Mózsa egy józan itéletü, philosophikus gondolkozásu ember volt. Még hetven éves kora után is a legnagyobb gonddal olvasta a franczia és angol revuek s a budapesti szemle philosophiai, nemzetgazdasági és történelmi tanulmányait, sőt még a theologiaiakba is bele merült s igen kész örömest beszélgetett a biblia szerkezetét illető újabb theoriákról.

Emlékező tehetségét minden ismerője bámulta. Minden nevezetesebb erdélyi család családfáját, házi viszonyait kitünően tudta.

A politikát a leggondosabb figyelemmel kisérte s néha úgy beszélt főbb politikusainkról, mintha közöttük szerepelne.

És mindennek meg van a természetes magyarázata Berde Mózsa életével, a mit egy pár vonásban ecsetelni kivánunk.

Berde Mózsa 1815-ben Laborfalván született. A születés napja

nem tudható, de bizonyos, hogy azon év decz. 16-án kereszteltetett meg. A laborfalvi székely nemes Berde család sarja volt. Atyja szintén Mózes egy ritka derék, erélyes és lelkes férfi, ki bár hajlott koru volt már, a forradalomban is tevékeny részt vett; anyja laborfalvi Márkos Terézia, szintén jeles család sarja.* Mózsa a falusi iskolából Székely-Kereszturra ment a Koronka József tanár keze alá, s onnan Kolozsvárra jött a Brassai Sámuel árnyékába. Maga sokszor beszélte, hogy atyjától 16 ezüst huszassal indult el, s azzal kezdette meg az életet. Azután egészen a maga erejéből tartotta fenn magát.** Kortársa, a még mindig teljes erőben élő Szász Ádám eléadása szerint, rendkivül sebes eszü volt. A jogot is Kolozsvárt tanulta és végezte, mint a Daniel Gábor volt főispán s egyh. főgondnok nevelője. Megható az a ragaszkodás és tisztelet, a mellyel a már ősz tanitvány egykori nevelője iránt mind végig viseltetett. Bizonnyal a Daniel család egyike azoknak a családoknak, a melyek a Berde elhunytát mélyen és őszintén fájlalják.

Berde Mózsa Kolozsvárról Maros-Vásárhelyre ment a kir. táblára, honnan egy pár év mulva ismét visszatért s a Gál József ügyvéd irodájában mint segéd működött, s egyik kortársa megjegyzése szerint „ledolgozta minden perit.“ Kevés idő mulva önálló irodát nyitott s első helyen Bánfi József, azután számos főur bizta meg ügyei elintézésével.

Az ügyvédségtől is megvált. Követnek választatott 1848-ban. Ezzel megkezdődött, szép és dicsteljes pályája a haza szolgálatában. Inditványozta a határőrség intézménye eltörlését. Az elnök, Batthyáni, Berdét küldötte ki Háromszék újra szervezésére. Nem kis feladat volt, mert egyik felől a kényszerü helyzet megszüntetésére, másfelől az általános katonai szolgálat megteremtésére volt szükség. Berdét megértették a székelyek.

Kormánybiztosi működéséből nevezetes az agyagfalvi gyülés, melyen Gr. Mikó Imrével együtt elnökölt, s melyen a székelységet fegyverfogásra lelkesitette. Jó szervező s gondosan előre tekintő volt. Mindig a mérsékletet ajánlotta, de a mikor szigorra volt szükség, nem ismert irgalmat. A ki nem való helyére, hagyja el azt. A ki rest, lelkiismeretlen: azt el kell csapni. Igy gondolkozott s igy is tett számos izben, a mint ez kormánybiztosi rendeleteiből is megtetszik

1850-ben elfogták, bebörtönözték s öt évig volt fogoly Józefstadtban.

Kiszabadulása után ujból ügyvédeskedett, de a politikai mozgalmakban is részt vett. Igy 1860-ban a gyulafehérvári értekezleten Erdély uniója mellett, az erdélyi országgyülés ellen nyilatko-

* Ebből a családból való volt egykori püspök szentiványi Márkos Dániel.
** Atyja jó módu ember volt, segitette volna fiát, de ez azt nem vette igénybe.

zott, hasonlóan szólott a n.-szebeni országgyülés ellen, mint törvénytelen ellen. Berde 1867-ben ujból felment az országházba s mint ministeri osztálytanácsos müködött.

1868-ban újból követ lett s a költségvetés tárgyalásánál erélyesen felszólalt az unitárius egyház állami segélyezése mellett. Ezután nem sokáig maradt az ország házában. Vissza vonult s ugy élt jószágain s barátai körében Kolozsvárt, hol legtöbbet s legszivesebben időzött, mert egyikfelöl az unitárius egyház Tanácsában tágas munkaköre volt mint a jószágfelügyelőség, nevelésügyi, pénzügyi bizottságok elnökének, az ekklésia gondnokának.

1892 márcziusában a család Budapestre gyógyintézetbe szállitotta s ott volt haláláig.

A halál hire szeptember 24-én a reggeli órákban jutott Kolozsvárra, de hivatalos tudósitás nem volt, minek következtében az E. K. Tanács tagjai kérdező táviratot intéztek a budapesti unitárius lelkészhez. A válasz csak esti hat órára érkezett meg, a városról távol levő püspök is hazaérkezvén: azon estve megtétettek az intézkedések a temetés iránt. Miután orvos-rendőri szabály szerint a halott házhoz szállitása tiltva volt, a vasuti állomástól temettetett el.

Az *E. K. Tanács* szept. 25-én rendkivüli ülést tartott, melyen a főt. püspök úr bemutatván Berde Béla tudósitó levelét, a meghatottság hangján jelentette be a gyülésnek, hogy Berde Mózsa egyh. tanácsos, több egyh. bizottságnak huzamos időn át elnöke meghalt Az E. K Tanács a halál feletti megilletődésének és a néhai sok irányu hasznos munkássága és többféle áldozatai elismerésének jegyzőkönyvileg adott kifejezést s egyszersmind meghatározta, hogy a temetést intézi és azon egész testületileg vesz részt. Megnyugvással vette tudomásul, hogy a főt. püspök ur a Berde Béla kérésére magára vállalta a temetési szertartás végzését.

A temetés szept. 26-án d. e. 10 órakor volt. A kolozsvári egyh. tanácsosok teljes számban, az unitárius nők és férfiak legtöbbje s a városról szép számu férfi volt össze csoportosulva a kolozsvári vasúti állomás előtti téren. A Berde család tagjai: Berde István törvsz. biró Szolnokról, Márkos Ferencz Radnóthról, Berde Béla nejével és rokonaival vettek részt a szomoru végtisztességtételben. Mikor a hosszu menet megindult, azonnal megnyilatkoztak az ég csatornái s mintha drága halottunkat könnyezték volna egész délelőtt hullatták az áldó cseppeket.

A temetőben megható jelenet várakozott a gyászoló seregre. A polgári dalegylet éneke kezdette meg a szertartást s azután Ferencz József ajkai nyiltak meg az imára buzgón, csendesen. Mindenki érezte annak hatása alatt, hogy a főpásztor jól ismerte a néhait, be tudott pillantani lelke gondolataiba. A jó Atyának kivételes gyermeke volt a néhai, ki Atyját szerette s mikor lehetett,

mindig megjelent templomában imádkozni. Künn az életben dolgozott és szenvedett a házáért, gyüjtött és töprengett a jövőért, de mind a mellett is állandóan meg volt jó kedélye egészen az utóbbi két évig, mi alatt némely gondolatja igen sokszor ismétlődött, s némely eszméje igen makacsul fogjalkoztatta. Mind a mellett is hasznos, áldásos volt élete. — Az ima után a főtiszt. püspök úr szép bucsuszavakkal vált meg a sirtól.

Mi is ezzel bucsut mondunk a jó és derék férfiunak, a ki sokféle foglalatossága mellett még a Dávid Ferencz-Egyletnek is, mint alelnöke, mint egyik alapitó tagja valóban sok jót tett. Közés választmányi gyülésein több izben vezette a tárgyalásokat, a pénztár és a pénzügyi kérdések ügyében készséggel volt sgitségre. Mi igaz részvéttel kisértük sirjához s kivánunk neki csendes és boldog nyugodalmat.

Végrendelete. A végrendeletet a kolozsvári kir. törvényszék szept. 28-án d. e. 10 órakor hirdette ki. — Minden unitárius ember vegye le kalapját és ugy hallgassa meg a mi itt következik: Általános egyetemes örököse Berde Mózsa minden ingó és ingatlan vagyonának a magyar unitárius vallásközönség. Egyszer mindenkorra kifizetendőleg rendelt Berde István gyermekeinek 2000 frt, laborfalvi ekklésiának 1000 frt, kolozsvári ekklésiának 4000 frt, Mária Váleria árvaháznak 200 frt, a Kolozsvárt felállitandó vakok intézetének 5000 frt, Markos Ferencznek 1000 frtot, toroczkói iskolának 300 frtot, minden cselédnek 1—1 aranyat. *A székelykeresztúri unitárius középiskolának* 100.000 forintot, melynek $^4/_5$ része tanárok fizetésére forditandó; *kolozsvári unitárius főiskolának* 100.000 frtot, melyből 50.000 frt a főisk. felépitésére, 50.000 frt három tanszék beállitására forditandó. Berde Áronnak évi 500 frt, s annak a tanárnak, a ki egy évben minden órát a legpontosabban kitart, 500 frtot; szegényebb és új ekklésiáknak évi 1000 frt, tanitóknak főleg faiskola tartásért 1000 frt, főtanácsi ebédre 300 frt. Buni jószága jövedelméből Kolozsvárt 100, Tordán 50 és Kereszturt 50 tanulónak adandó napjában 3 czipó. Korpádi jószága haszonélvezete Berde Béla és fiu utódaié; kolozsvári háza jövedelmének $^2/_5$ része a Berde és Márkos fiuknak, illetőleg laborfalviaknak adandó.

Ime Berde Mózsa meghalt és az unitárius egyház fejedelme feltámadott, s hisszük, hogy a ki e sorokat olvassa, éppen oly mélyen meg lesz hatva, s oly nagyon el fog fogulni, mint a hogy el voltunk mi, mikor végig hallgattuk a végrendeletet s a mikor irjuk ezeket a sorokat. Az ő neve áldatni fog mindörökké! Nyugodjék boldogan csendesen! Igyekezni fogunk méltón megfelelni nagy és fenséges czéljainak!

Boros György.

VI. kötet. Kolozsvár, 1893. November. 11 szám.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTIK: Dr. BRASSAI SÁMUEL és BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára egész évre 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) **Egyes szám ára:** 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai 5 évi kötelezettséggel egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Iszlai Márton egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra (unitárius leányiskola).

Egyházi gyüléskor.

Dallam: Dicsőült helyeken.

Öröm- s hála'adásban
Imádunk, oh örök Isten,
Dicsérő hangokban
Zengedezzen mostan minden.
A földön és a tengereken,
Ott fenn a csillagos egeken
Egyedül vagy teremtő Isten!

Megtartád éltünket
És e szent gyülekezetet.
Tápláltad lelkünket,
És bölcsességed vezetett
Az időknek nagy próbáiban
Minden háboruságainkban
Szent házadnak viadalaiban.

Egybegyüjtél minket
Mostan is, dicső védelmünk!
Áld meg gyülésünket,
Égi igaz fejedelmünk!
Vallást teszünk im nagy nevedről,
A mi kegyes idvezitőnkről,
És hitbeli egyességünkről.

Oh, tarts meg békében
Mi édes szentegyházunkban,
Igéd szerelmében
És hív magasztalásodban.
E hazának adj csendességet,
Népe között szent egyességet,
Jó királyunknak bölcsességet!

Rendelj tanitókat,
Kik oktassák hű népedet;
Bölcs előljárókat,
Kik féljék szent törvényidet.
Hogy a te szent templomaidban
Énekeljen néped vigságban,
És imádjon szent buzgóságban.

Alkalmazta: **Iszlai Márton.**

Emlékezzünk!

Egy nehány nap még és *november 15-ike* lesz! Nagy, nevezetes és szomoru nap ez minden unitárius előtt. Sok, sok idővel ezelőtt!... A képzelet sebes szárnyu sas, s elfárad mégis, mire oda ér: 1579-ben, ezen a napon aludt ki Déva várának legfényesebb mécsvilága: *Dávid Ferencz.* Emlékezzünk!

Szomoru az emlékezet, akár ha Gyulafehérvárra gondolunk, a hol Erdély fejedelme és főrendei előtt roskadtan ül az az egykor erős férfi, a kit Erdély fővárosa, Kolozsvár, vállain diadallal vitt be főtemplomába. Szomoru az emlékezet, ha látjuk, hogy Blandrata doktor, az egykori hű barát, a főpap legjobb hive, szivét forditja el tőle.

Szomoru az emlékezet, ha arra a siralmas, hosszu útra gondolunk, a melyen a beteg férfiu beteg tagjai a dévai várba hurczoltattak. Sok, nagyon sok okunk van szomoruan emlékezni vissza arra az időre, a mely az elitélés napjától (junius 4-től) a halál napjáig (november 15.) lefolyt.

De lelkesitő az emlékezet, ha látjuk, hogy az erős lelken a halál kapui sem vehettek diadalmat, mert a mikor ott, a más hitet valló fejedelem és tanácsosai a megingatott unitáriusok előtt kérdezik, hogy a miket irt és tanitott magáénak vallja-e, ő legkisebb habozás nélkül jelezte az igent.

Lelkesitő az emlékezet, ha halljuk, hogy sokan, nagyon sokan voltak azok is, a kik rendithetlenül maradtak a mester mellett, s megbotránkoztak a hűtlen kislelkűek felett.

Még lelkesitőbb az emlékezet, ha meggondoljuk, hogy 1579 óta, bár sok vér és sok élet árán, de végül mégis oda jutott az emberiség, hogy számottevő nagy része nem a birák, hanem az elitélt igazsága mellett áll.

Azt az igazságot sem a betegség, sem a börtön, sem a halál nem érintette. Az halhatatlan volt, az él és diadalmaskodik időn, enyészeten.

Egy nehány nap még és november 15-ike lesz. Emlékezzünk!

Ha a reformationak egy Munkácsija támadna, a genfi máglya után csakhamar ilyen tartalmu képet festene: Dávid Ferencz a fejedelmi itélőszék előtt.

Támad-e ilyen hős, ki merné megjósolni!? De mielőtt a vászonra kerülne a kép, a szivben kell hogy meglegyen. Ezt tudjuk, ezt érezzük, mert ez abban a végrendeletben foglaltatik, a mely Déva vára komor falaira vésetett rá.

Ebben ez évben november 15-e szerdára esik. Nekünk azt sugja lelkiismeretünk, hogy az ezt megelőző vasárnap az ő emlékének szentelendő.

Ezen a napon minden unitárius pap imájába öleli, s beszédjében megfejti, hogy ki volt az, a ki egy nagy eszméért élt és azért halt meg 1579-ben, november 15-én.

Ezzel nem lesz vége! Nemcsak az ifjak, hanem még a felnőttek között is sokan vannak, a kik nem ismerik első püspökjüket, Dávid Ferenczet!

Lelkészek, tanitók és szülők! Közelegnek a csendes, hosszu téli esték. *Rendezzünk Dávid-Ferencz-estéket* s azokon ismertessük meg hiveinkkel a Dávid Ferencz életét, mondjuk el nekik azt a határtalan nagy munkát, a melyet elvégzett, hogy egy vallást megteremtsen; ismertessük meg gondolatait, rajzoljuk szemük elébe azt a nagy hitet, a mely sziklákat mozditott ki helyökről.

Mi tervet nem is adunk, hiszen az ő élete önként megmagyarázza önmagát.

Emlékezzünk és cselekedjünk!

Boros György.

Berde Mózsa.

Hogyan, igaz volna a hir . . . ?
Nem álom-e? félve kérdem.
Hát lehet-e, hogy minket is
Ily szerencse, nagy jó érjen?
Ember hullott a sirmélybe,
S mégis mintha eget kérne:
Felragyog s ég csillagfényben.

Nem is csillag . . . Napvilág *az!*
Tele fénynyel tört le hozzánk.
Álmélkodván — elfog, meghat,
Valami szent magasztosság.
Bár az éjt már nem rettegjük,
Még csak a *hajnalt* hirdettük . . .
S lőn egyszerre világosság!

Oh én drága, hű kis népem!
Erős kőszál hited mellett:
Ezt a nagy jót, hűségednek
Jutalmát, megérdemelted.
Isten, kegygyel tekinte rád,
Midőn a nagy emberbarát
Fejedelmi javát vetted!

A babiloni vizeknél
Ülvén, gyakran jajt hallattunk;
Kiáltottunk a pusztába,
S elhalt hangunk . . . riadalmunk.
Elnyelte a zord kietlen.
De élt a hit a szivekben,
Csodát tevő, velünk, rajtunk!

Lobogott a *Csipkebokor:*
Nagy s hű lelkek tüze, lángja;
Világító, vigasztaló
Fényt deritve éjszakánkra,
Élt a remény szeretettel,
Ébrentartó Mózesekkel,
Tűzoszlopként előljárva.

Jöttek . . . jöttél mindannyi közt
A leghivebb, legigazabb.
Ama *szikla* voltál, melyből
Áldásos bő forrás fakadt.
A kéz kihült . . . De él a *Tett!*
Dicsfénynyel övezve neved,
Halhatlanná téve magad!

Tekintsetek az oltárra!
Boruljatok le előtte;
Egy szép, hosszu élet kincse,
Gond s munkával hordva össze,
Ragyog azon . . . *hayyva* rátok . . .
Példát adván: «Folytassátok,
Tovább . . . többen . . . több és többre!»

S szálljon a hir . . . zengjen a dal,
Úgy mint *egykor,* újra, *róla,*
Erdővidék hű fiáról:

«Fehér rózsa . . . piros rózsa . . .»
— A hol pihensz, siri álmod,
Emlékeddel legyen áldott:
Mindörökké — *Berde Mózsa!* *

Murányi Sándor.

Manchester New College.

Harmincz esztendőn keresztül ez a név volt a magyar unitárius papnövendékek eszménye. Titokban mindenik arra óhajtozott, hogy ebbe juthasson fel. A ki megnyerte, a szorgalom és jó igyekezet legfőbb jutalmának tekintette és méltán, mert a mellett, hogy egy kitünő szakintézet kötelékébe lépett, a világ legnagyobb városának, Londonnak lett polgára két vagy három évre.

A College életében, 1889-ben nagy fordulat állott be. Londonból áthelyezték a tudomány-egyetemek városába, Oxfordba. Ott a tanuló tanulmányozhatta a világ életét, itt tanulmányozhatja az egyetemi életet.

London ránk, unitáriusokra nézve nagyon vonzó volt s hihetőleg mindig vonzóbbnak marad, mint Oxford, mivel ott nagyon élénk az unitárius egyházi élet, mig itt alig van valami. Londonban 20—30 unitárius templom, ugyanannyi jeles tanultságu pap, s mindenik templom mellett több unitárius család várta és fogadta tárt karral és kész szivvel a magyar unitárius tanulót. Legkedvesebb emlékeink közé sorozzuk azokat a gyöngéd, előzékeny és szivélyes alkalmakat, a melyeket az angol unitárius családok nyujtottak nekünk, hogy megismerkedhessünk az angolok családi életével, a mely a kellő közelből szemlélve, valóban nemcsak példányszerü, hanem egyszersmind szép is, vonzó is.

Nemcsak ránk, hanem még hazánkra is némi előny van abban, hogy az ott szőtt barátság fonalai átnyulnak ide s egy-két angol családdal állandóan fentartjuk az összeköttetést, a barátságot.

Miután a College Oxfordba tétetett át, megváltozott a neve s meg a helyzete is. Itt Manchester College a neve és saját otthonában lakik. Egy kényelmes, szép, monumentalis épületet emeltek számára s mellé imaházat és diszes könyvtárt. A könyvtár-épület

* Háromszék öregei tán még emlékeznek a követválasztási dalra:
Fehér rózsa . . . piros rózsa —
A követünk Berde Mózsa.

egyetlen ember ajándéka. Az egész College került mintegy 600,000 forintba.

Az unitáriusok s általában a szabadelvü theologia hivei ennél nagyobb vivmányt aligha mutathatnak fel száz éves multjokból. Büszkék lehetnek az épületre, mint az egyéni kezdeményezés, az egyéni áldozatkészség és buzgóság remekére.

A Manchester College Oxfordban már elfoglalta helyét a sok kitünő egyetem között, mint szak-facultas. Tanárai közül: az igazgató dr. Drummond Jakab, mint exegeta, Carpenter Estlin Jakab, mint hebraista és theologus, Upton B. U. mint philosophus már Londonban nagy hirnévnek örvendő tudósok voltak, s itt is többen hallgatják őket más egyetemek növendékei is.

A legőszintébb rokonszenvvel üdvözöljük a megifjodott „Alma mater"-t s kivánjuk, hogy jövője legyen folytatása dicsőségteljes multjának.

B. Gy.

Berde Mózsa végrendelete.

Korom int: hogy rendezzem házamat, ügyeimet, testemnek és lelkemnek ép és egészséges állapotjában.

Halálom esetére mai napig tett szóbeli vagy irásban tett minden végrendeleteimet, intézkedéseimet ezennel megsemmisitem.

Törvényes egyenes örököseim nem lévén, kiknek köteles résszel tartoznám, lelkemben azon kérdés merült fel: kinek javára és érdekében rendelkezzem, véres verejtékkel szerzett vagyonomat kinek hagyományozzam? és lelkem esmerete felelete ime: szenteljem a közjóra, de tekintettel rokonaimra is.

Ime az irány, melyet lelkem esmerete megjelölt:

Tehát valamelyik testületnek, melynek élete biztos, a közjóra fennállása hasznos, vagyonkezelése megbizható, és hasonló intézetek között leginkább van szüksége segélyre, hagyományozom ezen végrendeletemben minden ingó és ingatlan vagyonomat jogaimmal együtt.

Ilyen testület a Magyar Unitárius vallás-közönség (Status Unitarius), melynek nyomasztó szükségei segélyért kiáltanak, midőn más és a többi egyházfelekezetek, részint királyi, részint gazdag magánadományozások által és az unitáriusoktól jogtalanul és erőszakkal elvett alapitványokkal, oskolákkal oly gazdagok, hogy segélyre épen nem szorulnak.

A méltányosság, az osztó igazság és lelkiismeretem parancsát követem tehát, midőn ezennel végrendelem a magyar unitárius vallás-közönséget egyetemes, általános örökösömnek (Universalis Haeres) minden ingó és ingatlan javaimban és jogaimban kivétel nélkül, de az alább látható és általa szorossan megtartandó feltételek és szabályok megtartása mellett:

1. §. Halálom után leltározza azonnal minden javaimat, rendezi, gyümölcsöztetését útnak inditja és *örökre* külön számadás mellett nevemen kezeli.

2. §. Az évenként befolyandó jószág- és kamat-jövedelmekből három év alatt pontosan kifizetendi a következő hagyományaimat a nevezett hagyományosoknak:

a) Berde István, Andor, Gábor és Juliska testvéreknek, az én keresztgyermekeimnek egyenlő arányban osztandólag, két ezer forint.

b) a laborfalvi unitária Ecclésiának tornya, temploma javitására egy ezer forintot.

c) a kolozsvári unitária Ecclésiának négy ezer forintot.

d) a kolozsvári Valéria árvaháznak kétszáz forintot.

e) Kolozsvárott állitandó vakok intézete alapjára, a város kezére adandó öt ezer forint.

f) Márkos Ferencznek egy ezer forintot o. é.

g) Toroczkói unitária Ecclésiának, illetőleg oskolájának a székely fiuk taneszközei megszerzésére háromszáz frtot.

h) Korpádi, buni gazdasági cselédeimnek családonként egy-egy darab csász. aranyat.

a) *b*) *c*) *d*) *e*) *g*) alatt nevezett hagyományok árvai szabályzat szerint kezelendők vagy ingatlanokban fektetendők;

a töke el nem költhető;

a kamatok $^1/_4$ része tőkésitendő, $^3/_4$-de elkölthető a nevezett czélra;

Berde Mózsa alapitványa név alatt kezelendők.

3. §. Az irt legatumok kifizetése és az irt feltételekhez képest elrendezése után:

a) a kereszturi Unitárium Gymnasium részére tőkepénzeimből külön kiszakit egyszázezer frtot o. é., melyből a nevezett oskola a kamatok $^1{}_5$-ét tőkenevelésre forditja, $^4/_5$-ből a tanárok fizetését fedezi, ha mi fenmarad: az oskola könyvtárát gyarapitja és egyéb szükségeit fedezi;

b) Kolozsvári unitárius főoskolánk részére egyszázezer forintot szintén kiszakaszt s ebből ötvenezer forintot ezen oskolánk teljes és czélszerü kiépitésére fordit, de óhajtanám, hogy az egykori, most a Collegiumhoz foglalt tanári lakás tartassék fenn bérháznak a jövedelem megnyerése végett, és az uj épitkezés történ-

jék az udvarban, vagy a telek hátulsó részében, a végén; 50000 forint $^4/_5$-de kamatjaiból állittassék három tanári szék, $^1/_5$ tőkésittessék hasonló czélra.

4. §. Fenntebb tett intézkedéseim teljesitése után fennmaradandó értékpapirjaim és tőkepénzeim kamatjai $^2/_5$-de tőkésitendő, $^3/_5$-de elköltheto évenként az alább látható czélokra, és pedig:

a) Berde Áron kedves öcsémnek haláláig fizet évenként 500 frtot ötszáz forintot o. é.

b) Ötszáz forintos alapitványt teszek évenként, az oskolai év végével kifizetendőt, kolozsvári főoskolánk azon rendes tanárának, a ki leczkeóráját teljesen, minden percz levonása nélkül kitölti, egy órát sem mulaszt el, órája alatt csak tantárgyával foglalkozik s jó sikerrel tanitott; ezen alapitvány fel nem osztható; czélom evel az, hogy szorgalomra serkentsem a tanár urakat s jutalmaztassék a szorgalom és lelkiismeretes működés.

c) Szegényebb és uj alakuló Ecclésiáinknak feloszt évenként 1000 frt egy ezer frtot o. é.

d) Ecclésiáink egyházi tanitói jutalmazására, kik tantárgyaik mellett a méhészetet és gyümölcsészetet is tanitják jó sikerrel, kioszt egy ezer frtot o. é. évenként.

A felül maradandó kamatokból rendelkezhetik, mely nevezetes összeget teszen évenként, de tekintettel ezen végrendeletem elveire és szellemére, oskoláink, egyházaink javitására, emelésére, minden luxuriosus épitkezések kizárásával.

e) Évenként Kolozsvárt tartandó főtanácsi gyüléseink alkalmával adandó egy közebédre hagyok 300, háromszáz frtot o. é.

f) A 2. §. alatt megnevezett legatumok kifizetése után az 1. §. értelmében befolyandó jövedelmekből egy tőke alapittassék, melynek évenkénti jövedelme a hagyatékomat kezelendő biztosok jutalmazására forditandó.

5. §. Házi butoraimat, köntöseimet, fehér- és ágynemüimet, pecsétnyomóimat, fegyvereimet örökli Berde Béla; Wertheim cassámat és tölgyfa iróasztalomat a vallás-közönség, melyek a tanácsterembe helyezendők.

6. §. Kolozsvárt a Széchenyi-téren fekvő 20. h.-szám alatti telkemet a rajta fekvő épitményekkel ezon feltétel alatt hagyom a vallásközönségnek, hogy ennek jövedelméből kifizetvén minden adókat és költségeket, melyek a házzal kapcsolatban vannak, a fennmaradandó jövedelem $^1/_5$-dét tőkésiti évenként, $^2/_5$-öd részéből a telek kiépitésére tőkét gyüjt, $^2/_5$-öd részét a Berde-családból származó és oskoláinkban tanuló ifjaknak ösztöndíjba kiosztja.

7. §. Kolozsmegyében Korpádon és határaiban fekvő ingatlan birtokaimat minden jogaimmal örökli Berde Béla és az unitárius vallásközöuség a következendő szabályzattal:

Berde Béla kedves öcsém és *mindenkor* az ő törvényes fiu örökösei közül a legidősebb fiu birja, használja és élvezze jövedelmeit *felosztatlanul*, felosztani, megterhelni adósságokkal, vagy megcsonkitani, részben vagy egészben eladni szabad nem lészen, ellenkezőleg azt conserválta, szépiti, javitja és kihalásuk után teljesen tehermentesen a rajta találtatandó épitményekkel átszáll a vallásközönségre, melynek évenként fizetnek egy darab cs. aranyat jogai elismerése czimén.

8. §. Kis-Küküllőmegyében Nagy-Bunon és ennek határában fekvő birtokaimat minden jogaimmal, az ezeken találtató épitményekkel, minden ingó javakkal, terményekkel örökl a vallásközönség és ennek jövedelmeiből ezennel kenyér-, illetőleg czipó-alapitványt teszek, és pedig:

Kolozsvárl főoskolánkban 100, száz, Tordai oskolánkban 50, ötven, Sz.-Kereszturi oskolánkban 50, ötven, összesen 200, kétszáz jó erkölcsü, igazán szegény, jó tanuló, a törvényeket tisztelő, unitárius tanuló részére ugy, hogy minden tanuló kapjon naponként három jó, egészséges tápláló kenyeret vagy czipót; ilyen czipót egy 16 kupás erdélyi vékából szokás sütni 60 darabot, egy hóra kell tehá1 $1^1/_2$ véka, 10 hóra, tehat egy oskolai évre 15 erdélyi 16 kupás véka búza; az összes évi szükséglet 3000 véka.

A laborfalvi Berde, Márkos és más tanulóknak is kikötöm az elsőbbségi jogosultságot a czipó-alapitványra, szülőföldöm iránti szeretetből.

9. §. Tőkepénzeim és ingatlan birtokaim gondos és hasznos kezelése iránt meg vagyok győződve, esmervén vallásközönségünk lelkiismeretes kezelési rendszerét és szokását, mégis, miután korunkban a kapzsiság és korruptio annyira terjed, nem tudom eléggé kérni az illetőket, hogy ezen czélokra tett, sok fáradsággal, áldozattal szerzett hagyományomat épségben őrizze meg, mire egyébiránt felelősséggel is köteles; felhivom egyszersmind az ország közoktatási miniszterét, illetőleg kormányát is, méltóztassék kegyes figyelmével kisérni ezen hagyaték kezelését és a végrendelet végrehajtására felügyelni, szükség esetében az illetékes hatóságot reá szoritani. Ezen avatkozás azt hiszem autonomiánknak nem árthat.

10. §. Czélom volt, az ma is, hogy tőkepénzeimet, értékpapirjaimat ingatlanokba fektessem, de nem sikerült, erre hivom fel a vallásközönséget is, méltóztassék adandó alkalommal egy czélszerü, jövedelmes fekvő birtokba befektetni, s *ez esetben csak*, Buni birtokom is eladható, hogy minden vagyonom egy testben legyen, Kolozsvári házam és Korpádi birtokom kivételével.

A tőkepénzek és papirok nagy óvatossággal kezeltessenek.

Ha ingatlan birtok vásároltatnék, a tőkepénzek, papirok, sőt a Buni jószág árával is, a vásárlandó birtokon a befektetett értékek alapitványai rajta feküsznek, illetőleg hordozni fogja.

11. §. Azokat, kik ezen végrendeletemet bármily okból megtámadnák perrel, vagy bármily okból máskép, ezennel kizárom minden vagyonomból.

12. §. Ezen végrendeletem pontos végrehajtására és tömegem további kezelésére felkérem, illetőleg megbizom az Augustinovich aladitvány az idő szerinti kezelőbiztossait, a kik főgondnokunk és püspökünk mellé az egyházi főtanács által elválasztandó három gyakorlati esmeretekkel biró urak felügyelete és rendelkezése szerint és felügyelete mellett teljes felelősséggel járnak el, s eljárásukról leszámolnak az Egyházi fő-, illetőleg képviselő Tanácsnak.

13. §. Temetésem, mint életem volt, legyen egszerü, koszoruk és czifraság nélkül reggeli órában, egész csendességben, nem kriptában, hanem hideg földben, siromat fedje egy nagy kőkoporsó hazai anyagból, a lehetőleg legkeményebb, ha halálom Bunon lesz, a gyümölcsösömben, egy nagy egyedül álló nagy, szép tölgyfa alá. ha Kolozsvárt — a köztemetőben.

Aláirásom előtt megjegyzem, hogy jelen végrendeletem 3-ik oldalon alsó 10-ik sorában irt *e*) betü, valamint a 4. oldal felső 16. sorában ezen szó: áldozattal, általam helyesbittettek.

Hogy ezen két ivre terjedő saját pecsétemmel lepecsételt, sajátkezüleg irt és sajátkezüleg általam aláirt végrendelet az én végakaratomat tartalmazza, az erre felkért és együttesen jelenlevő végrendeleti tanuk előtt aláirásommal igazolom.

Kelt Kolozsvárt, 1888. september 10-ik napján.

Berde Mózsa s. k.

Alólirott Tamássy János és Szász Ádám, mint az általunk személyesen ismert kolozsvári lakós Berde Mózes úr által felkért és együtt jelenlévő végrendeleti tanuk, igaz hitünk szerint bizonyitjuk, hogy nevezett Berde Mózes úr, a mi együttes jelenlétünkben közös magyar anyanyelvünkön, ép észszel kijelentette, miként fennebbi két ivre terjedő és lepecsételt okiratot ő sajátkezüleg irta teljtartalmulag, és az, az ő végrendeletét tartalmazza, egyuttal igazoljuk, hogy végrendelkező Berde Mózes úr fennebbi végrendeletét a mi együttes jelenlétünkben sajátkezüleg aláirta.

Miről a sajátkezünk aláirásával adjuk ezen bizonyitványunkat.

Kolozsvárt, september 10. 1888.

Tamássy János s. k.

Szász Ádám, s. k.

mint felkért végrendeleti tanuk.

Hitelesitès 1 frt.
Jkv. felv. 25 kr.
Bélyeg 1 frt.

1 ffrt.

Általam a mai napon 569 888. ügy szám alatt felvett jegyzőkönyv alapján bizonyitom, hogy az általam személyesen ismert Berde Mózes úr mint végrendelkező, továbbá Tamássy János és Szász Ádám urak, mint végrendeleti tanuk, mindnyájan birtokosok, kolozsvári lakósok, ezen okmányon levő aláirásaikat előttem, általuk sajátkezüleg aláirtnak elismerték.

Kolozsvárt, 1888. Ezernyolczszáznyolczvannyolcz évi september 10. tizedik napján.

(P. H.) A kir. közjegyzői kamara 106 86. számu rendelvénye alapján Schilling Rudolf közjegyző helyett:

Dr Árkossy Gyula, s. k.

8925—893.

Ezen végrendelet a mai napon jelen szám alatt felvett jkönyv alapján kihirdettetett.

A királyi törvényszék. Kolozsvárt, 1893. sept. 28.

(P. H.) **Szász Béla**, s. k.
kir. itélőtábla biró.

Oxfordi levél.

(Manchester College)

Oxford, 1893 október 20.

Ezelőtt mintegy öt évvel folyt a nagy harcz az angol unitáriusok között, hogy a Manchester New College-ot Londonban hagyják-e továbbra is, vagy átvigyék Oxfordba?! A harcz jelentékeny volt és sokáig tartott; alig mertük még hinni is, hogy az öreg Martineau tábora, mely a College-ot mindenképp Londonban akarta megtartani, legyőzetik. Pedig megtörtént, sőt létrejött azután a békesség is. Három éve mult már, hogy a College Oxfordban van. Ideiglenes hajlékban volt betelepitve s a régi nevét is megtartotta. Most azonban az angol buzgóság és áldozatkészség egy állandó, új hajlékot emelt, mely mintegy 55.000 font sterlingbe, mintegy 660.000 frtba került, s az új hajlékban már nem a „Manchester New College“, mely sok magyar tanulónak kedves emlékeit juttatja eszébe, hanem a „Manchester College“ nevet viseli.

Az új épületet okt. 18. és 19. napjain nyitották meg sok czeremonia és ünnepély között. Jól eset mindenkinek ott látni a humanus érzelmü és fenkölt gondolkozásu Dr. Martineaut. Az oxfordi egyetemtől nyert tiszteletbeli doctori czimét külsőleg mutató bibor

palástjával úgy tünt fel, mint egy érsek vagy bibornok. A vidékről és Londonból mintegy 500 vendég lehetett jelen.

18-án d. u. 3 órakor a vendégek az új épülettől nem messze levő Music Room-ba gyültek össze, a honnan mintegy processio vonult az egész gyülekezet az új épület elé. Itt a pénztárnok a kapu kulcsát átadta az elnöknek egy rövid beszéd kiséretében. A kapu megnyilt s a gyülekezet a könyvtár elé vonult, a melynek arany kulcsát a Committee elnökének átadta egy bizottsági tag. A mint a könyvtár ajtó megnyilt, mindenki igyekezett bejutni, de a tágas helyiség nem tudta a közönséget befogadni. Itt különböző beszédeket tartottak s az üdvözlő iratokat olvasták fel; majd hála istentiszteletre az egész közönség a College templomába vonult, a hol a titkár Dowson egy szép beszédben az új iskola épitése történetéről emlékezett meg.

19-én d. e. 10 órakor urvacsora osztással összekötött istentisztelet volt Az urvacsorai jegyek kiosztásában a magyarországi küldött is, mint pap, részt vett. Délután 3 órakor a tanév ünnepélyes megnyitása vonzott nagy közönséget az új épületben, a mikor az igazgató tartott egy eszmékben gazdag beszédet. Este soiree volt a könyvtári helyiségben, ekkor a különböző küldötteket és képviselőket fogadták. Első volt ezek között az amerikai Haward College képviselője, azután a magyarországi küldött s úgy a Hibert Trustee, Presbytenán Board, Manchesteri és Washingtoni küldöttség. Mindezeket egymásután az elnök fogadta, beczédeikre azonban az intézet tanára Carpenter adott egy derék s meglehetősen kimerítő választ. Az estélynek mintegy 11 órakor lett vége.

Meg van nyitva az uj épület, fel van szentelve a temploma, megkezdődtek az előadások, egygyel több iskola van Oxfordban; vajha ez is oly kedves emléküvé válnék magyar tanulóinkra nézve, mint a milyenné vált volt a londoni. Mi csak örömünket tudjuk kifejezni a felett, hogy a megnyitási ünnepen egy régebbi tanuló, jelenben árkosi lelkész által magunkat képviseltethettük. Angol testvéreink őt nagy szivességgel fogadták mindenütt, sőt értesülésünk szerint az egyik tanár megigérte, hogy el fog jöni nemsokára meglátogatni minket Magyarországon. x. y.

András(i) Sándor.

1851—1893.

Folyó évi október hó 9-én az udvarhelyi temetőbe egy még korai halottat, András(i) Sándort helyeztük örök nyugalomra. Ki volt ő? pályatársai, ismerősei jól tudjuk, másoknak Kisfaludival feleljük: „Volt s nincsen is megmondva léte.“

S.-Köröspatakról szülői nagy remények és költségek árán tanittatták Sz.-Kereszturt és Kolozsvárt. Szép iró, jó énekes és

orgonista lévén, egy ideig irástanitó és a kolozsvári ekklésiának s. kántora volt. Titkára boldog emlékü Kriza püspökünknek s ez életének legboldogabb és legtöbbet emlegetett korszaka. Innen jött K.-Küküllőmegyébe K.-Sárosra iskolamesternek, azután hasonló minőségben Kilyénbe, mignem a vele történtek miatt sok keserüséggel és csalódással eltelt lelke a multtól ezen szavakkal s teljes resignatióval bucsuzott el: „Ez a világ nem az én világom.“

Polgári pályát, állást keresett s mint jegyző-segéd kivált, évek hosszu során fölebbvalóinak közmegelédesére hiven munkálkodott. Vágya, nemes ambitiója, törhetlen büszkesége önálló müködésre tüzelte. Pár éve a körjegyzői vizsgát Udvarhelyt szép sikerrel letette s rá nemsokára Dersben, mint helyettes jegyző, alkalmazást talált. A lemenő nap rövid visszasugárzása, a reménykedő sziv ujra lobbanása vala. A reá nézve kedvezőtlenül kiütött választás s ennek előzményei és következményei, melyek állandóan tulizgatottságban tartották, teljesen megtörték s elvonult, jobban mondva ezen cselekvési köréből kiesve, eltemette magát egy ügyvédi iroda egyhangu foglalkozásai közé. Ám azért irt, dolgozott az erők teljes elfogyásáig, csak az utolsó két nap sohajtott nyugalom után, melyet hamar meg is talált, midőn a kórház párnáin örökre búcsut mondott a neki szerencsét soha sem adó hálátlan világnak. Reménykedett és csalódott, küzdött és szenvedett s ma epitaphiuma lehet:

„Sok volt a kín, sok volt a gyötrelem,
A mely egy élten át dúlt szivemen.“

Hű neje Gyöngyösi Mária, kivel 14 évig boldog házasságban élt, mint szomorufüz ága hajlik arra a most elhantolt sirra, melybe ő mindenét temette. S vezesse sorsa, valamerre tetszik, felejthetlen lesz előtte e keskeny, e szük hely és oda küldi könnyeit, imáit s vele együtt az édes anya, — kinek még le sem tett gyászfátyola alól forró könnyek hullanak temetőnkben a szeretettel ápolt sirra a megsirathatlan leányért, amott immár a fiuért is, — testvér, rokonok, jó barátok, és a sirnál megállva, mindnyájan susogják: Aludj békén!

Ki annyit szenvedtél:
„Jobb neked már ott pihenni,
Oda lenn már nem fáj semmi.“

Ders, 1893 október hó. **Sándor Gergely.**

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Egyházi főtanácsunk** okt 29-én kezdődött rendkivüli érdeklődés mellett. A jelen volt tanácsosok száma a százat meghaladta. Az egész gyülés a Berde Mózsa alapitványlevele magasztos szellemének a hatása alatt volt nemcsak az első, hanem a következő napokon is. Határozatba ment, hogy Berde Mózsának érczszobor állittatik, arczképe lefestetik az egyháztanácsterme részére és Kolozs-

vár város tanácsa felkéretik, hogy a templom mellett bevonuló utczát a Berde Mózsa nevéről nevezze el.

— **Dersi János emléke.** Az unitárius Egyház Képviselő Tanácsa egy olyan kegyeletes munkát végzett Dersi János Emlékéért, a mely a néhaihoz teljesen méltó, az E. K. Tanácsnak pedig kegyeletes kötelessége volt. Az E. K. Tanács egy diszes könyvben örökitette meg Dersi Jánosnak a székely-kereszturi és kolozsvári unitárius középiskolák nagy alapitójának az életét, alapitványaira vonatkozó intézkedéseit. Az emlékkönyvet Ferencz József püspök úr nyitja meg előszóval. A könyv három részből áll: Élete. D. J. életrajzát megirta Kelemen Albert esperes, jellemvonásokat közölnek Biás István, a néhai ügyvédje, Kelemen Albert és Filep Albert ny. tanfelügyelő. Emlékét megirta az E. K. Tanács jegyzőkönyveiből Boros György. Közölve vannak a temetésénél mondott beszédek Péterfi Dénestől és Kelemen Alberttől. Alapitványai czimü részben közölve van alapitó levele és a puszta-szent-miklósi birtok leirása képpel. A siremlék rovatban Benkő Mihály leirja az emlékkőnek május 23-án 1893-ban végbement leleplezési ünnepélyét az emlékkő képével. Ezt követőleg közölve van Boros György imája és Ferencz József püspök úr leleplezési beszéde s végül az emlékre helyezett koszoruk. A könyv diszét emeli a néhainak két arczképe, melynek egyike ifjukorából való az édes apjáéval együtt, a másik halála idejéből. Közölve van a vásárhelyi két házának a képe is. A könyvet Ferencz József püspök úr és Boros György közigazgatási jegyző szerkesztették az E. K. Tanács megbizásából.

— **A polgárdii unitárius** leányegyházközségnek f. évi okt. 8-án lélekemelő ünnepélye volt. E napon szentelték fel ugyanis szép imaházukat, Magyarország Dunán-tuli részén az elsőt, nagy örömmel és lelkesültséggel. A felszentelésen fungáltak: Derzsi Károly alkalmi imával, Csifó Salamon árkosi lelkész alkalmi beszéddel s Szász András helybeli lelkész urvacsorai szertartási beszéddel. A hallgatóság száma 3—400 közt volt, köztük többen más egyházhoz tartozók is. A szomszédos községekben lakó unitáriusok közül is — Vilonyáról, Iszka-Szent-Györgyről (19-en), Kis-Kovácsiból, Seregélyesről, Székes-Fehérvárról többen megjelentek. Több mint 200 lélek élt az Urvacsorával. Az imaház valóban szép, egészen templomi jellegü, fölszerelve padokkal, szószékkel, karzattal. Az 5000 frton vásárolt telken fekvő emeletes ház középső részét alakitották át a hivek imaházzá; a munkában minden lélek részt vett Császár János gondnok vezetése alatt. A felszerelésre a hivek mintegy 400 frtot adakoztak; az ünnepély alkalmából egy névtelen egy szép bársony, aranyrojtos urasztali takarót ajándékozott. Az istentisztelet után közebéd, estve tánczmulatság volt. Örömmel jegyezzük fel az imaház-szentelés tényét: örömmel üdvözöjük polgárdii hitrokonainkat, kik életképességüknek, vallásos buzgalmuknak és áldozatkészségüknek ily szép s maradandó tanubizonyságát szolgáltatták. Isten áldása legyen életükön és működésükön!

— **A recsenyédi unitárius eklesia** történetében mindig emlékezetes nap lesz a jelen évi Szent-Mihály vasárnapja arról az ajándékozásról, melyet Alsó Béres András az eklésia javára tett. Nevezett eklesiai tag, ugyanis már régóta foglalkozik a kepemegváltás gondolatával, mely manapság minden eklésia főgondját képezi. Régóta tervezgeti magában, hogy abból, a mivel a Gondviselés az ő igyekezetét megáldotta, egy jelentékenyebb áldozattal járuljon az eklésia terheinek könnyitéséhez. Ezt az üdvös tervét Szt-Mihály vasárnapján meg is valósitotta, egy másfél holdnál nagyobb terjedelmü szántóföldet ajándékozván az eklésiának oly czélból, hogy annak évi jövedelme takarékpénztárilag kamatoztatva, kepe-váltsági alaptőkévé növekedjék. Ez az ajándék annyival becsesebb az eklésiára nézve, mert az itt még egyetlen a maga nemében, de remélni lehet, hogy kevés idő alatt társakat fog szerezni maga mellé. Adja Isten! Az eklesia a kegyes ajándékozót még azon napon tartott gyülésén egyhangulag megválasztotta tisztelefbeli presbiternek. Isten éltesse egészségben még sokáig a jó példaadót. G. J.

— **Az angol és magyar unitárius nők** Az „Unitárius Közlöny“ olva-

sóinak élénk emlékében van még az a két levél, a melyet mult számunkban közöltünk. Az ott nyilvánult meleg barátság fűződik tovább s ugy látjuk állandó folytatása lesz. Fangh Erzsi a második leány már megérkezett Londonba s hogy mily örömmel fogadták, mutatja a „Channing House“ igazgatónőjének Sharpe Emilia kisasszonynak a levele, melyet a főt püspök urhoz irt. „Szabadságot veszek magamnak — irja az igazgatónő — hogy értesitsem, hogy a mi kedves ifju barátunk Fangh kisasszony, ma reggel szerencsésen és jó állapotban megérkezett Channing Houseba. Mindenkit azonnal meg nyert kedves, értelmes arczával, s ő is már mindenkit barátjának néz. Már egészen itthon érzi magát s alig várja, hogy a leczkék megkezdődjenek. Köszönöm mindazoknak, a kiket illet, hogy közreműködtek annak a szép válasznak az eléállitásában, a mely az angol nők levelére a magyar unitárius nőktől érkezett. Ez a levél már azért is nagyon kedves előttünk, mert sok olyan nevet fedezünk fel közöttük, a melyekkel már régi idő óta ismeretségben vagyunk, miután férjeik minket itt Angliában meglátogattak volt . . . Most már ismét azon gondolkozunk, hogy Fangh kisasszonynak ki lesz az utódja. Mi őszintén kivánjuk, hogy ezek a látogatások a Channing House Schoolba legyenek javára és előmenetelére az önök derék unitárius egyházának.“ London, okt. 16. 1893.

— **A Manchester College** épületére, a College új épülete megnyitása alkalmából, kegyeletük csekély jeléül aláirtak: Benczédi Gergely 5 frtot, Kovács János 10 frtot, Derzsi Károly 50 frtot, Péterfi Dénes, Boros György és Varga Dénes 10—10 frtot, Gál Miklós és Csifó Salamon 5—5 frtot, összesen: 105 frtot, mely összeget Csifó Salamon személyesen adott át.

— **„Mi az ujság?“** Ezzel a kérdéssel mostanság a gyermekek állanak elé, s sok okos embert megfognak vele, mivel kevesen tudják, hogy „az ujság papiros“. És igazok van, mert való igaz, hogy annak a sok betünek, a mi papirra van festve, egy harmada olyan haszontalanság, hogy az olvasó-közönség megfizethetné, ha az ujságpapirnak egy harmada mindig üresen hagyatnék. Ezt mondja a „Christian Register“ s mi készséggel rászavazunk, nemcsak azért, mivel a tiszta papir csomagolásra sokkal czélszerübb, mint a nyomtatott, hanem azért is, mert a megkimélt időt becsüljük az ujság egy harmad árára.

— **A dévai ev. ref. templom** restauratiojára szánta magát az egyház s e végett „Esdő szózatot“ bocsátott ki. A templomot dévai unitárius hiveink is magokénak tekintik, a mennyiben használatra készséggel átengedtetett részökre is. Az unitárius főiskola tanári kara a felhivásra azonnal válaszolt, aláirván a következők egy-egy forintot: Hajós János isk. f, ü. gondnok, Boros György, Kovács János, Ulár Pál, Gál kelemen, Boros Sándor, Ptacsnik József és Dr. Nyiredi Géza. A begyült összeget h. igazgató Boros Sándor el is küldötte a dévai lelkészi hivatalnak

— **Egyetemi ifjuságunk**. Közelebbről arról értesültünk, hogy budapesti lelkész Derzsi Károly úr a Budapesten tanuló ifjakból az ottani templomban énekkart óhajt szervezni. Nagyon hasznos és kedves dolog lenne, ha unitárius ifjaink az egy hónapban kétszer (első és harmadik vasárnap) tartani szokott istentiszteleten megjelennének. Kolozsvárt az egyetemen tanuló unitárius ifjak szorgalommal látogatják a templomot, kivált egy-egy csaknem rendesen megjelenik. Ezen mi kiválóan örvendünk, mert ez ifjainkra ugy tekintünk, mint a jövő egyház világi vezetőire. Egyetemi ifjaink a helybeli theologiai akademiai ifjakkal baráti viszonyban élnek, a mi szintén helyes dolog, de szeretnők ha az egyetemi ifjak a „theologiai önképzőkör“-nek legalább azokon a gyülésein megjelennének, a melyeken egyes „egyházi, theologiai, erkölcsi és gyakorlati“ kérdések felett vitatkozás tartatik. Azt hisszük ez az érintkezés jótékony lenne mindkét irányban.

— **Halálozások** Máté Irma Máté János körjegyző és Teslák Ágnes tanitónő egyetlen leánya, a szülők és rokonok pótolhatlan veszteségére szept. 25-én élete 14-ik évében meghalt. Részvéttel vagyunk a kesergő szülők iránt!

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Felolvasásokat fog tartani a Dávid Ferencz Egylet a közelgő télen is Kolozsvárt. A felolvasások nagyon élénkeknek igérkeznek. A rendezést Főtiszt. Ferencz József püspökné, egyl. alelnök és a választmány nőtagjai intézik. Eddig elé megvannak nyerve felolvasókul Dr. Brassai Sámuel, Dr. Szádeczky Lajos, Bartha Miklós, Péterfi Dénes, Dr. Eisler Mátyás, Boros György Előre is felhivjuk a kolozsvári olvasóink becses figyelmét ezekre a felolvasásokra. A részletes értesités a helybeli napilapokban fog közöltetni.

Egységben van az erő! Egyesüljünk érzelemben, szeretetben, törekvésben, munkásságban. Találkozzunk a munka közös terén, az „Unitárius Közlönyv"-ben. Először is legyünk mindnyájan olvasói az „Unitárius Közlöny"-nek, hiszen csupán 1 frt 20 krba kerül egy egész esztendőre. Minden hónapra 10 kr. esik, s ennek fejében olvashatunk vallásunkról, egyházunkról, teendőinkről, meggondolni való dolgainkról, arról, a mi szükséges az életre s a boldogságra. Mindenki szerezzen maga mellé legalább két tagot még!

Téli ujság. Az Unitárius Közlöny olvasóit, különösen a t. lelkész urakat értesitjük, hogy az Unitárius Közlöny jelen számán kezdve **a téli hat hónapra is megrendelhető**, és pedig a következő előnyös feltételekkel **egy példány** 60 krért, **10 példány** 5 frtért, **20 példány** 9 frtért, **50 példány** 20 frtért, **100 példány** 30 frtért. Ezt a nagy kedvezményt csak azzal a feltétellel nyujthatjuk, hogy a megrendelések egy névre történjenek. s a jelölt összeg **előre beküldetik.** Ezek alatt a feltételek alatt elfogadjuk a megrendelést november és deczember hónapokban bármikor s a már megjelent számokat mindig utána küldjük. Reméijük és hisszük, hogy lelkészeink és tanitóink méltányolni fogják a Dávid Ferencz Egyletnek ezt az áldozatkész törekvését, igyekezni fognak hiveinket buzditani az Unitárius Közlöny körül csoportosulásra.

Közgyülés. Lapunk zártakor folynak az unitárius közgyülések Kolozsvárt. Október 28-án d. u. a Dávid Ferencz Egylet Dr. Brassai Sámuel elnöklete alatt feltünő nagyszámu női és férfi egyleti tag jelenlétében tartotta meg. Az elnöki megnyitó rövid, de nemesen lelkesitő volt, miért Brassai Sámuelt lelkesen megéljenezték. A titkári es pénztárnoki jelentések felolvastattak. Tiszt. elnök Ferencz József 10—10 korona két jutalomdíját Ürmösi Kálmán szentgericzei lelkész nyerte el. A felolvasást Ajtai János szép sikerrel oldotta meg. Egyh. főgondnok Daniel Gábor úr egy 20 koronás aranyat ajándékozott irodalmi pályadijul. A mi szives köszönettel fogadtatott. A gyülés kiváló sikerü volt.

Uj pénztárnokunk Iszlai Márton a D. F. E.-nek több éven át buzgó pénztárnoka lemondván, a közgyülés Gálfi Lőrincz tanár urat választotta meg. Mostantól kezdve minden pénzküldemény hozzá czimzendő Kolozsvárra.

Szerkesztői izenetek. V. Gy. Brassó Elküldetett. — D. K. Budapest. Levél ment. A többi itt van elintézve. — B G. If. Válasz ment. Csak türelem.— M. M. Ab. Levelet irtunk. — S. G. Derzs. Gv. B, N. D., K. T. Köszönet érettük. — Sz. L. Szd. L. Ö. Dzs. Csak tovább. A jövőre jó lenne az a forditás.

TARTALOM: Egyházi gyülések. (Költ.) Iszlai Márton. 161. lap. — Emlükezzünk! Boros György. 162. l. — Berde Mózsa (Költ.) Murányi Sándor. 163. l. — Manchester New College. B. Gy. 165 l. — Berde Mózsa végrendelete. 166. l. — Oxfordi levél. x. y. 171. l — András(i) Sándor Sándor Gergely. 172. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 173. l. — Egyleti élet és munkásság. 176. l. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt. (Belközéputcza 10.)

VI. kötet. Kolozsvár, 1893. Deczember. 12. szám.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTIK: Dr. BRASSAI SÁMUEL és BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára egész évre 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) **Egyes szám ára:** 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai 5 évi kötelezettséggel egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra (viz-utcza 5. sz.)

November 15-én.*

Komoran tekint szét magas Déva vára,
Hejh! a jobb időket mindhiába várja.
Éjféli időtájt kőfalára lebben
Egy-egy bús, haragvó kisérteti szellem,
S lépte zaja dobban;
Haragos kedvében segit az időnek,
Neki fekszik egy-egy bemohosult kőnek
S letaszitja onnan.

Annyi sok év után — az idő nem feled —
Alig gyúl ki csillag a sötét vár felett,
Éppen ugy, mint régen, van mély, nehéz gyászban,
Felhő tartja a várt örökös homályban,
— Keret sötét képhez. —
Magas Déva várnak kialudt világa,
De megtört sugara szivekbe van zárva,
Vezeti a népet.

»Éjféli időtájt« . . . Nem hiszek mesének,
— Hanem az igazság soha sem ér véget.
Száznak aludnék meg börtönéjben vére,
Él az igazság, mert táplálkozik véle,
S ifjul az idővel.
Egy gondolat járja át az ember lelkét:
Igaz lehet a tan, mert megpecsételték
Drága könnyel, vérrel.

* Dávid Ferencz halálának évfordulója alkalmából.

Hitünk, ez a nagy kincs, hogy még igy sem drága,
Fölhivjam-e *Ötet* tanubizonyságra? . . .
Nem, nem, aludjál csak, békén nyughatol már,
Mert mi is ott állunk a *csipkebokornál,*
S a szó másra válik:
»Eddig a kevésben mert hű voltál népem,
Ezután többre lesz bizodalom nékem,
Maradj hű halálig!«

Hát halálig? . . . És ha nehéz idők járnak,
Nem lehet, nem szabad oszolni a nyájnak? . . .
Ki e kérdést teszi, hadd jusson eszébe,
Meghajlik-e a tölgy zivatarba', szélbe'? . . .
Avagy talán nyárba
Változik-e egyet a kemény sziklának
Felülete, szine, hogyha reá támad
A felhő villáma? . . .

Nem, nem, önmagához hiv marad a lélek,
Az a feltámadás soha sem ér véget,
Sem a derüs fényben, sem a borus árnyban,
Mert ott gyökerezik a *hitszabadságban.*
Ott nőtt fel a fája,
A hová legféltőbb kincseinket rejtjük,
Védeni és óvni el sem is felejtjük,
— A »kicsiny világba'.«

Komoran sötétlik magas Déva vára,
Az a nehéz felhő gyászt terit reája.
Szenvedő lakója nem szenved már többet,
Egy parányi sirhant . . . mi is annál könnyebb? . . .
. . . . Még sok százév jő el,
Kőre-kő lebomlik, hullong porba veszve,
Hanem az *Eszmének* nem leszen keresztje,
— Harczol az idővel.

Tarcsafalvi Albert.

Unitárius kérdés.

Nekünk unitáriusoknak véghetetlen sokat kellett szenvednünk az elmult háromszáz esztendő alatt és nagyon sokat kell küzdenünk a negyedik században. Akkor minden időszaknak meg volt egy-egy új csapása, elannyira, hogy a *tiz csapást* egy kis utángondolással meglehetne nevezni.

De ne érintsük most a lebocsátott fátyolt. Hadd takarja el azt a sötét képet! Fojtsuk el azt a sohajt is, a melyet a magyar költő számunkra mondott el: Isten csodája, hogy még áll egyházunk.

Az Isten kegyelmes jósága s a székelynép legyőzhetlen bátorsága és kitartása! Ezek mentették meg Erdélyt a magyarságnak. Ezek mentették meg az unitárius egyházat magyar hazánknak.

Szemünkre vetik, hogy kevesen vagyunk. Csoda hogy vagyunk, de miután vagyunk: lenni is akarunk, mert Magyarországnak éppen olyan szüksége van unitáriusra, mint székelyre.

Az „unitárius vallásnak jövője van", azt mondotta a legnagyobb élő magyar. De ezt a jövőt biztositani kell: kitartó küzdelemmel, összetartó egyetértéssel. Ezért mindenkinek dolgozni és áldozni kell ott, a hová őtet Isten helyezte.

Nem hisszük, hogy akadna oly székely ember, a ki szégyenlené, hogy ő székely: azt sem hisszük, hogy akadna olyan unitárius, a ki szégyenlené megvallani, hogy unitárius. De tudjuk, hogy nagyon sok helyen még most is bámulva néznek az emberre, ha megtudják, hogy unitárius. Miért van ez? Azért, mert *nem tudják, hogy mi az unitárius vallás*

Ha ez igaz, akkor minden unitárius embernek készen kell lenni arra, hogy felvilágositással tudjon szolgálni s enyésztesse el a sötétséget az emberek között. Ez mindnyájunk kötelessége.

Erre mi, mint szerkesztői az „Unitárius Közlönynek", készséggel vállalkozunk s a mennyire lehet, segitünk hiveinknek azzal, hogy megvilágositunk egy-egy unitárius kérdést. Mi abba járunk, hogy az Unitárius Közlöny legyen ébresztője a vallásos és erkölcsi érzésnek s tájékoztató az unitárius dolgokban.

Az 1894-ik évben minden hónapban egy *naptárt* fogunk adni, a melyben az unitárius egyházban előfordult nevezetesebb események fel lesznek jegyezve. Gondoljuk, hogy ezzel minden olvasónknak szolgálatot teszünk.

Még csak azt emlitjük meg, hogy a Dávid Ferencz Egylet elhunyt érdemes alelnöke, a fejedelmi alapitó Berde Mózsa s jelenleg müködő két alelnökünk: közszeretben álló püspöknénk Ferencz Józsefné és ujonnan választott alelnök Hajós János úr arczképét

és a londoni leányiskola igazgatónője Sharpe kisasszony és nyug. esperes Gyöngyösi István s mások arczképét közölni fogjuk.

Kérésünk, hogy legyen minden olvasónk szószólója az „Unitárius Közlöny"-nek.

A mi kivánságunk valóban csekély, mert: egész évre csupán *1 frt 20 krt* (2 korona 40 fillér) kell fizetni az Unitárius Közlönyért.

Az *egylet tagjai* a lapot az *1 frt tagdij* fejében kapják.

Alapitóinknak 1 frtért fogjuk küldeni az Unitárius Közlönyt.

Legyünk jó unitáriusok s pártoljuk irodalmát, mert az unitárius kérdéseket csak igy lehet megoldani.

Dr. Brassai Sámuel,
Boros György.

A chicagói vallásparlament.

Egy éve mult már, mikor először jeleztük volt azt a nagyszabásu tervet, a melyet a chicagói világkiállitásra készitettek az összes vallások képviselői összehozására. A terv nagyszerüen megvalósult s a mennyire helyünk engedi, röviden ismertetjük. A parlamentet tizenhét felekezet tagjaiból alakult bizottság rendezte, és pedig feltünő nagy sikerrel. Csodát keltő volt az a kép, a melyet csak a követek arcza és öltözete festett a néző elébe. A szőke angol szász mellett a fekete afrikai, a keletiek és zsidók, a hinduk és törökök, a brahimok és budhisták; a Confucius, Mahomed és Zoriaster hivei mellett a Kristus követői, ezek között pedig a r. és görög katholikus mellett az unitárius, a kalvinista, a liberalis s az orthodox és pedig a férfiak a nőkkel vegyülve! A külszin pompáját csak a lélek egységének a nagyszerü összhangja multa felül. Az a hely valóban Isten háza és a menyország kapuja volt. Olyant a világ többször nem látott.

Először egyetemes érdekü dolgok voltak szőnyegen. Mindenik felekezetnek meg volt külön is a gyülése. Az elnök egy swedenborgianus kijelentette, hogy a parlament Anglia, Skotia, Svéd-, Franczia-, Német-, Török-, Görög-, Oroszország, Sweiz, Egyptom, Syria, India, Japán, China, Ceylon, Uj-Zeeland, Brazilia, Canada képviselőiből áll. A megbeszélt tárgyak voltak: kijelentés, halhatatlanság, incarnatio, a vallás egyetemes elemei, a különböző vallásrendszerek, a vallás és erkölcs viszonya, házasság, nevelés, tudomány, bölcsészet, evolutio, zene, munka, kormányzás, béke, háboru s más hasonló tárgyak. A gyülés sept. 11-én kezdődött s tizenhét napig tartott.

Az első napi szónokok voltak: Fechan érsek, Latas érsek (görög), Yu Quang Pung (confucianus), Dharmapala (budhista), Uivekananda (Brahmin), Tcheraz (örmény), Mozoomdar (hindu theista), Shibata (Shintoista japan), Kohler rabbi, több ámerikai, köztük az unitárius Hale, Bonet-Maury (franczia protestáns), Berstorff gróf (német), Volkonsky herczeg (orosz), Dr. von Bergen (svéd).

Egy délelőtti istentiszteletben szabad volt részt venni bárkinek. Az alkalmat felhasználták, kivált az orthodoxok, s váltig könyörögtek „a pogányok megtéritéséért.“ Ugyanakkor egy katholikus pap egy feltünően szük látkörü felekezeties felolvasást tartott, melyben kinyilvánitá, hogy az övé az egyedüli isteni vallás a földön. Erre egy hindut hivtak fel szólásra, a kinek azonban csupán öt perczet engedtek, a mit ő arra használt, hogy elmondotta a következő mesét:

Egy forrásbeli béka.

Csupán annyi időre foglalom el figyelmöket, a mig elmondok egy mesét, a melyben meg lesz magyarázva az a szükkeblüség, a mellyel oly gyakran találkozunk s a melyik mindig s mindenütt olyan kellemetlen, s a melyiknek nagy része van abban, hogy a világ különböző vallásu hivei távol maradnak egymástól:

Volt egyszer egy béka, a mely egy mély forráskútban élt. Hogy jutott a kútba, nincs miért vizsgálnunk, elég az, hogy ő más hazát soha sem ismert. Ott azokból a férgekből s egyéb állatokból táplálkozott, a melyeket a kútban talált, s jól meghizott rajtuk s megelégedett volt, azt hivén, hogy az ő sorsa a legboldogabb s az ő lakása a legbámulatosabb a világon.

„Egyik napon egy másik béka, a melyiknek a tenger volt a lakóhelye, történetesen a kútba került. Az első béka ugy adta, mintha nem volna otthon, s felette mérgelődött a tolakodóra. No de csakhamar beszédbe ereszkedtek. Honnan jött ide, kérdi az első. A tengerből, felelt a másik. A tengerből, de hát az mi, az bizonnyal nincsen akkora, mint ez a kút, s a hogy ezt kimondotta, elkezdett ugrálni egyik széléről a másikra, hogy megmutassa az idegennek, milyen nagy az ő kútja. Az igaz, szól a másik, de a tenger erősen nagy — sokkal, sokkalta nagyobb, mint a maga helye mindenestől fogva. Ezzel elkezdette magyarázni a tengert s a körülte levő nagy világot. De az első béka nagyon méltatlankodott, s ujból elkezdett ugrálni, hogy a vendége meggyőződhessék, milyen nagy az ő kútja. Midőn a másik csak erősitette, hogy a tenger nagyobb s a körülte levő világ sokkal csodálatosabb, a béka méregbe jött s kijelentette, hogy ilyen kifejezést csak az használhat, a ki vagy tudatlan, vagy hazug.“

Ime, ez a historia! Látják benne a tanuságot. Bizony mi oly

nagyon hasonlitunk ahoz a szegény békához! Én az én szük forrásomban élek, önök a magokéban, s minden vallás követője a sajátjában él, s ha egy idegen eljő s azt mondja, hogy a világ nagyobb, mint a mi káténk, vagy egyházunk, vagy vallásunk, mi megsértődünk s azonnal leültetjük őt mint hazugot. Vajha mindnyájan kikelhetnénk sötét forrásunkból s meglátnók, milyen nagy, milyen dicső az Isten, az emberiség, az igazság és a vallás világa. Akkor bizonnyal megszünnénk egyenetlenkedni. Akkor — gondolom — ugy kezdenénk cselekedni, mint testvérek.

„Emlékezzünk!"

Kolozsvár, 1893 nov. 15-én.

T. Szerkesztőség!

Örömmel olvastam lapja legutolsó számában lelkes és lelkesitő felhivását a fennebbi czim alatt. Csakugyan szomoru az az emlékezet, mely a Dávid Ferencz halálához füződik, de még szomorubb az, hogy ez emléket felhivás utján kell megújitni és nincs semmi mi azt élővé tegye közöttünk. Más eszmék martyrjai ott vannak a vallásos kultuszban, de mi a martyr emléke ellen vétnénk, ha őt kultuszunk tárgyává tennők. Mit tegyünk hát, hogy martyrunk emlékét méltólag megőrizzük? A t. Szerkesztő úr azt ajánlja, hogy „emlékezzünk és cselekedjünk", s e végre rendezzünk Dávid Ferencz estélyeket. Minden esetre helyes, de ezzel még csak „emlékezünk." Tegyünk is. Tegyük a november 15-ike előtt való vasárnapot egyszersmindenkorra *Dávid Ferencz-vasárnappá*, s ha másképen nem, legalább egy hirdetés által tegyünk említést évenként a martyr életéről és haláláról minden templomunkban. Tegyünk ez alkalommal valamit az ő eszméinek terjesztésére is. Tegyünk minden templomunk ajtajába gyüjtő-tányérokat s áldozzunk e nap emlékének valamit. Ha csak 100 templomban gyüjtünk 100—100 krt, e 100 frttal a D. F. Egylet megismertetheti a dévai martyrt, annak eszméit, jellemét legalább 100 emberrel. Igy hasznos és szép dolgot is cselekszünk s ezen felül meg lesz az a valami, mi a Dávid Ferencz emlékét minden évben megujitja közöttünk.

Levelem közzétételét lapjában kérve, maradok a t. Szerkesztőségnek alázatos szolgája

Gálfi Lőrincz.

Manchester College Oxfordban.

(Képpel)

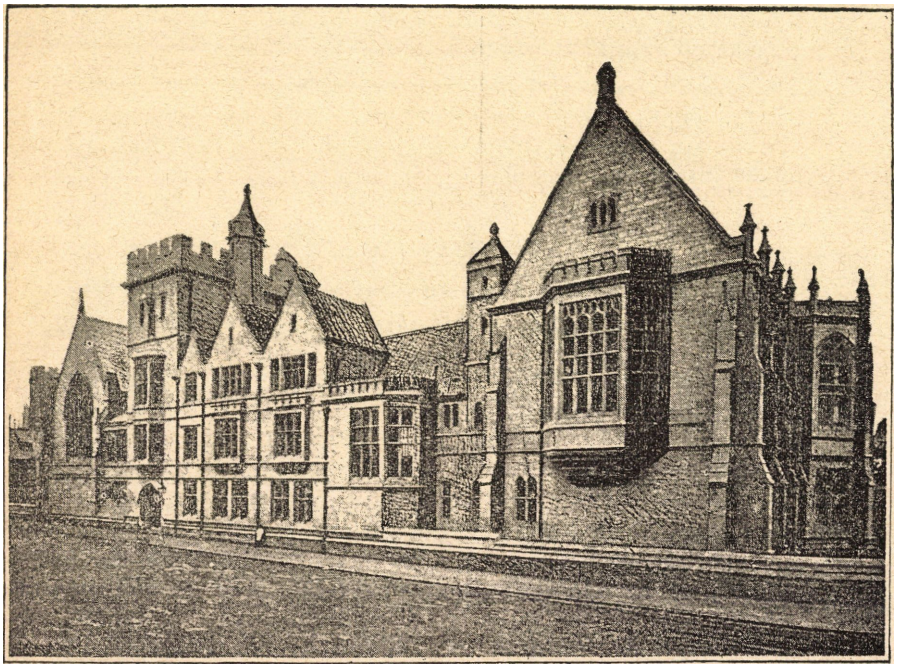

Ehez a képhez egy pár szavat csatolunk.

Három év alatt épült fel egy arra alkalmas helyen a Mansfield-roadon, mely igen szép széles út. Közel hozzá van egy park s több szép kert s nem messze kezdődik a mező.

Az épület egy négyzet területen fekszik, melynek három oldala be van épitve a College-al s másik a melléképületekkel. Az utczára épült rész közepén van a College s a déli szárnyon van az imaház, az északin a könyvtár.

A főbejáró a torony alatti kapun, egy díszes előcsarnokba vezet, melyből folyosó vezet jobbra magába a Collegeba, balra az imaházba nyiló tornáczba, melyből a lépcsőzet vezet az első és második emeletre.

Az imaház két részből áll. Az emeleti részt reggeli kápolnának nevezik. Ebben van az orgona, mely egy asszonyság ajándéka.

A főbejárótól jobbra van az igazgatói, tanulói, közös szoba, ruhatár stb., balra a végén van egy nagy tanterem és egy étterem.

Az első emeleten van az idősebb tanulók közös terme és a

tanároké. Ugyanitt van a bejáró a könyvtárba, mely az egyik legdíszesebb és legbecsesebb része az intézetnetnek s egyetlen úr Tate Henrik, adományából épült. Hossza 80, szélessége 30 láb. Gyönyörü nagy ablakai vannak, melyek a képen legfeltünőbbek. A könyvtár jelenleg 17.000 műből áll. Az « meleten van három szoba.

Az intézet villanyfénnyel van világitva, kivéve a folyósókat, a hol gázvilágitás van. A fütés és szellőztetés tökéletes.

Általában csin, kényelem, egyszerüség és czélszerüség tekintetében az intézet kifogástalan.

Gyülések után.

Ugy jő nekem, hogy egy nagy, mély állom volt az egész.

Egy fényes nagy palotában voltam. Elől ült erdély fejedelme fényes bibor palástban. Balján egyszerü fekete palástban ült hű püspöke, a kit sorban követtek az esperesek, összesen tizenkettő, mert ott voltak a szilágy és krasznamegyeiek is. Jobbról csoportosultak pompás szinképet nyujtó gazdag magyar nemesi öltönyeikben az ország jeles férfiai, köztük számos tudós, orvos, jogász tanárok és mások.

Elhangzott a megnyitó ima és halkan, csendesen felemelkedett a püspök. Minden szem reá nézett, minden fül csak az ő hangját halotta: nagy időket élünk! Közelg a nap, midőn mindnyájan megfogunk probáltatni, s remegve gondolok arra, hogy hányan maradnak a hivek. De csüggedni nem kell. Az én hitem erős. Isten velünk van és nem hágy el. Csak legyünk összetartók és hivek.

Midőn a püspök szava elhangzott, a nagy gyülekezet mély gondolatokba merülten, ülve maradt, mignem egy rokonszenves arczu, egy erős elszántságu székely nemes fel áll és egy kissé reszkető, de mégis határozott hangon igy szól: „A méltányosság, az osztó igazság és lelkiismeretem parancsát követem, midőn ezennel végrendelem a magyar unitárius vallásközönséget egyetemes általános örökösömnek, minden ingó és ingatlan javaimban és jogaimban, kivétel nélkül.“ Az egész sereg össze néz, sokaknak arcza elpirul, a fejedelem kissé felemelkedik székéből s ugy nyilvánitja magas tetszését. Suki, Augusztinovits, Farkas Sándor, Koncz, Rédiger, Richmond, Kovács Dénes, Dersi János s még többen sietnek a férfi felé s kezet szoritnak vele.

A tanárok s a papok az elfogultságtól némán maradnak helyöken s várják a történendőket.

Ekkor, mintha csak egy varázsütésre, az egész sereg fel áll és egyhangulag mondja: legyen áldott emlékezete *Berde Mózsának.*

A zajra felébredtem, és ime akkor jöttem rá, hogy az én álmom az utóbbi Fő Tanács utójátéka. Mert az bizonyos, hogy a

Fő Tanácsot a Berde Mózsa végrendeletének nemes hangulata uralta mindvégig. A püspöki megnyitó ettől vette az inspirátiot, az E. K. Tanács jelentéséből ez magaslott ki, s még az, hogy az esperesek szorgalmasak voltak.

Szentiványi Gyula ennek a hatása alatt tartotta legszebb egyháztanácsosi beszédjét. Mi vidékiek ettől vártuk s mondhatom ettől is várjuk mindeu idvességünket. De meg azt is elárulom, hogy velem együtt, sokan mentünk Kolozsvárra, abban a jóhiszemben, hogy mindkét zsebünket megtömve hozzuk haza. Bizon csalódtunk, sőt a mikor halottuk, hogy a végrendeletet még meg is támadják, no már akkor elfogott a szent harag, de én nem félek, mert az a végrendelet az égben köttetett s a földön fel nem oldható.

Milyen jól talált ehez a gyüléshez a derék m. főjegyző Szentiványi Miklósnak köri gondnokká felesküvése. Ő rokona Berdének! Az esküt oly határozottan mondotta, hogy hiszem, hogy ő az egyháztörvény jogait megvédi. **Vidéki**

(Vége következik.)

Szülőföldem.

Járom a világot én egy idő óta,
Hány-vet a sors keze hol ide, hol tova;
És a nagy világban e sok jártom-költem
Megtanitott egyre:
Szeretni tégedet édes szülőföldem.

Gyakran jutsz eszembe te százados hajlék,
Honnan égő szivvel nem régen kiszállék
És nyakamba vettem a terhes életet;
Lelkem tükörében
Mindörökre tisztán fog látszani képed.

Ablakidból néztem a vén akáczfákra,
Melyek közt a lombok titkos suttogása
Felkölte szivemben egy alvó érzetet,
S e fölébredt érzés
Égö lángra gyulva, dalolni késztetett.

Szárnyat kapott lelkem aztán tovább röpült,
Mig a hegyormokon fáradtan meg-megült,
Melyek a csöndes Olt ringó tükörében
Hullámot alkotva
Enyelgve, szökdelve játszadoznak szépen.

S te meredek várfal ott a domb fölében,
Hol baglyak huhognak nyári csöndes éjben,
Mint hajdani idők álló maradványa
Büszkén emelkedel
S komoran nézesz a megújult világra.

És te bús temető ott a faluvégen,
Hová jó anyánkat temettük már régen —
Hallom a mint regélsz régi halottakról;
De e bús regékben
Az élő szenvedés jajgató kínja szól . . .

Te rét, hol a szénát dalolva villázzák,
Ha ráveti a nap égető sugárát;
Hol peng a kasza már hajnal hasadtával,
És a harmatos fű
Szép rendbe gyül össze siró jaj-szavával.

Aztán te völgy, patak, dülő hármas határ,
Hol a szél enyeleg, fütyöl — pusztitva jár —
Zúg az érett kalász hánykodó hulláma,
S a vig aratónak
Vastag markok dölnek éles sarlójába.

Szép koronás fákkal megrakott nagy erdő,
Balzsamos leheddel új életre keltő,
Hol a lombsuttogás és a vig madárdal
Nagy birodalmadat
Együttes zengésben hatja, futja által.

Aztán minden, minden, szellős eged alatt,
Melytől szivem hevül és a keblem dagad:
Mindnyájan itt vagytok egész közelemben,
Tőletek nyer tápot
Az elmult időkbe visszajáró lelkem.

S járom a világot én egy idő óta,
Hány-vet a sors keze hol ide, hol tova;
De a szivem húrja jártomban-költömben
Ezt a hangot adja:
Szeretlek, szeretlek édes szülőföldem!

Lőfi Ödön.

Beszélgetés Rutkainéval és Kossuth Lajossal.

Angliába tett utamban október 26. és 27-én meglátogattam Kossuth Lajost és testvérét Rutkainé Kossuth Lujza asszonyt. Sok érdekes dolgot beszélgettünk. Azt, a mi az Unitárius Közlöny olvasóit közelebbről érdekli, az alábbiakban közlöm:

Névjegyemre tekintve: Ön tehát unitárius lelkész?

– Az vagyok — feleltem.

— Mondja csak terjednek most?

— Nem nagyon.

— Bátyám nem egyszer mondá, hogy ma egyedül az Önök vallása az, a melynek jövője van, mely nemcsak a szivet, hanem az értelmet is kielégiti s nem érti, hogy miért nem hódit az a vallás jobban?

— Nagyságos asszonyom, nekünk a hóditással foglalkoznunk még nem lehet s erőszakolnunk éppen nem lehet és nem is szabad senkit; fő dolgunk az, hogy leküzdjük mindeneknek előtte a sok előitéletet és balhiedelmet, melyekkel szemben állunk, hiszen csak nem .rég volt, a mikor minket atheistáknak tartottak s ma is Krisztus tagadóknak neveznek. És miképpen hóditson a mi vallásunk Magyarországon, a hol a tudományos buvárlat áramlata csak most indult meg jóformán s a hol az emberek csak most kezdik észrevenni, hogy a vallás lényege nem a hitformákban áll, s hogy nem az a fő, hogy ki melyik felekezethez tartozik, hanem az, hogy ki, mint ember, minő lelkiérzettel, egyéni hittel bir, — mert ez meg van mindenkinél — s ha vajjon az ő saját egyéni hite boldogitja-e? De különben is ugy vagyunk a mai korban, hogy az emberek maguk nem törődnek a felekezetekkel, hanem meg van mindenkinek a saját egyéni hite s azzal bárhol, bármely felekezet templomában nyugodtan imádkozhatik.

— Önnek igaza van, nem a felekezet, hanem az egyéni vallás az, a mely boldogit. Az én hitemmel járok itt egy templomba, mert protestáns templom itt csak egy van s nyugodtan tudok ott imádkozni. Bátyám? — ő természetesen nem megy sehová. De Önöknek mégis kell szaporodniok, hisz Budapesten is van templomuk?

— Igaz nagyságos asszonyom, hogy van, de mindamellett is nekünk nem lehet még nagyon a terjeszkedésre gondolnunk. Ha Angliában, a hol a tudományos és a mivelt osztály tartozik az unitáriusokhoz, még mindig kell hogy küzdjenek az előitéletek ellen, mennyivel inkább nekünk, mikor a mi népünk nagy része nem olvas még hirlapot se s nincs tájékozva a dolgok felől. Aztán a hirlapok se igen vesznek tudomást a vallási mozgalmakról nálunk, mint Angliában, vagy ha igen, ugy azt is, elfogulva, egyikmásik felekezet szolgálatába állva teszik.

Ekkor a katholikus vallásra térvén át, megjegyezte, hogy abban sok a haszontalanság, a mire én azt feleltem: de szép is van benne sok.

Ujra az angolokra tért vissza, megjegyezvén, hogy Kossuth se nagyon szereti az olaszokat, de a magyart és az angolt, mert angolok és ámérikaiak gyakran jőnek őt meglátogatni, mindig a legszivesebben fogadja.

A mire én megjegyegyeztem, hogy mint tanulónak volt szerencsém és csak a mult napokon is egy ámérikaival találkozni, a kik közül többen s ugy szintén az angolok is a legnagyobb elismeréssel szólanak a kormányzó urról; elmondám, hogy csak nem rég beszéltem egy angol nővel, aki egész lelkesedéssel emlitette a kormányzó urat, mint olyat, a ki a legtöbbet tett a külföld előtt nemzetünk megismertetésére és ezt az angolok is mindnyájan elismerik.

— Ugy, hát Ön még volt az angolok kőzött?

— Elbeszéltem, hogy mint tanuló 3 évet töltöttem Londonban, s hogy mi, unitáriusok, minden 3 évben egy ifjut és minden évben egy nőt küldünk Angliába tanulni; hogy egy nő éppen a mult nyáron jött haza és most a Fanghné — kitől a levelet hozám — leánya van ott. Elmondám, hogy az édesanya kérése folytán, eljövetelem előtt meglátogattam leányát, hogy személyesen győződvén meg hogylétéről, haza hirt vihessek.

Ekkor Rutkayné a levelet olvasá részletében s nem is csodálkozom — mondá — hogy az anya aggódik gyermekeért; mily jó barátnőm az anyja! Leánya is as irodalommal foglalkozik?

— Mivelt nő, de ezt nem tudom — felelém — azt hiszem tanitani fog, mert az is, a ki künn volt előtte egy évig, szintén tanitónő.

— Hogy hivják azt?

— Buzogány Mariska.

— Oh mily tökéletes igazi magyar név! Hát ő angolt tanit?

Biztos nem vagyok abban, de azt hiszem azt is, mivel már tudja a nyelvet.

— Hát a Fanghné leánya is ott fog tanitani, a hol a másik?

— Lehet, de erre nézve nem vagyok tájékozva. Itt elbeszéltem, hogy Buzogány Mariska kisasszonynak már elmenetele előtt meg volt Pesten a női-intézetnél az állása, hogy a kormány egész nagylelküen bánt el vele, egy évre — mig künn tanul — teljes fizetése meghagyása mellett szabadságot adván. Megemlitettem, hogy az angol nagyon practicus mindenben.

Arra a kérdésre, hogy Fangh Erzsi kisasszony mit tanul Angliában? azt válaszoltam, hogy szoros értelemben vett iskolai

tantárgyakat tanulni nem köteles; ott van egy felsőbb leányintézetben, barátnői a tanitónők, ezek megismertetik vele az angol miveltséget, nőnevelési rendszert, a nyelvet és az angol vallásos és társadalmi életet, a miből a következik, hogy mintegy indirect terjed az angol miveltség, élet és nyelv. De különben is — jegyzém meg — ma már ugy vagyunk, hogy az angol nyelvnek az ember a legnagyobb hasznát veszi; magam tapasztalom, hogy a német és franczia nyelvekkel csak megszabott határok között lehet mozogni, mig az angol nyelvvel mindenütt lehet boldogulni, mert minden nagyobb városban és a földnek minden részében beszélnek angolul. S éppen mint mi, férfiak, a kik ott tanultunk, ugy az ott tanuló nők is, ha nem is egész közvetlen, de legalább közvetve az angolnyelv, élet és miveltség terjesztői vagyunk, mert e nő is, a mit ott megszeret és helyesnek talál, igyekezni fog azt otthon megvalósitani és legalább is egyeseknek a nyelvet tanitani, s mivel pedig a mi tanulási költségeinket az angolok fedezik, azt kell mondanom, hogy ez által, habár lassan is, de saját befolyásukat, hatalmukat terjesztik nem a jelenre, hanem a messze jövőre.

— De gondolja Ön, hogy ez egészen jó reánk nézve?

— Nem nagyságos asszonyom, én azt tartom, hogy az csakis akkor hasznos, reánk nézve, ha az ember ismereteit egyéni és nemzeti jelleme megtagadása nélkül érvényesitheti. Véleményem az, hogy nekünk meg kell ismerni másokat is, de saját nemzeti culturánkat nemzetünk jellemének és hajlamának tekintetbe vételével kell fejlesztenünk. Egyet azonban — és ezt szabadjon őszintén megvallanom — szeretnék az angoltól átültetni, illetőleg népünkben kifejleszteni, s ez az: hogy ne csüggednénk olyan hamar, mert a magyar embernek nagy hajlandósága van a csüggedésre, ha nem ért hamar sikert; az angol meg kitart, tovább küzd és látszik is ennek eredménye, ha nem is az egyesek, de a nemzet életében.

— Igaza van — mondá — mi hamar lelkesülünk, diadal kell azonnal s ki nem tartunk; — itt felsóhajtott — ez volt s ez az oka sok mindennek a nemzet életében; a magyar hamar elcsügged, a további küzdelemtől elijed, közönyös lesz.

Gondolatokba merülve, mintegy fájdalmasan nézett maga elé. Nem sejtve, hogy szavaimnak minő hatása lesz, meghatva állottam fel, mert már különben is meglehetős ideig voltam ott s távozni készültem.

—

Kossuth október 27-én délután 2 órakor fogadott. Vallásunkra vonatkozólag a többek között ez a beszélgetés folyt köztünk:

— Hát terjed-e az Önök vallása?

— Nem nagyon — felelém — igyekezünk, hogy bár anyagi-

lag tudjuk magunkat ez idő szerint erősiteni, mert sok küzdelmen menve keresztül, nem fektethetünk arra is sulyt, hogy vallásunkat bővebben megismertethessük másokkal is, de eltekintve ettől, sokat kell küzdenünk az előitéletek ellen is.

Kossuth csodálkozását fejezte ki, hogy nem teszünk nagy hódität, mert az Önök vallása — mondá — leginkább megfelel az észnek s ezenkivül, különösen Ámérikában, nagyon ügyes embereik vannak. Ekkor emlitést tett Kovács János főtanodai tanár urról is, a ki, mint mondá, összejárta Ámérikát s a kinek ő is irt volt egy levelet.

Ezután másféle dolgokról beszélgettünk, melyek inkább politikai természetüek voltak.

Csifó Salamon.

A Dávid Ferencz Egylet nyolczadik közgyülése.

Tartatott 1893-ban október 28-án. Elnök Dr. Brassai Sámuel; jegyző Boros György. Jelen vannak: Főt Ferencz József tiszt. elnök, Petrichevich Horváth Kálmán, alelnök Ferencz Józsefné, Haller Rezsőné, Boros Györgyné. Ferencz Zsuzsa, Dr Nagy Károlyné, Mózes Andrásné, Mózes Ilonka, Kádár Berta, Biró Lajosné, Darkó Sándor, Gyulai László, Hajós János, Iszlai Márton pénztárnok, Gál Kelemen, Deák Miklós, Biró Lajos, Gálffi Lőrincz, Ürmösi Kálmán, Vass István, Raffaj Domokos, Lőrinczi Dénes, Májay István, Raffaj Károly, Szentiványi Miklós, Kovács József, Kovács Józsefné H.-M.-Vásárhely, Kádár Lázár, Győrffi József, Vaska Béla, Kovács János, Kelemen Albert, Kovács Sándor, Ozsváth Gábor, Dr. Veress Vilmos, Kriza Sándor, Kiss Sándor, Egyed Ferencz, Boros Sándor, Derzsi Károly, Végh Mihály, Kanyaró Ferencz, Kozma Ferencz, Létai Gábor, Péterfi Dénes, Benczédi Gergely, Raffaj Károlyné, Albert János, Nagy Lajos, Molnár Sándor, Nagy György, Varga Dénes, Gombos Sámuel.

1. Elnök *Dr. Brassai Sámuel megnyitja* a közgyülést, a következő szavakat bocsátván előre:

Tisztelt gyülekezet! Nekem nem volna egyéb feladatom, hanem hogy Egyletünk megjelent tagjait üdvözöljem. Mondanom kell mégis egy pár szót egyesületünkről. Azt *óhajtom, hogy egyletünk minden tagja azt képzelje, hogy mily szép feladat van előttök.* Egyletünk nem áll magára. Van ezen kivül még számos egylet és vallásos társulat, de azok a vallásos érzelemre nem sokat hajtanak. A mi Egyletünk feladata az, hogy elvontan minden czivakodástól, a vallás eszméjét ébressze. Mi módon teheti azt? Egyletünknek erre meg van az eszköze, a szóbeli közlekedés, olyan formán, hogy ez eszmecserével legyen összekötve. Egyletünknek foglalkozása a felolvasás. Igen szép dolog, de az a baj, hogy azok jobbára nyomtalanul mulnak el. Nem válnak a hallgatóság tulajdonává.

Én azt óhajtom, hogy minden felolvasást vitatkozás kövessen. Mindenki mondja meg, a mit nem értett meg, azt is, a mit más-

képpen ért s legyen alkalmuk a többi tagoknak is, hogy beleszóljanak. Csak ennyit óhajtok a Dávid Ferencz-Egylet tagjainak, az én atyámfiainak, szivére kötni, a kiket szivesen köszöntök s ezzel a gyülést megnyitom.

2. Titkári jelentés,

Mélyen tisztelt közgyülés!

Mióta most egy éve ezen a helyen találkoztunk, azóta nagyon fontos, mondhatom korszakot alkotó nagy eszmék és nagy események rázkódtatták meg a vallások csendes légkörét. Legközelebbről itt hazánkban ezek az eszmék merész reformok alakjában országunk törvényhozói asztalára kerültek már. Nem kevesebb, mint ezer éves egyházi jogoknak az azt megillető államhatalom kezébe áthelyezése volt a kérdés és az még ma is. Nem kevesebb, mint a kereszténységnél ősibb, a zsidó vallásnak a keresztény vallásokkal egyenlő jogra emelése volt a kérdés. Az idők jele, hogy ezek a reformok felszinre kerültek, s a nagy haladás bizonyitéka, hogy ezeket a reformokat, bár nem csekély tartózkodással, mégis készséggel fogadta országunk népessegének nagy része. Csupán a római egyház fordult ellenök s nem is indokolatlanul, mert neki volt régibb joga, tehát neki volt legnagyobb veszteni valója, de a végén is a kor szelleme ellen hiába való minden küzködés.

Egy másik rendkivüli jelenség, mely sajátságosképpen ezzel a hazai mozgalommal összeesett, az uj világban Chicagoban játszódott le, a hol az történt meg, a mit a világ soha sem látott még, hogy a Confucius hive, a Brahmin, a Budhista. a Mozlem, a Görög s a római katholikus, a zsidó s a keresztény egy és ugyanazon asztal mellett foglaltak helyet s ott imádták és dicsőitették, bár mindenik más néven, de ugyanazt az egy Istent. Bizony a hires csillagászszal mi is elmondhatjuk bizvást: mégis mozog a föld.

Hogy én ezeket a nagy gondolatokat és világmozgató eszméket éppen ebben a titkári jelentésben emlegetem, nem a puszta véletlennek és nem megfelelő bevezetés hiányának méltóztassanak tulajdonitani. A Dávid Ferencz-Egylet örömmel és móhó vággyal öleli fel az ilyen eszméket, mert ezek bizonyságtételek a mellett, hogy az Egylet jókor és jó irányban indult meg, midőn tárt karral fogadott mindenkit, bármely egyházhoz tartozott is, a ki kész volt gondolatait közölni másokkal a mi társaságunkban. Nagy öröm egyletünknek, hogy nálunk ez az eszme némileg megvalósittatott, midőn mi a vallás s az erkölcs, az élet s a munkásság mezején maradtunk, midőn felolvasásainkat a r. katholikus, ev. ref. és evangelikus egyházak érdemes férfiai és női az unitáriusokkal együtt tartották és együtt hallgatták. Reméljük, hogy a hazai még részt nem vett felekezetek sem maradnak távol nagyon sokáig.

És ezzel jelenthetem, hogy a mult egyleti évben három fel-

olvasó gyülésünk volt kitűzve s kettőn felolvastak négyen, u. m. Hajós János, Boros György, Dr. Brassai Sámuel és Kozma Ferencz. A harmadik felolvasás váratlanul közbe jött akadály miatt el kellett, hogy maradjon.

A felolvasások közül kettő a „Keresztény Magvető"-ben, kettő az „Unitárius Közlöny"-ben jelent meg. Első felolvasásunk a nagy nevü Channing E. Vilmos halála évfordulójával összeesvén, egyleti titkár felhasználta ezt az alkalmat arra, hogy a figyelmet e nagy férfiu emlékére és eszméire irányitsa. Az „Unitárius Közlöny"-ben arra is megtétetett a lehető buzditás, hogy mindenki emlékezzék meg Channigről s a lelkészek tanitsanak róla a téli estvéken.

Egyletünknek kiváló gondja kell hogy legyen arra, hogy felolvasásai s másnemü befolyása által ilyen irányben közszellemet teremtsen.

Egyletünk lapja, az „Unitárius Közlöny", az uj évtől kezdve, mint egyik szerkesztő a Brassai Sámuel neve alatt jelenik meg. Büszkeségünk, hogy nemcsak az Egyletnek, hanem lapjának is Brassai Sámuel érdemes tudósunk a feje. Kivánjuk, hogy hosszasan éljen s vezessen minket.

Lapunk támogatásában nem tapasztaltunk lazulást, de a pénztárnoki jelentés azt is fel fogja tüntetni, hogy sokan nem elég pontosak a dijak befizetésében, pedig a nélkül az Egylet nem tud kellő eröt fejteni ki.

Különösen népünkre való tekintettel, az Unitárius Közlönyt a következő télen a téli hat hónapra külön is fogjuk adni. Reméljük, hogy vidéki barátaink szószólói lesznek ennek az uj kisérletnek s hatásokat érvényesitik, mert azt bizvást mondhatjuk, hogy közremüködésök nélkül mi itt vajmi kevésre mehetünk.

A „Fiatalság Barátjá"-ból egy számot a télen, egyet a konfirmáczió alkalmából adtunk ki, melyet konfirmácziói emléknek szántunk. Örömünkre szolgált, hogy általában szivesen fogadták s főleg nőink, alelnökné ő nagysága buzgó példáját követve, terjesztették.

Nagy haladásnak jelezhetjük, hogy lapjaink szerkesztőinek módot nyujthattunk arra, hogy némi csekély tiszteletdijban részesitsék azokat a dolgozótársakat, a kik a lapot elejétől kezdve támogatják.

Szokatlanul kedves meglepésben részesült Egyletünk a folyó évben. Lőrinczy Gyula úr Péterlakán kiállitott s Választmányunkhoz beküldött végrendelete 6-ik pontjában 50 frtot rendel a Dávid Ferencz-Egyletnek. 9-ik pontjában arra az esetre, ha leánya meghalna, vagy nem magyar emberhez menne férjhez, vagyonát $^2/_3$ részben az Erdélyi Magyar Közmüvelődési Egyletnek, $^1/_3$ részben

a Dávid Ferencz-Egyletnek hagyja. Köszönet és hála a nagybecsü figyelemért, mely Egyletünknek az igért pénzbeli segély mellett nagy erkölcsi erőt is kölcsönöz.

A halál ebben az évben is megkivánta áldozatait. Érzékeny veszteség érte Egyletünket Berde Mózes érdemes alelnökünk halála következtében. Nyugodjék csendesen.

A fiókegyletek.

A *fiókegyletektől* beérkezett jelentések alapján ezzel az alkalommal a munkásságról és tevékenységről szólhatunk. Mint ezen egyleti év egyik vivmányát emeljük ki, hogy az Aranyostordai egyházkörben uj fiókegylet alakult Biró Lajos ifju lelkész buzgólkodása következtében. Az alakuló gyülésen, Tordán, egyletünk titkára is megjelent. Reméljük, hogy ez a fiókegylet életrevaló és tevékeny leszen.

A *kereszturi* fiókegylet két gyülést tartott. A választmány ujra alakult Elnök lett Rafaj Károly, alelnök Sándor Jánosné, titkár Ürmösi Sándor és pénztárnok Györfi Ferencz. Irodalmi pályázatot hirdetett, melyen egy imával Németh István és egy neveléstani értekezéssel Szigethy Ilona tanitónő nyertek pályadijat. A dij az utóbbinak, mint nem egyleti tagnak, nem volt kiadható. Ujabban is két pályázat van hirdetve. Felolvasást tartott Ürmösi Sándor fiátfalvi lelkész A fiókegyletnek évi bevétele volt 28 frt 69 kr., melyből 11 frt a központi pénztárba küldetett. Vagyona 152 frt 73 kr.

A *háromszéki* fiókegylet egy irodalmi pályázatot hirdetett az unitárius egyháztörténelmének iskolai használatra megirására, melyre beérkezett egy dolgozat. Egy fiókköri ünnepélyt rendezett, melyen istentiszteletet végzett Csifó Salamon, felolvasást tartott Várkonyi Endre, ev. ref. főgymn. tanár úr „a vallásszabadságról". Székely Zsigmond szavalta „Dávid Ferencz emléke" czimü ódát. Szinte Sándor felolvasott a „Vallás és erkölcsről". Szavalt Cserei Gyula, imát mondott elnök Löfi Áron. Az ünnepély igen népes volt és szépen sikerült.

A fiókegyletnek volt 98 frt 32 kr. évi bevétele, melyből 50 frt beküldetett a közp. pénztárba. Tiszta vagyona 167 frt 67 kr.

A *marosköri* fiókegylet, mint mindig, ugy ebben az évben is élénk és tevékeny volt. Három gyülést tartott. Csongvai Lajos ügyvéd úr egy 20 frankos arany pályadijat tüzvén ki, arra versenyfelolvasás rendeztetett, melyben részt vett Ürmösi Kálmán „Kereszténység és felekezetek", Szabó Lajos „A nevelés legsarkalatosabb elvei", Kozma Miklós „Mivel vegye kezdetét a népiskolai vallásos nevelés" cz. felolvasásokkal.

Mind a három mű a maga nemében jelesnek bizonyult s min-

denik méltónak tartatott a jutalomra, de csak egy dij volt. A dolgon ugy lett segitve, hogy Incze Lajos egyl. tag 5 frtot a gyülés szinén felajánlott olyanformán, hogy 3 frt az egyik és 2 frt a másik műnek adassék. Titkos szavazás utján a 20 frkos aranyat Szabó Lajos, a 3 frtot Ürmösi Kálmán, a 2 frtot Kozma Miklós nyerte el.

Az értékesebb felolvasások megörökitésére egy emlékkönyv szerzése meghatároztatott. A gyülés lelkes hangulata ujnál ujabb áldozatot hozott létre. Gál Kálmán, fehértemplomi tanár úr, egy 10 koronás aranyat, Schuller József, törvényszéki biró úr, hasonlóan egy 10 koronás aranyat tűztek ki egy meghatározandó tétel kidolgozására, ugy, hogy a két legjobb mű jutalmaztassék meg.

A *küküllői* fiókegylet a f. évben ujra szerveztetett Járay Róbert elnök vezetése alatt, alelnökök Dr. Árkosy Gyula és Molnár János, pénztárnok Hadházi József és titkár Gvidó Béla. A fiókegyletben tartattak felolvasó gyülések és vitatkozások. Felolvasott Máté Lajos lelkész. A fiókegylet pénzügyi viszonyai nem egészen kedvezők, mert tetemes a hátrálék, de ennek rendezésére is meg van minden jó reménység. A bizalmat kiválóan fokozza az elnök Járay Róbert áldozatkészsége, ki a fiókegyletnek 50 frtot ajánlott fel.

Az *udvarhelyköri* fiókegylet H.-Szent-Mártonban tartott egy népes gyülést, mely kiváló jó hatást tett azzal, hogy Szabó Mózes vezetése alatt egy templomi karének énekeltetett s Gál József imával nyitotta meg. A fiókegylet uj elnöke Egyed Ferencz lelkész egy lelkes beszédben fejtette ki a czélt és teendőket. Gál József szavalta Tompának egy költeményét, Tarcsafalvi Albert, az Unitárius Közlöny ismert irója, a saját költeményét szavalta el. Ez is uj jelenség volt, s jól is hatott. Abásfalvi lelkész Sándor Gergely felolvasta néhai Sándor Lajos almási lelkész életrajzát. Ajtai János lelkész tartott egy sikeres felolvasást a fiókegylet teendőiről, melynek következtében határozattá emeltetett: 1. hogy a közgyülés 3—3 évre egy munkabizottságot választ. 2. A bizottság feladata a D. F. Egylet czéljainak előmozditására minden alkalmat megragadni; adatokat gyüjteni, javaslatokat tenni, felolvasások, iskolai és népünnepek tartása; népkönyvtárak, olvasó egyletek, dalkörök felállitása; missiói predikácziók rendezése iránt.

Hogy feladatát megvalósithassa, az egyházközségeket beosztja 2—4-es csoportokba vagy kerületekre, melyeknek mindenikében lenni fog egy munkabizottsági tag, a ki a kerületében előforduló mozgalmakat éber figyelemmel kiséri és arról a munkabizottságnak jelentést tesz.

3. Gondoskodni fog, hogy minden felolvasáson legyen egy szavalás is.

4. Gondoskodik, hogy télen is, nyáron is tartassék egy-egy közgyülés rendes istentisztelet tartásával együtt.

5. Oda hat, hogy az énekvezések az iskolás gyermekeket május 1-től október végéig vasárnapokon a templomba vezessék. Az első munkabizottság tagjai: Ajtai János elnök, Pál Ferencz, Mátyás János, Gál József, Vári Albert, Tarcsafalvi Albert.

A fiókegylet tiszteleti elnökévé választotta Darkó Sándor köri esperest.

A pénztár bevétele volt	60 frt 25 kr.
Kiadása	54 frt 21 kr.
Vagyona	185 frt 20 kr.

Az *aranyos-tordai* fiókegylet csak most alakult meg. Elnöke Csegezi Mihály kir. táblai biró úr; alelnöke Bethlen Gézáné és Gál Miklós, titkára Biró Lajos, pénztárnoka Dali Ádám. Munkáját megkezdette, vagyis kiosztotta sok jó indulattal s erős elszántsággal, reméljük, hogy versenytársa lesz a legjobbaknak.

Ime, m. t. Közgyülés, egy évi munkásság összevont képe. Nem emlékszem, hogy egyetlen jelentésünkben is lett volna ennyi lelkesedés s ekkora eredmény feltüntetve. A szellemi munkásság kiváló nagy s az anyagi áldozatkészség önmagával versenyez. A mult közgyülésen megkezdette érdemes tiszteleti elnökünk Főt. Ferencz József püspök úr. Évközben folytatta kedves alelnöknénk Főt. Ferencz Józsefné ő nagysága a „Fiatalság Barátjának“ saját költségén terjesztésével; példáját követték a választmány tagjai. A marosi fiókegyletben Csongvai Lajos, Incze Lajos, Gál Kálmán és Schuller József, a küküllőiben Járay Róbert buzditják nemes áldozataikkal a munkásságot.

Csak igy haladjunk tovább, mert igy már bizonnyal megtörjük a legmakacsabb közönyt, s legyőzzük a legerősebb ellenállást is. Ha van akaratunk s a mellett hitünk és bizodalmunk, akkor meglesz a siker.

3. Pénztárnoki jelentés.

Tisztelt közgyülés!

A lefolyt egyesületi év pénztári forgalmáról szóló jelentésemet a következőkben van szerencsém megtenni.

A) *Vagyoni állás.*

Bevétel:

A mult évről átjött	1995.74 frt
Ez évi bevétel	737·10 „
Együtt . . .	2732.84 „

Kiadás:

Az alábbi részletes kimutatás szerint	664·74 frt
Meglevő vagyon	2068.10 „

B) *A folyó évi bevétel részletezése.*

Rendes tagsági dijakból	240.— frt
Előfizetési dijakból	162.— „
„Fiatalság B.“ cz. füzetekből . . .	138.39 „
Sz.-Udvarhelyi fiókkörből	32.— „
Marosköri fióktól	23.— „
Háromszéki fiókkorból	21.— „
Küküllőkörből	7.— „
Kereszturkörből	11.— „
Kamatból	86.15 „
Hirdetésből	9.30 „
Nyomtatványokból	4.— „
Egyes számokból	2.46 „
Ajándék	—.80 „
Összesen . .	737.10 frt

C) *A folyó évi kiadás részletezése.*

Nyomdai költség	395.10 frt
Postaköltség	99.92 „
Expeditióra	20.26 „
Világitásra	1.24 „
Ujság kihordónak	8.— „
Irók jutalmazására	39.— „
Titkár mult évi jutaléka	39.32 „
Pénztárnok mult évi jutaléka . . .	39.32 „
Képekre	21.06 „
Levelezésre	1.50 „
Összesen . .	664.72 frt

D) *A meglevő vagyon természete és fölhasználása.*

I. Elkölthetetlen alap:

A mult évről átjött alaptőke	1850.— frt
A mult évi bevételből 5% tőkenevelés .	40.— „
	1890.— frt

II. Elkölthető vagyon:

Mult évi pénztármaradék	145.74 frt
Ez évi bevétel	737.10 „
Összesen . .	882.84 frt
Évi kiadás volt	664.72 „
Maradvány lenne . . .	218.12 „
Ebből tőkenevelésre ment . . .	40.— „
Készpénz maradék . .	178.12 „

Az laptőkéből 1000 frt 3636 sz. könyvecskével a kolozsvári Kisegitő Takarékpénztár Szövetkezetben van elhelyezve; 890 frt pedig a Leszámitoló Bank Szövetkezetben 907 sz. könyvecskével.

A forgó tőkéből 143 frt az Egyesült Erdélyi Takarékpénztárban, 35 frt 12 kr. pedig a kézi pénztárban van elhelyezve.

Az évi tényleges bevételnek (737 frt 10 kr.) 15%-ja (110 frt 55 kr.) kiosztandó egyenlő arányban az alaptőke, titkár és pénztárnok között, melyből jut egy részre 5% jutalék gyanánt 36 frt 85 kr.

E) *Bevárandó követelés.*

1. Előfizetési dijakban körülbelől	. . .	200 frt
2. Rendes tagoknál „	. . .	250 „
3. Alapitó tagoknál „	. . .	100 „
Összesen	. . .	550 „

A fiókköröknél is tetemes hátrálék van! Az „Unitárius Közlöny"-ben folytonosan kértük a hátralékok beküldését, de fáradozásunknak kevés eredménye volt.

Megköszönve a t. közgyülés eddigi bizalmát, tisztelettel kijelentem, hogy soknemü elfoglaltatásom miatt, egyáltalában nem vagyok azon helyzetben, hogy e hivatalt tovább viselhessem. Méltóztassék azért a t. közgyülés részemre a felmentést megadni.

Kolozsvárt, 1893 október hó 24. **Iszlai Márton,**
a D. F. E. pénzt.

A Választmány a pénztárnok jelentését azzal a véleménnyel terjeszti a közgyülés elibe, hogy azt a kiküldött vizsgálóbizottság jelentése alapján elfogadni s pénztárnokot a felelősség terhe alól felmenteni méltóztassék.

Egyszersmind ajánlja a Választmány pénztárnok lemondását is az elfogadásra, mivel a Választmány tudomása szerint pénztárnoknak olyan sokféle hivatalos elfoglaltsága van, hogy azok teljesen indokolják lemondási szándékát, ajánlja Választmány, hogy Egyletünk pénztára kezeléséért mondassék köszönet és elismerés.

— A közgyülés Iszlai Márton pénztárnok urat kérése indokaiból a pénztárnokság alól felmenti s eddigi buzgó müködéséért elismerését és köszönetét nyilvánitja s a pénztárnok választást meghatározza.

4. A központi Választmány szomoruan jelenti, hogy kezdet óta buzgó és fáradhatlan alelnöke Berde Mózsa sept. 22-én Budapesten meghalt, s inditványozza, hogy a közgyülés fejezze ki e feletti fájdalmát.

— A közgyülés szomoruan veszi tudomásul lelkes alelnöke Berde Mózsa halálát s a feletti fájdalmát jegyzőkönyvileg is kifejezi.

5. A Választmány jelenti a közgyülésnek, hogy a főt. Ferencz József püspök úr által a mult évi közgyülésen felajánlott 10—10 korona dijra az irodalmi pályázat kihirdettetett a következő tételekre:

1. Az ekklésia szellemi életében talált hiányosságok mennyiben tulajdonitandók a lelkésznek és azokért mennyiben okozhatók a hivek?

2. A kepe megváltásával nem lehet-e attól tartani, hogy a papok közönyösökké lesznek a szorosan elé nem irt kötelességek iránt s a hivek az ekklésia ügyei iránt?

Mindkét tételre egy-egy pályamü érkezett. A Választmány a pályamunkák megbirálására felkérte Dr. Brassai Sámuel, Főtiszt. Ferencz József és Tiszt. Péterfi Dénes urakat, kik a pályadijat mindkét münek kiadhatónak véleményezik, habár több-kevesebb észrevételök volt a müvek egyes részeire. Az észrevételek a szerzőkkel egyetértőleg érvényesittetni fognak a kiadás előtt.

Az egyik mű jeligéje: Én vagyok a jó pásztor, a másiké: Légy hiv mind halálig.

— A közgyülés előtt a jeligék felbontatván, mindkét mű szerzőjéül az Ürmösi Kálmán szt.-gericzei lelkész neve tünt ki, ki a pályadijakat a közgyülés lelkes éljenzése között vette át.

6. A választmány 21. sz. alatt felterjeszti a kereszturi fiókegyletnek 8—1893. sz. a. tett feliratát, mely az Unitárius Közlöny f. évi 2-ik számában megjelent s az alapitó tagokat az Unitárius Közlöny előfizetési dijának a megfizetésére hivja fel. Ezt a fiókegylet az alapszabályok 4-ik §. 2. bekezdésével ellenkezőnek tartja s a Választmányt annak megváltoztatására kéri.

Ennek vétele után a Választmány semmi lépést nem tett, hanem az ügyet a közgyülés elé terjeszti, azzal a megjegyzéssél, hogy az alapszabályban nincsen s nem is lehetett kötelezettség vállalva arra nézve, hogy a lap is a tagdijak fejében adassék, mivel az alapszabály 1885-ben állittatott meg, a lap pedig 1888-ban indittatott meg.

Ettől eltekintve az Egylet a tagdijak fejében adta a lapot abban a reményben, hogy a csekély dij mellett a tagok száma meg fog sokszorozódni s igy lesz fedezve az egylet tetemes kiadása. Ez a várakozás nem valósult meg a remélt mértékben, s a mellett a mult évben és a jelenben a takarékpénztárak leszállitották a kamatlábat s ki vagyunk téve annak, hogy még alább fogják szállitani.

Ilyen körülmények között a Választmány meggyőződött arról, hogy a Közlöny az alapitói 10 frt dij 45 kr. jövedelme fejében nem adható. Ajánlja azért a Választmány a t. közgyülésnek, hogy a kérdést szabályozza olyanformán, miszerint mondja ki, hogy a 10 frtos alapitó tagoknak az Unitárius Közlöny csak abban az esetben küldhető meg, ha azért 1 frtot fizetnek, megjegyezvén, hogy azoknak, a kik azzal a számitással lettek alapitók, hogy ezen a czimen a lapot rendesen megkapják, azoknak, ha az iránt nyilatkoznak, a megfelelő összeg vissza fog térittetni.

Hasonlóan ajánlja, hogy a fiók-egyleti tagokra nézve mondassék ki, hogy az 1890-ben megigért 5—10% fedezetet a Közlöny költségeire a tagdijakkal együtt olyanformán fizessék, hogy 50 kr. helyett 60 krt küldjenek be a központi pénztárba.

— A közgyülés a Választmány javaslatát egész terjedelmében elfogadja és határozattá emeli.

7. A Választmány jelenti, hogy Simó János tagtárs egy inditványt nyujtott volt be, a melyben a közgyülésnek a vidéken megtartását inditványozta. Minthogy a kérdés egyenesen a fiók-egyleteket illette, kiküldetett a f.-egyleteknek véleményadásra. A fiók-egyletek a következő véleményeket adták:

A *kereszturi* fiók-egylet az eszmét szépnek, elvileg elfogadhatónak, de anyagi okok miatt még ez idő szerint kivihetetlennek tartja. Azonban ha a központi Választmány másképpen határozza, szivesen közremunkál arra, hogy az első vidéki közgyülés Székely-Kereszturt tartassék. Az időt és helyet a zsinat helyétől és idejétől nem kivánja elválasztani.

Az *udvarhelyi* fiók-egylet az inditványt elvben pártolja, de gyakorlati kivitelét ez időszerint czélravezetőnek nem tartja.

Inditványozza, hogy előbb a fiók-egyletek rendezzenek felolvasó gyüléseket, csináljanak ünnepélyeket, egyengassék az utat, jussanak közelebb a nép szivéhez.

A *marosi* és *küküllői* körök az inditványra nem tesznek észrevételt.

Az *aranyos-tordai* az alapszabályokra hivatkozva, egy vidéki közgyülést elégségesnek tart. Az inditványt nem pártolja.

A választmány ezeket a véleményeket azzal a javaslattal terjeszti a közgyülés elébe, hogy a jelenlegi állapot hagyassék meg, t. i. csak a zsinati főtanácsokkal együtt tartassék a közgyülés vidéken. Azonban melegen ajánlja a Választmány a közgyülésnek, hogy a fiók-egyleteket minél éberebb és lelkesebb müködésre serkentse. A Választmány a maga részéről az ügy érdekében készségét nyilvánitja arra, hogy a fiók-egyletek közgyüléseit nemcsak erkölcsileg fogja támogatni, hanem koronként ugy is, hogy a maga kebeléből egy-egy megbizottat küld ki részvételre és közremüködésre.

— A Választmány javaslatát a közgyülés mindenekben magáévá teszi és határozattá emeli.

8. Választmány előterjeszti 27—1893 sz. alatt, hogy a Választmány tagjai közül sor szerint ezzel az alkalommal kilépendők: Haller Rezsőné, Lehmann Róbertné, Kozma Ferencz és Mikó Imre. Ezzel együtt az alelnök és pénztárnok-választás is elrendeltetvén.

— Alelnöknek megválasztatott Hajós János úr, pénztárnoknak Gálfi Lőrincz tanár úr, Hajós János úr helyébe választmányi

tagnak Iszlai Márton úr, s ujra visszaválasztattak: Haller Rezsőné, Lehmann Róbertné ő nagysága, Kozma Ferencz és Mikó Imre urak.

9. Ajtai János h.-almási lelkész megtartja felolvasását: Hiveink vallás-erkölcsi élete és lelkészeink teendője. A felolvasás nagy tetszésben részesült, s érdekes eszmecserére adott alkalmat. Később fogjuk közölni.

A hatodik fiók-egylet.

Abrudbányán már 1885-ben, vagyis a legelsők között fiók-egylet alakult volt Mikó Dezső úr lelkes buzditására, de egy pár év mulva elenyészett, most azonban Mózes Mihály lelkész felhasználta a Dávid Ferencz emlékére szentelt napot s ujra élesztette, a mint azt a következő tudósitás mutatja, szerencsés körülmények közé esett a kezdet. Reméljük, meg lesz a siker. Üdvözletet!

Tudatni kivánom — igy szól a levél — hogy a Dávid Ferencz halála és évfordulója alkalmából én is alkalmi istentiszteletet tartottam — Hiveimnek f. hó 12-én az istentisztelet alkalmával hoztam tudomására a szószékről, hogy 19-én annál többen jelenjenek meg. Kevés számu hiveink nagy része jelen volt ez istentiszteleten, s mondanom sem kell, ez ünneptartás a hivek lelkének egy régi vágyát elégitette ki, a mennyiben a vallás alapitásának történelmét legalább részben is megismerték. Ez, miként más protestánsok reformátió ünnepélye, helyén lesz, ha állandósittatik. Én ez állandósitást közhirré is tettem.

Ezzel, mint a legalkalmasabb nappal, kapcsoltam össze a Dávid Ferencz Egylet megalakitását is. E rendkivüli istentisztelet után alakuló közgyülést tartottam házamnál, melyen mintegy huszan jelentek meg hiveim közül. Felfejtettem ennek czélját, szükségességét; mire a jelenlevők a megalakulást kimondották, miután mint korelnök, felhivtam elnök választásra. Egyhangulag megválasztatott Dr. Nagy Károly, választottunk két alelnököt: özv. Rákosi Józsefné és Mózes Mihályné személyökben, jegyzővé lett választva Kádár János, pénztárnokká Székely Albert. A választmányi tagok megválasztása is megtörtént, de ezeknek névsorát, mivel a jelen nem levők közül is választattak, mig az elfogadásról biztos tudomásunk nem lesz, nem közölhetem. Tizenhat választmányi tag van jelölve.

Ha a választmányi tagokkal tisztába lehetek, mindeniknek egy-egy tagszerző listát adok a kezébe.

A tagsági díjak befizetése 1894 január 1-ével veszi kezdetét. Addig azt szertném megtudni, hogy a rendes tagok 1 frt tagsági

díjának most is 50%-át kell-é beküldeni, hogy a lapot is kaphassák,* avagy módosult időközben az alapszabály?

Hihetőleg a tagok száma 30—35-re fel fog menni. Ezen kivül van reményem, hogy idővel szép alaptőkét teremtünk magunknak is, a minek révén a főpénztár is gyarapodik.

Abrudbánya, 1893 november 20-án. **Mózes Mihály.**

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Emlékezés Dávid F.-re.** Nem mulaszthatom el, hogy ez alkalommal meg ne emlékezzem azon kegyeletes és lélekemelő ünnepélyről, melyet Dávid Ferencznek, az unitáriusok apostolának, halála 314-ik évfordulója alkalmával a theologiai önképzőkörünk rendezett. De minekelőtte erről bővebb tudósitást adnék, megemlitem, hogy nemcsak theologiai önképzőköre ülte meg e kegyeletes napot, hanem a főiskola alsóbb ósztályu tanulói előtt is, a rendesen tartatni szokott vasárnapi iskolában november 12-én igen szépen emlékezett meg egyik kartársunk Ekárt Andor Dávid Ferenczről, felmutatván a gyermekek előtt Dávid Ferencz viharterhes élütét, halálát s buzditván a növendékeket az ő emlékének megtartására. Ugyanaz nap, vasárnap, délelőtt a templomban Tiszteletes Mózes András helybeli lelkész úr emlékezett meg igen szépen és meghatóan a „régi dolgokról". Nov. 15-én önképzőkörünk a nagy nap emlékére rendkivüli ülést tartott, a melyen jelen volt theologiánk minden tagja. Először is Nagy Lajos IV. éves collégánk szavalta el Murányi Farkas Sándornak „Dávid Ferencz emlékezete" czimü költeményét érzéssel és meghatóan. Majd egyletünk lelkes védnöke Boros György tanár úr emlékezett meg igen szépen a nagy apostol élete működése és haláláról, kiemelve különösen azon akaraterőt és jellemszilárdságot, a mellyel Dávid Ferencz az ő eszméit diadalra juttatta, s a melytől nem tudták eltéríteni sem igéretekkel, sem fenyegetésekkel; nem még a börtönajtónak utánna való becsukásával sem, hanem azt mindvégig megtartotta. Majd buzdit és lelkesit az ő példájának követésére, a Dávid Ferencz eszméinek hirdetésére oly szilárd elhatározással, a minővel ő tette, mert ha ezt tesszük, igy szól: akkor bár számban meg is vagyunk fogyva, de ő nem félti egyházunkat, mert kicsiny erők összehatásából nagy eredmények származhatnak.

A milyen egyszerü volt ünnepünk külsőleg, oly nagyszerü és megható volt belső értékét tekintve. Az önképzőkör ezen gyülésből egy elismerő és köszönő iratot intézett Murányi Farkas Sándor urhoz a „Dávid Ferencz emléke" cz. jeles óda irójához.

Ezek után, én is soraimat azon óhajtással zárom be: „vajha kicsiny egyházunk minden egyes tagja lelkesültséget meritene apostolunk működéséből, mert akkor bár a régiek dicsőségesek voltak, de a jövő még dicsőségesebb lenne

Benczédi Domokos, papjelölt.

— **Énekes könyvünkből** a tavaszon, de legkésőbb a jövő nyárra új kiadás fog megjelenni. Egy bizottság főt. Ferencz József püspök úr vezetése alatt szorgalmasan dolgozik a sajtó alá rendezésen.

— **Az államsegély** felemelése érdekében az egyházi Fő Tanács is folyamodott a vallás- és közokt. ministeriumhoz. Reméljük, hogy a második kérés eredménye jobb lesz az elsőnél. Ezt kivánja a méltányosság s az igazság. A kolozsvári „Ellenzék" cz. napilap tüzetesen foglalkozott a kérdéssel, sürgetvén a kérés teljesitését.

— **A kolozsvári unitárius leány-iskola** — ugy értesülünk — a jövő tavaszon ki fog bővittetni. Örömmel adjuk ezt a hirt.

* A most közölt közgyülési jegyzőkönyvből megtetszőleg 60% illeti a központot. Szerk.

— **Jókai jubileuma** alkalmából diszkiadásban megjelenő műveiből egy példányt kolozsvári főtanodánk, egyet pedig sz.-kereszturi középtanodánk könyvtára részére megszerezni a főt. püspök úr mozgalmat inditott. E czélból adakozásra felhivást bocsátott ki. Az adományokat mi is szivesen közvetitjük.

— **A ruhátlannak adj ruhát**, mert itt van a tél s a ruhátlan fázik, te pedig nem használod már, mivel van ujabb. Kolozsvárt elfogadja s rájok adja a rongyos egylet, falun a pap s a tanitó. Adj szegényeknek, hogy ne fázzanak s mehessenek iskolába. A pénzadományokat szerkesztőségünk is elfogadja és helyére juttatja.

— **Unit. egyház, unit vallás.** Nemcsak idegenek, hanem unitáriusok is használják nevünknek ilyen rövidítését: u n i t. Helytelen, hibás és félre vezető rövidités, mely ellen tiltakozunk, mivel az „unitus egyház“ már lefoglalta. A mi nevünket csak igy lehet röviditeni: unitár. Ezt vegyék figyelembe kivált az irók s ne használják másképpen.

— **Tanügyi Tanácskozó** egy deési új lapnak a czime. A czim jó részt megmagyarázza ugy irányát, mint czéljat. Ránk a látott számok azt a benyomást tették, hogy a lap erős kézben van s jó tagok támogatják. A felelős szerkesztő: Kádár József tanár. A lap ára tanitó egyleti tagoknak 1 frt, másoknak 1 frt 20 kr. A szakemberek s a szülők, de mások is kevés pénzért sok hasznost vehetnek belőle. Melegen ajánljuk.

— **Nemzeti iskola** cz alatt Benedek Elek szerkesztésében és kiadásában hetenként megjelenő tanügyi lap indul meg november végén. A lap — mint halljuk — első sorban a tanárok és tanitók (tanitónők) erkölcsi és anyagi érdekeinek lesz minden tekintetben független szószólója. Előfizetési ára 4 frt. Előre is ajánljuk a nemsokára megjelenő mutatványszámot a tanügy embereinek figyelmébe.

— **Pályázati hirdetés.** Székely László csegezi unitárius lelkész ur egy drb. 20 frankos aranyat tüzött ki a papnövendékek és papjelöltek között a következő tételre: Fordittassék le Pál apostolnak Bómabeliekhez irt levele V. és VI-ik része, s ugyanez láttassék el szó és szöveg magyarázati jegyzetekkel. A pályamunkák Boros György theologiai tanár úrhoz küldendők. Beadási határidő 1894 május hó 15-ike. Iskolai igazgatóság.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Az Unitárius Közlöny perselye. Bizonyos czél elérésének sok módja és sok eszköze is van. A Dávid Ferencz Egylet már alapszabályaiban sok szép czélt tüzött maga elibe: a valláserkölcsi élet ébresztését, népkönyvtárak, olvasókörök alakitását, a templomba járás s általában a vallásos buzgóság fejlesztését. *Eszközei* voltak a nyilvános felolvasások, füzetek, lapok kiadása és terjesztése, de ezek az eszközök hiányosoknak bizonyultak, mert nem volt hozzá kellő pénz. Közelebbről is érezte a Választmány, hogy nem tud segiteni mind ott, a hol arra szükség volna. Töprengései közben érdemes tiszteletbeli elnökünknek főt. Ferencz József urnak jött az a gondolatja, hogy az Unitárius Közlöny tegyen ki egy perselyt, hogy abba kiki tehesse be filléreit, ha azt ugy óhajtja. A főt. püspök ur ki vett két koronát s azt bele pengette a perselybe. A Választmány tagjai azonnal követték a lelkesitő példát s hasonló módon hozzá járultak. A persely ki van téve, minden fillér gyara-

pitja s minden fillér segithet egy-egy elhagyott szegényen, a kinek nincsen eledele, mivel lelkét táplálja. A persely a pénztárnoknál áll, de a Választmány tagjaihoz is letehető bármily csekély összeg, mert helyére juttatják.

Az *Unitárius Közlöny perselyébe* tettek:

Főt. Ferencz József tiszt. elnök úr 2 koronát.

Méltsgos Hajós János alelnök úr 2 koronát.

Tkts. Gyulay László vál. tag úr 2 koronát.

Dávid Ferencz Egylet felolvasásai 1893 és 1894 telén. Decz. 17-én: Mltgos Hajós János alelnök úr: Megnyitó. Nt. Péterfi Dénes úr: Kovácsi Antalról. Nt. Dr. Eisler Mátyás úr: A zsidó vallás köréből. — Ngs. Bartha Miklós képviselő úr: A párbajról. Tiszt. Boros György tanár úr: Az imádság. Tkts Tarcsafalvi Albert úr: Költemény. — Ngs. Dr. Szádeczky Lajos egyet. tanár úr Később megnevezendő tárgyról. Nt. Grátz Mór ev. lelkész úr: Külföldi hangok az unitáriusokról. Nagyságos Dr. Brassai Sámuel úr: A lélek létezéséről. — Dr Lengyel Dánielné önga: Később megnevezendő tárgyról. Tkts. Gál Kelemen tanár úr: A történelem philosophiája.. Főt. Ferencz József püspök úr: Bezáró beszéd.

Pályázat. Mltgos Daniel Gábor főgondnok úr pályadíjul felajánlott 20 koronát, mely pályadíjra a Választmány kitüzte a következő tételt: Egyházközségeinken (ekklésia) kivül szétszortan lakó hiveink lelki gondozása. A pályázat határideje 1894. évi junius 1-sö napja. A pályamunkák, idegen kézzel irva, jeligés levéllel ellátva az egyleti titkárhoz, Boros Györgyhez küldendők Kolozsvárra.

Fiatalság Barátja megjelent három száma karácsonra igen alkalmas és olcsó ajándék. A karácsonival együtt 40 krért bérmentve küldi meg az „Unitárius Közlöny“ szerkesztősége.

Könnyü jót tenni, ha van hozzá sziv és akarat. Egy módot mi is ajánlunk. A ki elolvasta, félre tette ujságait, könyveit — mielőtt azok elhányodnának — szedje össze s küldje be a Dávid Ferencz Egylet Választmányának akár a titkár, akár alelnöknő főt. Ferencz Józsefné kezéhez, mert mi azonnal jó helyre fogjuk juttatni

A Dávid Ferencz Egylet a fiátfalvi egyház szószékére, melyet az unitáriusok az ev. ref vallásuakkal együtt használnak: egy teljes bibliát; a brassói unitárius leány-egyháznak egy diszkötésü „Dávid Ferencz Emléket“ ajándékozott

A Dávid Ferencz Egylet pénztárába ez év aug. 25-től—nov. 21-ig a következő befizetések történtek:

Iszlai Márton volt pénztárnok kezéhez:

1 frt rendes tagsági díjat fizettek: Szuhay János, A.-Jára (91—93-ra) 3 frt. Gálfi Lőrincz, Kolozsvár (92—93-ra) 2 frt. Tóth Lajosné, Szent-Mihályfalva (92—94-re) 3 frt. Faragó Samu, Léva (1893-ra) 1 frt. Némethyné Csonka Mária, Kolozsvár 1 frt. Borbély Sándor, Vácz (92—93-ra) 2 frt Gyulai Ferencz, Pipe (93-ra) 1 frt. Gintner István, R.-Komárom (93-ra) 1 frt. Pap Mózes, Torda (93-ra) 1 frt. P. Horváth Kálmán főgondnok, alapitó, (1893—97-re) 5 frt. Zoltán Miklós, Marosi József, Révész István, Osváth Gábor Héviz 1—1 frt.

1 frt 20 kr. előfizetèsi díjat fizettek: Borbély Gyula (92—93-ra) 2 frt 40 kr. Létai Domokos, Sinfalva (92—93-ra) 2 frt 40 kr. 1893-ra: Török Ernő, Mura-Szombat. Péterffi A., Székelyhid. Szász Ádám alapitó tag, Kolozsvár. Némethy József, Pálfi Károly, Sz.-Udvarhely. Kálmán Mózes, Uj-Székel. Gál Lajos, Kövend.

Fiatalság Barátjáért fizettek: Szuhay János, A.-Jára 2 frt 20 kr Csifó Salamon, Árkos 2 frt. Tóth Lajosné, Sz.-Mihályfalva 80 kr. Szabó Lajos, Szabéd 1 frt. Mózes Mihály, Abrudbánya 2 frt. Deák Miklós, Ürmös 2 frt. Osváth Gá-

bor, Héviz 4 frt, Raffaj Domokos, Uj-Székel 2 frt. Mltgos Daniel Gábor főgondnok úr pályadíjra 10 frt.

Hozzám fizettek 1 frt rendes tagsági dijat 1893-ra: Radó János, Déva. Derzsi Domokos, Toroczkó. Vári József, Kis-Kede. — Fiatalság Barátjáért: Derzsi Domokos, Toroczkó 4 frt. Dézsi Mihály, F.-Szováth 2 frt. Geréb Sándor, A.-Boldogfalva 1 frt 50 kr.

További tartozások beküldését czimemre (viz-utcza 5. sz.) kérem.

Több oldalról hallván a panaszt, hogy az Unitárius Közlöny olvasói tájékozatlanok esetleges hátralékaik felől, akár mint rendes tagok, akár mint előfizetők, a Központi Választmány elhatározta, hogy egy kimutatást fog nyomatni a jövő év elején, melyben minden eddig befizetett összeg nyugtázva lesz s mely minden olvasónak el fog küldetni. Kérem ezért mindazokat, kikkel szemben az Unitárius Közlönynek követelése van, hogy ezt lehetőleg újesztendő előtt, fizessék be, hogy a jelzett kimutatás minél jobb képét adhassa egyletünk tagjai buzgóságának.

Kolozsvárt, 1893 nov. 21-én.

Gálfi Lőrincz,
pénztáros.

Téli ujság. Az Unitárius Közlöny olvasóit, különösen a t. lelkész urakat értesitjük, hogy az *Unitárius Közlöny* a mult számon kezdve a *téli hat hónapra is megrendelhető*, és pedig a következő előnyös feltételekkel: *egy példány* 60 krért, *10 példány* 5 frtért *20 példány* 9 frtért, *50 példány* 20 frtért *100 példány* 30 frtért. Ezt a nagy kedvezményt csak azzal a feltétellel nyujthatjuk, hogy ha a megrengelések *egy névre* történnek s a jelölt összeg *előre megküldetik*. Ezek alatt a feltételek alatt elfogadjuk a megrendelést nov. és deczember hónapokban bármikor s a már megjelent számokat mindig utána küldjük. Reméljük és hisszük, hogy lelkészeink és tanitóink méltányolni fogják a Dávid Ferencz Egyletnek ezt az áldozatkész törekvését, igyekezni fognak hiveinket buzditani az Unitárius Közlöny körül csoportosulásra.

Jó gyermek könyve, olvasni tudó iskolás gyermekeknek alkalmas karácsoni ajándék. Ára kötve 20 kr. Postán küldve 23 kr. Megrendelhető a szerzőnél Boros Györgynél.

Szerkesztői izenetek. Ü. S. Ff. Elküldöttük. Használják lelkök épületére! — M. F. G. Bp. Előnyére vált. Csak alkalmat várok rá s kiadom. A kézirásnak utána nézek. — V. M. B—ó. Köszönet. A könyv elment. Levél is ment.

Jelen számhoz egy ív mellékletet csatoltunk.

Az „Unitárius Közlöny" I—VI. kötetéből teljes példányokkal rendelkezünk. Egy-egy kötet 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.)

TARTALOM: November 15 én (Költemény.) Tarcsafalvi Albert. 177. lap. — Unitárius kérdés. Dr. Brassai S., Boros Gy. 178. l. — A chicagoi vallásparlament. 180. l. — Emlékezzünk. Gálfi Lőrincz 182. l — Manchester College Oxfordban. (Képpel.) 183. l. — Gyülések után. Vidéki. 184. l. — Szülőföldem. (Költemény.) Lőfi Ödön. 185. l. — Beszélgetés Rutkainéval és Kossuth Lajossal. Csifó Salamon 187. l. — A Dávid Ferencz Egylet nyolczadik közgyülése. 190. l.— A hatodik fiók-egylet. Mózes Mihály. 200. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 201. l. — Egyleti élet és munkásság. 202. l.

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt. (Belközéputcza 10.)

KOLOZSVÁRI UNITÁRIUS KÖNYVTÁR